Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

H. Ostermann

Danske i Grønland i det 18. aarhundrede

Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck
Kjøbenhavn
1945

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

DANSKE I GRØNLAND

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

H. OSTERMANN

DANSKE I GRØNLAND

i det 18. aarhundrede

Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Kjøbenhavn 1945

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tilegnet min kære hustru,
fru Dina Ostermann.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Indledning.

Da *Hans Egede* 1721 blev »Grønlands Apostel«, var aarsagen dertil denne, at det omsider var lykkedes ham ved anbefaling af kongen at faa oprettet et grønlandsk handelskompagni i Bergen, og dette havde indsat ham som »Oberhofved« over koloniseringen deroppe i landet.

Der blev da oprettet en »Colonie« ved »*Haabets Havn*« kort nordfor Godthaabsfjorden, og her handledes der med Grønlænderne.

Og da den første tids udbytte af handelsforetagendet var temmelig ringe, idet Grønlænderne væsentligst solgte deres produkter til de hollandske hvalfangere, udstedte kongen 5. februar 1723 »*Octroy for det Bergenske grønlandske Compagnie*« — — »fornemmeligen i Henseende til Guds Ære og den Christelige Religions Forplantelse, og dernest for at sette den imellem Vort Rige Norge og oftbemeldte Vort Land Grønland forhen værende Commercie udj en god Stand.« Kompagniet fik for 25 aar overladt »det gandske Land Grønland med alle sine derunderliggende Lande, Custer, Havne og Øer« — samt fritagelse for told, accise og konsumption, og tilladelse til at holde auktion med de indhandlede varer. Og kompagniet fik ogsaa tilladelse til at oprette et lotteri til fordel for foretagendet.

Der blev da 1724 oprettet endnu et etablissement »*Nepisene*« paa øen Nipisat oppe i den sydlige arm af Holsteinsborgs fjordkompleks. Men det opgaves igen aaret efter, da besætningen ikke havde proviant nok, og da nedbrændte nogle hollandske hvalfangere stedets bygninger.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Og lotteriet gav ogsaa kun ringe udbytte. Men endnu 1726 udsendte Bergenskompagniet skibe til Grønland og var besluttet paa at fortsætte kolonisationen, men da dets midler dertil udtømtes, opløstes det det følgende aar, omend besejlingen af Grønland endnu foreløbig foregik fra Bergen. —

Nu tog saa kongen sig af sagen, og der udsendtes en kommissær, *Christopher Jessen Petterssøn,* som skulde undersøge, om det i det hele taget lod sig gøre at fortsætte koloniseringen, hvilket han nok mente, det kunde.

»Haabets Colonie« blev da 1728 nedlagt og flyttet ind i fjorden til det nuværende *Godthaab,* og aaret efter oprettedes der atter en koloni ved *Nepisene,* men efter kong Frederik IV's død ophævedes kolonisationen og alle Europæerne hjemkaldtes 1731. —

Det var saa atter Hans Egede, som nu reddede Grønland fra fuldstændig opgivelse. Han benyttede sig af den kongelige tilladelse til at blive boende deroppe, og hans indtrængende forestillinger, støttede af den hjemkomne hjælpepræst Ole Lange, bevirkede, at kong Christian VI 1732 lod udsende et skib med proviant og varer; og gennem generalsøkommissariatet udbødes »Farten paa Grønland« til Københavns betydeligste forretningsmænd. Det blev da storkøbmand *Jacob Sewerin,* som var medlem af byraadet, hvis formand han siden blev, og som siden 1729 havde været medindehaver af privilegiet til handel paa Finmarken, der nu fik overladt Grønlandsmonopolet. Han anlagde da tre nye etablissementer, kolonien *Christianshaab* 1734, logen *Jakobshavn* 1741 og kolonien *Frederikshaab* 1742; og ved sin 16-aarige virksomhed som indehaver af »Det grønlandske Dessein« erhvervede han sig benævnelsen »Grønlands Patron«. —

Efter den Sewerinske Periode overdroges monopolet til *»Det almindelige octroyerede Handels-Compagni«,* som 19de december 1749 fik kontrakt derpaa paa samme vilkaar som forgængeren. 1750 opsendtes da den tidligere Grønlandskøbmand *Niels Christian Geelmuyden* som kompagniets kommissionær for at overtage etablissementerne; og han blev tilsynsførende »Oberkiøbmand«.

Kompagniet anlagde saa efterhaanden næsten alle de resterende etablissementer, nemlig følgende: logen *Claushavn* 1752; logen *Fiske-*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jacob Sewerin.

næsset 1754; kolonierne *Sukkertoppen* og *Ritenbenk* 1755; kolonien *Sydhavn* 1756, den flyttedes 1764 ned til *Holsteinsborg;* kolonien »*Nordsoack*« 1758, den flyttedes 1763 ind til Umanak; kolonien *Egedesminde* 1759; »*Colonien Rosenkrantz*« 1769, den flyttedes 1772 op til *Upernavik;* logen *Godhavn* 1773; og til sidst kolonien *Julianehaab* 1774. —

1775 overtog saa »*Den kongelige Monopolhandel*« Grønlands-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

monopolet, og 1782 blev der oprettet to inspektorater, Nordgrønlands med inspektørbolig i Godhavn og Sydgrønlands i Godthaab.

I Slutningen af aarhundredet oprettedes der da ikke flere kolonier, derimod nedlagdes Upernavik 1790, og Ritenbenk og Sukkertoppen flyttedes 1781 til deres nuværende pladser. — Der oprettedes flg. hvalfangstanlæg: 1777 et ved kolonien Jakobshavns nordside; 1778 »*Logen Kronprindsens Eyland*«, »*Fortunebays Anlæg*« vestfor logen Godhavn og »Hvalfanger-Logen Kekortursok« (Qerrortussoq) i Holsteinsborgfjorden; 1780 »*Isefiords Hvalfanger-Anlæg*« ved Claushavn; 1782 anlægget »*Godhavns Næs*« samt »*Hvalfanger-Anlægget Svarte-Vogel-Bay*« paa Ritenbenks-øen; 1783 »*Iglytsiaks Anlæg*« syd for Ritenbenk; og 1784 »*Logen Arveprindsens Eyland*« ved Klokkerhuk.

1781 blev den grønlandske handel forenet med den islandske, færøske og finmarkske under navnet »den Kongelige Grønlandske, Islandske, Finmarkske og Færøske Handel«; en stor fællesdirektion ledede disse forenede handeler, og under denne rangerede tre direktører, en for den islandske og finmarkske, en for den færøske og en for den grønlandske handel. —

Kolonierne bestyredes af en »Kiøbmand«, logerne af en »Oberassistent« og hvalfangstanlæggene af en »Hvalfanger-Assistent«. Ved kolonierne og logerne var der som medhjælper en »Assistent« og ved hvalfangstanlæggene en »Spækskiærer« og en »Harpuneer«. Mandskaberne bestod af en tømrer, en bødker, undertiden ogsaa en smed, samt en kok og flere »Arbejdskarle«, som ogsaa kaldtes »Matroser«; og ved hvalfangststationerne bestod mandskabet af »Hvalfanger-Matroser«. Adskillige af overbetjentene og de fleste af underbetjentene var gift med Grønlænderinder og blev stamfædre til endnu eksisterende blandingsslægter. —

Ved saagodtsom alle kolonierne var der *missionærer,* undertiden endog to. Og 1773 blev to af dem provster, *Sverdrup* i Jakobshavn for Nordgrønland og *Thorhallesen* i Godthaab for Sydgrønland; de kaldtes dog »Viceprovster«, da professor *Paul Egede* betragtedes som Grønlandsprovst. Da Thorhallesen hjemgik 1775, blev Sverdrup provst for hele landet, og da han hjemgik 1788, blev der ikke mere ansat nogen provst.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1792 foretoges der en større indskrænkning af missionærernes antal, idet »Missionen i Grønland vorder herefter kun betient af 5 Missionairer«. Missionariaterne blev da følgende: 1) *Julianehaab*; 2) *Frederikshaab* med Godthaab og Fiskenæsset som annekser; 3) *Holsteinsborg* med Sukkertoppen og Egedesminde som annekser; 4) *Claushavn* med Jakobshavn, Christianshaab og Godhavn som annekser; og 5) Umanak med Ritenbenk som anneks. —

Handelsbetjentenes virksomhed var anderledes dengang end nu. Der fandtes nemlig ikke filialhandelspladser ved bostæderne, og handelen med den spredtboende befolkning maatte derfor foregaa paa den maade, at der rejstes omkring i kolonidistrikterne for at afkøbe dem deres produkter.

Disse saakaldte »*Togtereyser*« foregik væsentligst foraar og efteraar. De sidste kaldtes »*Høst-Togt-Reyser*«, og de trak saagodtsom altid ud til slutningen af november, undertiden endog et stykke ind i december. Købmanden og assistenten skiftedes til at lede togterne, som foregik med store baade, oftest halv-, sjældnere heldæks, men som regel med »en Hytte« agter, hvor besætningen kunde tilbringe natten. Man gik dog for det meste i havn hver aften, saavidt muligt ved et beboet sted for ikke at spilde tiden. Varerne medførtes i »*Handelskister*«, og omsætningen foregik udelukkende ved tuskhandel; først henimod aarhundredets slutning begyndte enkelte handelsbetjente at indføre en slags værdimærker, ɔ: sedler, hvorpaa de leverede produkter noteredes og som da siden kunde byttes med varer ved kolonien.

»*Foraarstogterne*» begyndte i Sydgrønland for det meste i marts, men med konebaade, da man saa lettere kunde komme frem mellem ismasserne. I Nordgrønland foretoges kun faa foraarstogter, da isen oftest laa saa længe, at der ikke blev lejlighed dertil inden Grønlænderne drog ud paa deres sommertogter. Men til gengæld bevirkede vinterkommunikationen, at produkterne kunde afhentes fra bopladserne med koloniens »Material-Slede« og »Material-Hunde«, ligesom Grønlænderne selv ogsaa ofte bragte deres produkter ind til kolonien paa slæde. Niels Egede bemærker i sin dagbog 3. marts 1743, at der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

da ved Christianshaab var »saa sterk Kiøring med Spæk til Colonien daglig, som paa Torvedagene i Kiøbenhavn«. —

Missionærernes virksomhed var dobbeltsidig, da de nemlig var præster for Europæerne og de døbte Grønlændere, og missionærer for hedningerne.

Sidst i september eller først i oktober, naar Grønlænderne kom hjem fra deres sommertogter, begyndte undervisningen af katekumenerne, hvilken da foretoges alle hverdage hele vinteren igennem, oftest tidlig om morgenen, til mændene gik ud paa fangst, og igen om aftenen, naar de var kommet tilbage. Og saa holdt missionærerne desuden for det meste morgen- og aftenandagt for menigheden og som regel tillige morgenandagt for kolonibesætningen.

Desuden ledede missionærerne som regel ogsaa børneskolen, som de for det meste holdt i deres egne værelser, eller undertiden i et grønlandsk hus, som de selv havde ladet opføre dertil. Ved enkelte af kolonierne havde ogsaa handelsdirektionerne ladet opføre et skolehus; men først mod aarhundredets slutning fik direktionen rigtig interesse for skoleundervisningen.

Missionærerne holdt som regel ogsaa Gudstjeneste i deres egne værelser, ikke blot for kolonibetjentene, men ogsaa for Grønlænderne, da der nemlig ikke var opført bygninger dertil. Den første kirke opførtes ved Godthaab midt i 1750-aarene, og i 1770-aarene opførtes der kirke ved Frederikshaab, Holsteinsborg og Jakobshavn, men den sidstnævnte blev dog først færdig til indvielse 1782.

Saa berejste missionærerne ogsaa flere gange aarlig hele deres missionariatsdistrikt, som regel med selvanskaffede konebaade, da de nemlig ikke, som Hans Egede havde foreslaaet og missionskollegiet vedtaget, ved at »følge med Handlerne, naar de reiser« kunde »ved samme Leilighed undervise de langt fra boende Grønlænder og sig om deres Forhold og Lefnet informere«. Og i Nordgrønland berejste de om vinteren distriktet med slæde og opholdt sig undertiden flere dage ad gangen ved bopladserne. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det 18. aarhundredes grønlandske *lønvilkaar* var saavist ikke gode, navnlig ikke for missionærerne.

Hans Egede dannede en undtagelse, thi *hans* aarlige løn var 300 rd. foruden fribolig og kostdeputat. Og de medhjælpere, der kom derop i hans Grønlandstid, fik 200 rd. i aarlig gage. Men derefter blev missionærlønningen fastsat til 150 rd. aarlig. Og undertiden maatte de endog de første par aar nøjes med halv løn, naar de udsendtes som medhjælpere; saaledes fik provsternes »Adjuncti« kun halv gage.

Ved missionens reduktion 1792 sattes lønnen »til Opmuntring for Missionairerne« op til 300 rd. aarlig, men dette betød ikke saa meget som det saa ud til, idet det tilføjedes, at saa skulde til gengæld udgifterne »til Communion-Vin, Medicamenter samt Konebaad og Roersker« være »under denne Summa indbegreben«, og de to-tre gange saa store missionariater, de nu fik imod før, satte naturligvis navnlig rejseudgifterne højt op.

De fleste missionærer kom da ogsaa paa grund af den ringe løn i stor gæld, og naar de saa endelig kom i embede hjemme, var dette ofte saa ringe, at de næsten aldrig kom ud af deres gæld, hvor meget de end afbetalte af den. Missionskollegiets arkiv vrimler bogstavelig talt af bønskrifter fra saadanne stakkels fattige tidligere Grønlandsmissionærer. —

Handelsbetjentene var ikke saa lidt bedre stillet end missionærerne. Deres fastløn var ganske vist ikke stor, men de fik temmelig store procenter af de hjemsendte handelsvarer. Købmændenes kontante løn varierede fra 100 til 200 rd. og assistenternes fra 50 til 100.

Ved direktionsskrivelse af 10. Maj 1788 fastsattes flg. lønskala: for købmænd 100 rd., som kunde stige til det dobbelte, for overassistenter 80 rd., for hvalfangerassistenter 60 rd. og for koloniassistenter 50 rd. Desuden i procenter af, hvad de hjemsendte produkter udbragtes til i København: til købmændene 5 pct. og til assistenterne $2^1/_2$ pct. I heldige aaringer kunde procenterne mangedoble den faste løn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Foruden pengelønnen nød alle i Grønland ansatte funktionærer »*Kostdeputat in natura*«. Dette, som for missionærer og overordnede handelsbetjente udgjorde et saakaldt »*Officersdeputat*«, d. v. s. halvanden portion »gemeen Mands Kost«, bestod af 53,5 kg smør, 45 kg røget flæsk; 53,5 kg saltet lammekød, eller 70 kg saltet oksekød; 182,5 kg skibsbrød, eller 235 kg »blødt Brød«, bagt i landet; 1 td. byggryn; ½ td. ærter; 39 kg tørfisk; og nogle tønder øl. Var »Officeren« gift, fik han en halv gang mere af alle sorterne. Deputatet udvejedes som regel hver fjortende dag. Endvidere fik enhver »Officer« en portion »*Specerice*«, d. v. s. urtekramvarer, vin, ost etc. efter et bestemt skema og til værdi af 50 rd. —

Alle funktionærer havde desuden *fribolig*. Som oftest havde købmændene to værelser, assistenten et og missionæren et, fra begyndelsen i et og samme hus. Men disse boliger var ofte meget smaa. 1748 klagede missionær *Bloch* over, at der i missionærkammeret i Jakobshavn ikke engang var plads til seng, bord, et par stole og en kiste; der var ikke engang en kakkelovn, men kun bagsiden af en saadan. Og 1755 beklagede missionær *Rasch* i Frederikshaab sig over »dette fugtige og mugne Værelse, som tillige er helt indknebet og ubeleyligt, hvormed ieg dog var fornøyet, alleniste det ikke var disse grove og ugudelige Folk saa nær«; det Frederikshaabske kolonimandskab var nemlig berygtet for drukkenskab, skænderier og slagsmaal.

Senere opførtes flere steder selvstændige missionærboliger, men i meget smaat format. I Jakobshavns »Missionshuus« var der saaledes kun eet værelse, i hvilket der ovenikøbet var »et afdeelt Spiisekammer«. Da loftsbjælkerne var knækkede, var der sat støtter under loftet midt i stuen. I Godthaabs præstebolig, som laa i kirkens ene ende, var der to smaabitte værelser. — 1769 var »Missionshuuset« ved Holsteinsborg saa utæt, at man ikke engang kunde »ligge tørt i Sengene«, og bøger og møbler blev ødelagt af indtrængende vand. — I Umanak var præstens eneste stue endnu 1795 saa utæt, at der føg sne derind om vinteren, og bindingsværksvæggene var saa tynde, at stuen ikke var til at opvarme til trods for rigeligt kulforbrug. I denne bolig mistede tre missionærhustruer efter hinanden deres helbred, de to af dem mistede endog livet. — 1785 klagede missionær *Dahl* i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Upernavik over, at hans hus var helt ubeboeligt; det vurderedes til 30 rd. Baade han og adskillige andre missionærer maatte da flytte ind i »et grønlandsk Jordhuus« om vinteren.

Det samme var ogsaa undertiden tilfældet med assistenter, da disses værelser heller ikke var velbeboelige. F. eks. skrev »Oberassistent« *Joachim Holm* 1790 til inspektøren, at assistent *Martini* beboede »det værste af Logen Godhavns, Hr. Inspecteuren velkendte, indknebne, mørke og slette Værelser. Een af de til Mandskabet brugelige sorte og gamle Stand-Køjer er hands Leye, uden Skiul og Omhæng, et af 2de Bredder fastslagen Bord og et Fag smaae Vinduer, der næsten er bedækket med Lapper af sammensadte Glas-Stumper, samt 2de Hyller, er alt det der skal ziiree Værelset«. Han bemærkede dertil: »Jeg troer altsaa at enhver dansk Betient, der kommer her til Landet, og som Fødselen og erhvervede Kundskaber har skienket et Fortrin for den ringere Classe, maae beklage hver Tiime han tilbringer med Arbejde i et saadant Værelse, hvor alt hvad Øyet beskuer, bliver ham en Vederstyggelighed og nedtrycker det muntre Sind, der er saa høyst nødvendigt og uundværligt for enhver her i Landet.«

Boligerne var yderst tarveligt udstyrede med kun det allernødvendigste bohave. I 1750-aarene bestod møblementet i kolonien Frederikshaabs missionærkammer kun af en »nagelfast« seng, et bord, en læderstol og seks boghylder. — I Godthaab var det endnu tarveligere, der fandtes kun »eet lidet Bord, een Træstoel og tvende Hyller« samt en jernbilæggerovn, som stuen delte med naboværelset; missionærens seng stod i »Kirkestuen«. — Kolonien Sukkertoppens vaaningshuses tre »Officers-Værelser« var møblerede med følgende: i »Kiøbmandens Stue« en bilæggerovn, to »Ryslæders« stole, et bord med skuffe, to smaabænke og nogle hylder; i »næste Værelse« bilæggerovn, bord med skuffe, tre bænke, en »Ryslæders« stol og et par smaa hylder; i »Assistentens Stue« et sengested, et lille bord med skuffe, en stol og et par smaa hylder. — I kolonien Christianshaab fandtes i den største stue et sengested af fyrretræ, et bord med krydsfod, fire hylder, en taburet, seks læderstole, en lænestol, en bogreol og en slagbænk. — En halv snes aar senere blev alle »Officers-Værelserne« i Grønland forsynede med »Kirseys« gardiner og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sengene med lignende omhæng. Men endnu ved aarhundredets slutning bestod f. eks. det møblement, som handelen skulde vedligeholde i Jakobshavns missionærbolig kun af »et Topsengested, 8 Ryslæders Stoele og to Fag Gardiner«; i Frederikshaabs missionærbolig endog kun et sengested, et slagbord og 6 stole. Derimod var boligerne som oftest temmelig godt forsynede med køkkenudstyr. —

De allerfleste funktionærer havde i størstedelen af aarhundredet næsten ingen private møbler. F. eks. havde købmand *Irgens* ved sin død 1787 kun »et Eege Chatol med Beslag« og en skrivepult. Da provst *Sverdrup* efter 24 aars forløb hjemrejste, medbragte han ikke andre private ejendele end et par bogreoler. Og da den gamle købmand *C. C. Dalager* døde 1799 efter 54 aars ophold i landet, fandtes der i hans bo kun en gammel himmelseng, et egechatol, en stor umalet egekiste og et bornholmsk stueur. Men ved aarhundredets slutning havde ellers endel af funktionærerne forsynet sig med flere privatmøbler. —

Om »*Kolonibygningerne*« vides følgende:

Ved »*Haabets Colonie*« stod der »*En Huusvaaning*«, 25 al. lang og 8 al. bred, afdelt i tre værelser, »det eene for Hr. *Hans Egede* og Familie; det andet for Bogholderen med fleere; det tredie for Folkene; i de 2de sidste er afdeelt et lidet Kammer, hvori Missionairen *Albert Topp* logerede«; og i folkestuen var der »en Bagerovn med en Grue foran«. Der stod ogsaa flere andre huse, et provianthus, et pakhus og et værksted samt et lille kreaturhus.

Ved *Godthaab* stod der ved Jac. Sewerins overtagelse af monopolet 1734 et 28 al. langt og $16^{3}/_{4}$ al. bredt kampestenshus med syv rum, af hvilke kirkestuen var den største med 4 vinduer, 10 kirkebænke og en stor bilæggerovn. Sideværelset var »Kiøbmandens Kammer« med 2 vinduer og møbleret med seng, bord, stole og skab. Derefter kom »et lidet Kiøkken«, og ved siden af dette var »Missionairens Kammer« med 2 vinduer og 3 døre. Desuden var der et katekétkammer med 2 vinduer, seng, bord og stol, samt »Matrosernes Stue« med fem »nagelfaste Senge« og et tilstødende køkken. Paa loftet var der flere varekamre og et saakaldt »Sommerkammer« uden kakkel-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ovn. — Paa bagsiden af vaaningshuset laa »Proviantgaarden«, der omsluttedes af flere bygninger, et bindingsværkshus, den tidligere »Folkestue«, og et norsk »Tømmerhuus, tækket med Næver og Tørv« og inddelt i to rum, af hvilke det ene var handelsboden; og paa fjerde side af proviantgaarden laa et bødkerværksted. Ovre i skibshavnen laa der et stort spækhus. — Midt i 1750-aarene opførtes der saa paa den anden side af kolonielven en lille kirkebygning af bindingsværk med kirkesal, kateketkammer og to missionærværelser. Og 1782 opførtes der øverst paa sletten en stor inspektørbolig med kvist paa og have foran. —

Ved kolonien *Nepisene* opførtes der 1729 en stor kampestensbygning, 38 al. lang og 15 al. bred. Heri var guvernørbolig og kommandantbolig samt værelser til handelsbetjentene og missionæren. Og i to fløje var der soldaterkaserne og oplagsrum. Desuden var der et provianthus, 50 al. langt og 15 al. bredt. — Da kolonien 1731 var nedlagt, nedbrændte hollandske hvalfangere bygningerne, ligesom de ogsaa havde gjort 1725. —

Ved kolonien *Christianshaab* stod der ifl. en i 1750 optaget synsforretning »et Vaaningshuus af Furre Stokker efter norsk Maade opbygt«, 22 al. langt og $16^{3}/_{4}$ al. bredt, et »Brygger og Bagerhuus«, et »Provianthuus«, et hus »til ledige Foustagier«, samt »paa en ved Indløbet til Colonien liggende Øe kaldet Spæk-Holmen et gammelt Spæk-Huus«.

Kolonien laa endnu dengang ved »Bryghusbugten« paa havnens østside. Men beliggenheden her var uheldig, da føhnvindens voldsomme stormkast ned fra det høje fjæld bagved ofte beskadigede bygningerne. 1763 opførtes da paa havnens vestside det nuværende store vaaningshus, og herover flyttedes de andre huse undtagen det gamle vaaningshus, der blev staaende derovre som pakhus til 1806, da saa ogsaa det flyttedes over til vestsiden, hvor det nu staar som butiks- og lagerbygning. —

Ved »*Logen Jacobshavn*« laa husene oprindelig ved en lille vig, den saakaldte »Leverbugt«, paa havnens sydside. Ved den ovennævnte Christianshaabske synsforretning 1750 bestod logen af tre bygninger, nemlig »1 Huus-Vaaning bygt af Bøgestokke og Stolper

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jakobshavn gamle huse fra 18. aarhundrede.

med Bræddetag, 16 Alen bredt, 9 Alen høyt, stærkt og godt og kand udj lang Tiid blive staaende paa dend Grund som det nu er sadt«. Det bestod af 3 kamre og køkken samt bislag udenfor indgangsdøren. Syd for dette laa der et 17 al. langt og 11 al. bredt spækhus og klods opad dette et lille provianthus. Aaret efter blev der saa opført et lille missionshus »paa en liden Huk« ovenfor de andre huse.

Allerede 1765 var »Handelens Huuse ved Jacobshavn« forfaldne, fugtige og utætte, saa kolonifolkene om vinteren maatte flytte ind i »grønlandsk Huus«. 1767 udsendtes da et nyt vaaningshus, som opførtes længere inde i havnen, der hvor kolonien nu ligger, da det var for stort til at kunne anbringes ved »Leverbugten«.

Missionshuset flyttedes 1773 ned til Grønlænderbopladsen ved kysten ud mod Diskobugt, og lige overfor det opførtes nogle aar efter den store »Zions kirke«, som menigheden selv indsamlede de største bidrag til.

Da der 1777 oprettedes et hvalfangstanlæg ved Jakobshavn, opførtes dettes huse i en lille snæver dal paa havnebugtens nordside. Det bestod kun til 1800, og husene flyttedes da bort, men tomterne kan endnu ses der. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jakobshavn kirke og præstebolig.

Ved kolonien *Frederikshaab* bestod bygningerne 1750 af »et Vaaningshus af Egebindingsværk, 20 Alen langt og 11 Alen bredt, med Vægge af Steen og Tørv og indvendig bræddeklædt«. Der var tre værelser, købmandens, missionærens og folkenes, samt et »Fælleskiøkken«. Desuden var der et spækhus og et skur. Senere opførtes der et pakhus, og 1772 en kirke, som blot var opført »paa grønlandsk Viis«; den afløstes da 1787 af en ny og større trækirke, som havde »et lidet Taarn« midt paa taget. —

Ved *Claushavn* var der først kun eet hus, 14 al. langt og 10 al. bredt. Det var et »Missionshuus«. 1752 opførtes der da et større stokværkshus, hvori der ogsaa var et værelse, som kaldtes »Assistentens Kammer«, i hvilket assistenten fra Christianshaab boede, naar han en tid af foraaret og ved skibstiden om sommeren og efteraaret opholdt sig der, da Claushavn jo nemlig var filial af kolonien Christianshaab. — Da der saa 1780 oprettedes et »Iisefiords Hvalfanger-Anlæg« ved Claushavn, opførtes der et lille beboelseshus og paa øen »Spækholmen« lige udenfor logen et stort pakhus. —

Ved »*Logen Fiskenæsset*« bestod bygningerne kun af et lille beboelseshus med to rum, det ene for »Betienterne« og det andet for

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

»Colonisterne«, samt et køkken og en forstue, og et »Opiagshuus«. I 1780-erne opførtes der et nyt stort vaaningshus. —

Ved kolonien *Sukkertoppen* var vaaningshuset, 20 al. langt og 12 al. bredt, med to stuer til købmanden, en til assistenten og en til folkene, samt køkken op spisekammer, opført »paa et sært ubehageligt Sted i Hældningen af en Klippe, hvor ingen Udsigt er med mindre mand gaaer uden om Klippen«. Foruden vaaningshuset var der et middelstort pakhus, et baadehus og et lille skur. I pakhuset var der ogsaa indrettet bødkerværksted. —

Ved kolonien *Ritenbenk* bestod bygningerne af et vaaningshus af stokværk, et spækhus af bindingsværk og et baadehus og et varehus »paa grønlandsk Maade opbygt«. Ved havnen var der »en Flydebroe«.

1776 var dens bygninger forfaldne, men da kolonien 1781 flyttedes over til »Svarte Vogelbay«, blev de alligevel bragt derover og opført der. 1790 bestod »Ny Ritenbenks« bygninger af en stokværksvaaning, et bindingsværksspækhus, et »Provianthuus« af tørv og sten og et bryghus af samme materiale. 1793 opførtes der et stort pakhus. — Ved hvalfangstanlægget »*Iglytsiak*« (Igdlutsiaq) var der et stort stokværkshus til bolig for hvalfangerassistenten og mandskabet samt et bindingsværksspækhus. —

Ved kolonien *Holsteinsborg* bestod bygningerne af et stokværks vaaningshus, et oplagshus og et »Missionshus«. 1773 opførtes der en tømmerkirke ved navn »Bethel«. De staar der alle endnu undtagen oplagshuset. — Ved »*Hvalfangerlogen Kekortursok*« blev der ogsaa opført et vaaningshus og et spækhus 1778. —

Ved kolonien *Umanak* bestod bygningerne til at begynde med kun af et vaaningshus af stokværk samt et pakhus og et provianthus af bindingsværk, sten og tørv. 1777 udsendtes et nyt provianthus, og det gamle omdannedes da til missionærbolig.

1787 bestod dens bygninger af følgende: Et 17 al. langt og 11 al. bredt vaaningshus med kvist. Her boede købmand og assistent. Et stokværkshus, kulbruddet tilhørende, med stue og køkken til mandskabet. Et provianthus og et spækhus af bindingsværk, et bødkerværksted, et bryghus, en smedie, to materialhuse, alle af tørv og sten, samt et 8 al. langt og 11 al. bredt »Missionshuus«. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Holsteinsborg kirke, i baggrunden præsteboligen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ved kolonien *Egedesminde* bestod bygningerne til at begynde med af et vaaningshus, en provianthod og et spækhus.

1777 bestod »*Ny Egedesminde*« af et vaaningshus af stokværk, to spækhuse og et bødkerværksted af bindingsværk samt et par skure. Det største spækhus laa paa »Havne-Øen«; det andet, der laa lige ved havkanten, kaldtes »Det lidet Søebod«.

I vaaningshuset boede baade købmand, assistent og mandskab, fra 1769 tillige missionær. Først 1783 opførtes et nyt og større vaaningshus, og det gamle blev kirkestue og missionærbolig med katekétkammer.

Kolonien *Upernaviks* bygninger bestod af et »Coloniehuus« af stokværk med køkken, to stuer til købmanden, en til assistenten og en til mandskabet, et lille »Contoir« og paa loftet »en Krambod«; og desuden et spækhus af bindingsværk, et provianthus, et materialhus og et bryghus, alle af tørv og sten. 1788 opførtes et lille »Missionshuus« af stokværk i stedet for et lille usselt bindingsværkshus, i hvilket den første Missionær havde boet. —

Ved »*Logen Godhavn*« var der oprindelig kun et lille vaaningshus af stokværk og et spækhus af bindingsværk. 1775 opførtes der et nyt stokværkshus til mandskabsbolig og 1777 atter et til hvalfangermatrosbolig. 1787 opførtes der et nyt stort spækhus. Og 1782 var der blevet opført en stor inspektørbolig.

Ved hvalfangstanlægget *Fortunebay* stod der to store og et lille stokværkshus. Og ved hvalfangstanlægget »*Godhavns Næs*« var der eet stort stokværkshus til bolig for assistent og mandskab, et stort spækhus af bindingsværk, og et »Udkigshuus« af hvalkæber med bræddeklædning; dette staar der endnu. 1791 opførtes der tillige et lille stokværkshus, som først var missionær- og siden lægebolig. —

Ved kolonien *Julianehaab* var der først kun et lille træhus, men aaret efter anlæggelsen udsendtes der et par til, og senere opførtes flere bygninger, deriblandt en lille præstebolig.

1796 forsynedes kolonien med et nyt og større vaaningshus, og dette gav da anledning til oprettelsen af »*Anlægget Nanortalik*«, hvor koloniens gamle vaaningshus blev flyttet ned som bolig til underassistenten og hans mandskab. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Frederikshaab 1835.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kolonien Ritenbenk i det 18. aarhundrede.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hvalfangst- og handelslogen Arveprinsens Ejland.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ved »*Logen Kronprindsens Eyland*« opførtes der ved anlæggelsen 3 smaa stokværkshuse. Senere opførtes der to materialhuse og et bryghus af tørv og sten. Og 1790 anbragtes der et 26 al. langt og 11 al. bredt pakhus af bindingsværk. —

Ved »*Logen Arveprindsens Eyland*« bestod bygningerne oprindelig af to mindre stokværkshuse samt et spækhus og et kulhus af tørv og sten. 1789 byggedes der to større bindingsværks spækhuse. Og ved havnen var der »en Flydebroe«. — Skønt logen forlængst var nedlagt, stod det ene af stokværkshusene ved Klokkerhuk til 1910, da det blev flyttet op til udstedet Qeqertaq nord for Ritenbenk. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Biografier af Danske i Grønland i det 18. aarhundrede.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

LUDVIG AARS

Assistent.

Ludvig Jensen Aars blev født 9. januar 1740 i Hørdum i Thy som søn af degn og skoleholder Jens Nielssøn Aars (1687-1770) og hustru Boel Mortensdatter (1691-1770).

Han var den yngste af 10 børn og blev undervist i faderens skole til sin konfirmation, hvorefter han sattes i skole i Thisted et par aar for at »perfectioneres i Læsning, Skrivning og Regning«.

1759 drog han op til Christiania paa opfordring af sin ældre broder Jacob Aars (1736-1807), som to aar tidligere havde faaet ansættelse deroppe som »Skriverdreng« hos en auditør Gjessing og senere tog dansk juridisk eksamen og endte som sorenskriver i Aker, Asker og Bærum. Han blev stamfader til den norske Aars-slægt.

Ludvig Aars fik da ogsaa ansættelse deroppe som »Skriverdreng« i 3 aar og vendte derefter tilbage til Danmark, hvor han i april 1763 fik stilling som »Skibsskriver« paa en rejse til Vestindien, hvorefter han i maj 1764 blev antaget i »Det almindelige octrojerede Handels-Compagnie's« tjeneste og blev ansat som assistent ved kolonien Sukkertoppen.

Denne var anlagt 1755 af den kendte Grønlandspionér Anders Olsen (1718-86) ved Kangâmiut paa en lille ø nogle mil sydfor Søndre Strømfjord. Det tilhørende distrikt var en dels aaben, dels skærfyldt havstrækning af en snes mils længde med mange snævre og dybe fjorde, hvorfra vinden stod ud med voldsom kraft, og handelstogterne var derfor meget ubehagelige og undertiden endog farlige, og de kunde ofte trække meget længe ud, fordi fartøjerne maatte ligge i »Nødhavn« flere steder undervejs.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Derimod var kolonien, hvad distriktsbefolkningen og omgangstonen angik, et af de bedste steder at opholde sig paa for en ung nybegynder, idet den i disse henseender var stærkt præget af sin hensynsfulde og tiltalende grundlægger ligesom ogsaa af den for sine »skiønne Gaver og Aandens Drift til at tale Guds Ord« berømte præst Berthel Laersen. —

Ludvig Aars var den tredie, der indtog assistentstillingen ved kolonien. Som saadan virkede han først under købmand Hans Storm, som aaret efter hans ankomst blev gift med præstens datter, og derefter under Anders Olsen, som 1767 igen overtog koloniens bestyrelse — til begges fulde tilfredshed.

Da han imidlertid ønskede at gifte sig med en indfødt, kaldte handelskompagniet ham 1770 hjem for at forebygge dette ægteskab, som man ikke mente, vilde blive gavnligt for hans vordende stilling som købmand.

Han blev dog ikke afskediget af handelens tjeneste, men beskæftigedes foreløbig paa kontoret i København, og udsendtes 1771 igen til Grønland som assistent ved det to aar tidligere nyanlagte etablissement »Colonien Rosencrantz« paa Svartenhuk-halvøens nordside (hvilket 1772 flyttedes op til Upernavik).

Her virkede han under den midlertidige leder, købmand C. C. Dalager, men fik kun en kort arbejdstid. Paa grund af den elendige bolig og de daarlige provianteringsforhold angrebes han straks om efteraaret af skørbug, som efter nogle maaneders forløb berøvede ham livet i foraaret 1772. Samme sommer som kolonien flyttedes, blev der da i skibstiden holdt auktion over hans efterladenskaber. —

CASPAR ALSBACH

Overassistent.

Caspar Eggert Thrane Alsbach blev født 1753 (døbt 19. aug.) i Stubbekøbing som yngste søn af sognepræst Laurits Alsbach (1712-62) og hustru, Hans Egedes Datter, Kirstine Matthea Rasch Egede (1715-86).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Til sit 5te aar levede han sammen med sin morfader, som tilbragte sin sidste levetid hos hans forældre; og da hans moder jo havde tilbragt sin ungdom i Grønland, ligesom hans fader havde været missionær ved Christianshaab, blev han fra barn af stærkt grønlandsinteresseret. Og da han var knap 17 aar gammel, sendte hans morbroder, den grønlandske lektor Poul Egede, ham 1770 op til Godthaab, hvor missionær Thorhallesen tog sig af ham og dels uddannede ham til kateket, dels forberedte ham til student.

Der var kun bevilget ham en halv portion kost, men ingen penge. Derfor skrev Thorhallesen allerede aaret efter til missionskollegiet via Poul Egede: »Jeg fornøier mig allerede over dette vakre Barn; han agter nøje paa i alle maader at udstudere mit Sind for at rette sig derefter, saa under hans muntre Sind fremskinner en god Fornuft og et ypperligt Hoved, ligesom han og allerede har en stor Indgang hos Grønlænderne og vil snart fatte deres Sprog. Alleniste at der søgis for ham i Vinter at han faaer ej alleene heel Mands Kost, men 50 Rd. om Aaret til Specerier og andre Fornødenheder; thi det var Synd, om han ikke skulde blive tracteret anderledes end et Weysenbarn, en Fortient Missionairs Søn, en saa nær Slægt af Sal. Biskoppen og Dem! Ieg paa min Siide skal giøre hvad ieg kan hos Vedkommende.« Dette havde saa til følge, at der bevilgedes Alsbach 20 rd. i aarlig løn samt 25 rd. speceripenge fra 1. juli 1772.

Da viceprovst Thorhallesen saa 1775 hjemgik, tog han ham med sig, og han var da saa velforberedt, at han allerede 22. december s. a. kunde »absolvere examen artium« ved universitetet (»e privata Groenlandiæ«).

Efter hjemkomsten havde Thorhallesen indsendt en anbefaling af Alsbach til missionskollegiet, i hvilken han udtalte, at han »tragter ikkun efter at giøre sig meere beqvem til Missionens Nytte; han har et ypperligt Hoved til Studeringer, en god Indsigt i det Grønl. Sprog, er elsket af Indbyggerne, og fører et skikkeligt Levnet.«

Nu var det altsaa tanken, at han skulde være Grønlandsmissionær. Han blev da alumnus paa Regensen og begyndte at studere theologi. Men allerede halvandet aar efter opgav han dette, da der blev udsigt til, at han nu kunde komme i handelens tjeneste i Grøn-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

land. I sommeren 1771 udsendtes han da som »Assistent ved Upernavick«.

Skibet, hvormed han rejste op, blev imidlertid hindret af storisen i Davisstrædets syddel og endte inde ved Frederikshaab, hvorfra det maatte hjemgaa aaret efter.

Saa fik han ansættelse som assistent ved Julianehaab, idet man mente, at han som dygtig i grønlandsk vilde være velegnet dertil, da man nemlig gerne vilde have en handelsmand anbragt nede paa øen Nanortalik for »i Baad at togte rundt for at indsamle Spæk, der ellers af de omboende Grønlændere bliver henkastet, og Skindvahrer.«

Her tilbragte Alsbach da en vinter, men virkede ellers ved selve Julianehaab og blev her d. 7. juli 1780 gift med købmand Anders Olsens datter *Friderica Christina,* født 14. januar 1756 i Sukkertoppen.

Samme aar forflyttedes han til Frederikshaab, hvor hans overordnede, købmand Andr. Sandholt, var særdeles veltilfreds med ham. Allerede 1781 anbefalede han *Sieg*r *Caspar Alsbach* til »Gagiens Forbedring og videre Forfremmelse«; og 1783 skrev han hjem, at »Assistent *Alsbach* fortiener at ieg underdanigst *Recommenderer* ham den høye *Directions* Naade og Bevaagenhed, og ved Leylighed have ham i Erindring til en Kiøbmands Tieneste, hvortil han har *Capacitet* og Duelighed« — ligesom han bad om gagetillæg til ham, »da hans lille Gage ikke nær er klækkelig til ham og Families Underholdning i disse dyre Tider, saa han er kommet i ret stor Gield.«

Aaret efter blev han da forflyttet til Godhavn som assistent og inspektoratets tolk. Og 1785 forfremmedes han til »Oberassistent« (ɔ: bestyrer) ved Godthaab. Men her kom han snart i konflikt med inspektør Bendt Olrik, der skrev til direktionen, at han var »en heslig Drukkenboldt og en utroe slet Huusfoget«.

Denne dom maa dog vist betragtes som urigtig og et udslag af Olriks noksom bekendte animocitet mod Egede-slægten, som han kaldte »disse priviligerede Usurpatorer« — idet hans efterfølger, inspektør Andr. Mollbech Lund, i begyndelsen af sin embedstid var helt tilfreds med Alsbachs virksomhed ved handelen, stadig benyt-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tede ham som tolk og i det hele taget holdt haanden over ham i det længste.

Noget maa der vel alligevel have været, som gjorde, at Alsbach ikke egnede sig til at bestyre en koloni, thi 31. okt. 1791 maatte inspektøren suspendere ham paa grund af gæld, paadraget ved »ødsel Leve-Maade«. Han blev da degraderet til assistent og ansattes ved Frederikshaab.

Han afgik da fra Godthaab d. 10. november, men naaede først tre dage før jul efter meget store besværligheder til Fiskenæsset og maatte overvintre her.

Direktionen vilde have ham hjemkaldt, men inspektør Lund gik i forbøn for ham og foreslog ham »som Grundlægger af et Forsøg 15 à 25 Miile Sønden for Julianeshaab«, hvor han jo i sin tid havde overvintret og hvortil inspektøren mente ham særlig godt egnet paa grund af »den Færdighed, han har i Sproget«.

Direktionen vilde imidlertid ikke gaa ind herpaa, men fastholdt sin hjemkaldelsesordre. Alsbach rejste derfor til København 20. april 1793 med et overvintret skib, nærmest i den hensigt at virke for paany at komme op til Grønland, idet han kun medtog sin lille søn *Paul,* men efterlod sin hustru og datter i Grønland. Den ældste søn, *Lars,* der var født 1782 (db. 15. jan.), var død som lille.

Alsbach levede endnu i foraaret 1795, da han 27. april ansøgte missionskollegiet om at komme i katekettjeneste i Grønland, hvilket andragende støttedes af handelsdirektionen ved en meget indtrængende anbefalingsskrivelse.

Det lykkedes ham dog ikke at faa ansættelse det aar, og i resolution af 21. juli bevilgede den grønlandske kommission ham da en understøttelse af 50 rd. »aarlig indtil videre«. Han døde imidlertid sandsynligvis endnu samme aar. Sønnen var vistnok død allerede under hjemrejsen.

Hans enke giftede sig paany 15. februar 1797 med blandingen *Adam Johnsen Bech,* kateket, senere kok i handelens tjeneste, født 7. sept. 1770 i Frederikshaab. Hun døde 27. jan. 1822 i Godthaab og hendes mand døde 16. febr. s. a. —

Gennem datteren *Kirstine Mettea Alsbach,* født 9. april 1781 i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Frederikshaab, død 18. august 1855 i Godthaab, gift 12. juli 1806 med *Lars Albrechtsen* Lynge, født 6. marts 1787 i Egedesminde, død 2. juni 1848 i Godthaab (sønnesøn af dansk bødker Lars Lynge i Christianshaab, og dattersøn af den fra missionens historie berygtede danske kateket Jacob Paulsen Møller), er Alsbach stamfader til den bekendte store Lynge-slægt i Sydgrønland. Denne er altsaa en cognatisk gren af Egede-slægten. —

HANS ALSBACH

Assistent.

Hans Egede Alsbach blev født 1751 (db. 5. september) i Stubbekøbing som næstyngste søn af sognepræst Laurits Alsbach og hustru Kirstine Matthea Rasch Egede.

Som sin yngste broder Caspar var ogsaa han fra barnsben af interesseret i Grønland og ønskede at faa en stilling deroppe, men da han ikke kunde komme til at studere, maatte han opgive at komme i missionens tjeneste. Han blev da handelslærling, vistnok i København, hvor hans moder havde bolig i »Budolphi Kloster« i St. Pederstræde. Og da han var 25 aar gammel, skaffede hans morbroder Paul Egede ham plads paa Den kgl. grønlandske Handels kontor.

Aaret efter, forsommeren 1777, udsendtes han til Grønland som assistent ved »Logen« Jakobshavn.

Her kom den unge Alsbach ind i en vidtomfattende virksomhed, idet det netop samme aar bestemtes, at to hvalfangerskibe skulde overvintre ved Jakobshavn og sammen med kolonifolkene drive hvalfangst vinteren igennem. Og med det skib, hvormed han 28. juli ankom til stedet, udsendtes materialer til opførelse af bygningerne ved en ny hvalfangerstation »Jacobshavns Anlæg« paa nordsiden af logens havn. Og da det nu bestemtes, at de overvintrende hvalfangerskibe saa tidligt paa foraaret som muligt skulde hjemgaa med logens produktion og atter opgaa i september med proviant og varer til logen, medførte dette, at handelstogterne ud i distriktet først kunde finde sted i november og december maane-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der, hvilket naturligvis ofte bragte vanskeligheder og undertiden farer med sig.

Alsbach var imidlertid meget ivrig og energisk som leder af handelstogterne og gennemførte dem som regel godt, hvorfor hans Chef, købmand C. C. Dalager, var meget tilfreds med ham og forlangte at beholde ham, da der i 1781 var tale om, at han skulde forflyttes andetsteds hen, ligesom ogsaa provst Sverdrup ønskede, at han kunde blive ved stedet, da han var ham meget hjælpsom med opførelsen af den nye store Jakobshavns-kirke.

De fik imidlertid desværre kun en kort tid gavn af hans forbliven ved stedet, ligesom han selv heller ikke oplevede at være med til kirkens indvielse, hvilket han sikkert havde glædet sig til, da hans afdøde fader i sin missionærtid ved Christianshaab 1739-43 ved sin meget energiske virksomhed og ved sit hyppige ophold ved stedet havde grundlagt den jakobshavnske menighed. —

Da der som ovennævnt var tale om, at han skulde forflyttes fra Jakobshavn, havde han ansøgt handelsdirektionen om tilladelse til i saa fald at maatte faa ansættelse ved Holsteinsborg, som var det sted i hele landet, hvor han helst vilde være, da der var saa mange af hans familie der, hans morbroder Niels Egede og dennes to sønner, samt hans kusine, fru missionær Holm.

Men dette opnaaede han ikke. I købmand Dalagers indberetning af 18. juni 1782 meddeles det nemlig, at »efter 10 Dages smertelig udstanden Dyssenterie døde sidstleden 18de Januar Assistent *Hans Egede Alsbach.*« —

7de november 1783 indsendte handelsdirektionen til Københavns skifteret hans afregning, ifølge hvilken han var 5 mk. 12 sk. skyldig. Og samtidig indsendtes hans efterladenskaber, som altsaa indtil da har været bevaret i handelens pakhus. Hans ejendele var pakkede i tre tønder og en kasse og bestod af følgende: »2 gamle Kioler, 1 Vest og 1 Par Manchesters Buxer; 3 Par gamle Underbuxer og 5 Par uldne Strømper; 1 nye grøn ulden Damastes Trøye; 6 gamle Skiorter; 1 Tin Theepotte; 1 Blik Caffe Kande; 2 Bøger og 1 Tobakspung; 2 Dyner og 3 Puder.« Det hele vurderedes kun til 7 rd. 4 mk. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

JOHS. ANDERSEN

Kateket.

Johannes Raaberg Andersen var født 1744 i København som søn af en Kinafarer. Da denne døde, medens sønnen var lille, kom han 1752 paa Vajsenhuset, hvor han efter provst Thorhallesens udsagn fik »en temmelig grundet Kundskab« og »sund Lærdom«.

Efter endt skoletid udsendtes han saa 1760 med missionær Laur. Gregersen til Godthaab for at uddannes til kateket. Han blev ogsaa hurtig dygtig i sproget og virkede godt som medhjælper ved katekumenundervisningen.

Men efter to aars forløb fik koloniens købmand, Lars Dalager, ham til at træde i handelens tjeneste ved at give ham løfte om ved snareste lejlighed at blive udnævnt til assistent og senere at blive befordret til en købmandspost.

Han blev imidlertid kun underassistent, og da allerede efter et aarstids forløb assistentsposten ved Godthaab var blevet ledig, og en anden af kolonimandskabet fik den, og der stadig ingen udsigt var for ham til forfremmelse, bestemte han sig til at rejse hjem.

Thorhallesen, som 1765 var kommet til Godthaab, sendte da aaret efter et brev med ham til gehejmearkivar Jacob Langebæk, i hvilket han skrev, at »nu rejser fra Colonien hiem til sit Fœrdeneland en Karl som heder *Johannes* . . . for at forsøge sin Lykke der og ikke længere fordrive sine unge Aar gandske unyttig i dette Land,« men at han enten vilde søge at komme i den islandske handels tjeneste eller, hvis dette ikke lod sig gøre, søge en tjenerstilling i København. Thorhallesen anbefalede ham da til gehejmearkivaren »som en skikkelig Karl, det baade Ieg i afvigte Aar, og andre som længere har omgaaedes ham, har erfaret; han har et meget got Gemyt og en skikkelig Opdragelse.«

Det vides ikke, hvad grunden har været — enten at han ikke fik nogen videre god stilling, eller at han er kommet til at længes tilbage til Grønland — men allerede efter et aars forløb kom han igen op til Godthaab og genindtog sin underassistentspost, ligesom han ogsaa ventede snart at blive forfremmet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da han imidlertid stadig ikke blev det, lykkedes det pastor Thorhallesen 1770 at faa ham i missionens tjeneste. Paa sin sommerrejse sydover 1769 havde han nemlig erfaret, at befolkningen paa Qilángait-øerne ved Sermilikfjorden »vare begiærlige efter Underviisning«, og allerede samme efteraar sendte de bud til ham efter en lærer, »da de alle vilde omvende sig«. Endel kom ogsaa til Godthaab og døbtes dér, men de kunde ikke blive boende ved kolonien for ikke at overbefolke den. Og da det nu kunde risikeres, at Herrnhuterne vilde drage Qilángaits beboere til sig, besluttede Thorhallesen at oprette en »Catechetmission« dernede.

1771 ansatte han da Johs. Andersen der, og det viste sig da snart, at denne var en ualmindelig dygtig missionsmedhjælper. Trods »utroelige Trækker« fra Hernhutermissionærernes side forberedte han i løbet af et par aar 33 voksne og 4 børn til daab; og snart efter bestod menigheden dernede af ca. 80 medlemmer, som var »af got, bøyeligt Gemyt og mange iblandt dem ret vel oplyste«.

Johs. Andersen, som 1772 var blevet gift med en Grønlænderinde *Marie Sammop,* f. ca. 1745 og døbt i Sukkertoppen 3. august 1760, forflyttedes imidlertid 1774 til kolonien Frederikshaab »for at gaae Hr. Mylenphort*) som Catechet til Haande«.

Ogsaa for ham blev han en meget dygtig medhjælper, som ogsaa provst Thorhallesen havde ventet, »tvivlende ikke paa, at han blev saavel ved sund Lærdom, som ved en god Huusholdning denne Meenighed til Opbyggelse, hvilket siden ved andres Vidnesbyrd er bleven bekræftet«. Og i sin indberetning til missionskollegiet aaret efter sin ankomst til Frederikshaab skrev Johs. Andersen selv, at »fra ingen af Stæderne her er hørt noget synderlig lastværdigt. Saa Jeg kan sige i Sandhed, at denne Missions Grønlændere ere overhovedet skikkelige Folk, gode Huusholdere og de fleste vel oplyste i Guds Kundskab«.

Missionær Myhlenphort havde allerede i begyndelsen af sin tid ved Frederikshaab faaet den største del af de døbte til at nedsætte sig paa øen *Natdla* et stykke udenfor kolonien, »et nærsomt Sted«,

*) *Jørgen Meyer Myhlenphort,* f. 1729 i Norge, missionær i Frederikshaab 1761-68 og igen 1773-75; død 1797 i København.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvor erhvervsforholdene var særdeles gode, ligesom de her var udenfor kolonimandskabets demoraliserende indflydelse. Og Andersen meddelte kollegiet: »Jeg har overvintret paa Øen *Netlak* iblandt den største Deel af denne Missions Døbte i et grønlandsk Huus, som Hr. *Myhlenphort* mestendeelen gav mig Driv Træe til«. Huset var »efter Omstændighederne gandske gott«, men dog meget fugtigt, saa at »alle Ting bedærvedes«; endog den stol, han til daglig sad paa, »raadnede op under mig«; hvorfor han ogsaa ansøgte om »et lidet ordentlig Huus Værelse, om det er mueligt«, da der hellerikke var »hverken Ildsted eller Kakkel-Ovn«, saa han maatte »*see* at faae min Mad kaagt over Lampen, i Telt eller Huus«.

Samme aar, som han skrev denne indberetning, 1775, maatte missionær Myhlenphort rejse tilbage fra Frederikshaab, i hvilken anledning kateket Andersen bemærkede, at »Grønlænderne visselig vil savne ham, thi imod fattige, syge og Elendige har hand visselig været uforlignelig god, ja manglede hellere Selv end de skulde mangle«. —

Myhlenphorts efterfølger, missionær *Chr. Transe,* fik ogsaa særdeles god hjælp af kateket Andersen. Dog ikke alene ved Frederikshaab. Det viste sig nemlig, at »denne Missions Grønlændere for en stor Deel agter at reyse til Julianæhaab«, der var blevet anlagt 1774. Derfor fandt pastor Transe det nødvendigt, at »Colonien forsynes med Missions Betientere«. Og da der ingen missionær blev ansat der endnu, foreslog han derfor »for at see Missionen anlagt i Syden og dog uden Depence for Missions Cassen« at lade kateket Andersen flytte derned, da han »forstaaer Sproget og er en heel flittig Mand i sit Embede«. Han kunde da, med bolig i kolonihusets præsteværelse, »om Vinteren holde daglig Andagt med de Døbte og holde Gudstieneste for dem om Søndagen« og daabsforberede eventuelle katekumener. Saa kunde han om foraaret meddele Missionær Transe, hvilke fremskridt der var gjort, og hvormange katekumener der var, og saa vilde han paatage sig at rejse derned paa »en bequem vis Tiid« og besørge hvad der var af kirkelige forretninger.

Kateket Andersen flyttede da ned til Julianehaab, og allerede i marts 1778 døbtes i Frederikshaab 11 hedninger, som alle hørte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hjemme i Julianehaabs distrikt, ligesom missionær Transe ogsaa hvert aar foretog rejser derned, saaledes allerede i juni samme aar, ved hvilken lejlighed han døbte hele 34 katekumener, som »ved Catechetens store Fliid og grundige Underviisning var saaledes præpareredе, at de nu kunde agtes beqvemme til Daab«, medens 12 andre »ikke endnu have bekommet den fornødne Kundskab«. Andersen ventede ogsaa »til Høsten at bekomme et anseelig Tilstød af nye Catechumener«.

1779 blev der ansat en missionær Hans Buch ved Julianehaab, og for ham blev Andersen en særdeles god medhjælper, saa menigheden tiltog stærkt.

1782 blev imidlertid Andersen flyttet tilbage til Frederikshaab, da en anden dansk kateket, Jacob Rachlew, fik ansættelse ved Julianehaab. Men da missionær Berthel Laersen ved Sukkertoppen døde i december samme aar, og der den følgende sommer ikke kom nogen ny missionær dertil, flyttedes kateket Andersen i efteraaret 1783 derop. Han virkede ogsaa der meget energisk, men døde allerede 4. april 1784. Hans hustru flyttede da tilbage til Julianehaab, hvor hun imidlertid døde 25. december 1785.

Deres søn *Eigil Andersen* var samme aar, som moderen døde, blevet antaget som kateketelev af Frederikshaabs missionær William Alexander Meyer (hvis moder var Hans Egedes broderdatter). Han var meget intelligent og flittig, og efter at være blevet undervist i omtrent seks aar skulde han ansættes paa en meget isoleret plads, men kort forinden omkom han ved at falde gennem isen, da han var ude paa sæljagt.

Deres datter *Sophie Andersen,* født 1778 i Frederikshaab, blev 1. 12. 1799 gift med kateket Rachlews søn *Jørgen Rothe Rachlew,* f. 1775 i Godthaab. —

RASM. ARENDRUP

Assistent.

Rasmus Paulsen Arendrup blev født 20. novbr. 1728 i Helsingør som søn af købmand Paul Arendrup (1695-1735) og hustru Lovise Aagaard (1701-76).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Efter sin skolegang kom Arendrup ind paa søkadetskolen og blev snart skibskadet. Men 1756, da det grønlandske handelskompagni — efter købmand Lars Dalagers forslag om at oprette et handelsetablissement »paa eet af de Stæder, hvor Hollænderne opslaae deres Kramboed« — besluttede at anlægge en koloni »i den egentlige saakaldte *Sydbay*», fik han ansættelse som assistent her.

Og da den dertil bestemte bestyrer, købmand Jørgen Holm i Jakobshavn, fik ordren dertil saa sent, at han ikke kunde naa derned, anlagdes etablissementet af det udsendte mandskab i forbindelse med skibsfolkene under ledelse af Arendrup paa øen Ukîvik sydfor Nordre Strømfjord og fik navnet »*Colonien Sydbay*«.

Den første vinter var meget haard for nybyggerne. Assistent Arendrup mistede »3 Fingre af Frost fordærvede og derfor maatte afskiæres«. Det skete »ved følgende Leylighed: Han blev forvildet engang, da han var paa Jagt, saa at Han Natten over maatte blive ude under aaben Himmel. I den klingrende Frost, som da var, gik der Frost i nogle af hans Fingre, hvortil der siden slog sig Koldfyr. For nu ikke at miste Livet, resolverte Han til at lade Fingrene afhugge.« (Missionær Glahn's Meddelelse). Dog gjorde dette uheld ham ikke mindre handlekraftig. Han ledede handelen godt og foretog hele det følgende foraar vidtløftige handelstogter dels helt op til Diskobugt og dels langt ned mod syd.

Da han i begyndelsen af juni 1757 var paa handelsrejse ned i »Weide Fiorden« — ɔ: Holsteinsborgfjorden — traf han her et hollandsk handelsskib »Iis Vogel«, ført af kommandør Gerrit Tetkes Swart; det var ude paa forbuden handel med de indfødte, og Arendrup gik da ombord paa det og oplæste for skibsfolkene det kongelige forbud mod handel indenfor 15 mils grænsen paa begge sider af kolonien. Kommandøren sejlede da nordefter og gik ind i en havn ved Rifcol nordfor Sydbay. Her drev han atter handel med de indfødte, hvilket Arendrup med det faatallige mandskab, han havde, ikke kunde hindre ham i. Men da handelskompagniets skib et par dage efter kom til kolonien, gik han ombord i det »og dermed giorde Jagt paa samme Handlere, indhentede ham imellem Vester- og Hunde-Eylænder, som een i den Kongl: Allernaadigste Placat, lige-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ledes forbuden District«, og anholdt ham her. Skibets ladning bestod i »eendeel Grønlandske Producter som Spæk, Barder, Sælhunde-Skind og Ræve-Skind, alle paa forbudne Stæder indhandlede, saa og i adskillige til samme Handels Drift, tiænlige Negotie Vare.«

Arendrup beslaglagde det da og førte det ned til Sydbay, og da købmand Jørgen Holm nu var ankommet dertil, førte han det, da han »havde lært noget af Styrmandskunsten«, hjem til København. Der blev protesteret mod beslaglæggelsen af skibet fra det hollandske gesandtskab, men uden resultat, da det var »retmæssig bleven taget og opbragt«. Handelskompagniet tog det saa i besiddelse og udsendte det aaret efter med varer til Frederikshaab, Godthaab og Fiskenæsset, nu under navnet »Straet Davis« og ført af den gamle Grønlandsskipper Jacob Bentzen. —

Arendrup vendte ikke tilbage til Grønland. Han fik en præmie paa 300 rd. for beslaglæggelsen og hjemførelsen af skibet, og det medgav ham »en saadan *Recommendation,* at Han ved samme kom ind i den Kongl: Søe Etat, hvor han strax blev Leutenant«. Han blev 1758 maanedsløjtnant i flaaden og kort efter sekondløjtnant. 1763 blev han premierløjtnant og 1770 kaptajnløjtnant. Aaret efter fik han ordre til at opmaale grundene i Limfjorden ved Løgstør. 1774 forflyttedes han »fra Enroulleringen til Divisionen«. 1779-80 var han vagtskibs-chef paa Bæltet. 1781 fik han afsked med kaptajnskarakter og døde samme aar 31. december i Helsingør. —

1764 havde han indskudt 1000 rd. i enkekassen »for min nuværende Kiæreste Naunlig Jomfrue *Margaretha Magdalena Seckman*«; de blev gift i København 21. novbr. s. a. Hun var født i juni 1747 som datter af sognepræst ved Budolphi kirke i Aalborg, magister Baltasar Jørgensen Seckman og hustru Helene Margrethe Riedemann.

Hans hustru døde allerede 15. novbr. 1765, og 13. april 1772 giftede han sig saa igen med enke efter superkargo Søren Chr. Lycke, der var død 1766. Hendes navn var *Anna Cicilie Hansen,* og hun var født i København 12. juli 1733 som datter af traktør Lars Hansen og hustru Margrethe Helene Boye. Hun overlevede Arendrup og døde i oktober 1791 paa Sortebrødregaard i Næstved.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rasm. Arendrups' datter *Magdalene Kirstine* (1773-1809) blev gift med Oberstljt. *Johan Chr. Funch* (1746-1808). Deres søn *Joh. Chr. Vilhelm Funch,* f. 1802 i København, død 1867 i Sorø, var 1830-37 missionær i Grønland, først et aar i Jakobshavn og siden i Umanak, hvis kirke han indviede 9. august 1835. Han udgav 1840 den interessante bog »7 Aar i Nordgrønland«. —

Gennem sin søn *Søren (1775-1816),* officer og senere Toldkasserer i Næstved, blev Rs. Arendrup stamfader til slægten af dette navn. —

JØRG. ARNKIEL

Købmand.

Jørgen Michelsen Arnkiel blev født 11. december 1746 i København som søn af fuldmægtig Michel Jørgensen Arnkiel (d. ca. 1750) og hustru Anna Sophie Amalie Bugge (levede endnu maj 1782).

Da hans fader var død, giftede moderen sig i september 1751 med sin mands slægtning Poul Grum Hansen Arnkiel (1716-76), som da var residerende kapellan i Nysted og 1773 blev sognepræst i Sakskøbing. Her voksede da den unge mand op og har sandsynligvis gaaet i Nysteds lærde skole uden dog at blive student.

I slutningen af 1760-aarene fik han ansættelse i Grønland og var assistent i Jakobshavn, da han i sommeren 1770 blev »Interimskjøbmand« ved »Colonien Ritenbenck«, medens købmanden der, C. C. Dalager, rejste op for at fæstne etableringen af den nye »Colonie Rosenkrantz« nordfor Svartenhuk-halvøen, det senere Upernavik. Det var meningen, at han kun skulde være bestyrer af Ritenbenk et par maaneder og derefter »gaae op til Dalager som Assistent». Men da Assistent Andr. Bruun, som skulde have overtaget hans stilling, maatte hjemgaa paa grund af svækket helbred, maatte Arnkiel forblive ved Ritenbenk til aaret efter.

Medens han opholdt sig her, fattede han kærlighed til en udøbt Grønlænderinde ved navn *Takpana.* Denne lod sig da optage blandt katekumenerne ved stedet, formodentlig efter aftale med Arnkiel, som havde til hensigt at gifte sig med hende. Men da saa missionær

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sverdrup kom derop fra Jakobshavn for at overhøre katekumenerne, gik det straks op for ham, at pigens eneste bevæggrund til at søge daabsundervisning, var haabet om at blive gift med assistenten, og da det saa viste sig, at hendes forhold til ham vilde faa følger, afviste han hende fra daaben.

Arnkiel, som atter var vendt tilbage til Jakobshavn, ansøgte nu handelskompagniet om tilladelse til at »indgaae Ægteskab med en Indfødt«, inden han flyttede til Upernavik, hvortil han var beskikket som assistent. Men Ansøgningen blev afslaaet, fordi pigen var »af ublandet Herkomst«, idet saadanne forbindelser ikke ønskedes. Og Arnkiel hjemkaldtes fra Upernavik 1773 »for at forebygge dette Ægteskab«.

Under Københavnsopholdet fik han imidlertid den ønskede ægteskabstilladelse. Og 1774 vendte han da tilbage til Jakobshavn som assistent, lod pigen hente til sig og forlangte, at provst Sverdrup skulde ægtevie dem, hvilket han dog nægtede at ville gøre, før efter at hun var blevet døbt. Arnkiel forlangte da, at daaben straks skulde finde sted, da hun jo *havde* været til daabsforberedelse i sin tid. Dette vilde provsten dog paa ingen maade indlade sig paa, da hun jo dengang ved egen skyld var blevet afvist og siden havde levet som hedning. Hun skulde derfor først forberedes til daab, og da »der begyndte allerede paa nye at rygtes u-behagelige Ting«, burde forberedelsen finde sted hos missionær Egede Saabye i Claushavn. Pigen vilde selv gerne gaa ind herpaa, men Arnkiel og købmand Dalager satte sig derimod og søgte ved trusler at tvinge provsten til at foretage baade daaben og vielsen. Imidlertid lykkedes det dog at faa hende over til Claushavn, hvor hun saa efter katekumenundervisning døbtes 2. søndag i advent, »omtrent 26 Aar gammel«. Hun vendte saa tilbage til Jakobshavn, hvor hun saa nytaarsdag 1775 viedes til Arnkiel. Vielsen foretoges af provst Sverdrups »adjunctus«, missionær Chr. Gjerløff. Og herefter levede Arnkiel i god forstaaelse med provsten, hvad der bl. a. viste sig i, at han gav store bidrag til den af Sverdrup iværksatte indsamling til en kirke. —

1779 udnævntes Arnkiel til købmand i Umanak, men udnævnelsen kom paa grund af skibsforsinkelse saa sent til Jakobshavn, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han først den følgende sommer kunde overtage stillingen. Her blev han paany kolonifælle med missionær Gjerløff, som 1777 var forflyttet hertil, og de levede i god forstaaelse med hinanden, hvilket ogsaa kom til at give praktiske udslag.

I sommeren 1781 kom der en ekstra assistent til Umanak i anledning af, at kolonien nu selv skulde bryde de kul, som den skulde bruge til brændsel; de skulde brydes af koloniens mandskab under ledelse af den nye assistent.

Mandskabet erklærede imidlertid ikke at ville forblive i landet, hvis ikke de fik løntillæg. Købmand Arnkiel holdt med dem heri og indstillede sagen til direktionen, som ogsaa bevilgede andragendet 1782.

Men forinden bevillingen kom, var der udbrudt en strejke, den første i Grønlands historie. 1781 gik kulbrydningen temmelig godt, men 1782 i foraaret, da den paany skulde igangsættes, nægtede mandskabet paa to nær at gaa i arbejde, før direktionens bevilling var indløbet. Og da folkene »ikke kunde vindes, hverken ved Trudsler eller Tillokkelser«, idømte Arnkiel, med støtte af Gjerløff og assistenten, dem alle bøder paa 10-15 rd.

Og nu maatte købmanden, assistenten og missionæren selv sammen med de to ikke-strejkende kolonister besørge kulbrydningen; i løbet af nogle uger hjembragte de ti store baadslasters kul til vinterforbruget. —

1782 udgik der iøvrigt hjemkaldelsesordre til købmand Arnkiel »i Betragtning af adskillige velbegrundede Indberetninger om ham«. Der blev gjort alle forsøg paa at faa hjemkaldelsesordren tilbagekaldt, ikke mindst af hensyn til hans grønlandske familie, men forgæves.

Imidlertid kunde han ikke aflevere kolonien til sin eftermand før i oktober og maatte derfor blive ved kolonien til det følgende aar, og da han saa maatte hjemgaa med det sene skib sammen med missionær Gjerløff, har han altsaa ligesom han maattet forblive i Godhavn vinteren over. Han er altsaa først hjemkommet 1784; sin familie havde han efterladt i Umanak i haab om ligesom i 1773 at kunne faa tilladelse til at vende tilbage til sin handelspost.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det lykkedes ham dog ikke at opnaa dette. Han afskedigedes tilmed uden pension paa grund af »mangelfuld Regnskabsførelse«.

Senere fik han ansættelse i Christiania hos auktionsdirektør Thomas Bjerregaard, som var hans fætter og gift med hans ældre søster Friderica Birgitte Arnkiel. Her forsvinder saa hans spor. —

Hans hustru levede nogle aar i Umanak i stor nød. 1790 flyttede hun saa med en halvvoksen søn og datter til Ritenbenks distrikt, hvor »den af sin Mand gandske forglemte Kone« 1791 af direktionen fik bevilget 20 rd. i »aarlig Pension«.

1811 levede hun endnu ved et af Ritenbenks udsteder, men paa mandtalslisten for det følgende aar findes hun ikke, saa da er hun vel død. Sønnen, Michael Arnkiel, og datteren kan heller ikke spores videre, da Ritenbenks kirkebog er forsvundet; men de er vel saa efter moderens død flyttet andensteds hen. —

MORT. BALWIG

Missionær.

Morten Pedersen Balwig blev født 1742 i Ringkøbing som søn af haandværker Peder Balwig og hustru Maren Andersdatter. Han døbtes 30. marts i Ringkøbing kirke.

Efter sin første skoleuddannelse sattes han i Ribe katedralskole og blev student herfra 1760, hvorefter han begyndte at studere theologi. I marts 1764 tog han embedseksamen med 3die karakter og blev derefter lærer i Svendborg, hvor han selv oprettede en privatskole. 1766 giftede han sig med jomfru *Maren Olsen Røer,* der var født i Christiania 1736 som datter af garver Johannes Olsen og hustru Gjertrud Johannesdatter.

Ved læsning af Egedernes skrifter blev Balwig interesseret i Grønlandsmissionen og i begyndelsen af 1770-aarene henvendte han sig til missionskollegiet med forespørgsel om mulighed for at blive missionær deroppe. Der var imidlertid ingen plads ledig, men da han stadig henvendte sig til kollegiet desangaaende og forespurgte, om der da ikke skulde kunne være en lærerplads for ham, blev han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1773 antaget dertil og udsendt til Christianshaab. Herom skrev kollegiet til missionær Egede Saabye i Claushavn: »En Candidat ved Navn *Balwig,* som af en Egen mærkværdig Drift har søgt at komme ned ved den Grønlandske Mission, have Vi beskicked til Catechete ved Christianshaab, hvor Vi viide, at Colonisternes Børn trænge til Undervisning i deres Børne-Lærdom.« Og Egede Saabye skrev derom i sin dagbog: »en Candidat, som var Lærer etsteds paa Fyen, fik pludselig en mægtig Lyst til at efterfølge Hans Egede; han vilde opgaae til Landet endog som Katechet, blot for at faae sit brændende Ønske opfyldt.«

Balwig kom ene til Grønland, hans kone og børn blev foreløbig hjemme, men kom dog op til ham aaret efter.

Han virkede meget energisk og nidkært, og i skrivelse af 1. juli 1774 gav Egede Saabye ham flg. gode skudsmaal: »*Candidatus ministerii* og Catechete Monsieur *Morten Balwig* meddeles herved dette sandfærdige Vidnesbyrd: At han i afvigte Aar har viist saadan Troskab og Fliid i sit Kald, at Jeg endog, af Ungdommens Fremgang i Guds Kundskab, tydelig har kundet mærke samme; Landets Sprog har han giordt sig ald Umage for at lære, for derved at blive beqvemmere til sine Forretninger, og er avanceret saavidt deri, som Tiiden, Stædet, Leyligheden og Sproget selv har villed tillade. Guds Ord fremsætter han i sine Prædikener, grundig, tydelig og overtalende; Saa Jeg af mit Hierte tilønsker ham Guds og Kongens Naade, og det Høye *Missions Collegii* Bevaagenhed og Yndest, til at naae det Sted i Guds Meenighed, som han attraaer.«

Følgen heraf blev da, at missionskollegiet aaret efter skrev, at »i Hensigt til det gode Skudsmaal, som Catechete *Balwig* haver erhvervet sig i den korte Tiid han haver været i Landet, og den Forvisning man forud har havt om hans Dygtighed til Lære-Embedet, have Vi udvirked Kongelig Vocation for ham til at være *Missionarius ordinatus* ved Christianshaab - - - til Lættelse for Hr. *Saabye.*«

Det var naturligvis meningen, at viceprovst Jørgen Sverdrup i Jakobshavn skulde have ordineret Balwig. Men da han ifølge sin instruks netop den sommer var rejst ned til Holsteinsborg for at mødes og holde konference med Sydgrønlands viceprovst, kunde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

man ikke faa fat i ham. Og da det ønskedes, at ordinationen kunde finde sted, medens skibet laa paa havnen, skrev Balwig til Egede Saabye, at da »Hr. Provst *Sverdrup* ikke kan indhentes«, anmodede han ham om at foretage ordinationen, hvilket missionskollegiet ogsaa har bestemt ham til, dersom provsten ikke kunde faas tilstede. Og da et forsøg paa at faa sendt bud efter provsten mislykkedes, kom Balwig »d. 4de Aug. om Morgenen« op til Claushavn og meddelte Egede Saabye det, hvorefter denne »i Guds Navn Resolverede efter den mig givne Ordre til at *Ordinere* ham.«

11. august 1775 fandt da ordinationen sted ved Christianshaab til stor fryd for alle tilstedeværende, baade Grønlænderne og Europæerne. Egede Saabye assisteredes ved ordineringen af provstens »adjunctus«, pastor Gjerløff, og utvivlsomt har ogsaa missionær Hans Tulle fra Egedesminde været med dertil. Egede Saabye beretter, at han af hensyn til menigheden vilde have oversat den latinske messetekst til grønlandsk, men at ordinanden modsatte sig dette. Efter ordinationen var der saa stor altergang, og den følgende søndag indsatte Egede Saabye pastor Balwig og »meddelte ham *Collats,* som *Ritualen* byder.« —

Balwig var nærmest at anse som en slags residerende kapellan; Egede Saabye førte fremdeles selv kirkebøgerne, ligesom han ogsaa ved højtidelige lejligheder, f. eks. ved katekumendaab, altid var tilstede ved Christianshaab. Men Balwigs missionærvirksomhed var velskikket; han underviste flittigt og energisk, og han fik samlet adskillige katekumener rundt om fra distriktet. Hans forhold til handelsfolkene var ogsaa udmærket; han underviste blandingsbørnene i dansk og det saa godt, at deres konfirmation kunde foregaa paa dansk. —

Da missionær Tulle 1777 forlod Egedesminde, overtog Balwig i august maaned missionariatet der. Aaret efter meddelte missionskollegiet ham, at han muligvis vilde faa ordre til at gaa som missionær til den nyanlagte Sydkoloni Julianehaab. Man har vel ment, at han, der »af en egen mærkværdig Drift« havde villet vandre i Egedernes fodspor, særlig maatte egne sig til at optage en missionsgerning blandt hedninger. Men heri forregnede man sig; Balwig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

svarede omgaaende, at derfra vilde han bede sig fritaget, hvorfor kollegiet lod ham vide, at »saasom det paalaae enhver Missionair at gaae didhen, hvor Vi anviise«, saa, hvis han fik ordre til at overtage Julianehaab, havde han at lystre. Imidlertid blev han dog fri derfor, idet kollegiet 1779 ansatte missionær Hans Buch dernede. —

Balwig var ogsaa energisk virksom i Egedesmindes missionariat og fik bl. a. efter eget initiativ opført et skolehus ved kolonien.

1778 hjemgik hans hustru, formodentlig fordi hun ikke kunde taale det grønlandske vinterklima; og han hjemsendte med hende sin 11-aarige søn med anmodning til missionskollegiet om at bekoste hans opdragelse og oplæring; der foreligger dog intet om, hvorvidt kollegiet gik ind herpaa.

Nu blev saa Balwig selv træt af at være ene deroppe. Han søgte derfor snart hjemgangstilladelse, men fik den ikke, hvorfor han da uden forlov rejste hjem tidligt paa sommeren 1780. Missionskollegiet tog dette meget ilde op og skrev bl. a. til provst Sverdrup derom: »Med nogen Misfornøielse have Vi erfared, at Hr. *Balwig* er allerede hertil ankommen, og see os desaarsage ey beføyede til enten at tilstaae ham Værtpenge eller understøtte ham til videre Befordring.« Ifølge Luxdorphs Dagbøger »prædikede *Hr. Balwig* d. 27de Februarii 1781 i Hellig Geistes Kirke - - -ordentlig, jævn og opbyggelig«.

Maaske har han saa ogsaa opnaaet kollegiets anbefaling, thi i april 1782 udnævntes han til sognepræst i Mariager, Hem og Sem, hvor han afløste en tidligere kaldsfælle fra Grønland, sognepræst Jæger. Og 1789 blev han provst for Nørhald, Gjerlev og Onsild herreder.

I Mariager kom han en overgang sammen med sin tidligere kolonifælle, Christianshaabs købmand Jonas Lillienskiold de Svanenhielm, som sammen med sin datter og svigersøn, købmand Muus, boede der i byen fra foraaret 1791 i omtrent halvandet aar. —

Provst Balwig døde i Mariager 20. januar 1808. Hans hustru blev boende der og døde 1818. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

JENS BIDSTRUP

Assistent.

Jens Nicolai Bidstrup blev født 1751 paa Bornholm som søn af kaptajnløjtnant i »Bornholms Milice« Niels Bidstrup (død 1784).

17 aar gammel blev han »Volonteur i Krigs-Standen« og blev 1772 sergeant og kompagniøkonom i København.

1778 fik han ansættelse i den kgl. grønlandske handels tjeneste og udsendtes samme aar til Sukkertoppen som assistent. Her blev han 6. august 1781 gift med *Kirsten Berthelsdatter,* født i Godthaab 1756 (døbt 6. marts), datter af dansk kateket, senere præst Berthel (Bartholomæus) Laersen og indfødte hustru Susanne. Madame Kirsten var efter missionær Ginges sigende »en stille og gudfrygtig Kone«.

Samme aar, som han blev gift, fik Bidstrup ansættelse i Godthaab som »Oberassistent«, hvilket vil sige, at han blev handelens bestyrer. Det viste sig imidlertid, at han egnede sig daarligt hertil; han kom bl. a. i 400 rigsdalers gæld, væsentligst ved at give Grønlændere kredit; og da han tillige var berygtet for drukkenskab, afsattes han 1784 fra sin stilling og hjemsendtes, medens hans familie ikke maatte rejse med, men flyttedes tilbage til Sukkertoppen.

Det lykkedes ham dog atter at faa ansættelse i Grønland. 1786 udsendtes han til Godhavn og blev af inspektøren ansat som hvalfangerassistent — ɔ: leder af hvalfangsten — ved hvalfangerlogen Igdlutsiaq under kolonien Ritenbenk. Hans skavank viste sig da atter, og efter kun et par ugers forløb blev han afsat fra sin stilling her »for Drukkenskab og Galskab« og henflyttedes til Godhavns hvalfangstanlæg. Her virkede han nogenlunde reelt, men var dog stadig berygtet for drukkenskab. Da der saaledes i marts 1787 var endel fremmede paa besøg i Godhavn, og kirurg Olrik holdt gæstebud, »tog Bidstrup saa meget til sig af stærke Drikke, at han tilsidst blev meget beskiænket« og »begyndte at yppe Klammerie med Chirurgus Olrich fordie Herr Kammerraad og Inspecteur Olrich (en Broder til Chirurgus) havde sendt ham (neml: Bidstrup) Hiem til Kiøbenhavn fra Kolonien Godthaab«.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Og da Godhavns hvalfangeranlæg i maj maaned »blev overleveret til Assistent Bidstrup« saa inspektøren »sig nød til at afsætte ham igien«, da han »der spilte saa gal Mand«.

Saa fik han i juni samme aar igen ansættelse ved hvadfangeranlæget Igdlutsiaq. Paa vejen derover mødte de da et engelsk hvalfangerskib, og Bidstrup gik ombord derpaa og »kiøbte sig nogle Flasker Rom«. Da han saa kom ned i sin baad igen, »lod han sig den bekomne Rom smage saa godt at han i en Hast blev beskiænket og gal. I hans Galskab faldt han overbord og havde nær blevet borte fordie det blæste haardt«.

Da han saa kom op til Igdlutsiaq, kom hans kone og to smaabørn endelig op til ham. Hun var rejst fra Sukkertoppen i efteraaret 1786, men naaede ikke længere end op til Holsteinsborg, hvor hun da maatte blive vinteren over, og her havde hun da forrettet pigegerning for matroserne for at opretholde sig med kost.

Ved Igdlutsiaq blev det saa igen galt med ham, saa inspektøren afsatte ham og beordrede ham »at hiemgaae med Skibet paa Grund af Opsætsighed under Fuldskab«.

I juli kom imidlertid provst Sverdrup sammen med Jakobshavns købmand Glomstad op til Ritenbenk, og da de hørte om, at Bidstrup nu igen skulde skilles fra sin familie, hvorover han var aldeles fortvivlet, fik de ondt af ham, og da han dyrt og helligt lovede at forbedre sig og endog skriftligt forpligtede sig til afholdenhed, henvendte de sig til inspektøren om at »gienkalde Afskjedigelsen« eller i hvert fald tillade familien at hjemgaa med ham.

Inspektøren tillod ham da at blive i landet og ansatte ham som assistent i Jakobshavn som det sted, hvor der var mindst anledning for ham til at blive fristet til drukkenskab, og hvor han vilde komme under den bedste paavirkning.

Saalænge provst Sverdrup var der, gik det ogsaa godt. Bidstrup arbejdede godt og solidt, og han holdt sit afholdsløfte.

Men efter Sverdrups hjemrejse 1788 gik det igen galt med ham, hvorfor han hjemsendtes endeligt 1791; men denne gang fik familien lov til at følge med. Hans kolleger havde ondt af ham og de sammenskød da et beløb paa 200 rd. til familiens »første Underhold« i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Danmark. I Jakobshavn havde de mistet et af deres børn ved en ulykke, nemlig »Sønnen *Nicolai Bertholin,* som af en Flok Hunde, der omringede ham, blev ihjelreven og opædt«. —

Paa hjemrejsen afgik hans kone og to af børnene ved døden. Og da han kom hjem, begyndte han straks at søge sig en stilling, dog uden at det lykkedes. I marts maaned 1793 søgte han saaledes en toldbetjentpost i Norge. Han skrev i ansøgningen, at han »har et grønlandsk Barn som den sidste Gierning for min Bestræbelser i et Land, hvor ieg har opofret det beste af min Helse, af hvilken Aarsag ieg fandtes nødsaget til at forlade denne haarde Clima, i Betragtning af en mildere«. Han skrev ogsaa, at han »som den fattigste af alle grønlandske Handels-Betjentere og som den, der med een af Landets Døttre har været indlemmet (der paa Hiemreisen foruden 2de Børn ved Døden er afgangen) nu allerede lagt her i 1½ Aar, uden at have fortient det ringeste til Livets Ophold for mig og mit 4½ Aars grønlandske Barn, undtagen hvad Højre Vedkommende af særdeles Naade, formedelst hvad ieg har udstaaet, har forundt mig — og Disse har ieg (næst Gud) at takke Livet til denne Stund.«

Hvorvidt han vilde have faaet en post i Norge, er ikke godt at vide; thi 4. juni 1794 døde han af Brystsyge paa Frederikshospital. Han boede ellers i Landemærket nr. 101 i kælderen. Hvad der saa er blevet af hans barn, vides der intet om. —

CHR. FR. BJØRN

Missionær.

Christian Frederik Schnell Bjørn blev født 31. marts 1740 i Astrup, Brøns sogn i Sønderjylland, som søn af foged Peter Bjørn (død 1758) og hustru Anche Lauritsdatter (død 1745).

Han blev undervist i hjemmet til 1757, da han blev indsendt til Universitetet og blev student der. Allerede 18. juni 1759 tog han theologisk embedseksamen »med non contemnendus hos Professorerne Rosenstand Goiske og Johan Otho Bang«.

Derefter blev han huslærer hos pastor Riegelsen i Jersie til 1761.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Her underviste han stedsønnen Hans Tulle, som senere ogsaa blev Grønlandsmissionær.

1761 blev han antaget af missionskollegiet som grønlandsk alumnus. Samme aar tog han »Homileticum«, ɔ: holdt dimisprædiken, med laudabilis og blev da hjælpeprædikant hos sin grønlandsklærer Paul Egede ved Vartov og virkede som saadan til 4. marts 1763, da han blev udnævnt til missionær og ordineredes 23. marts i Frue kirke »af ærværdige Biscop Harboe« og blev gift med jomfru *Elisabeth Cathrine Altenhoff.*

Han blev derefter udsendt til Grønland. Det var egentlig meningen, at han skulde have været missionær ved Holsteinsborg, medens kandidat Glahn skulde være hjælpemissionær i Godthaab. Men da Bjørn var gift, ønskede *han* at komme til Godthaab, fordi huslejligheden der var bedre. Han opnaaede det da ogsaa, men fik grund til bittert at fortryde det, som ogsaa Glahn skriver i sin autobiografi: »Biørn blev plaget af det værste Skarn, som kunde gives, og som giorde det med de i Nærheden af Godthaab boende Herrnhutter, og giorde ham ikke alleeneste hans Embede besværligt, men endog gik saa vidt, at de lagde Haand paa ham, hvorfor han saae sig nødt til 1767 at gaae hiem.« —

Til at begynde med gik det temmelig godt. Bjørn boede sammen med førstemissionæren, pastor *Gregersen,* det første aar og blev undervist i sproget af ham, ligesom han samarbejdede med ham i missionsvirksomheden. Og i juni 1764 oplevede de en stor sjældenhed, idet de foretog den første præsteordination, der har fundet sted i Grønland. Sukkertoppens berømte kateket Berthel Laersen ordineredes af dem i Godthaab. —

Men derefter blev det i høj grad generende for missionær Bjørn. Allerede i længere tid havde der bestaaet et daarligt forhold mellem den hernhutisk-sindede købmand *Lars Dalager* og missionærerne; han benyttede sin stilling til at genere og lægge hindringer i vejen for de danske missionærer paa alle maader. Bjørn kom ogsaa snart i unaade hos ham, og allerede medens Gregersen var der, var forholdet mellem dem meget spændt. Og da Gregersen i eftersommeren 1764 var hjemrejst, blev det endnu værre. I vinteren 1764-65

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nægtede Dalager at udlevere ham varer til at købe sig de nødvendige »Forfriskninger« (ɔ: fersk proviant) for af Grønlænderne; og han havde endog sat laas for koloniens brønd, for at Bjørn ikke skulde kunne hente vand derfra.

I sin indberetning 1765 skrev Bjørn om det forløbne aar: »Hvad min Kiæreste og mig angaar, da haver Gud vel forundet os Helbred og Sundhed, men derhos behaget at lade os komme i adskillige Viderværdigheder; vi har været i Fare for at vorde overfaldet ved Dag og Nat, og er blevne forfulgt med en Række usandfærdige og skammelige Beskyldninger. Gud forbarme sig over os og frie os for slig et Aar meere.«

Det skulde dog blive endnu værre. Aaret 1765-66 blev det værste af dem alle.

I sommeren 1765 var missionær *Thorhallesen* kommet til Godthaab for at samarbejde med Bjørn. Og han havde ikke været der ret længe, før han var klar nok over forholdet til at give følgende erklæring til missionskollegiet: »Det er ynkværdigt at viide, hvorledes Herrnhutterne underholde Striden imellem Missionairen og Kiøbmanden; den første vederfares en stor Uret, og det er ham plat umueligt ved egne Kræfter at trænge igiennem, da alle Ting giøres ham besværlige.«

Dalagers chikanerier antog da ogsaa stadig mere ondartede former. F. eks. nytaarsdag 1766, medens pastor Bjørn holdt Gudstjeneste, støjede Dalager i huset, hvor madame Bjørn var ene hjemme, og spyttede ad hende, hvergang han gik igennem køkkenet. Og om aftenen, medens madammen stod og klædte sig af og Bjørn stod ved siden af og søgte at berolige hende, da hun »var som ude af sig selv af Angst og gav af og til Raab og Skrig fra sig,« lukkede assistenten døren op og sagde, at »Præsten skulde skje en Ulycke«. Da saa konen grædende sagde: »hvad Ondt har vi dog giort, at vi ei maae være her med Fred?«, saa gav købmanden, som ogsaa stod i døren, sig til at le: »ha, ha, ha!« Og senere paastod han, at Bjørn havde været ved at prygle sin kone, og at de derfor agtede at komme hende tilhjælp.

Thorhallesen skrev herom, at »Missionairen paadigtede alle-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

haande nederdrægtige og onde Ting«, men bevidnede, at »Bjørn er et stille, gudfrygtigt og sagtmodigt Menneske«. Og kateketen Rachlew erklærede, at »Hr. Bjørn er bleven af Sgr. Dalager og Herrnhutterne paadigtet at have slaaet sin Kiæreste og mange andre usandfærdige Beskyldninger« og bevidnede, at han selv »nyder stadigen meget got hos den fromme Hr. Biørn«.

Rachlew berettede senere, at 21. juli 1766 efter koloniskibets ankomst »behagede Sgr. Dalager at slaae Hr. Biørn i Næse og Mund baade i Europæeres og Grønlænderes Overværelse, og samme Confect lover hand mig.« Og i december samme aar kulminerede konflikten sig da ogsaa i et regulært overfald. Da Bjørn og Rachlew kom over i proviantboden for at hente deres kostdeputat, havde Dalager tilligemed et par af kolonifolkene »anfaldet dem og slaaet dem blaae og blodige i Ansigtet og Huller i Hovedet«; hvilket ogsaa bevidnedes af Thorhallesen.

Under disse forhold er det klart, at missionær Bjørn ikke kunde holde ud at blive i Godthaab. 1767 rejste han hjem ved første skibslejlighed. —

Først to aar senere fik han embede i Danmark som sognepræst i Tæbing, Outrup og Rakkeby paa Mors, hvor han 1784 blev provst. 1787 forflyttedes han til Tversted, Uggerby og Bislev i Vendsyssel. Her døde hans hustru aaret efter, og 24 september 1789 blev han da gift 2. gang med præsteenke fra nabosognet Sindal *Cathrine Marie Tødsleuf,* f. *Sommer,* født 1740.

1805 blev Bjørn saa forflyttet til Jerslev og Vester Brønderslev, hvor han virkede til 1816, da tog han afsked 9. oktober og døde et halvt aar efter, 7. marts 1817. Hans hustru blev meget ældre, hun døde først 22. marts 1832. —

Bjørns eneste barn, *Caspar Altenhoff Bjørn,* f. i Hundstrup paa Fyn 1769, blev theologisk kandidat med laudabilis 1792 og begyndte da som lærer paa Vajsenhuset; han var præst ved Vemmetofte kloster fra 1799 til sin død 1847. Han var »*brav og dygtig* og besad ualmindelig lærdom.« —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

JAC. BORCH

Missionær.

Jacob Rasmussen Borch blev født 27. december 1722 i Kallundborg som søn af købmand Rasmus Sørensen og hustru Dorthe Marie Prom (1692-1775).

Da han var knap et aar gammel, flyttede forældrene til Slagelse, hvor faderen døde nogle aar efter. Da hans morfader havde været præst (i Krummerup og Fuglebjerg, død 1722), gav dette ham lyst til ogsaa at blive det. Moderen satte ham da i latinskolen i Slagelse, hvis rektor, magister Holger Nyholm, 1744 dimitterede ham til universitetet, hvor han da blev student. Han tog nu efternavn efter sin mormoder *Sophie Borch.*

Da han saa 1745 havde taget filosoficum, tog han stilling som huslærer ialt i syv aar, først hos pastor Kristen Dahl i Asnæs og derefter hos pastor Falentin Cruse i Grevinge.

Han havde samtidig privat studeret theologi og tog saa 2. august 1755 embedseksamen med tredie karakter. Straks derefter blev han alumnus paa det grønlandske seminarium. Efter to aars forløb blev han da udnævnt til missionær og ordineredes 23. marts 1757 af biskop Harboe i Frue kirke.

Kort efter udsendtes han da som missionær til den nyanlagte koloni Sydbay. Paa overrejsen var han »formedelst det haarde Uvejr som strax begyndte i Paasche-Hellig-Dage og formedelst det meget haarde Farvand saa elendig syg«, at han næsten hele tiden laa tilkøjs. 23. maj naaede de endelig over til Kap Farvel og kom nogle dage senere op til Sydbay, hvor han blev »glædelig modtaget først af Grønlænderne, siden af Assistenten (*Arendrup*), der tillige med en Deel af Matroserne havde foresat sig at *repatiere,* men nu stoede fra deres Forsæt.«

Han syntes heller ikke selv godt om stedet, som efter hans udsagn i sin indberetning af 14. juli s. a. var »anlagt paa en liden klippig Øe en halv Miil stor i Omkreds længst ud af alle Øer i Havet liggende og derved noget underkastet uroeligt Veyrligt, i Synderlighed Stormveyr af Norden og Sydvest, der vexelviis afløser hver-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

andre. Herforuden falder der og megen Regn og kold Taage saa der ikke er synderlig Tørre i Luften«.

Han blev heller ikke ved kolonien her foreløbig af en bestemt grund. Da assistenten skulde med skibet nordefter til Diskobugt, fulgte Borch nemlig ogsaa med, da han gærne »i et og andet vilde *consulere* en ældre i Æmbedet« og derfor vilde op at forhandle med missionær *Severin Thrane* i Claushavn. Men da han kom til Christianshaab, erfarede han, at denne for en maanedstid siden der ved stedet havde begaaet selvmord paa grund af »Melancholie og Uroelighed i Sindet«. Da saa Diskobugt nu var helt uden missionær, »paastoed alle *Colonisterne* at ieg hos dem maatte i Bugten forblive«. Han lovede da ogsaa »at fylde deres Begiæring«, men gik først med skibet tilbage til Sydbay. Hertil medtog han en dygtig ung dansk kateket *Wulff,* der samtidig kom til at gøre tjeneste som handelsassistent, og overlod ham da missionsarbejdet dernede. Saa vendte han tilbage til Diskobugt med baad sidst i august, men fik en meget besværlig rejse derop med modvind, uvejr, regn og sne. Paa vejen kom de ind under en dem ubekendt ø, hvor baadfolkene gik iland og steg tilfjelds for at se efter en genvej mellem øerne. Borch gik ogsaa iland, men for vild, saa han hverken kunde finde baaden eller folkene, og i hele tre dage flakkede han om og søgte om natten tilflugt i en hytte, hvor han saa laa indhyllet af sne og rystende af kulde. Endelig fandt folkene ham, da han allerede var saa udmattet, at han ikke mere kunde gaa, men laa i hytten; saa nær var det kommet til at koste ham livet.

Saa blev han vinteren over skiftevis i Jakobshavn, Christianshaab og Claushavn, mest paa sidstnævnte sted, hvor han lod sig undervise i grønlandsk af den dygtige kateket *Jens Pedersen Mørk.* Iøvrigt arbejdede han meget ivrigt med befolkningens kristendomsundervisning, som i Claushavn foregik i en Grønlænderhytte, af hvilken Borch gav følgende skildring: »Huuset er ikke mere end halv saa høit og bredt som Bøndernes Svinestier i Danmark, og i Indgangen ligge dagligen meere end 30 bidske Hunde, Grønlænderne tilhørende, giennem hvilke Missionairen skal hazardere sit Ansigt, naar han næs-gruus paa Hænder og Fødder maae krybe igiennem

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den lange og ureene Grav for at komme ind i Hytten,« hvorfor han ogsaa ansøgte missionskollegiet om et rummeligere skolehus.

Da der saa i forsommeren 1758 kom en ny missionær til Claushavn, vendte Borch straks tilbage til Sydbay og tog fat paa missionsarbejdet der i forening med kateket Wulff. Det første aar efter koloniens anlæggelse havde der kun boet 3 grønlandske familier; da der kom missionær, flyttede der ganske vist flere dertil, men distriktets største befolkning boede nede i »Veidefjorden«, den nuværende Holsteinsborgsfjord. Borch foreslog derfor at flytte kolonien dernedtil eller ialtfald at anlægge en loge, hvor assistenten kunde handle om sommeren og missionæren bo hele aaret, da missionen derved kunde vinde, da der boede »24 Vederhæftige og populeuse Familier«, som »ikke reyser langt omkring«.

Missionskollegiet anbefalede forslaget, og logen *Amerdloq* oprettedes da 1759. Borch flyttede da straks derned og fik i løbet af faa aar oprettet en menighed paa over 60 medlemmer, over hvis kristendomskundskab hans eftermand *Glahn* fandt al aarsag til at glæde sig, da han overtog missionen 1763. —

Efter sin hjemkomst blev Borch i maj 1764 udnævnt til sognepræst i Karleby, Nørre Ørslev og Horreby paa Falster. Her giftede han sig aaret efter med en nabopræsts enke, *Kristiane Sofie Busch, f. Gymoes,* født 1723 som datter af husfoged paa Nykøbing slot, tolder og fiskemester over Falster Jens Gymoes (1676-1729) og dennes 2. hustru Inger Dorthea Hvalsøe (1703-29).

Hustruen døde 1800, og aaret efter døde Borch 4. november. Det hedder om ham i kirkebogen, at »den i Livet sand hæderlige Præstemand og af 79 Aar bedagede Olding Hr. *Jacob Borch* i 37½ Aar havde tjent og opbygget disse 3 Menigheder med sin sunde Lærdom og gudfrygtige Vandel. Af Menighederne tog han dette sandfærdige Vidnesbyrd med sig i Graven, at de tabte i ham en trofast Ven, en redelig Lærer, en kjærlig Fader, en Støtte for den Fattige. Hans Minde vil i mange Aar ihukommes og velsignes«. Halvhundrede aar efter var han da ogsaa »endnu i frisk Minde hos mange Gamle som en ærværdig og brav Præst«. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

RASM. BRANDT

Assistent.

Rasmus Jensen Brandt blev født i juni 1772 paa Christianshavn som søn af baadsmand i flaaden Jens Olsen Brandt og hustru Anne Dorthea Magnusdatter. Han blev døbt i Vor Frelsers kirke d. 29. juni.

Da han efter sin skolegang var blevet konfirmeret blev han straks efter antaget som tjener af den 1786 udnævnte Nordgrønlandsinspektør J. C. Wille, med hvem han fulgte til Godhavn, hvor han da fungerede som »Haandskriver« hos inspektøren til dennes hjemrejse 1790 og derefter hos hans eftermand, inspektør B. J. Schultz. Af denne, der sagde om ham, at han var »et haabefuldt ungt Menneske, som kan og vil arbejde og lære«, blev han saa 1791 ansat som fungerende handelsassistent ved Godhavn. I foraaret 1792 afgik han saa til Christianshaab som medhjælper hos overassistent Thorning, men blev allerede samme sommer ansat som reserve-hvalfangerassistent ved Claushavn og forflyttedes aaret efter til Jakobshavn som handelsassistent.

Her var han saa nogle aar og virkede meget energisk. Men da saa kolonien Upernavik, som 1790 var nedlagt som selvstændigt etablissement, i 1797 igen oprettedes som et »Forsøg« under Godhavn, bestemtes det, at Rasmus Brandt skulde være fungerende bestyrer der.

Inden han rejste derop, blev han da gift, viet ved Egedesminde 11. juni, med *Abigael Dorf,* født den 28. juni 1775 som datter af blandingen, assistent Carl Dorf og hustru, Grønlænderinde Juliane.

Derefter rejste de op til Upernavik, hvor Brandt virkede meget ivrigt, foretog mange aarlige togterejser til alle bopladserne langt mod nord og mod syd helt ned til Svartenhuk-halvøen. Han fik da ogsaa handelen godt fremmet, og i aaret 1800 oprettede han en forsøgsstation ved Prøven, hvor han anbragte en af koloniens danske arbejdere med endel handelsvarer og remedier, især til isgarnfangst af sæler. Han lod da opføre et jordhus med trætag og »en paneleret

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Afdeling til Underassistenten«, et lignende til materialer og et tredie lignende til proviant og varer.

Og da der 1798 fra inspektøren blev udsendt et cirkulære til etablissementsbestyrerne, i hvilket udtryktes handelsdirektoratets ønske om beskrivelser af kolonierne og deres distrikter, indsendte Brandt en udførlig beskrivelse af Upernaviks distrikt. —

Da koloniens bygninger kun bestod af jordhuse, var det ubehageligt at bo der saa højt mod nord. Og da Brandts efterhaanden fik tre børn deroppe, blev det værre og værre for dem. I efteraaret 1803 forlod de derfor Upernavik og rejste ned til Godhavn. Da dette skete uden tilladelse, paadrog Brandt sig derved inspektørens mishag, men fik dog tilladelse til foreløbig at virke som hvalfangerassistent ved Godhavns anlæg.

Aaret efter tog han saa tilbage til Upernavik, men efterlod familien ved Godhavn, da der i maj maaned var født endnu et barn.

1805 blev han saa efter ansøgning afløst ved Upernavik og fik fast ansættelse som hvalfangerassistent ved Godhavns anlæg. Som saadan fungerede han saa i otte aar, indtil han 1813 blev handelsassistent ved logen Godhavn samt fuldmægtig hos inspektøren, ligesom han ogsaa var tolk for denne. I disse stillinger fungerede han da til 1818, da han blev syg og døde d. 12. juni. — I krigsaarene 1807-14 foretog han ogsaa flere rejser op til Upernavik, saaledes 1811, 1812 og 1814 med proviant og handelsvarer til folkene deroppe, og 1813 for at hente de danske, der led af hungersnød, ned til Diskobugt. Disse rejser blev efter inspektør Motzfeldts sigende »fuldførte med Duelighed, Klogskab og Fliid«. —

Da han jo som ganske ung var kommet op til Grønland, lærte han meget hurtigt sproget og kom til at staa i godt forhold til befolkningen. Han talte og skrev flydende grønlandsk. Blandt andet assisterede han en af sine tidligere kolleger, fhv. købmand Libech, som nu boede i Norge, medens hans indfødte hustru boede i Godhavn, ved at oversætte hans norske breve til hustruen og ved at oversætte hendes breve til manden fra grønlandsk til dansk. Han oversatte ogsaa adskillige fortællinger til grønlandsk, ligesom han ogsaa op-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lærte den indfødte ungdom i retskrivning. Det var ogsaa meningen, at han skulde have været lærer ved en højskole eller læreanstalt, som det var paatænkt at oprette til uddannelse af indfødte lærere og tjenestemænd, men hvis oprettelse hindredes af krigen med England. —

Brandts enke flyttede senere over til Egedesmindes distrikt, hvor flere af hendes børn fik ansættelse i handelens eller missionens tjeneste. Hun døde 8. september 1848 hos en af dem, der var kateket ved udstedet Nivâq øst for Egedesminde. —

Brandts havde 7 børn og blev derved stamforældre til en stor efterslægt i Diskobugt. —

CARL BRUUN

Købmand.

Carl Bruun var født ca. 1730, sandsynligvis i København, men det vides ikke, hvem hans forældre var.

Omkr. 1760 blev han antaget i »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnies« tjeneste og udsendtes snart efter til Grønland, hvor han fik ansættelse som underhandelsbetjent ved kolonien Frederikshaab.

Som saadan virkede han i en aarrække, dels som medarbejder ved handelen paa kolonistedet, og dels som leder af endel af togterejserne rundt i distriktet. 1765 udnævntes han saa til assistent ved kolonien, i hvilken stilling han virkede i en længere aarrække. Men han stod ikke i godt forhold til befolkningen, ligesom han heller ikke interesserede sig for eller støttede missionen, men tværtimod nærmest modarbejdede den; saaledes var dette tilfældet i 1774, idet missionæren meddelte missionskollegiet, at »Assistentens hedenske Tienerinde er bleven formeent at lade sig underviise og døbe, hvilket Assistentens Pige med grædende Taare selv haver sagt mig, da ieg spurgte hende, hvor længe hun havde været ved Colonien, og hvorfor hun ikke havde ladet sig underviise og døbe, som hun dog sagde sig at have havt Attraae til.« Nu blev hun dog omsider døbt,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

idet missionæren fortsatte: »og ieg derfore lovede hende uden at beskiømre mig om hendes Huus-Bondes Venskab eller Uvenskab, at hun i Vinter skulle antages til Undervisning« — hvilket gjorde assistenten endnu uvenligere og modvilligere mod missionen. —

Og da saa købmanden samme aar hjemgik, altsaa 1774, blev Bruun hans efterfølger. Og nu blev han endnu mere modarbejdende overfor missionen. Da saaledes provst Thorhallesen ansatte en dansk kateket, Johs. Andersen, ved Frederikshaab, mødte der ham »Bryderier, saavel med Kost, hvilken den nye Kiøbmand ei vilde udlevere, som med Huus og andre Fornødenheder, som han ikke vilde forskaffe mig«. —

Og skønt Bruun i al sin Grønlandstid havde været medarbejder hos en dygtig handelschef, forstod han stadig ikke at omgaas befolkningen og blev aldrig afholdt af denne, men tværtimod nærmest afskyet.

I hans købmandstid opholdt sig derfor navnlig om sommeren saagodtsom sletingen Grønlændere hverken ved eller i nærheden af kolonien, og senere endog heller ingen om vinteren »uden alleene de gifte Colonisters Familier«.

Dette havde da ogsaa til følge, at handelstogtningerne ud i distriktet ikke gav nogen større indhandling, hvilket tillige med købmandens uheldige forhold til befolkningen medførte en betydelig nedgang i koloniens produktion, og det uagtet det ellers i kateket Andersens indberetning netop fra Bruuns første købmandsaar siges, at »dette Districts Grønlænderes udvortes Omstændigheder har været meget gode frem for andres baade Syden for og Norden ligesaa, hvorfra ikkuns er hørt gandske ubehagelige Tidender, i Henseende slet Fangst. Disse har derimod havt gandske skikkelig Fangst, og derfor har deres Aflevering til Handelen været upaaklagelig.«

Det var da selvfølgelig uheldigt, at Bruuns købmandsvirksomhed nedsatte produktionen; og da hans optræden saavel overfor kolonimandskabet som overfor hans jævnbyrdige pladsfæller tillige medførte velbegrundede klager over ham, blev han i skrivelse af 15. april 1779 afsat fra sit embede og hjemkaldt. —

Hvad han derefter har foretaget sig, vides ikke. Han var ugift og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

har levet i København, thi 14. februar 1781 indfandt den københavnske skiftekommission sig hos »nyelig afdøde *Carl Bruun,* forrige Kiøbmand i det grønlandske Compagnies Tieneste; han havde Leieværelser i Theehandler *Grams* Huus Nr. 197 i Kiøbmagergade. Hans afdøde Broder, Forvalter *Jens Bruuns* Enke, meldte, at hans Arvinger vare hendes Børn«. —

RASM. BRUUN

Missionær.

Rasmus Berthelsen Bruun blev født 17. april 1725 i Køge som søn af købmand Berthel Nicolai Bruun og hustru Agatha Sager.

Han blev undervist i Køge latinskole under rektor Niels Sporon og indsendtes 1744 til universitetet, hvor han saa blev student.

Derefter blev han huslærer i Magleby paa Stevns hos sognepræst Morten Ohnsorg, hvis søn Martin, der var født i Grønland, han dimitterede 1747. Da Ohnsorg jo havde været missionær i Godthaab samtidig med Hans Egede og dennes søn Paul, sammen med hvem han var ordineret, interesserede hans Grønlandsfortællinger den unge student, som da besluttede selv at ville være Grønlandsmissionær.

Det lykkedes ham da ogsaa at blive alumnus paa »Det grønlandske Seminarium« 1747, og han begyndte da tillige at studere theologi. Og allerede 15. november 1749 tog han embedseksamen, men fik efter den korte læsetid kun tredie karakter. Der var foreløbig ikke noget embede ledigt i Grønland, saa han fik lejlighed til gennem flere aar at blive undervist i grønlandsk af Paul Egede, saa han kom temmelig godt ind i sproget.

Hans Egede skrev da ogsaa 16. februar 1752 i et brev til missionskollegiet, hvor han bl. a. talte om, at »saadanne skal holdes i Beredskab, som vare Sproget kyndige, for at oversendes, naar fornøden giordes«, at det var ham »meget kiært, at Seminarist *Brun* har fundet sig der udi og paa de Conditiones vil lade sig ordinere og gaae til Grønland, hvortil Gud give ham Lycke og bestandig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Helbreed og al anden Beqvemhed til at vinde Grønlænderens Hierter og Siæle for Jesu Skyld!«

Saa blev Bruun da ogsaa omsider udnævnt til missionær og ordineredes 29. marts 1752 i Frue kirke af biskop Hersleb. Da han var forlovet, blev han saa 7. juli gift med *Malene Cathrine Jensdatter Windekilde,* født 18. marts 1720 i Torup som datter af sognepræst Jens Hansen Windekilde (1682-1739) og hustru Dorothea Christence Nielsdatter Fridtz (ca. 1685-ca. 1755).

Saa rejste de op til Grønland, hvor Bruun skulde være missionær ved Godthaab. De kom der temmelig sent paa sommeren, men Bruun fik dog tid til at overse, hvordan missionsforholdene var og meddele dette i en skrivelse, som hjemsendtes med skibet. Hans Egede skrev nemlig 3. januar 1753 til missionskollegiet, at »Missionen ved Got-Haab angaaende, da befindes den efter sidst overkommende Missionair Hr. Rasmus Bruns Skrivelse til mig at være i en forvirret og slet Tilstand; thi de Grønlændere, som ham til den Tiid vare forekomne, melder hand, ere alle indtagne af Hernhutiske principiis og veed icke til visse den Lærdom om en Tree Enig Gud«.

Da Bruun overtog missionen, traf han nemlig kun herrnhutiske skikke i menigheden, som kun bestod af 96 medlemmer, og disse var meget uoplyste, kendte næsten intet til den lutherske katekismus og kaldte bl. a. Jesus baade »Faderen og Skaberen«, og der brugtes kun herrnhutiske salmer; Egedernes salmeoversættelser kendtes end ikke.

De herrnhutiske missionærer ved Ny Herrnhut søgte først at drage Bruun over til sig, som de havde gjort det med hans formand Drachardt og kateket Berthel Laersen; men da det ikke lykkedes, modarbejdede de ham alt, hvad de kunde. De støttedes heri af kateket Laersen, som en tidlang stillede sig meget vrangvillig overfor Bruun og endog klagede til missionskollegiet bl. a. over hans daarlige grønlandsk og aandløse prædikener.

Naturligvis var Bruun da heller ikke lige straks helt veløvet i at tale grønlandsk, og han beklagede da ogsaa sig selv derover. Men han satte sig ind i sproget med en overordentlig flid og ihærdighed og kom da ogsaa efter et aarstids forløb saa vidt, at han med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lethed kunde baade prædike og katekisere paa grønlandsk. Han tog sig da ogsaa energisk og ivrigt af menighedens undervisning og kristelige oplysning. Ogsaa den forsømte børneskole satte han igang; i sit eget lille kammer underviste han tolv børn og endog »med Fliid har exerceret dem i det danske Sprog«; hans tanke hermed var egentlig den, at han da senere vilde undervise dem i latin, for at nogle af dem med tiden kunde blive uddannet til missionærer. —

Med Herrnhuterne indlod han sig ikke i meningsudveksling og lod sig heller ikke overfor menigheden mærke med, at der var forskel i læren. Men da det var en almindelig antagelse, at den store tilslutning til brødremissionen væsentligst skyldtes dennes store smukke kirke og øvrige gode lokaler, fik Bruun — for dog paa det punkt at kunne tage konkurrence op med dem — trods vanskeligheder fra missionskollegiets og navnlig fra handelskompagniets side opført en lille kirkebygning ved kolonien, i hvilken der tillige var indrettet skolelokale og værelser til missionær og kateket. Bygningen blev indviet 1756.

Og da kateket Laersen af kollegiet fik tilhold om at støtte missionæren, blev forholdet mellem dem noget bedre, og Bruun underviste ham saa i latin med universitetet som maal; men dette opgaves dog igen, fordi han mente sig for gammel til at studere. Og senere blev forholdet mellem dem atter noget spændt, især fordi koloniens nye købmand *Lars Dalager* fattede den plan, at han sammen med Laersen skulde overtage Godthaabs mission, hvorfor de søgte at nedsætte Bruun overfor kollegiet. Men 1757 flyttedes Laersen — efter Bruuns forslag — til Sukkertoppen, og da ændredes Dalagers forhold til præsten betydeligt, saa han endog støttede ham ved at undervise skolebørnene i skrivning, skaffe brændsel til skolen og hjælpe menigheden med at gemme forraad hen til vinteren.

Uagtet en smitsom sygdom 1753 bortrev endel af menigheden, var denne dog aaret efter vokset til 163 medlemmer og tiltog stadig, ligesom den gik godt frem i kristendomskundskab og førte en upaaklagelig vandel.

Bruun var ogsaa særdeles ivrig for at komme omkring i distriktet til bopladserne, ligesom han ogsaa efter kolonien Sukkertoppens

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

oprettelse 1755 berejste denne hver sommer. Han kunde dog ikke aflægge missionsbesøg sammen med handelsfolkene paa disses togter, hvilket ellers var missionskollegiets bestemmelse. Men dels kunde han ikke være saalænge borte fra menigheden ved kolonien, som et saadant togt varede, og dels kunde Grønlænderne ikke samle deres tanker om forkyndelsen, mens de drev handel, thi da var de jo optaget deraf. Han rejste derfor omkring i konebaad. Han ansøgte gentagne gange kollegiet om »et lidet europæisk Fartøy« under henvisning til drivisens farlighed, men fik det ikke bevilget.

Han ønskede ogsaa at faa gode vinterfangstpladser besat af medlemmer af menigheden, men der manglede endnu kateketer dertil, skønt han søgte at afhjælpe dette ved stadig at have især unge blandinger hos sig til oplæring. — Og i sin fritid beskæftigede han sig med oversættelser, dels af skrifter i bibelen og dels af salmer. Han udgav den første grønlandske salmebog aaret efter sin hjemkomst, og der findes stadig en hel del af hans salmer i den grønlandske salmebog. —

Bruun søgte om hjemrejsetilladelse 1759. Han hjemsendte saa sin familie fra Godthaab, men begav sig selv til Sukkertoppen for at tilse menigheden der og holde daab etc., og agtede saa at hjemrejse derfra med koloniskibet. Men da missionær Stage, som skulde være kommet dertil oppe fra Claushavn, udeblev, og kateket Laersen ikke kunde forlade sin missionsplads og flytte ned til Godthaab, indtil den nye missionær kom dertil, vendte Bruun selv tilbage dertil og blev der et aar endnu. Da saa hans afløser, missionær Gregersen, kom derop 1760, drog han efter sin 8-aarige tjenestetid hjem til Danmark, ledsaget af to Grønlændere.

Missionskollegiet modtog ham venligt, paaskønnende hans lange og nidkære tjeneste og bevilgede ham 200 rd. aarlig i vartpenge, mod at han skulde forblive i København og sammen med Paul Egede arbejde paa oversættelsen af Ny Testamente, af hvilket kan selv medbragte endel, han selv havde udarbejdet i Grønland, og hvori kun evangelierne manglede, da disse jo allerede var udgivet af Paul Egede. —

1761 blev han saa udnævnt 21. august til sognepræst ved St.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Peders kirke i Slagelse. Her døde han 17. januar 1771. Naar hans hustru døde, vides ikke; hun overlevede ham og blev som enke lærermoder for Frue danske Skoles pigebørn. —

HANS BUCH

Missionær.

Hans Buch blev født 2. februar 1753 paa Herlufsholm som søn af cand. theol., mag., rektor Marcus Buch (1713-54) og hustru Anna Clod (1722-54).

Efter forældrenes død, da han ikke var mere end halvandet aar gammel, tog hans mormoders søster Elisabeth, f. Schrøder, »en from enke efter afdøde pastor Lend« i Enderslev ved Køge ham til sig »som sin dreng» og opdrog ham »venligt og forkælende« til sin død 1760. Derefter tilbragte han »nogle aar« hos hendes Mands efterfølger, sognepræsten i Enderslev Hans Blad, »en ærværdig og hellig og from Mand«, der var ham »en kærlig fader« lige til sin død 1764. Saa tog hans formynder, der var hans morbroder, præst ved Vemmetofte kloster Johannes Pedersen Clod (1713-90) ham til sig sig og satte ham efter to aars forløb i Frederiksborg latinskole, hvis rektor Paul Benzon efter fem aars forløb sendte ham ind til universitetet, hvor han blev student 1771 og aaret efter tog »anden examen«, hvorefter han saa begyndte at studere theologi, men var ogsaa »informator« (lærer hos privatfolk) en tid. Efter nogle aars forløb blev han saa alumnus i »Det grønlandske Seminarium« og undervistes i grønlandsk af gamle Paul Egede. Samtidig hørte han forelæsninger paa universitetet af theologerne dr. Holm, professor Studsgaard og dr. Balle og tog saa 23. marts 1779 embedseksamen, hvortil »Doc: Balle, Doc: Janson og Prof: Hornemann« gav ham haud illaudabilis. Og faa dage efter holdt han dimisprædiken i Trinitatis kirke over Ordsprogene kap. 14, v. 32: »Ved sin Ondskab styrtes den gudløse, ved lydefri Færd er retfærdige trygge.« Hans prædiken »taxerede Doc: Janson til haud illaudabilis«.

7. april samme aar blev han saa ordineret i Frue kirke af biskop

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ludv. Harboe. Han var blevet udnævnt til missionær i Grønland og skulde ansættes ved Julianehaab som dennes første missionær, hvorfor han ogsaa i sin skrivelse i »Vita-protokollen« bad »det Guddommelige Forsyn sikre dette Skridt«, saa han med »uforfalsket Anstrængelse« kunde faa »adskillige Mennesker omvendt til den sande Gud og derved til en sand Lykke«. —

Skibet, som Buch rejste over til Grønland med i forsommeren 1779, kunde ikke komme ind til Julianehaab paa grund af, at storisen laa fast langs hele sydkysten. Det maatte derfor gaa i havn ved Frederikshaab, og efter nogen tids forløb tog han saa, da skibet stadig ikke kunde sejle derned, med konebaad langs kysten, hvor isen var lidt spredt, ned til Julianehaab. Sine rejseomkostninger herved fik han saa godtgjort af missionskollegiet aaret efter.

Kateket *Johs. Andersen* havde jo været ansat ved Julianehaab nogle aar og forkyndt evangeliet og undervist dem, der ønskede at døbes, og missionær *Transe* ved Frederikshaab havde foretaget rejser derned, saa der var endel døbte dernede ved selve kolonien. Buch meddelte dog kollegiet, straks efter at han var kommet dertil, at befolkningen i distriktet var »ikke alleene Hedninger, men endog bekiendte Mordere«, og nogle af de døbte »gik adskillige Gange tilbage til Hedningerne«, fordi de ikke vilde indordne sig under de kristne forhold. Han tænkte derfor, at det maaske vilde være rigtigst, om han flyttede længere sydpaa i distriktet og bosatte sig der, da han saa var mere blandt hedningerne, og kollegiet overlod da ogsaa til ham selv, om han vilde »opholde sig ved Colonien eller 6-7 Miil syd derfor«.

Han blev imidlertid boende ved kolonien, da han jo der havde god hjælp af kateket Andersen; han foretog da nogle gange aarlig rejser distriktet igennem og anskaffede sig dertil en konebaad, da han ingen fordel kunde have til missioneringen ved at følge med handelsfolkene paa deres togterejser. Det endte da ogsaa med, at kollegiet godtgjorde ham 12 rd. for den anskaffede konebaad og bevilgede ham »for Fremtiden 6 Rd. aarlig til Konebaad og Roersker«. — Og han nøjedes da heller ikke med som Herrnhuterne, der jo havde missionsstation ved Lichtenau syd for Julianehaab, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

samle alle de døbte og katekumenerne paa eet sted, men oprettede »Annexmissioner« omkring i distriktet, til hvilke han saa uddannede »Nationalcatecheter«. —

Buch boede sammen med købmanden i koloniens vaaningshus den første tid, han var ved Julianehaab. Der var ganske vist udsendt materialer til »et Vaaningshus til Missionsbetientene ved Julianeshaab« 1778, men da skibet det aar hellerikke kunde komme ind til kolonien, maatte skipperen oplægge det i Frederikshaab. Her laa det endnu i 1780, og da gjorde Buch kraftig indsigelse imod, at det ikke var sendt ned og opført ved Julianehaab. Missionskollegiet henvendte sig da derom til handelsdirektionen, som meddelte, at man havde gjort sig al umage for at faa huset nedbragt til Julianehaab og nu havde givet Julianehaabsskipperen ordre til, hvis han først anløb Frederikshaab, da at medtage ialtfald de største materialer, saa kunde jo resten fragtes ned med en storbaad. Det kom saa ogsaa derned og blev opført 1781, og aaret efter indberettede købmanden, at missionær Buch havde ladet huset opføre saa langt fra koloniens øvrige huse, at den af kolonimandskabet, som opvartede missionæren, slet ikke vilde kunne arbejde for kolonien; han maatte derfor helt tjene missionæren. Direktionen vilde da kun give ham kostdeputat, kollegiet maatte saa betale ham løn.

Nu blev Buch ogsaa gift. I sommeren 1782 rejste han op til Holsteinsborg for at konferere med missionær Christopher Holm. Dennes søster *Christiane Marie Severine Holm,* født 1758, var paa besøg hos sin broder og svigerinde, og til hende blev Buch saa viet 16. august. De kom dog først hjem til Julianehaab »efter Bryllupsrejsen« midt i oktober.

Buch var straks ved sin ankomst til Julianehaab blevet klar over, at landet her var temmelig frugtbart, og han skrev da til missionskollegiet, at han vilde prøve at lave lidt agerbrug. Kollegiet svarede ham da, at de syntes godt om, at han vilde prøve »at opelske Fædrenelandets Frugter i Grønland«, men man kunde desværre ikke skaffe ham »Sæd fra Nordlandene«. Han drev da kvægavl med faar og geder, og 1782 fik han udsendt 3 kalve, som formerede sig saa godt, at han ifølge købmandens indberetning i 1784 var i besiddelse af »6

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Høveder og 1 i Vente«. Missionskollegiet siger ogsaa, at Buch selv havde skrevet derom: »Til Slutning ligner han Grønland ved Canaans Land, fordi at 3de Kalve har formeeret sig til 6 Høveder og Landet flyder nu med Mælk og Smør.« Og Handelsdirektionen overlod ham aaret efter 1 tyr og 2 kør, hvormed den ønskede anstillet forsøg. To aar senere indberettede Buch saa om udfaldet heraf og foreslog, at der blev udsendt folk fra Nordlandene til at føre forsøget videre, saa der kunde blive en kolonisering af landet som i middelalderen; men direktionen mente ikke, at dette lod sig gøre. —

1783 haavde Buch indberettet om missionens uheldige tilstand »i Henseende til en ødelæggende Sygdom, der har bortrykket 125 Siæle«, og aaret efter berettede han om de efter epidemien »Overblevnes Lærvillighed« og gjorde forslag om »at oprette en saa kaldt Høy Skole for Grønlænderne, hvori fornemmelig skulde studeres en practisk Gudsfrygt«. —

1782 blev kateket Andersen forflyttet til Frederikshaab, og Buch fik da kateket Rachlew til hjælper, men da denne aaret efter hjemrejste for at indgaa ægteskab og døde 1784 i København, erstattedes han af blandingen Jacob Berthelsen, en af pastor Berthel Laersens dygtige sønner. Menigheden tiltog da ogsaa hele tiden under Buchs virksomhed ved Julianehaab, saa den ved hans hjemrejse bestod af hundreder af medlemmer. 1786 havde Buch spurgt missionskollegiet, om han maatte døbe en mand, der havde »2de Søstre til Ægte«, og kollegiet svarede da aaret efter, at han gærne maatte døbe dem alle, »naar de har fornøden Kundskab, da dette er bedre end at de forbliver i Hedenskabet«. —

1787 havde Buch ansøgt om hjemrejsetilladelse, som han fik aaret efter. 31. august holdt han saa afskedsprædiken i Julianehaab og afrejste med sin familie 17. september.

Efter hjemkomsten fik han foreløbig ikke noget embede, men maatte leve af sine vartpenge, 80 rd. aarlig, hvilket kneb haardt for ham. 23. oktober 1789 ansøgte han da ogsaa missionskollegiet om et laan paa 50 rd. »paa Grund af megen Trang for mig med Kone og 4 Børn«. 12. marts 1790 udnævntes han omsider til sognepræst i Sæby. Her underviste han tillige nogle unge mennesker og dimit-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

terede dem til universitetet. Blandt disse var ogsaa en forvaltersøn fra Voergaard, Henrik Schou, som, sikkert paavirket af hans fortællinger om sin missionærtid, siden blev Grønlandsmissionær.

1799 forflyttedes Buch saa til Høje Taastrup og blev samme aar provst for Smørum herred.

En af hans eftermænd har skrevet følgende om ham i embedsbogen: »Hans Buch havde været Missionær i Grønland, derefter Præst i Jylland, men havde med Familie saaledes vænnet sig til den grønlandske Levemaade, at han medbragte den hertil og gjorde Præstegaarden til det mest uhyggelige Sted, der fandtes i heele Omegnen, hvorom som bekjendt er mange Fortællinger i Omløb.«

26. august 1820 døde hans hustru, og 14. januar aaret efter døde han selv. Deres gravsted findes paa Høje Taastrup kirkegaard. Paa gravstenen stod flg.:

»Herunder hviler det jordiske af salig Provst Hans Buch, født 1753, død 1821, og Hustru Christiane Marie Severine Holm, født 1758, død 1820, samt en Datter 11 Aar gammel. Som Ordets Lærer arbejdede han 10 Aar i Grønland, 10 Aar i Jylland og 21 Aar her i Høje Taastrup. 38 Aar levede de i kjærligt Ægteskab. — 7 efterlevende Børn satte af Kjærlighed og Taknemlighed dette Minde.« —

C. C. DALAGER

Købmand.

Christopher Carl Dalager blev født 8. april 1726 paa Dragsminde, Lolland, som søn af toldvisitør Jens Laursen Dalager (ca. 1680-1742) og hustru Anna Goe (1688-1769).

Aaret efter hans fødsel blev faderen »Strandridder« ved Gaabense paa Nordfalster. Carl har da utvivlsomt ligesom sin ældre broder Lars gaaet i almueskole, velsagtens i Nørre Vedby, da de jo boede i dette sogn; og efter skoletiden har han vistnok været i handelslære hos en købmand i sognet, da han saavidt vides foreløbig blev boende hos sine forældre. Et træk til belysning af hjemmet findes i et brev fra ham til Nordgrønlands inspektør Schultz i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Godhavn, hvor han skrev, at han og hans søskende altid havde haft aversion mod for megen stærk drik, »og dette er et Arve Gods fra vores Fader, thi uagtet at han havde tilbragt hans Ungdom ved Krigen, som subaltern Officer ved Cavalleried, og været med i alle de Batailler som forre faldt under Kong Friderich den 4des Regiering, og hvoraf han næsten for en hver har Kiendetegn, saa havde han dog aldrig brugt eller havt Lyst til at bruge enten Brendeviin, eller Tobak«. —

Nitten aar gammel traadte da den unge Dalager i sin fætter og svoger Jacob Sewerins tjeneste ved handelen i Grønland og kom 12. Juni 1745 til Jakobshavn som assistent. Her gjorde han sig hurtigt gældende som en særdeles dygtig og driftig handelsmand og hvalfangstmedhjælper, og hans sprognemme og vennesæle væsen gjorde ham meget afholdt af den indfødte befolkning. Allerede aaret efter fik han da ogsaa overdraget bestyrelsen af Nordgrønlands ældste koloni Christianshaab.

Ved Sewerins opgivelse af Grønlandsmonopolet gik han saa over i »Det almindelige octrojerede Handelscompagnie's« tjeneste, og 1752 blev han afløser af sin broder Lars som købmand ved kolonien Frederikshaab i Sydgrønland. Han vilde imidlertid helst tilbage til Nordgrønland og rejste derfor hjem til Danmark to aar senere for at se at faa ansættelse igen deroppe. Handelskompagniet overdrog ham da at anlægge en ny koloni paa nordsiden af Diskobugt og sendte ham 1755 derop med alle dertil nødvendige materialer samt proviant- og handelsvarer. Han anlagde da kolonien ved stedet Sarqaq (ɔ: sol siden) paa Nûgssuaqhalvøen, og den fik navnet Ritenbenck ved omstilling af bogstaverne i handelskompagniets præses, grev Berckentins navn. —

Inden sin afrejse fra København skrev han paa grønlandsk følgende brev til Frederikshaab:

»Kære Jomfru Birgitte!

Jeg vil skrive til dig. Jeg skal igen komme til Kalâlernes (ɔ: Grønlændernes) land, oppe nord for Jakobshavn skal jeg overvintre, jeg vil medføre et nyt hus. Derop skal du komme til mig. Du skal

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke være tjenerinde. Jeg længes efter dig. Deroppe er det godt for dig at være, ogsaa for Frederik. Jeg længes meget. Hvis I ikke synes, det er for langt borte, skal I komme til mig beggeto, du og Frederik. For fremtiden vil jeg ikke rejse bort, jeg vil blive i Grønland! Lad mig nu se, I rejser til mig straks, nu til sommer skal I komme derop. Jeg medfører en mængde ting og masser af handelsvarer. Glem nu ikke mine ord. Saaledes skriver *Kâle.*«

Det var selvfølgelig meningen, at Dalager vilde gifte sig med hende. Birgitte var født i Godthaab og døbt der 1741 af missionær Sylow, og da denne blev forflyttet til den nyoprettede koloni Frederikshaab, medtog han hende og nogle flere døbte ungpiger. Hun blev da senere børnelærerinde dernede og hendes broder Frederik blev uddannet til »Nationalkateket«. Derfor fik *han* ikke lov til at rejse bort fra Frederikshaab, medens missionæren dernede maatte finde sig i, at Birgitte forlod kolonien og rejste op til Nordgrønland.

Hun naaede dog ikke længere end til Christianshaab, maaske sent paa efteraaret, eller vel snarere først det næste foraar, og blev her »Opvarterske« hos købmand Lillienschiold de Svanenhielm. Hun blev da hos ham, og han giftede sig med hende 13. august 1758.

Dette »bruderov« gjorde dog ikke noget skaar i de to købmænds venskab. 24. maj 1759 blev Dalager i Christianshaab viet til Grønlænderinde *Juliane Marie,* født 1734 og vistnok døbt som halvvoksen; hun var muligvis en slægtning af fru Birgitte de Svanenhielm.

Efter brylluppet drog de nygifte saa op til deres hjem i Ritenbenk, hvor de derefter levede en aarrække blandt en venlig og hengiven befolkning, af hvilken dog størsteparten var udøbte. Dalager indvirkede da selv kristeligt paa dem og støttede missionen ved tildels at undervise daabsøgende, ligesom han ogsaa tog sig af menigheden, da der jo var langt til præsten, der boede i Jakobshavn. Det skyldtes da ogsaa hans initiativ, at missionær Christen Fabricius blev placeret med Ritenbenk 1759 og blev der et par aar, da der saa ansattes en dansk kateket. —

I deres hjem opvoksede en anselig børneflok, 6 sønner og 1 dat-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ter. Hjemmet var livligt og bekendt for stor gæstfrihed. Det var tillige literært interesseret og ejede et helt stort bibliotek, ligesom det ogsaa var meget musikalsk og kunde opføre hele koncerter, idet de fleste af børnene dyrkede hver sit instrument.

Dalager besad ogsaa et særdeles varmt hjerte for Grønlænderne, hjalp dem meget, naar de var i nød og var ikke bange for at træde i skranken for det, han mente kunde være til gavn og fremgang for dem, ligesom han ogsaa opfordrede dem til flid med fangst og fiskeri og ansporede dem til nye erhvervsmaader, f. eks. at drive hvalfangst paa europæisk vis med slupper og harpunkanoner. Det skyldes i første række ham, at hvalfangsten fra Diskobugtens kolonier og anlæg i sidste del af aarhundredet opnaaede hidtil ukendte resultater og for en stor del dreves af Grønlænderne selv til ligesaa megen fordel for dem selv som for handelen. Mens han var ved Ritenbenk, drev han ogsaa rensdyrjagt sammen med Grønlænderne baade paa Nûgssuaq-halvøen og paa Diskoøen. —

Dalager drev stor handel og foretog langstrakte togterejser. 1766 klagede Jakobshavns købmand over, at han ogsaa foretog togtninger helt ned til Arveprinsens Ejlands syddel, som mentes at høre til det jakobshavnske distrikt, men fik til svar fra handelsdirektionen, at da han selv intet gjorde for at indhandle produkterne ved de paagældende steder, var det jo godt, at Dalager gjorde det, saa de dog kom handelen tilgode.

Dalager indgav ogsaa i begyndelsen af 1760-aarene forslag om at flytte kolonien over til nordvestsiden af Arveprinsens Ejland, da den saa vilde ligge mere centralt i distriktet, men direktionen vilde ikke gaa med dertil; det skete først 1781, længe efter at han havde forladt Ritenbenk, men da havde staten jo ogsaa overtaget Grønlandsmonopolet.

Fra Ritenbenk foretog Dalager ogsaa handelstogter helt op i Umanaksbugten, som han delvis »opdagede«. Det skyldes da ogsaa hans forslag, at der besluttedes nyanlæg her, og oprettelsen af kolonien Umanak 1758 foretoges fra Ritenbenk og under hans overledelse. Ligeledes skyldtes det hans gentagne forestillinger, at der fra 1768 foretoges rekognosceringer længere nordpaa, hvilket resul-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

terede i anlæggelsen af kolonien Upernavik. Fra sommeren 1770 havde han personlig ledet rekognosceringen og forberedelserne til anlæget, idet han da opholdt sig et aarstid paa den 1769 anlagte haandelsplads kort nord for Svartenhuk-halvøen.

Efter at have forestaaet det af ham anlagte Ritenbenk i sejsten aar, forflyttedes Dalager til Jakobshavn, som i en aarrække var blevet slet bestyret og derfor trængte til en dygtig købmand, der kunde bringe orden i de forvirrede forhold. Han overtog den 7. september 1771 og blev her en lang Tid. Her fik han ogsaa handelen stærkt opdrevet og produktionen blev en af de største i landet. Han drev ogsaa her hvalfangst og fik tilsidst etableret et hvalfangstanlæg. 1781 foreslog han nemlig kolonien flyttet til Rodebay med den motivering, at der derfra var lettere adgang til hvalfangst om vinteren i det næsten altid aabne vand ved Arveprinsens Ejlands sydspids, hvor hvalerne holdt til, men dette blev afslaaet. —

Ved Jakobshavn kunde Dalager med sin store familie og sine tjenestefolk ikke faa plads nok i de to smaa værelser, der var tilsat købmanden til bolig i koloniens vaaningshus. Han lod derfor selv opføre et hus ved siden af, men dette brændte 1781; direktionen gik ind paa at erstatte hans tab med 60 rd., men derved fik han ikke raad til at opføre et nyt hus. — Han anlagde allerede 1774 en have ved kolonihusene; jorden hertil skaffedes tilveje fra hustomter, tidligere beboelser o. lign.; herfra havde han og hans sønner skrabet den sammen og først den hen til stedet. I slutningen af september opsamlede han da sin »krusede, grønne Kaal, $^3/_4$ Alen høi, Stokken en Finger tyk«. Desuden dyrkede han med held »Kørvel, Karse, Salat, Radiser, Petersille, Porré og Roer«; ogsaa med »Potates« gjorde han forsøg, men uden videre resultat. —

Dalager opdrog sine børn godt. Han underviste dem først selv, men senere blev de yngre af dem undervist af provst Sverdrup og dennes medhjælper, missionær Gjerløff. De talte og kunde tildels skrive flydende dansk, og deres almenkundskaber var saadanne, at de kunde omgaas paa lige fod med de i landet værende Europæere. Handelsdirektionen paaskønnede da ogsaa i høj grad hans sønner og tog dem tidlig i tjeneste. — Han var da ogsaa selv særdeles vel-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

anset. Den første inspektør i Nordgrønland gav ham det vidnesbyrd, at han var »retsindig og nidkiær, retskaffen og patriotisk«. Han hædredes da ogsaa med medaillen »pro meritis«. —

Omsider blev han saa forflyttet fra Jakobshavn. Fra omkring 1775 havde han nemlig drevet hvalfangst om foraaret ved Klokkerhuk paa Arveprinsens Ejlands sydspids. 1782 ønskede inspektøren da et større forsøg anstillet, og aaret efter opførtes saa de nødvendige bygninger, og 14. juli 1784 udnævntes saa Dalager til leder af handelen og hvalfangsten her ved »Logen Arveprindsens Ejland«. Ogsaa her fik han handelen drevet stærkt op og navnlig hvalfangsten. Her virkede han saa resten af sin levetid. I sine sidste leveaar var han ganske vist svagelig, men fungerede dog lige til sin død 1. januar 1799. Paa kirkegaarden her, højt tilfjelds mellem forrevne klipper, findes hans grav. —

Efter sin mands død opholdt hans enke sig skiftevis hos sønnerne, først ved Klokkerhuk, derefter ved Claushavn, senere først paa Hunde Ejland og saa igen ved Klokkerhuk, og tilsidst ved Jakobshavn, hvor hun døde 7. maj 1817 i den for en Grønlænder meget høje alder af 83 aar. —

Den ældste af deres sønner, *Andreas Peter Dalager* (1760-1820), var hvalfangerassistent ved Jakobshavn. Han var gift med Grønlænderinde *Agathe* (1762-1840). De havde 3 sønner og 8 døtre, af hvilke en, *Sofie Dalager* (1786-1804) 13. april 1803 blev gift med missionær i Jakobshavn-Umanak *Eskild Sønnichsen Bram* (1773-1815). —

Den næstældste af deres sønner, *Jens Jacob Dalager* (1763-1825), var formand ved hvalfangsten ved Klokkerhuk. Han var tre gange gift og havde 3 sønner og 2 døtre. —

Den tredieældste af deres sønner, født 1765, døde som lille. —

Den fjerdeældste af deres sønner, *Christopher Carl Dalager* (1766-1842), var først harpunér ved hvalfangsten ved Klokkerhuk, senere hvalfangerformand paa Hunde Ejland og tilsidst underassistent og bestyrer af anlæget Agto i Egedesmindes syddistrikt. Han var to gange gift, men havde ingen børn. —

Den femteældste søn, *Mathias Ferslew Dalager* (1769-1843), blev sendt til Danmark 1782 for at uddannes enten til missionær eller

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

handelsmand i Grønland, men han blev tegnelærer ved realskolen i Trondhjem og senere kunstmaler sammesteds, hvor han levede hele sit liv. Han var to gange gift og havde flere børn. —

Den yngste søn, *Jacob Dalager* (1772-1805), var harpunér ved Klokkerhuk. Han var gift med blandingen *Cathrine Thorning* (1776-1848). De havde to sønner. —

Dalager-slægten eksisterer stadig i Nordgrønland. —

Datteren, *Anna Chrestina Dalager* (1761-1832 var gift med baadsmand og sejlmager i Jakobshavn *Niels Rasmussen Ravnholdt* (1768-1840). De havde to døtre, som har efterkommere i Grønland.

Men før sit ægteskab havde Anna Chrestina Dalager en datter, *Pouline Irgens* (1786-1865), som 1804 blev ovennævnte missionær *Brams* anden hustru. De havde 3 sønner og 1 datter. —

LARS DALAGER

Købmand.

Lars Jensen Dalager blev født ca. 1719, rimeligvis i København, som søn af tjener hos oversekretær Møinichen, senere toldbetjent Jens Laursen Dalager (ca. 1680-1742) og hustru Anna Goe (1688-1769).

I sin barndom gik han i almueskolen og lærte efter sit eget udsagn til sit 15de aar ikke andet end »den borgerlige Christendoms Kundskab og noget lidet at regne og skrive«; han siger, at hans lærer indpodede sine elever, »at Solen dandsede paa Himmelen hver Paaskemorgen«.

Lars Dalager var imidlertid en opvakt natur og et lyst hoved, der ved selvstudium supplerede sine tarvelige skolekundskaber og endog lærte sig fransk og latin, senere ved omgang med Herrnhuterne i Grønland tillige perfekt tysk, ligesom han ogsaa var en ivrig bogven og godt hjemme i tidens literatur.

Efter endt skolegang havde han selv »maattet fortient sit Brød ved grovt og strengt Arbejde«, der mest bestod i »at brase eet Seil og at roe med een Aare« — og været vant til »at rode i Beeg og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tran«. Hvad og hvor dette arbejde har været, lader sig næppe opklare. Vist er det, at han kom i tjeneste hos sin slægtning Jacob Sewerin, rimeligvis straks efter at være kommet ud af skolen. Men om han blot har faaet sin uddannelse paa Sewerins skibsværft og oplagsplads i Hals ved Limfjorden, den saakaldte »Grønlands Lycke« eller »Nye Grønland«, det er et spørgsmaal. Det indgaaende kendskab, hvormed han allerede 1755 udtaler sig om »Findlapperne, af det Slags man kalder Boefinner«, det kunde næsten tyde paa, at han ogsaa har gjort tjeneste i Finmarken, paa hvis handel Sewerin tilligemed to andre københavnske forretningsmænd havde monopol fra 1729 til 1741. —

1742 findes Lars Dalager i Grønland. Men om han først da er blevet udsendt dertil, er ligeledes usikkert. I et brev af 1758 siger han selv, at han »har hart ad tient 20 Aar her i Landet«. Efter dette skulde han altsaa være kommet dertil 1738 eller maaske 1739. Det maa i saa fald have været i underordnet stilling, som matros eller »Arbeidskarl«. Det var ikke usædvanligt, at saadanne senere forfremmedes, naar de viste evner til at forestaa en overordnet post.

I 1742 kom Lars Dalager ihvertfald til Frederikshaab som assistent og forestod sammen med købmand Niels Chr. Geelmuyden koloniens anlæggelse. Her kom han til at gennemleve hele denne kolonis trængselstid. 6. september 1743 indfandt han sig i Godthaab med anmodning til købmand Moltzau om at bistaa den med proviant og anden forsyning, fordi det ventede skib var udeblevet og kolonisterne truedes af hungers nød. Og 29. juni 1744 kom baade han og Geelmuyden med deres folk til Godthaab, fordi det til Frederikshaab bestemte skib var forlist i isen udenfor kolonien og denne derfor foreløbig mentes at maatte opgives; kun præsten Sylow var efter eget ønske blevet dernede.

Frederikshaab blev dog ikke opgivet. Geelmuyden rejste til Danmark, men Dalager vendte tilbage med nødtørftig forsyning fra Godthaab og holdt ud i de følgende trange aar, da det ligeledes glippede med forsyningen fra Danmark, idet skibene ikke kunde komme ind for storisen, men varerne møjsommeligt maatte bringes ned langs kysten i smaafartøjer.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han bestyrede ikke desto mindre fra 1743 kolonien saa godt, at tanken om at opgive den, som Sewerin en tid nærede, tilsidst helt bortfaldt, idet produktionen steg jævnt og sikkert aar for aar.

Hertil bidrog ogsaa den yndest, som Dalager ved sit sprognemme og gode humør og ved sin djærve maade at omgaas folk paa hurtig vandt hos befolkningen. Grønlænderne kaldte ham »den pudseerlige Lars«, og naar han livlig sprang iland fra togtebaaden, blev der jubel paa pladsen, og alle stimlede til for at »nyde« ham den korte tid, de kunde have ham hos sig. Det gik saa vidt, at en sørgende fader fandt trøst i at indflette ham i den mindetale, han holdt over sin kæreste søn, der lige var stedet til jorde: »Du saa Baadens røde Flag langt borte! Du raabte: der kommer Lars! Du løb til Fjorden og standsede Baadens Stævn! Du satte Krogen i Sælhunden, medens din Moder flængede Spækket, for hvilket du bekom Skiorter og Piile-Jern hos Lars, men nu er det ude; naar jeg tænker paa dig, boldner mine Indvolde!« —

Da Sewerins oktroj skulde udløbe 1749, forlangte adskillige af hans betjente i Grønland hjemlov aaret før. Blandt disse var Dalager; han rejste hjem 1748. Men da det almindelige oktrojerede handelskompagni overtog Grønlandsmonopolet, antog dette ham paany i hans gamle post. Han ankom til Frederikshaab 13. maj 1750 og fandt kolonien forladt af alle handelsfolkene; kun missionæren og hans medhjælper var der. Husene var ogsaa i uorden, men Dalager fik sagerne i orden i en fart og kolonien i god gang igen. I løbet af faa aar steg dens produktion højere end nogensinde før.

I efteraaret 1751 fik en Grønlænders beretning om paa en jagttur ind i landet at have set fjeldene ved »Østerbøygden«, som Dalager havde fortalt om, ham da til at foretage en ekspedition op paa indlandsisen. Han er den første Europæer, som har foretaget en saadan og skrevet beretning derom. De fjelde, der rager op over indlandsisen der, har senere faaet navnet »Dalagers Nunatakker« til minde om hans tur derop. —

1752 rejste han hjem til Danmark og blev afløst ved Frederikshaab af sin broder Carl Christopher. Maaske har det da været hans hensigt at søge sig en stilling derhjemme. Men det fik han dog ikke,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og 12. marts 1754 skrev han til sin svoger »Sr. Hans Hiersing«, der havde ansættelse hos deres svoger Jac. Sewerin paa Dronninglund: »Han veed, Hr Svoger, at ieg nu atter har besluttet at gaae til Grønland igien; om Vor Herres Veie blive da saaledes med mig, at ieg nogensinde skal see mit Fæderne Land meer, bliver al-eene en Følge fra den u-randsagelige Forsyn, som ieg i saa Fald gandske overgiver mig.«

Som anerkendelse af den dygtighed, hvormed Dalager havde bestyret Frederikshaab, blev han da saa ved købmand Moltzaus hjemgang 1754 beskikket til dennes efterfølger ved Godthaab. Ogsaa her havde han baade klar forstaaelse af og varm interesse for befolkningens tarv, ligesom han ogsaa her fik produktionen sat noget op. — Hans stræben gik efter hans eget udsagn ikke ud paa at skaffe sig en formue, men at virke hen til, at den kommende slægt kunde blive opdraget til »gode Grønlændere eller nyttige Arbeidsfolk«. Derfor ønskede han ogsaa at blive i landet hele sin levetid og omgikkes allerede i 1754 med tanken om at ægte en indfødt kvinde, for — som han drastisk udtrykker sig — »herefter meere og meere at kunne befries og gandske undertrykke forfængelige Fornemmelser og, tilligemed, at giøre mig ret stinkende for min gamle Moder og øvrige Venner, der ellers ventelig endnu ville plage mig med nye Paamindelser om mit Fædreneland«. Da det kom til stykket, kunde han dog ikke bekvemme sig dertil og forblev ugift, skønt han *fik* tilladelse til at indgaa grønlandsk Ægteskab.

Og naar han hellerikke opnaaede sit ønske om »at blive sin Levetiid i Landet«, skyldtes dette hans forhold til missionen. Hans forkærlighed for Herrnhuterne gjorde, at der udviklede sig et meget spændt forhold mellem ham og »den Danske Mission«. Hans optræden overfor missionærerne medførte tilslut, at han blev afsat. Allerede tidligere havde handelsdirektionen advaret ham om at holde fred med missionærerne og stillet ham i udsigt, at man ellers kunde blive nødsaget til at hjemkalde ham og anvise ham post i Finmarken. Nu gjordes der saa alvor af det; 1767 hjemkaldtes han efter at have opført sig brutalt mod missionær Bjørn. —

Efter sin hjemkomst søgte han atter at faa ansættelse i Grønland

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og tilbød bl. a. at oprette et etablissement i den sydligste del af landet. Han fik dog ikke tilladelse til at komme tilbage dertil, men beskikkedes i maj 1768 til købmand ved Kjøllefjord og Tana handeler i Finmarken.

Her fik han ogsaa straks nok at gøre, da det viste sig, at handelspladserne var meget forfaldne. Han fik dem repareret og virkede meget energisk som handelsleder, ligesom han støttede og hjalp enhver, der viste sig villig til at »søge Fiskeriet med Vindskibelighed«.

Han udtalte imidlertid ønsket om forflyttelse »til en bedre Post«, og 22. maj 1770 beskikkedes han da til købmand i Vadsø, hvor han ogsaa fik megen ros af kompagniet for sin energiske virksomhed.

Her blev han 17. september 1771 gift med »Jomfrue« *Anna Christina Falch;* de viedes i provstens hus.

Men allerede faa maaneder efter, 7. januar 1772, afgik han ved døden af galdefeber. Han begravedes i Vardø kirke »under Forhøiningen ved Choret lige for den Dør, som oplukkes til Siden mod Prædikestolen«. Hans enkes senere skæbne er ikke kendt. —

Dalager er berømt for den af ham udgivne bog »Grønlandske Relationer, indeholdende Grønlændernes Liv og Levned, deres Skikke og Vedtægter, samt Temperament og Superstitioner«, genudgivet af dr. L. Bobé 1915. —

JOHS. DORF

Købmand.

Johannes Pedersen (Dorf) blev født i december 1718 i Landsbyen Dorf i Vendsyssel som søn af bonde Peder Christensen Ravn og Anne Hansdatter. Han døbtes 5. februar 1719 i Dronninglund kirke og tog senere efternavn efter sit fødested.

Han tjente paa Dronninglund gods, som 1735 solgtes til indehaveren af Grønlandsmonopolet Jacob Sewerin og var en af de »skikkelige Bønderkarle«, som denne sendte op til Grønland for at overtage koloniarbejderne. Han sendtes afsted 11. maj 1740 og an-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sattes som »Arbeydskarl« ved kolonien Christianshaab. Han kom hurtig ind i sproget, og da det viste sig, at han egnede sig dertil, blev han allerede 1741 antaget af missionæren til kateket og virkede i en lang aarrække dygtigt og energisk som saadan baade ved Christianshaab, Claushavn og Jakobshavn, uagtet han 1750, da »Det almindelige octrojerede Handelscompagnie« overtog monopolet, tillige af dette tilskikkedes 15 rd. aarlig »for at giøre Compagniet hvad Tieneste han kand«.

1747 blev han i Christianshaab viet til en Grønlænderinde ved navn *Mette,* der var født 1727 og døbt 16. juli 1741 i Christianshaab. 1752 døde et af deres børn, en lille toaars dreng.

1754, da handelskompagniet bestemte sig til at oprette flere etablissementer i Grønland, fik Dorf i skrivelse af 20. marts ordre til sammen med assistenten ved Jakobshavn, Peter Lorentz Hind, at følge med koloniskibet »op under Waygat« for i fællesskab med kaptajnen og styrmanden »at undersøge, hvor i Circumference af *Sakkame* (Sarqaq) den intenderende Loge beqvemmeligst kunde anlægges i Henseende til sikker Skibs-Havn, forsvarlig Bygge Grund, fornøden fersk Vand og Tørvskiering, god Handels Plads, med alle andre ved saadant et Stæd udfordrende Beleyligheder, hvormed een ordentlig Forretning med deres foreenende Tanker, hvorledes Indretningen bedst kunde skee, og hvad Bygnings Materialier med videre dertil udfordres, af samtlige forfattes og underskreven Os med Skibet tilbagesendes«.

Undersøgelserne var meget grundige, og det bestemtes straks efter deres forslag at anlægge etablissementet ved selve Sarqaq; og aaret efter fik Dorf ved skrivelse af 26. april ordre til at følge C. C. Dalager (se denne) derop og hjælpe ham med at anlægge den nye loge »Ritenbenck« og fungere som assistent ved handelen der. Han virkede dog ogsaa som kateket der ved stedet og i distriktet.

Allerede 1757 flyttedes han dog tilbage til Jakobshavn og ansattes tillige der som assistent. — Der var senere tale om, at han skulde anlægge et nyt etablissement sydfor Diskobugten, men da anlæggelsen 1759 blev overdraget til Niels Egede, maatte han blive ved Jakobshavn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men da Egede det første aar var ene med nogle matroser ved det nyanlagte »Egedesminde«, ønskede han, at der maatte blive ansat en hjælpekøbmand, saa at han selv kunde tage sig mest af missionen der ved stedet. 1760 blev da Dorf ansat dernede som assistent, men virkede dog ogsaa her som kateket, idet han skiftedes med Egede til at undervise Grønlænderne, naar der levnedes dem tid dertil fra handelsforretningerne, og om sommeren foretog da missionæren fra Holsteinsborg rejser derhen og døbte de færdigoplærte katekumener.

1761, da Egede forflyttedes til Holsteinsborg, blev Dorf udnævnt til købmand ved Egedesminde. —

Da kolonien imidlertid laa helt nede i sydkanten af det 30 mil lange distrikt, indgav Dorf forslag om at flytte den længere nordpaa, hvilket handelskompagniet da ogsaa gik ind paa. 1763 flyttedes den da op til sin nuværende plads lige syd for Diskobugtens munding, og her fik han da ogsaa produktionen stærkt forøget. Han foretog selv hvert aar handelstogter baade over til øerne i Diskobugtens munding og Diskoøens syddel og helt ned gennem det lange syddistrikt. Engang var han dog saa uheldig at strande med sin togtebaad paa en ø, som derefter fik navnet »Frygt og Fare«. —

Dorf var en sand patriark og meget afholdt af befolkningen. Han virkede ogsaa fremdeles som kateket, og kolonien besøgtes da om sommeren af Holsteinsborgs missionær og om vinteren af Claushavns. Da missionær Glahn var der i sommeren 1765, var der over 30 katekumener, af hvilke dog ingen endnu ansaas for færdige til daab. Derimod var der en ikke helt ringe indfødt menighed. Samme aar blev købmanden imidlertid »befriet for Missionens Tieneste som Catechet«, og da der saa ingen saadan var, flyttede mange af de døbte ind i Diskobugt, og de udøbtes undervisning maatte da overlades til de danske husfædre. Dorf undlod dog stadig ikke at undervise nogle af dem, som forlangte daabsundervisning. I vinteren 1769 døbte saaledes missionær Drejer fra Claushavn 12 voksne, som »belades til de danske husfædre«. Dorf undlod dog stadig ikke at undervise nogle af dem, som forlangte daabsundervisning. I vinteren 1769 døbte saaledes missionær Drejer fra Claushavn 12 voksne, som »be-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fandtes saa vel oplyste, at ieg ey kunde nægte dem Daaben«, især da Dorf lovede at »continuere med deres Underviisning«.

Samme aar blev da ogsaa om sommeren den første missionær ansat ved Egedesminde. For ham blev Dorf da ogsaa en god medhjælper, ligesom han i begyndelsen hjalp ham frem i sproget. Derved droges saa endnu flere døbte og katekumener til Egedesminde. Allerede aaret efter kunde den nye missionær døbe 3 mænd og 5 kvinder, og menigheden tiltog stadig.

Men da Dorf var bange for, at kolonien ved fortsat tilflytning vilde være ude af stand til at skaffe ernæring til sine beboere, indgav han 1771 forslag om anlæggelse af et etablissement paa Disko. Og 1773 gik handelskompagniet ind paa hans forslag og udsendte materialer til oprettelse af en loge. Og de skrev til Dorf: »Nu recommendere Vi Hannem, der saa ofte har recognoscert paa Disko, at have Omsorg for at Logen bliver sadt paa det fordeelagtigste Stæd saavel i Henseende til Handelen, som til at forekomme Hollændernes utilladelige Handel samt paa et Stæd, hvor der er en sicker og bequem Havn, og vente Vi da derom Efterretning.« Saa blev logen Godhavn anlagt det aar. —

I vinteren 1764-65 herskede der en epidemisk sygdom i Egedesminde, og da mistede Dorf to af sine smaabørn. —

1778 blev købmand Dorf efter ansøgning afskediget. Aarsagen hertil fremgaar af hans testamente, hvori han skriver: »Da Gud og Øvrigheden af Naade har befriet mig fra mit Embede, da ieg af Legems Svaghed ey længere kunde udholde paa dette besværlige Stæd at forrette og giøre Tofterne som ieg med en ubeskadiget Samvittighed burde og skulde, hvorved denne Bekymrings Steen er af Naade borttagen fra mit Hierte; Men nu klinger Esaiæ Ord mig i Ørene i det 38. Cap: 1. V: beskik dit Huus, thi du skal døe og ikke leve. Hvorfore ieg i dybeste Underdanighed beder den Kongel: høye Handels og Fisker Fangst Direction af Naade have et Øye med, at mit Jordiske Gods, som er surt, dog ærlig og reedelig fortient her i Grønland i 40tyve fulde Aar paa 2 Maaneder nær i Dag, at samme maatte blive andvendt ved min Død efter min sidste Villie og Testament«.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han døde dog ikke foreløbig. Han afleverede kolonien til sin svigersøn *Irgens* og blev selv boende i Egedesminde. De første aar var han meget svagelig og laa ofte tilsengs længe ad gangen; men saa blev han igen raskere og assisterede sine efterfølgere. — I oktober 1786 kom assistent, senere inspektør *Marcus Nissen Myhlenphort* paa vej op i Diskobugt til Egedesminde, og i sin dagbog skriver han da: »Forrige Kiøbmand, nu Pensionist *Johs: Pedersen Dorff* var ved Kolonien. Ieg talte med denne gamle Olding, som sagde mig adskilligt om Grønland og sammes Indretninger samt Grønlændernes Sæder og Skikke«. —

23. maj 1782 var hans hustru død; hun havde efter hans udsagn 1780 »lagt med den tærende Syge 5 Aar«.

Han døde selv 4. januar 1787. Han efterlod sig omtr. 2000 rd., hvoraf han ifl. sit testamente afgav 100 rd. til fattige og nødlidende Grønlændere, og 100 rd. til sin fattige slægt i Ørsø i Vendsyssel, »navnlig Tyge Andersen og Maren Andersdatter og deres Børn«. Restbeløbet fordeltes mellem hans sønner og døtre. —

Hans ældste søn *Carl Dorf* (1748-1815) blev efter forslag af missionær Peder Egede antaget som kateketlærling i Claushavn og der undervist af ham. Men 1766 blev han ansat i Egedesminde som underbetjent ved handelen. Aaret efter blev han konfirmeret i Holsteinsborg af missionær Glahn. Ved oprettelsen af logen Godhavn 1773 blev han assistent der og forflyttedes 1778 til Ritenbenk, hvor han virkede som hvalfangerassistent. 1770 blev han gift med en blanding *Juliane* (1751-1819). De har efterkommere i Nordgrønland. —

Hans anden søn *Jacob Dorf* (1755-79) fulgte 1769 med missionær Glahn til Danmark for at opdrages der. Bestemmelsen var, at han skulde være kateket eller præst, men da missionskollegiet ikke vilde gøre nok for ham, bestemte faderen ham til handelens tjeneste. 1774 blev han underbetjent ved Umanak og 1778 assistent ved Egedesminde, hvor han 19. juni aaret efter omkom ved drukning i havnen. 1777 blev han gift med *Maren Jacobsdatter Møller* (1758-97), blanding, datter af dansk kateket Jac. Poulsen Møller. Hun blev senere gift igen med baadsmand *Rasmus Andersen* (1749-1826). —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hans ældste Datter *Ane Dorf* (1752-1827) var gift 1.° med købmand *Niels Fogh Irgens* (1750-87) og 2.° med Assistent *Johann Friederich Lammersen* (1763-1826). —

Hans yngste datter *Eleonora Dorf* (1770-1837) var gift med købmand *Caspar Gottlieb Lidemark* (1758-97). Deres datter *Anne Marie Lidemark* (1797-1836) var gift med missionær *Peder Kragh* (1794-1883). —

CHR. DRACHARDT

Missionær.

Christen Lauritsen Drachardt blev født 1711 i Skelskør som søn af købmand Lauritz Drachardt og hustru Maria Høystrup. Han blev døbt 26de juni.

Da han var ti aar gammel, døde hans fader. Hans farbroder, som han var opkaldt efter, Christen Christensen Drachardt (1683-1743), som var sognepræst i Skellerup og Ellinge i Vinding herred paa Fyn, og som selv ingen børn havde, »tog ham da i sit Huus og sørgede for hans private Underviisning i næsten syv Aar«. Saa satte han ham i Nyborg latinskole, og herfra dimitterede rektor Johannes Svaning ham 1731, da han saa blev student paa universitetet. Han boede paa Regensen i tre aar og blev derefter alumnus paa Ehlers collegium. Han studerede theologi og tog 1736 embedseksamen med 3. karakter. Aaret efter blev han saa antaget »som grønlandsk Alumnus« af missionskollegiet og »begyndte at lære Sproget«, undervist af Hans Egede.

1739 blev han »af Kongen udnævnt til Missionair« og ordineredes 11. marts, hvorefter han udsendtes til Godthaab som medhjælper for missionær Ohnsorg.

Han rejste fra København 2. april sammen med Niels Egede, der ogsaa skulde til Godthaab som købmand. Skibet tog først ind til Jac. Sewerins havn ved Hals »for at indtage Brænde og Proviant til Colonien Gothaab«. Det blev liggende der ni dage, saa de to har da udentvivl imedens været paa besøg hos Sewerin paa Dronninglund.

Da de saa omsider kom op i nærheden af Grønland midt i maj,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

blev skibet der overfaldet af en meget stærk storm, saa det kæntrede, og en anden svær sø slog det saa til den anden side, saa det rejste sig igen, men med masten brækket, og redningsbaaden »med alt hvad som var fast sorret paa Dækket« blev knust og kastet overbord. Saa blev dog vejret heldigvis godt igen, »som vi var i denne Fare og laae og drev som et Vrag«, og nu kunde de saa sejle videre. Men da de saa naaede hen til Kap Farvel, hvor der laa »en stor Mængde Driv-Iis«, havde de »nær sat til udi samme Iis«, og det begyndte da igen at storme. Synet af al denne is og hvorledes stormen slog »de fæle Iisbierger det eene paa det andet« forfærdede Drachardt i høj grad; Niels Egede beroligede ham, da *han* jo var vant til at se isfjelde og saadannes kalvning.

2. juni kom de saa endelig op til Godthaab. Det var da et stort held for missionær Drachardt, at Niels Egede var købmand sammesteds; han underviste ham da i sproget og var tolk for ham, naar de sammen rejste rundt i distriktet, og naar der kom mange Grønlændere ind til kolonien for at handle og Drachardt da vilde prædike for dem eller undervise dem i kristendomskundskab.

Det lykkedes da ogsaa for det meste. Niels Egede siger bl. a., at »Grønlænderne vare meget begiærlige for at høre Guds Ord«, og ved en anden lejlighed, at »Grønlænderne bad mig, at jeg vilde tage Præsten med mig og besøge dem, thi de længtes efter at høre om Gud«. — Men en anden gang, i marts 1740, gik det anderledes. Da Drachardt begyndte at »læse for een Deel fremmede Grønlændere«, som stod paa fiskefangst ved deres telte, var der en aandemaner, som tog sin tromme og sagde til dem, at de skulde høre paa ham, og saa begyndte han »at fixere Herr Drachard«. Men Niels Egede fik dog magt over dem, saa de gjorde, som missionæren vilde. —

Samme aar forflyttedes købmand Egede imidlertid om sommeren op til Christianshaab, og førstemissionæren Ohnsorg hjemrejste. Drachardt var jo imidlertid blevet mere dygtig i sproget, og han fik en hjælpemissionær, A. v. Westen Sylow. Han havde ogsaa en dygtig hjælper i kateketen Berthel Laersen, som var godt hjemme i sproget og havde grundige kundskaber.

Da Drachardt imidlertid var stærkt pietistisk paavirket hjemme-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fra, følte han sig straks tiltrukket af de mæhriske brødre ved Ny Herrnhut lige sydfor Godthaab. I begyndelsen var han dog »bange for deres Ordninger«, som han fandt var ulutherske. Men efterhaanden, og navnlig nu, da Niels Egede ikke mere var der, sluttede han sig nærmere til dem og optog deres missionspraksis. Heri havde han støtte af kateket Laersen, som var stærkt knyttet til Herrnhuterne. Derimod kunde han ikke komme ud af det med sin medhjælper Sylow, som var afgjort luthersk og derfor ikke vilde afvige fra Hans Egedes missionsmetode. Koloniens købmand, N. C. Geelmuyden, sluttede sig til Sylow, og der kom i 1741 »stærke Klagemaal, Disputer og Beskyldninger« imellem dem, som indberettedes til missionskollegiet. Hans Egede advarede da kollegiet mod Drachardt, men det holdt dog haanden over ham, og da Sylow det følgende aar forflyttedes til den nye koloni Frederikshaab, fik han helt frie hænder. Han udtalte sig da i breve til kollegiet stærkt nedsættende om Hans Egedes missionsgerning. Derimod skrev han næsten hvert aar til Herrnhuteren, grev Zinzendorf, og gav ham indberetning om sin menighed og sin herrnhutisk prægede missionsvirksomhed. 1743 meddelte han ham saaledes, at han nu i fire aar havde omgaaedes »Brødrene« daglig, og Jesus havde velsignet hans arbejde sammen med dem. Han ønskede ogsaa at blive optaget som medlem af menigheden i Herrnhut, og det blev han saa 1744. Saa udbad han sig, at der maatte blive sendt ham en hustru, hvilket saa lykkedes i 1745. Da kom en ung herrnhutisk dame, *Rosina Thieme,* op til Ny Herrnhut, hvor hun og Drachardt saa blev viede af missionær Mathæus Stach 6. august.

Dette havde saa tilfølge, at han sluttede sig helt til Brødremissionen og tilsidst endog flyttede ud til Ny Herrnhut, hvor han ligeledes søgte at drage hele den godthaabske menighed hen, hvilket dog heldigvis ikke helt lykkedes.

Hans Egede tilraadede da at hjemkalde ham, hvilket kollegiet dog ikke vilde gaa ind paa, og dette har da uden tvivl været medvirkende aarsag til, at Hans Egede trak sig tilbage fra den grønlandske mission. —

Drachardt var den missionær, som næstefter Hans Egede virkede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

længst i Grønland i missionens første periode. Han nærede oprigtig kærlighed til befolkningen og viste da ogsaa stor nidkærhed i missionsgerningen. Provst Thorhallesen udtalte 1774, at Drachardt »dannede Godthaabs Mission først til en ordentlig Menighed og har visselig været een af de flittigste Missionairer ved Godthaab«.

Det var da ogsaa missionær Drachardts hensigt at blive i Grønland, men da hans hustru døde 1. januar 1751 og hans eget helbred blev svageligt, nedlagde han sit embede og rejste samme sommer, uden at afvente tilladelse dertil fra missionskollegiet, hjem med sine to smaa børn. De kom til København 15. september, og Drachardt gik da straks til kollegiets sekretær, som blev meget forbavset over at se ham. Han havde nemlig troet, at Drachardt vilde være blevet hele sit liv i Ny Herrnhut og opdrage sin søn til missionær. Drachardt angav da sorgen over sin kones død som hovedaarsagen til sin hjemgang, men hans hensigt var dog at vende tilbage til Grønland næste aar; og da hans søn endnu var saa lille, vidste han jo ikke, »hvad Gud vilde bruge ham til«.

Nogen tid efter rejste Drachardt saa ned til Herrnhut, hvor han havde lovet sin afdøde kone at lade børnene opdrage i »Unitets Anstalterne«. Grev Zinzendorf var ikke tilstede ved hans ankomst, men han blev meget vel modtaget dernede og var glad for at være i den menighed, som han gennem mange aar havde ønsket engang at samles med. Den første tid lærte han da tysk og skrev en kort beretning om, hvorledes alt var gaaet til i Grønland. Der blev hellerikke noget af hans omtalte tilbagerejse til Grønland, men han blev boende i Herrnhut en lang aarrække og ernærede sig som porcellænsmaler. Dette var dog ret kummerligt, thi da hans gamle Grønlandsven, handelsassistent Anders Olsen, som ogsaa var knyttet til Herrnhuterne, skrev til ham i begyndelsen af 1760-erne, at han tænkte paa at opgive sin stilling og rejse ned til Herrnhut, fraraadede Drachardt ham dette, da det vilde føre ham »i den største Uroelighed og Confushed«, han skulde da hellere blive i sit embede, hvilket han saa ogsaa gjorde. —

1765 drog Drachardt saa ifølge med Jens Haven (1724-96), der havde været herrnhutisk missionær i Lichtenfels i Grønland, over

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til Labrador, men vendte snart efter tilbage og levede saa 5 aar i England, hvor han boede i Fullnec i Yorkshire. 1770 blev han her gift med en Englænderinde, og drog samme aar atter sammen med Jens Haven over til Labrador paa et kortere besøg, men aaret efter tog de igen dertil og grundlagde en koloni, som fik navnet Nain. Her virkede han da som missionær blandt Eskimoerne til sin død 1778. —

JØRG. FRED. EGEDE

Købmand.

Jørgen Frederik Egede blev født 1748 i Aalborg som søn af vejer, maaler og vrager Niels Rasch Egede (1710-82) og hustru Elisabeth Eleonora Bruun (1721-1805). Han blev døbt 26. marts i Budolfi kirke.

Han sattes i Aalborg katedralskole og er utvivlsomt vedblevet at gaa i skole der ialtfald en tid, efter at faderen 1759 var rejst til Grønland, thi da han 9. oktober 1769 blev privatstudent, indskreves han i universitetsmatriklen efter testimonium fra rektor Thestrup i Aalborg og professor Kall. I matriklen staar han anført som: »*Georgius Fridericus Egede, beati et celeberrimi Groenlandiæ alim Antititis ex filio nepos*« (Jørg. Fr. Egede, sønnesøn af Grønlands salige og navnkundige fordums overpræst).

Aaret efter rejste han saa op paa besøg hos sine forældre i Holsteinsborg og derefter ned til Sukkertoppen, hvor han af handelskompagniet var antaget til assistent. 1773 flyttedes han saa op til Holsteinsborg som assistent hos sin fader. Og da denne 1776 beskikkedes til hvalfangstinspektør ved Holsteinsborg, overtog sønnen købmandsposten. Herfra skulde han ifølge den senere inspektør Olriks sigende 1778 »være hiemkaldt for slet Opførsel, men paa sin Tryglen atter opsendt Aaret efter«. Dette har dog sikkert ikke været tilfældet. Formodentlig har han kun været paa orlovsbesøg i Danmark, og koloniens assistent Abr. Sandholt har da været konstitueret købmand. Thi Niels Egede meddelte handelsdirektionen, at »hvad Kiøbmand *Sandholt* angaaer, som hafde Ordre for at tage moed Materialr: av mig, da hand nu havde taget Sagerne for sig og skulle qvi-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tere mig der faare, kom min Søn *Jørgen F: Egede* hid, og efter Høye Ordre skulle være Kiøbmand her ved H:borg, og Kiøbmand Sr *Sandholt,* at forføye sig til Colonien Sør Friderichs Haab, for der at være Kiøbmand«. —

1781 tog Niels Egede gammel og svækket afsked fra sin stilling, men blev dog boende hos sønnen, men aaret efter skrev denne 11. juni til handelsdirektionen: »Efter 15[en] Aars værende her ved Colonien, gaar nu mine gamle Forældre og Eeneste Søster hiem med Skiibet *Friderichshaab;* Herren være Deres Ledsager og føre dem Løkkelig og vel Hiem, saa de, fornemlig min gamle og svage Fader kunde hiemme nyde Roe paa Sin gamle Alder, for det meget Onde Han i dette haarde Land haver udstaaed«. Han saa dog aldrig sine forældre mere, thi faderen døde faa uger efter hjemkomsten, og moderen døde tre aar efter. Og sin søster *Gjertrud Lovise* (1757-94) saa han foreløbig heller ikke igen, thi hun, som var gift med missionær *Wiborg* i Godthaab og vel paa grund af sine gamle forældres svagelighed fulgte dem til Danmark, kom ikke mere til Grønland, idet hendes mand døde i Godthaab 26. februar 1783. —

Det blev ikke nogen behagelig tid for købmand Jørgen Fred. Egede, efter at hans forældre var rejst hjem. Thi den nyansatte Sydgrønlandsinspektør *Bendt Olrik* (1749-93) var ham meget uvenlig, og det uagtet Egede, da inspektøren i aaret 1783-84 boede i Holsteinsborg, var meget imødekommende og gæstfri overfor ham, og da ogsaa stod fadder til hans der fødte barn.

Men sagen var nemlig, at inspektør Olrik ringeagtede Egederne og deres Grønlandsvirksomhed og talte haanende om dem endog i sine skrivelser til direktoratet. F. eks. skrev han 1786 endog om »Kiøbmand I. F. Egedes *Farfaders* vidt og bredt udkrammede Fortienester«, ligesom han ogsaa paastod, at gamle biskop Poul Egede »forvilder Grønlænderne med sine Epistler«. Og om Egedeslægten i almindelighed skrev han, at »de af Familien, som maaskee kunde været brugbare i Landet, vare smukt blevne hiemme, de derimod, som ikke engang i Fædrenelandet kunde paa nogen Maade bruges og som Familien vilde have sig fra Halsen, ere hidskikkede«.

Om købmand J. F. Egede sagde han bl. a., at han var »springs

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og tøylesløs« og desuagtet »undertaget« eller »under Pidsken« af de skiftende missionærer ved Holsteinsborg og »en Slave af deres mindste Vink«. Og han stemplede ham ogsaa som »een af de værste Sniighandlere i Landet« og lod ham ligefrem udspionere ved uværdige personer, f. eks. blandingen, kateket Mathias Aronsen og en dansk formand Rasmussen, der for optøjer havde maattet fjernes fra Sukkertoppen og derefter var anbragt som snushane i Holsteinsborg. Han skrev endog til direktionen, at han holdt lønnede spioner deroppe!

Sigtelserne mod købmand Egede synes dog at have været ganske ubevislige; der har i hvert fald ikke været nogetsomhelst at finde derom i arkiverne. Men naturligvis blev han opskræmt ved inspektørens uvenlige holdning overfor sig og søgte da at sikre sin stilling ved at samle en række vidnesbyrd fra indfødte om sit reelle forhold i sin kolonibestyrervirksomhed. Da han var meget afholdt af befolkningen, som han bl. a. personlig understøttede, naar de var i nød, gav alle ham gode vidnesbyrd. Disse var han imidlertid saa uforsigtig at overgive til kateket Aronsen, for at denne skulde oversætte dem til dansk, saa de da kunde hjemsendes til direktionen.

Men Aronsen sendte dem da straks ned til inspektøren, der nu kom farende til Holsteinsborg, steg iland omgivet af bevæbnet mandskab, lod Egede »arrestere« i et kammer paa kolonien, hvor han selv holdt vagt over ham, for at han ikke skulde sætte sig i forbindelse med de øvrige tjenestemænd, og plagede ham baade dag og nat saa længe, at han omsider helt opgav at forsvare sig, men bad inspektøren hjælpe sig ud af situationen paa hvilkensomhelst maade — ja selv et degnekald hjemme sagde han at ville foretrække fremfor sin virksomhed i Grønland, skønt han i virkeligheden holdt meget af landet og havde tænkt sig at blive der hele sin livstid.

Inspektør Olrik erklærede da, at »hos mig fik han ingen Trøst«. Derimod suspenderede han ham, men da han ikke paa egen haand turde hjemsende ham, lod han ham gaa ledig og som halvvejs bevogtet fange til det følgende aar, da han saa ventede, at direktionen skulde hjemkalde ham. I det aar, da han saa »logerede« i Holsteinsborg, havde han ifølge Olriks sigende »ikke beskieftiget sig med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

andet, end at meske sin feede og svære Maskine, holde Giæstebude, leve høyt og i Frietimerne fra disse vigtige Beskieftigelser stivte Meenigheder blant Dansker og Grønlændere, som ypperligt lykkedes ham« — en udtalelse, som formodentlig stammede fra falske meddelelser fra spionen Rasmussen, idet tværtimod udtalelser fra tilstedeværende Danske tyder paa, at forholdet det aar havde været fredeligere ved Holsteinsborg end før.

Egede havde imidlertid aaret før hjemsendt en privat afskedsansøgning udenom inspektøren og blev saa 1786 entlediget.

Men før han afrejste, fandt der en uventet begivenhed sted. Siden forældrenes afrejse havde nemlig kateket Aronsens søster, *Johanne Aronsdatter,* f. i marts 1756 ved Sydbay, Holsteinsborgs første koloniplads, som datter af tømmermand og baadsmand Aron Thesen og hustru, Grønlænderinde Margrethe, været hans husbestyrerinde og var blevet saa uundværlig for ham, at han lod sig vie til hende 29. september lige før skibets afrejse. —

Han fik endnu een med sig hjem, nemlig sin ældste broder *Hans Egede,* der var døbt 17. januar 1747 ligesom han selv i Budolfi kirke i Aalborg. Han var aandssvag og kunde derfor ikke forberedes til nogen stilling i Danmark. Forældrene tog ham derfor med sig til Grønland og her fungerede han som tjener i hjemmet, ligesom han ogsaa hjalp med ved koloniarbejdet. Faderen ansøgte da om at faa ham fastansat ved handelen i Grønland, hvilket han saa ogsaa blev. Og 1781 skrev faderen tak til »den Høye Direction for den Naade, at De tillod min anden Søn *Hans Egede,* som er en stærk Arbeyds Karl, at komme til Suk: Toppen; hand har ingen Begreb til at lære noget, hvor faare ieg har antaget ham paa Directionens Vegne til at være Arbeyds Karl, thi ieg syntes at det var ubilligt hand skulle trække Kost og Løn for inted, det var ioe et ærligt arbeyde. Men som her nu fattis Folk her ved Colonien, vare vi nøed til at beholde ham, hvilket ieg formoder ikke bliver unaadig op taged«. Han blev da ogsaa, da forældrene rejste hjem, udnævnt til underassistent hos broderen. Inspektør Olrik havde da ogsaa noget derimod og erklærede, at »den underlige Navn af Under-Assistent ved Holsteinsborg staaende Hans Egede er et af de ulykkelige Mennisker, som i Hensigt til Skabnin-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gen kuns kan fortiene dette Navn; liden Forskiel er der mellem ham og de umælende, følgelig kan han hverken læse eller skrive og derfor ikke betroes det allermindste. Broderen tør ei lade ham gaae længere fra Colonien, end man kand see ham, gaaer han længere bort, maae een af Mandskabet eller en Grønlænder gaae efter ham for at see hvor han vil«. Inspektøren mente derfor ogsaa, at han hellere skulde hjemsendes, medens derimod farbroderen biskop Poul Egede erklærede, at han »levede allerbedst i Grønland«. Men da købmand Egede rejste hjem, hjemsendte inspektøren ogsaa broderen. —

Jørgen Frederik Egede. Silhuet, tilh. afd. overlæge Egede, Odense.

Da skibet først afgik fra Holsteinsborg i oktober, naaede det ikke længere end til Bergen, hvor det da maatte blive liggende vinteren over. Købmand Egede rejste da med sin kone og sin broder over land ned til København, hvor de kom til at bo i St. Pederstræde. Broderen fik bevilget 50 rd. aarlig i pension »paa Grund af sine Forfædres Fortienester af Grønland«. —

I anledning af købmand Egedes hjemrejse — eller, som Olrik benævnede den: »Hiemkaldelse, om i Naade eller U-Naade, veed ieg ikke« — betegnede inspektøren alle hans regnskaber indtil 1784 som falske, og raadede direktionen til at lade ham aflægge ed paa regnskabernes rigtighed hvert for sig, og sagde da, at »lige saa mange Regnskaber som han beediger, lige saa mange falske Eeder giør han«. Det viste sig dog, at regnskaberne var rigtige nok, og der blev da tale om, at Egede igen skulde udsendes til Grønland som inspektør istedetfor Olrik, men det vilde han dog ikke, da hans kone var syg.

I september 1787 døde »*Mdm. Egede,* 31 Aar gammel, af Tæring, paa Hiørnet af St. Petri Strædet«. Hun begravedes 11. september paa Trinitatis kirkegaard.

De to brødre boede saa en tid i Asminderød i Nordsjælland. Her

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

døde søsteren, enkepastorinde Wiborg, 1. oktober 1794, mens hun var paa besøg hos dem.

Derefter skiltes saa brødrene. Hans Egede blev anbragt hos sin fætter, fhv. Grønlandsmissionær Egede Saabye, som da var sognepræst i Raklev ved Kallundborg. Han fulgte ogsaa med til dennes næste embede, Værslev og Jordløse. I kirkebogen staar der: »31te Januar 1801 begraved Assistent *Hans Egede,* som opholdt sig i mit Huus.« —

Jørgen Egede blev gift igen 28. november 1794 i Køge med jomfru *Cecilie Magdalene Hansen,* født 23. juni 1776, datter af købmand Wulf Hansen og hustru Ide Bolene Aagaard. Saa fik han ansættelse som inspektør ved de kongelige sandstensbrud paa Bornholm. Her døde han 21. juni 1807 i Neksø. Hans kone flyttede saa til København, hvor hun døde 7. juni 1838. Deres søn *Paul Nicolai Egede,* født 25. april 1803 i Neksø, var assistent i Nordgrønland fra 1829 til sin død i Niaqornat i Umanaksbugten 27. oktober 1839. Han var den sidste i Grønland af den berømte Egedeslægt. —

SØREN EGTVED

Købmand.

Han blev født 12. marts 1764 i Vejle som søn af handelsmand Thomas Sørensen og hustru Margrethe Helene Egtved. Han blev døbt 16. marts blot med navnet *Søren* og fik saa sin moders efternavn *Egtved.*

Efter sin skoletid kom han i handelslære, men fik senere ansættelse som kontorist ved det grønlandske handelsdirektorat.

1785 sendtes han saa op til Grønland som »Haandskriver« hos inspektøren i Godthaab. Men allerede 16. september samme aar ansatte inspektøren ham som assistent ved Qerrortussoq (ɔ: stenrousestedet) paa nordsiden af Amerdloq-fjorden ca. 10 km øst for Holsteinsborg, hvor der 1778 var blevet oprettet en hvalfangerloge som filial af kolonien.

Det var ikke noget behageligt sted, Egtved nu fik at bebo. Byg-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ningerne var anlagt i en knap 30 meter lang og smal kløft, der paa begge sider er begrænset af stejle fjældvægge og bagtil af mægtige højfjælde. Vinterslædeturene ind til kolonien var da ogsaa meget besværlige, da de næsten hele vejen gik op og ned over ret høje fjældskrænter. Behandlingen af de fangede hvaler foregik da heller ikke let, idet den ikke kunde foretages lige ved logen. En grusaflejring faldt nemlig stejlt ned mod en lille bugt foran den ret højt beliggende loge, og først et par hundrede meter derfra ligger ude i bugten en lille lavlandet vig, og her var det, at flensningen af de fangede hvaler dengang foregik, saa det var ogsaa ret besværligt at faa fangstprodukterne, spæk og barder, bragt ind til logens lagerhus.

Egtved beretter, at »i min Tiid var det Tilfældet, at mildere Vintere gav slet Hvalfangst, men jo strengere Vintere jo bedre Hvalfangst«. Han fik dog alligevel logens produktion bragt godt frem. Han var der ganske vist først kun eet aar; 1786 blev han nemlig handelsassistent ved selve kolonien. Men aaret efter overtog han igen hvalfangerlogen, og nu gik det godt fremad. Men da direktionen saa tilskrev købmanden ved Holsteinsborg, at han skulde »tilsige Assistent *Egtved* ved *Kerrortursok* meere Gage og fleere Procenter«, og Egtved da anmodede inspektør Olrik om at »confirmere« dette, vilde denne ikke gøre det, han lod derimod ligefrem direktoratet vide, at det var *ham,* der bestemte, hvem der skulde »være Kiøbmand og lignende«, og om Egtved sagde han, at denne var »dygtig og ærgierrig, men stiv og ubøyelig«.

Det gik ham dog alligevel godt. Direktoratet udnævnte ham til »Oberassistent«, og logen blev udskilt fra kolonien, og dens bestyrer fritoges for det hidtil gældende »Subsidialansvar for Logen« — som han ogsaa engang langt senere meddelte sin søn: »Kigurtursok, som jeg har bestyret i tre Aar og dette Etablissements Faveur af mig blev givet uafhængigt af Kolonien Holsteinsborg.« —

1789 blev han konstitueret som købmand ved Sukkertoppen, men kom sletikke derned, thi da købmanden ved Holsteinsborg samme aar hjemgik, maatte Egtved overtage stillingen der, og aaret efter blev han fastansat købmand ved Holsteinsborg. Og da dette var et behageligere opholdssted og bedre bopæl end logen, bestemte han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sig for at gifte sig, da han længe havde været forlovet. 1791 ankom saa hans kæreste, og 5. august ægteviedes i Holsteinsborg kirke »agtbare Ungkarl Velædle Hr *Søren Egtved,* Kiøbmand for den kongel: Handel, til Dydzirede Jomfrue *Christiana Carolina Heidner*«. Hun var født i København og døbt »in der Deutsche Friedrichs Kirche« 21. maj 1766 som datter af forvalter ved det kgl. uldmagasin Martin Wilhelm Heidner og hustru Johanna Christine Køhlern. —

De blev dog ikke ret længe i Grønland. Holsteinsborg var ganske vist nok en af de betydeligste kolonier i Sydgrønland, men som følge af, at der tidligere i adskillige aar havde hersket meget urolige forhold, strid og splittelse mellem Europæerne indbyrdes, var der blevet selvraadighed og uro blandt befolkningen. Formodentlig derfor indgav købmand Egtved 1794 ansøgning om afsked, men da han først entledigedes ved skrivelse af 15. september, kunde de først rejse hjem i foraaret 1795. —

Samme aar udnævntes han saa til kgl. handelsforvalter paa Færøerne, fra hvilket embede han entledigedes efter ti aars forløb. Derefter boede han en lang aarrække i København som pensionist, men da hans kone døde 1821 og deres eneste søn rejste til Grønland, indlogerede han sig i august 1822 paa »en liden Avlsgaard Oldebjerggaard, 1 Mil paa hin Side Sorø og 1½ Mil fra Slagelse«. Han led af nervesvaghed og blev 1824 tunghør. Saa flyttede han op til gaarden Sølyst ved Fredensborg, hvor han trods sin svaghed »Tunghørighed og nogle ikke just betydelige Skrantenheder« befandt sig vel. —

Sønnen *Carl Søren Vilhelm Egtved,* der var født 1801 i Thorshavn, blev 1817 volontør paa det færøske handelskontor i København. 1822 blev han ansat som assistent ved Godhavn og forflyttedes samme aar til Hunde Ejland. 1824 blev han overassistent ved logen Claushavn og to aar senere tillige konstitueret som købmand ved Christianshaab. 1827 forflyttedes han som købmand til Godhavn og fik samme aar medailien for ædel daad paa grund af sin vaccinationsvirksomhed, men døde allerede 9. juli aaret efter.

Faderen levede endnu ved sønnens død, men døde vistnok et eller to aar efter. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

CHRISTEN ENGHEL

Købmand.

Christen Andersen Enghel blev født i oktober 1761 i Nibe. Der vides intet om, hvem hans forældre var; den ældste eksisterende Nibe-kirkebog begynder nemlig først 1765.

Der vides heller intet om hans skolegang eller uddannelse. Men sandsynligvis har han været i handelslære, thi 10. marts 1784 fik han ansættelse hos den kgl. grønlandske handel og udsendtes samme aar til Nordgrønland.

Her blev han til at begynde med »Assistent hos Hr Inspecteuren ad interim«, men denne ansatte ham hen paa efteraaret som hvalfangerassistent ved »Isefiords Hvalfanger-Anlæg«.

Dette var oprettet 1780 ved Claushavn, foreløbig kun med en assistent og nogle faa matroser, idet det øvrige fornødne mandskab skulde vælges blandt Grønlænderne, og der opførtes da kun et lille stokværkshus til beboelse for assistenten og hans matroser. Men 1782 var anlægget blevet stærkt udvidet. Der ansattes et større mandskab, og der stationeredes et skib, »Den Nye Prøve«, der skulde drive hvalfangst der fra stedet foraar og efteraar. Da der ingen sikker havn fandtes ved anlægget, skulde skibet ligge i vinterleje ved Jakobshavn, men kommandøren og skibsmandskabet skulde med fem slupper drive hvalfangst fra anlægget sammen med folkene der om vinteren. Og ved anlægget var der da blevet opført to store stokværkshuse, en smedje og et bryghus, og 1783 tillige et »Bindingsværks Spækhuus« paa »Spækholmen« lige udenfor anlægget.

Da hvalfangsten imidlertid ikke gav synderligt resultat, indskrænkedes anlægget allerede 1785. Nu skulde fangsten kun drives af assistenten og 4 europæiske matroser og for resten Grønlændere. Og Enghel blev da tillige handelsassistent ved kolonien Christianshaab, hvor han da opholdt sig endel af aaret og hvorfra han foretog togterejser rundt i distriktet. —

I juni 1786 udnævntes han saa til købmand ved Upernavik. Han begav sig da straks over til Godhavn, som Upernavikskibet skulde anløbe. Formodentlig er han da rejst via Egedesminde for at hente

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sin vordende hustru, thi 10. juli, faa dage før oprejsen til Upernavik, blev han i Godhavn viet til *Judithe Thorning,* født 19. august 1764, datter af assistent ved Egedesminde Adam Christian Thorning (1726-1807) og hustru, Grønlænderinde Maria (1742-1824).

Det var et uheldigt sted, Enghels nu kom til. Handelen ved Upernavik var meget utilstrækkelig, og stedets barskhed og haarde klima kostede stadig adskillige Europæere livet eller gav dem ihvertfald slet helbred. Det var især skørbug, de led af. Og befolkningen, af hvilken jo flertallet var hedninger, syntes ikke at kunne finde sig i handelen. 1788 udbad direktoratet sig derfor besked om, hvorvidt der sundhedsmæssigt kunde gøres noget for Europæerne, og hvorvidt det vilde kunne lykkes at overvinde befolkningens modvilje mod handelen og derved faa kolonien til at klare sig, samt hvorvidt det kunde tænkes, at de døbte Grønlændere, hvis kolonien blev nedlagt, vilde flytte ned til »den i alle Henseender fordeelagtigere Colonie Omenak«.

Købmand Enghel raadede dog til ikke at nedlægge kolonien, men derimod at flytte den »syd paa til det Sted hvor Recognoscerings-hytten har staaet«, d. v. s. stedet lige nordfor Svartenhuk-halvøen, hvor den nordligste koloni oprindelig var anlagt. Købmand C. C. Dalager mente dog, at der dernede var for meget sne, hvorfor man hellere maatte flytte kolonien ind til fastlandet, hvor der var gode erhvervsforhold og bedre klima, og han fraraadede at nedlægge den. Direktoratet besluttede dog alligevel, at den skulde nedlægges, især fordi man havde haab om, at »de gode Grønlændere i Distriktet ville flytte syd paa, og de slettere blive nødt til at følge med«.

Købmand Enghel kom dog ikke til at opleve koloniens nedlæggelse. Han havde nemlig næsten hele tiden lidt af skørbug deroppe, og i efteraaret 1788 blev han meget syg deraf. Han afgik ved døden 2. januar 1789.

Det viste sig da, at hans bo var insolvent; det stod i ca. 400 rd.'s gæld. Hans enke fik da ingen pension. Hun flyttede saa tilbage til sine forældre og blev senere husbestyrerinde for købmand Møller ved Christianshaab. Her døde hun 28. september 1798.

De havde to børn. Den ældste, *Andreas Enghel,* var født 14. de-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

cember 1787 (døbt 16. december) i Upernavik, men døde 9 aar gammel i Christianshaab. Den yngste, *Benedicte Enghel,* var født efter faderens død, 23. april 1789 (døbt samme dag). Hun blev 17. september 1823 gift i Christianshaab med dansk »Baadsmand« (ç: fartøjsfører) *Peter Rasmussen,* f. 1794, som først havde været gift med hendes kusine *Mariane Nørgaard* (1792-1823). Han døde 12. august 1849 ved Claushavn efter et farligt stød i underlivet under skibslosning. Hun døde derimod først 10. marts 1867 i Christianshaab. De havde to sønner og har en stor efterslægt. —

CHRISTEN FABRICIUS

Missionær.

Christen Hansen Fabricius blev født i marts (db. 29. marts) 1736 i Rudkøbing som søn af provst Hans Sørensen Fabricius (1696-1755) og 1. hustru Marie Jensdatter Achton (1707-38).

Han blev undervist i hjemmet af deres huslærer, student Christian Rasmussen, og blev senere sat i Odense katedralskole, hvorfra han dimitteredes som student 16 aar gammel 1752. Han begyndte straks at studere theologi og tog allerede 2. august 1756 embedseksamen med 1. karakter, ligesom han ogsaa fik laudabilis for sin dimisprædiken. Han blev saa alumnus paa Ehlers Collegium.

Da han i sit hjem flere gange havde truffet biskop Hans Egede, som var ven af hans fader, var han blevet interesseret for Grønland og havde da ogsaa med stor interesse læst Egedernes bøger om Grønland og missionen deroppe.

Han fik derved lyst til selv at blive Grønlandsmissionær og ansøgte da 1758 missionskollegiet om at blive alumnus paa »Det grønlandske Seminarium«. Paul Egede anbefalede ham da ogsaa dertil med følgende begrundelse: »Candidatus Christen Fabricius har sustineret sine Examina med Berømmelse, er vel øvet og begavet til Prædikestolen, forstaaer adskillige Sprog, som Fransk, Engelsk, Hollandsk; har en aaben Hierne, et muntert Hoved og pryder altsammen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med en Christelig og anstændig Opførsel.« Kollegiet antog ham da ogsaa, og han begyndte saa straks at blive undervist i grønlandsk af Poul Egede, og da han jo var sprogbegavet, kom han ret hurtig ind i sproget.

Der blev da ogsaa allerede aaret efter brug for ham deroppe i landet. Han blev da ordineret 28. marts 1759 i Frue kirke og faa uger derefter sendt afsted til Nordgrønland. —

I Christen Fabricius fik Diskobugt en dygtig og velbegavet missionær, som tog sin gerning med energi og nidkærhed og god forstaaelse af forholdene.

Det var egentlig meningen, at han skulde afløse missionær Stage, Diskobugtens eneste missionær, som boede ved Claushavn, men mentes at skulle ned at overtage det godthaabske missionariat. Men da Fabricius kom op til ham, viste det sig, at han ikke vilde forlade sin menighed ved Claushavn, hvor der var mange døbte og adskillige katekumener.

Fabricius tog da efter aftale med ham op til Ritenbenk, idet de var enige om, at denne koloni paa grund af sin afsides beliggenhed oppe i Vajgattet behøvede en missionærs nærværelse. Allerede ved koloniens anlæggelse 1755 havde missionær Thrane da ogsaa indgivet forslag om oprettelse af en selvstændig mission der, »fordi Grønlænderne strømme til den nye Colonie«. Der blev dog ikke ansat nogen missionær deroppe, men kateket Johs. Pedersen Dorf, som var assistent der et par aar, tog sig nidkært af missionen, underviste nogle katekumener og »bekiæmpede Angekuterne« (ɔ: aandemanerne).

Nu begav Fabricius sig da straks derop og overtog missionen, ligesom han ogsaa efter aftale med missionær Stage foretog rejser op til kolonien »Nordsoack«, som aaret før var blevet anlagt ude paa enden af Nûgssuaq-halvøen. Han havde taget den unge danske kateket Jacob Poulsen Møller med sig fra Jakobshavn for at benytte sig af ham som lærer i sproget og medhjælper i missionsarbejdet. Deres virksomhed deroppe havde da ogsaa til følge, at der ret snart blev døbt nogle og samlet endel katekumener. —

Da assistent Dorf, som da havde ansættelse ved Jakobshavn, og tillige virkede der som kateket, 1760 skulde forflyttes til Egedes-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

minde, beordrede missionskollegiet Fabricius til at flytte derned og overtage missionen der og foretage missionsrejser til Ritenbenk derfra. Han lod da Møller blive kateket ved Ritenbenk og undertiden ved Jakobshavn. Her kom missionsarbejdet da igen i fuld gang, og da Fabricius nu baade var dygtig i sproget og meget energisk i sin virksomhed og havde god hjælp af Møller, fik menigheden atter endel tilgang af katekumener. Han ansøgte da ogsaa missionskollegiet om at maatte faa opført et hus til skole og kirke, men der gaves ham da kun et betinget løfte derom, idet kollegiet 19. april 1763 skrev til ham, at »naar Meenigheden skulde blive ved at formeere sig, ville Vi vel med Tiden være betænkte paa, at see den forsynet om ikke med en stadselig Kirke-Bygning, saa dog med fornøden Platz til at kunne bivaane den offentlige Gudstjeneste«.

Christen Fabricius.

Dette kom Fabricius dog ikke til at opleve, thi en øjensvaghed, som han led af, og som i høj grad forværredes ved det skarpe reflekslys fra isen og sneen, nødte ham til at rejse hjem allerede samme aar, som han havde modtaget kollegiets løfte, og, da han ingen missionærefterfølger kunde faa med det samme, midlertidig overlade missionsarbejdet ved Jakobshavn til kateket Møller. —

25. januar 1765 blev han saa udnævnt til sognepræst for Leirskov og Jordrup ved Kolding. Her virkede han saa til sin død 5. august 1786. Her blev han 1766 gift med *Christiane Amalie Foss Nielsdatter Heining,* født 1743 i Fensmark, datter af sognepræst i Gladsakse Niels Foss Nielsen Heining (1712-80) og hustru Kirstine Jensdatter Stampe (1720-72). Efter mandens død flyttede hun med børnene ind til Kolding, hvor hun døde 19. april 1790.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Christen Fabricius var bedstefader til historikeren, sognepræst Adam Fabricius, og oldefader til historisk professor, regensprovst Knud Fabricius. —

OTHO FABRICIUS

Missionær.

Otho Hansen Fabricius blev født 6. marts 1744 i Rudkøbing som søn af provst Hans Sørensen Fabricius (1696-1755) og 2. hustru Else Cathrine Ursin (1716-85).

Han undervistes i hjemmet ligesom sin halvbroder Christen af huslæreren, student Christian Rasmussen. Ogsaa efter faderens død, da familien blev boende i Rudkøbing, fortsattes hans undervisning af denne, som havde en privatskole for de mere begavede børn i byen og omegnen; Rudkøbing latinskole var nemlig nedlagt 1740. Da hans undervisning saa var afsluttet, stedtes han til prøve hos rektoren i Nyborg, Magister Hans Svane, forsynedes af ham med et testimonium og sendtes til universitetet. Her tog han saa 17. juli 1762 examen artium med 1. karakter og begyndte da at studere theologi efter i maj 1763 at have taget »Anden Examen«, ligeledes med 1. karakter. Hans studium tog imidlertid længere tid end broderens, da han nemlig maatte give privatinformationer i forskellige huse, idet moderen ikke havde raad til helt at bekoste hans Københavnsophold. Han siger ogsaa i sit »Vita«, at det skyldtes hans mormoder, byskriverenke Ursin, hos hvem han spiste middag, at han overhovedet kunde fortsætte sit studium.

Ligesom sin broder Christen var hans tanker allerede fra barndommen blevet henvendt paa Grønland. Endnu i sin jubelprædiken 1818 mindedes han det indtryk, Hans Egede havde gjort paa hans barnesind, og sagde, at han derved »fandt en Drift til at kunne engang blive een af han Efterfølgere«. Hans broders tidlige hjemkomst fra Grønland bevirkede ogsaa, at han følte sig yderligere tilskyndet til at træde i hans sted. Han opsøgte da biskop Paul Egede og blev ved hans hjælp optaget paa »det grønlandske Seminarium« 1765 og blev nu undervist i grønlandsk af ham. Derved bedredes

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hans kaar betydeligt, idet han nu fik bolig paa Regensen og 1767 et nyt stipendium.

Imidlertid fik hans studeren nu en brat ende, idet der allerede aaret efter skulde udsendes to missionærer til Grønland, og han skulde være en af disse. 25. februar 1768 tog han saa embedseksamen med karakteren haud illaudabilis. 11. marts fik han kongelig vokation til trods sin unge alder »at gaae som Missionarius ordinatus til Colonien Friderichshaab i Grønland«. Dagen efter holdt han saa dimisprædiken, der bedømtes til laudabilis, og 23. marts blev han ordineret i Frue kirke af biskop Harboe sammen med theologisk kandidat Jørgen Jæger, der skulde være missionær ved Holsteinsborg. —

Frederikshaab var ofte særdeles vanskelig at besejle paa grund af »Storisen«, som næsten hvert aar i kortere eller længere tid blokerede hele kolonidistriktet, saa skibene ikke kunde komme derind, men maatte søge havn længere nordpaa, enten ved Godthaab eller Fiskenæsset og varerne da fragtes derned med smaabaade. Dette aar lykkedes det dog skibet at komme ind til kolonien, men Fabricius kom til at opleve to aar i træk at maatte undvære direkte skibsforbindelse og lide de dermed forbundne uomgængelige savn af tilstrækkelig tilførsel af frisk proviant m. m. og sikker korrespondance med fædrelandet.

Det var heller ikke nogen god bolig, han fik ved kolonien. Vaaningshuset, en bygning af egebindingsværk med mure af sten og tørv, indeholdt kun tre værelser, af hvilke det ene, en etfags stue, var missionærkammeret, medens det andet beboedes af købmanden og hans assistent og det tredie af mandskabet. For dem alle var der et fælles køkken, og det havde altid voldt vanskelighed og givet anledning til megen uenighed, at hele besætningen saa at sige var tvunget til at holde fælles husholdning. Fabricius foresatte sig, at der fra hans side ikke skulde blive givet anledning til utilfredshed, og han overholdt det ogsaa virkelig, men i hvert fald er det en kendsgerning, at tonen blandt de europæiske kolonifæller, og især hos mandskabet, som i mange aar havde skaffet Frederikshaab et daarligt ry, ikke var stort bedre i hans tid. Han fortæller selv om kolonisternes jævnlige

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

klammerier, ja endog slagsmaal, saa at han af den aarsag ikke vilde følge med dem paa deres togterejser ud i distriktet.

Af befolkningen havde han derimod straks faaet et godt indtryk og skrev til missionskollegiet: »Med den grønlandske Nation finder jeg mig vel fornøiet og troer sikkert, om jeg forstoed Sproget, at kunne leve med Fornøielse blant dem.«

Han fik dog ingen sproghjælper. Den tidligere danske kateket Jochum Grønbech var død aaret før hans ankomst, og kateketen Jacob Rachlew fra Godthaab, der var udset til hans medarbejder og som var meget dygtig i sproget, kom ikke derned, fordi missionær Thorhallesen paa grund af den store »Opvækkelse«, som var sket i Godthaabsdistriktet, ikke kunde undvære ham.

Der var kun en indfødt kateket ved navn Josva, som var oplært og ansat af formanden. Denne, missionær *Jørgen Meyer Myhlenphort,* som i sin syvaars tjenestetid havde døbt 134 hedninger og været meget ivrig i at ophjælpe menighedens erhvervsøkonomi, modtog Fabricius ved hans ankomst og indsatte ham 5. søndag efter Trinitatis.

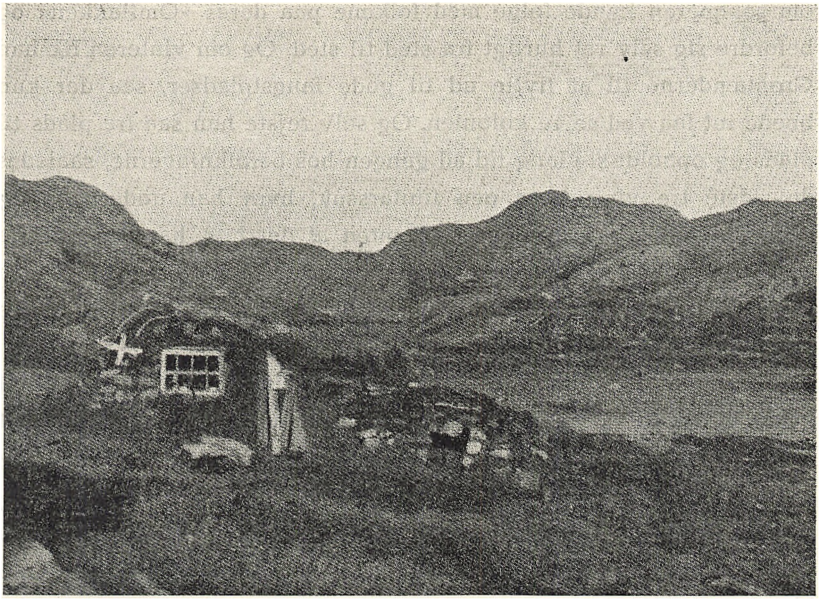
Fabricius fik da ogsaa straks fuldtop at gøre; »Opvækkelsen« havde nemlig ogsaa naaet ned til Frederikshaab, og Myhlenphort efterlod ham 70 katekumener til daabsforberedelse, saa det tegnede til, »at Meenigheden her vil voxe til et betydelig større Antal«.

Det kunde da se helt betænkeligt ud, at saa stort et arbejde skulde overtages af en nybegynder. Men til alt held var Fabricius meget sprogbegavet og bragte det ved stadig omgang med Grønlænderne allerede i løbet af kort tid saa vidt, at han kunde gennemføre daabsundervisningen og døbe 58 af katekumnerne det næste foraar.

Da hedningerne de følgende aar vedblev i stort antal at melde sig til daabsundervisning og der stadig ingen europæisk medhjælper kunde skaffes, maatte Fabricius være paa færde baade tidlig og silde.

Frederikshaab var jo dengang endnu missionens yderste forpost mod syd og et gennemgangsled for den store strøm af Grønlændere, der hver sommer drog langs kysten fra det temmelig stærkt befolkede sydland langt mod nord eller tilbage igen. Der blev derved

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Illuilårssuk. Hytten i forgrunden, mærket med +, staar paa det sted, hvor Otho Fabricius' hytte stod.

lejlighed til at paavirke mange hedninger, og Fabricius lod ikke dette ubenyttet, saasnart han kunde bevæge sig friere i sproget. Han indgav tværtimod et grundigt motiveret forslag om, at missionen burde drage sig dette forhold yderligere til nytte ved at ansætte to missionærer i Frederikshaab, af hvilke den ene saa skulde være stationær ved kolonien, medens den anden skulde rejse med den sydgaaende strøm af Grønlændere og missionere nede i det vidtstrakte sydland. Han tilbød selv at ville paatage sig det sidstnævnte og ønskede saa at faa sin barndomsven og studiefælle *Peder Rasmussen,* hvem han kaldte »min Jonathan«, til »Medbroder«. Missionskollegiet kunde imidlertid ikke indse det fordelagtige i dette forslag, thi det ansatte Rasmussen ved Umanak og overlod Fabricius selv at klare sagen, hvilket han da ogsaa gjorde.

Og da han indsaa, at det ikke gik an at holde alle de døbte samlet paa et sted, forandrede han den ellers gængse arbejdsmetode. Han lærte sig at ro i kajak og naaede heri en saadan færdighed, at han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

om sommeren kunde følge med folkene paa deres »Omflakken« og befordre sig selv ret hurtigt fra sted til sted. Og om vinteren fik han Grønlænderne til at flytte ud til gode fangstpladser, saa der kun boede ret faa ved selve kolonien. Og selv rejste han saa fra plads til plads og opholdt sig lang tid ad gangen hos befolkningerne, saaledes de sidste tre vintre paa øen Iluilârssuk, hvor han underviste og senere døbte alle indvaanerne. Tomten af det hus, han her opførte sig »paa grønlandsk Maade«, findes endnu. Han uddannede ogsaa flere unge til kateketer for deres landsmænd og anbragte dem ude paa vinterpladserne.

Hvorledes Fabricius tog sin missionsgerning faar man indtryk af gennem følgende ytring i hans indberetning til missionskollegiet 1770: »Mine naadigste Herrer! De kan forsikre Dem om, at skiønt jeg vel ofte maae sukke under Byrder, der ligge haardt paa mine eensomme, unge og svage Skuldre, jeg dog aldrig giver tabt, thi min Gud opretter mine synkende Hænder, og jeg formaaer alle Ting udi Ham, som giør mig mægtig.« —

Ved kolonien fandtes der ikke noget lokale til at samle hverken menigheden eller katekumenerne i, undtagen præstens lille stue eller et af Grønlændernes huse. Missionær Myhlenphort havde gentagne gange udtalt ønske om »et Forsamlingshuus«, som *han* dog ikke vilde have opført ved kolonien, men paa en ø i nærheden, *Natdla,* hvor han havde faaet stedets døbte anbragt, for at de ikke skulde »forderves« ved kolonisternes slette omgang.

Fabricius tog tanken op, men foreslog dog bygningen opført ved selve kolonien og som en kirke af fuldt træ. Det lykkedes ham ogsaa at faa det gennemført, men først efter flere aars forløb og ikke helt saadan, som han havde ønsket det. Kirken indviedes 30. august 1772. Den var yderst tarvelig, væggene var af tørv og sten med kun enkelte stolper imellem, og koret alene var bræddeklædt indvendig. Kirken havde ikke noget loft, taget var meget stejlt, og spærreværket gik ikke ud over murene, men hvilede paa disse, saa at vandet, naar det regnede og om foraaret i tøbrudstiden, sivede ned ad væggene. »Indretningen var dog ret net«, og kirken benyttedes i en aarrække, som den var. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Otho Fabricius.

Fabricius naaede at faa undervist og døbt 140 voksne hedninger i løbet af 5 aar foruden ca. 60 mindreaarige, af hvilke endel hørte til katekumerfamilierne. Men saa kunde han ikke mere. Han var blevet svagelig. Han led af daarlige tænder som følge af den haarde kost, han ofte maatte nøjes med. Han havde desuden »et Sidesting«, som smertede meget og stadig forværredes. Og han havde ogsaa ligesom sin broder Christen øjensvaghed, som ligeledes forværredes. 1772

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ansøgte han da om afsked det følgende aar. 2. juli 1773 ankom saa skibet til Frederikshaab med hans formand *Myhlenphort* ombord til hans afløsning. Til ham overgav han saa missionen og kom selv til København sidst i oktober. —

Fabricius mente om sig selv, naar ensomhedsfølelsen knugede ham i de mørke vinterdage i den lille hytte ved Iluilårssuk, at han havde »en natuurlig Ubequemhed til at arbeide iblant Hedninger, som det fordres«. Provst Thorhallesen, som 1774 visiterede Frederikshaabs menighed, udtalte derimod følgende dom om hans virksomhed: »Ved mange private Samtaler med Grønlænderne erfarede ieg, at Hr. *Fabricii* Erindring var hos dem til Velsignelse formedelst den Fliid og retskafne Guds Gierning, han havde forrettet i blant dem«. Hans minde lever da ogsaa stadig i Frederikshaab, og i 200-aaret efter koloniens oprettelse blev der afsløret et mindesmærke for ham ved kolonien. —

Da Fabricius efter sin hjemkomst ikke straks fik embede, blev han boende i København, hvor han da beskæftigede sig med studier angaaende og samlede videre stof til en af ham paataget Grønlandsbeskrivelse. Og da han 1. december 1774 udnævntes til sognepræst i Drangesdal og Tørrisdal i Telemarken og netop da havde faaet løfte af missionskollegiet om, »at de vilde sørge for at lade trykke en »Sammentrængt Grønlands Historie« som skulde forfattes af mig«, anmodede han sin biskop om tilladelse til foreløbig at maatte blive i København for at fortsætte sine studier desangaaende.

Han maatte dog omsider tiltræde sit nye embede, som han saa bestred i fem aar og udenfor sin embedsvirksomhed stadig beskæftigede sig med tilrettelæggelsen af sit store Grønlandsværk, som dog aldrig blev færdigt, fordi han senere fik andet at gøre. Derimod sendte han fra Drangedal 1777 ned til missionskollegiet en grønlandsk ordbog, som nu var blevet færdig, men dog foreløbig ikke blev trykt. Ligeledes fik han her sin berømte »Fauna Groenlandica« gjort færdig. Den udkom 1780 og er egentlig et afsnit af den paatænkte Grønlandsbeskrivelse. Den første del af denne, som er blevet fundet i manuskript, vil sikkert snart blive udgivet; jeg har afskrevet det og forsynet det med indledning og noter og anmærkninger. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Inden sin afrejse til Drangesdal var Fabricius i Holmens kirkesogn 22. marts 1775 blevet »viet i Huuset« til *Anna Dorothea Ziege,* født 1754 (døbt 10. april) i Ringsaker i Norge som datter af dragonkaptajn Sigvard Jørgen Ziege og hustru Sara Cathrine Braun. Hendes forældre var begge døde 1769 og hun opholdt sig da hos sin moster, kommandørinde Akelaye, i København. —

24. marts 1779 udnævntes Fabricius til sognepræst i Hobro og allerede 3. oktober 1781 til sognepræst i Rise paa Ærø. Men da Vajsenhuskaldet i København blev ledigt aaret efter, tilbødes dette ham, da man længe havde været betænkt paa at faa ham til hovedstaden »i Hensigt til den Nytte, man kunde vente sig af ham« ved den grønlandske mission, og der blev da tillagt ham 500 rd. i fast løn foruden fribolig og brændselsdeputat.

Han gik da ogsaa ind derpaa, men betingede sig et tillæg af Rise sognekald. Der paalagdes da hans eftermand der at afgive ham 200 rd. aarlig, saalænge biskop Paul Egede levede; efter dennes død skulde det saa bortfalde og Fabricius i stedet derfor oppebære lektorhonoraret, 300 rd. aarlig.

Ved Vajsenhuset virkede han saa i 6 aar. Her døde hans hustru 23. juli 1785, og aaret efter blev han igen gift med *Anne Gunilde Heineth,* døbt 16. maj 1762 i Tranekær paa Langeland som datter af forpagter Hans Ditlev Heineth og hustru Frederikke Hansen.

Ved Paul Egedes død 1789 blev han lektor i grønlandsk. Som saadan udgav han en grønlandsk grammatik og et leksikon samt en ny udgave af Ny Testamente. Desuden offentliggjorde han en lang række arbejder om Grønland og Grønlænderne, zoologiske, etnografiske og antropologiske.

Han blev ogsaa 1789 sognepræst ved Vor Frelsers kirke. 1803 udnævntes han til professor og 1818 titulær biskop. — Han døde 20. maj 1822; hans hustru overlevede ham i 12 aar og døde 29. april 1834. Deres gravsted findes ved østmuren af Vor Frelsers kirke. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

V. C. FABRICIUS

Kirurg.

Vilhadius Christlieb Fabricius blev født 1739 i Aabenraa som søn af Diakon (ɔ: andenpræst) Erich Fabricius (1700-82) og hustru Marie Elisabeth Volckhard (d. 1791). Han blev opkaldt efter sin farfader, sognepræst i Løjt Wilhad Fabricius (1651-1725).

Det maa antages, at han er blevet undervist i hjemmet af huslærer. Thi da han i 1757 blev student paa universitetet, staar han indført i matriklen som »Studiosus privatus«; her staar hans første fornavn da ogsaa som »Wilhadus«.

Formodentlig har han saa efter at have taget »Anden Examen« studeret medicin en tid og er derefter, som man dengang plejede, gaaet i kirurgtjeneste hos en eller anden eller maaske hos forskellige læger, ligesom det ogsaa kan være, at han en tid har været ansat paa et apotek.

Derefter har han utvivlsomt virket en tid som kirurg paa hvalfangerskibe. Da »Den Kongelige Grønlandske Handel« 1775 havde overtaget Grønlandsmonopolet og straks besluttede ogsaa at drive hvalfangst med skibe, der skulde udsendes om efteraaret og om vinteren ligge i Holsteinsborgs og Jakobshavns havne, og købmand Dalager ved Jakobshavn da 1776 foreslog at medudsende »en *Chirurgus*«, paa grund af at »Sygdommen blandt Grønlænderne vedvarer endnu. Jeg har aareladt mange, og de, som bruuge dette Middel, ere kommet sig«, saa blev nemlig kirurg Fabricius udsendt med et af de hvalfangerskibe, som skulde overvintre ved Jakobshavn.

Og fra 4. september 1778 fik han fast ansættelse ved Claushavn, hvor der ogsaa dreves hvalfangst; og da »Isefiords Hvalfanger-Anlæg« oprettedes i nærheden deraf 1780, fik han ogsaa ansættelse som kirurg der.

Han har jo sikkert haft meget at gøre i disse aar, da han var den eneste kirurg i Disko bugt og havde som læge at tilse baade alle Europæere, af hvilke der dengang var mange, og hele den indfødte befolkning, som levede paa utallige bopladser, saa han har altsaa maattet foretage rejser hele bugten rundt baade sommer og vinter.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Muligvis har dette været en af grundene til, at han allerede hjemgik med et af hvalfangerskibene 18. juli 1781. Eller maaske har han blot villet hjem for at tage kirurgisk eksamen og saa atter gaa derop.

Dette blev imidlertid ikke tilfældet. Thi da han 20. september 1782 havde bestaaet den kirurgiske eksamen, fik han kort efter ansættelse som amtskirurg i København. Her blev han saa 6. juni 1783 viet i Trinitatis kirke til »*Jomfrue Lucia Fridscher*«, født 1757 (db. 6. januar) i Sakskøbing som datter af købmand Hans Fridscher og hustru Sara Nielsdatter.

Fabricius var kun amtskirurg i fire aar, men han levede endnu i København 1790, formodentlig som privatlæge. Hvad der senere er blevet af ham, vides ikke. —

JOH. S. FLEISCHER

Proviantforvalter.

Johan Sechmann Fleischer blev født 15. september 1702 paa herregaarden Dragsholm som søn af kaptajn Herman Reinholdt Fleischer (1656-1712) og 1. hustru Magdale (Mechtale) Anna Marie Sechmann.

Da han var tre aar gammel, døde hans moder, og han og hans søskende blev da opdraget hos pastor Niels Hansen Glumsøe (d. 1736) i Brønshøj, som var gift med deres faster Anna Margrethe Fleischer (d. 1722).

Kaptajn Fleischer blev gift igen med Nille Winecke (1682-1770), datter af møntmester Christian Winecke og hustru Anna Marie Jürgens.

Kaptajnen blev dødelig saaret og taget tilfange i slaget ved Gadebusch og døde kort efter. Hustruen, som med sin søn havde været med i lejren, blev frigivet af Svenskerne og nedsatte sig i København. 1715 søgte hun understøttelse til børnenes opdragelse og fik kongeligt løfte om deres anbringelse.

Da Joh. Sechmann Fleischer var 12 aar, blev han saa anbragt paa søkadetakademiet, og 1717 kom han som kadet ombord paa orlogsskibet »Sophie Hedevig« og deltog i et krydstogt i Østersøen med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den engelske flaade. Aaret efter traadte han ved en mønstring frem for kongen og bad om at maatte komme over i landetaten, hvor han forfædre havde været ansat. Kongen bevilgede det, og han kom da med et »geworhent« regiment til Norge. Her var han med i en bataille, hvor han ved en kanonsprængning blev døv paa sit ene øre. 1720 kom han med sergeants gage ind i »Det Oldenborgske Regiment« for der at »giøre Adjutants Tieneste«. 1724 forfremmedes han til sekondløjtnant, men da hans broder Philip »stoed som Under-Officier«, fik han skaffet ham udnævnelsen, og da hans slægtninge saa vilde have ham til at forlade militærvæsenet, tog han afsked derfra 1726 og fik ansættelse paa sin onkel, assessor Sechmanns kontor og blev tillige af denne to timer daglig »manuduceret i det juridiske«.

Men saa skete der noget, som ændrede hans livsbane. 9. maj 1728 var han i selskab med sin ven fra kadetskolen, løjtnant Jesper Reichardt, som nu skulde til Grønland med et af de skibe, som kongen det aar sendte derop. I samme selskab var ogsaa missionær Ole Lange og kaptajn Landorph, der ligeledes skulde til Grønland; ogsaa disse hørte til hans »besynderlige Venner«. Og da de fortalte ham, at proviantforvalterstillingen i Grønland var ubesat, fik de ham til at søge den, og skønt hans slægtninge ikke syntes om det, fik han den bevilget af kongen, da han »maatte distingvere sig, i fald han ved det civile vilde forfremmes«.

Allerede 12. maj rejste han med fregatten »Morianen« og kom 23. juni til »Haabets Colonie«, hvor Hans Egede boede. 14. juli gik skibet saa atter under sejl og begav sig ind i »Baals Revier« til den for den nye koloni udsete plads, hvor det kastede anker i den en halv mil østfor liggende skibshavn. Skibsladningerne blev oplosset paa marken, »indtil Huuse kunde blive opbyggede, og disse skulde først bygges til Folket«, ɔ: de nye kolonister og soldater m. m. Alle de nyankomne maatte leve i telte til langt hen paa efteraaret. Det varede saa længe, inden husene kom under tag og blev beboelige, at marken var snedækket, og teltene, hvori de boede, var »nedsneede«. Og da de saa omsider kunde flytte i hus, var der ikke brændsel nok til at faa de nybyggede og fugtige husrum tørret.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I december var Fleischer og hans ven løjtnant Reichardt med Hans Egede en tur nogle mil inde i Godthaabsfjorden og besøgte de derboende Grønlændere, hvad han syntes godt om. Det blev ellers en uhyggelig vinter, han tilbragte ved Godthaab. Der udbrød en hel skørbugsepidemi mellem de tætpakkede mennesker, og særlig efter nytaar blev det slemt, saa at »næsten den halve Commendo af Soldater og Matroser døde«, ligesom der ogsaa var megen utilfredshed og nærmest oprør blandt de efterlevende. —

Johan Sechmann Fleischer.

Da der i maj 1729 skulde genoprettes en koloni paa øen Nipissat i Holsteinsborgfjorden, tilbød Fleischer at føre det overvintrede skib derop, indtog lasten og kom efter 3 dages forløb op til stedet, hvor han saa fik opført et proviantthus til lasten nærved stranden. Han anlagde ogsaa en lille have ved stedet og forsøgte ligeledes at oppløje et stykke mark og saa byg deri, men dette blev kun til straa.

Om vinteren maatte han med alle de andre overordnede betjente gaa i »Vildmandskonebaade« og hjælpe med ved hvalfangsten ved at bugsere byttet ind til land. Der blev dog kun skudt to hvaler, uagtet der vrimlede af saadanne i fjorden, og den ene af dem sank endog tilbunds i havet, da de ikke var mandsstærke nok til at bjerge den. — I sommeren 1730 kom der ingen skibe fra fædrelandet til kolonien »Nepisene«, men derimod anløb en mængde fremmede hvalfangere havnen. I maj deltog Fleischer i et togt »paa Handling med de Vilde«. Togtet gik først op til Diskobugt, hvor han fandt landet meget smukt. Da de saa var »færdige med Handlingen« her, vilde de længere op mod nord; men da de var naaet en snes mil frem, kunde de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke komme videre paa grund af is og maatte da vende hjemad. Paa tilbagevejen blev baaden knust i isen, saa de maatte redde sig op paa en isskodse. Kort efter fik de heldigvis et hollandsk hvalfangerskib i sigte, hejste en skjorte op paa en baadshage som nødsignal og blev reddet ombord paa skibet, som derefter førte dem ned til kolonien. —

I juni 1731 kom skibet »Morianen« til Nepisene, medbringende kongelig ordre til at alle skulde hjemgaa. Hans Egede var fulgt med skibet fra Godthaab for at konferere med de derværende betjente om, hvad der nu var at gøre. De blev da ifølge Fleischers beretning, da de »syntes ei for Gud at kunde forsvare at lade ham med Kone og 4 Børn alleene tilbage«, enige om at lade Egede beholde 8 matroser i haab om kongens billigelse, ligesom de vedtog, naar de kom hjem, at ville deponere deres tilgodehavende gage for, hvis der ikke blev oprettet et nyt handelskompagni, da at fragte et skib til at hente Egede og hans familie hjem. Denne beslutning, siger Fleischer, blev »forfattet i en ordentlig Act, som af os alle blev underskrevet og forseiglet«.

Derefter lastede de »Morianen« og begav sig hjemad; de kom til København i begyndelsen af september, og »Vi grønlandske Betientere, geistlige, militaire og civile, gik da strax op til Kongen og ved vores aller underdanigste Forestilling overleverede tillige den af os i Grønland til Hr. Egedes Frelse oprettede Contract. Kongen ynkedes over os. En Placat blev publiceret for at opmuntre Kiøbmændene til at oprette et grønlandsk Handels-Compagnie, som strax blev sadt i Stand. Saaledes blev Hr. Egede med Familie, som vi havde efterladt i Grønland, ræddet, og vi friegiorte fra vores Forpligtelser«. —

Fleischer søgte nu forskellige embeder, bl. a. et fogedembede over Söndhordland og Hardanger, som han dog ikke fik. Derimod, da sorenskriverembedet for Hardanger, Voss og Lysekloster kort efter blev ledigt, og han søgte det, erklærede kongen, at »dette Embede ubeskaaret skal tilfalde Vor forrige Proviant-Forvalter udi Grønland Fleischer«.

Efter da at være kommet derop i juni 1733 overtog han embedet. Til at begynde med havde han mange fortrædeligheder, idet »Geist-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lige, Militaire og Proprietairer ville blande sig i mine Embeds-Forretninger. Men da ieg havde sadt Embedet i den Stand, det burde være, fik ieg Fred og Roelighed, og mine Forfølgere bleve mine Venner«.

9. september 1735 viedes han i Bergen til sin trolovede, *Catharina Geelmuyden,* født 11. juni 1705 som datter af stadshauptmand, kancelliraad Knud Geelmuyden og hustru Anne Beate Storch. Samtidig fik han meddelelse om, at han var udnævnt til birkedommer i Ballerup birk og assessor i hofretten i København. Men da hans hustru nødig vilde saa langt bort fra sine slægtninge, frasagde han sig dette embede og forblev i Norge. 14. oktober s. a. blev han da udnævnt til kancellirrad.

Som sorenskriver boede han paa gaarden Hesthamar i Kinservik i Hardanger, og her fødtes hans 6 sønner og 3 døtre. Her virkede han som en særdeles dygtig og virksom embedsmand i 42 aar. 1775 tog han afsked; hans afløser var sorenskriver i Indre Sogn, og dette embede fik han saa beskikket sin søn *Michael Fleischer* (1747-1815) til. — 1777 udnævntes han til etatsraad.

Som pensionist boede han saa paa sin ejendomsgaard Grovendal i Vossevangen. Her skrev han sine livserindringer, bestemt for sine slægtninge og besørget trykt i København 1788 i meget faa antal eksemplarer, af hvilke nu kun et par stykker eksisterer.

Hans hustru var død 17. august 1774 og han døde 28. februar 1789. —

Tre af hans sønnesønner blev ansat i Grønland, en som missionær og to som købmænd; den ene af disse har endnu efterslægt i Nordgrønland; han er oldefader til Knud Rasmussen. —

FRED. CHR. FROM

Missionær.

Frederik Christian From blev født 31. optober 1758 paa Gundersleyholm som søn af forpagter, senere ejer af Sparresholm Andreas From og hustru Jane Marie Wulff.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han blev sat i skole paa Herlufsholm og tog 1776, det første aar, da hovedkarakterer var indført paa latinskolerne, studentereksamen her med 3. karakter. Efter at han da havde taget »Anden Examen« paa Universitetet aaret efter, var han i tre aar huslærer i Jylland. Derefter begyndte han at studere theologi. Da to af hans modbrødre havde haft ansættelse i Grønland, ønskede han selv at komme derop som missionær. 13. april 1785 fik han embedseksamen med 3. karakter, og kort efter holdt han dimisprædiken, som han fik haud illaudabilis for. Nu blev han saa alumnus paa »Det grønlandske Seminarium« og undervistes i sproget af gamle professor Paul Egede og pastor Otho Fabricius.

1787 udnævntes han saa til missionær i Egedesminde, hvorfra missionær Winsløv var rejst hjem aaret før, og ordineredes 28. marts i Frue kirke bl. a. sammen med sin Grønlandskollega R. F. Lassen, der skulde til Upernavik. 17. april blev han saa viet til sin forlovede *Caroline Mathilde Holm,* født 1767 (db. 8. maj) paa Christianshavn som datter af islandsk overkøbmand Ole Pedersen Holm og hustru Christine Margrethe Dreas.

Kort efter afrejste de saa med skibet »Concordia« og ankom til Egedesminde 2. juli. Her traf de Claushavns-missionæren Lintrup, som efter provst Sverdrups ordre havde vikarieret her siden januar maaned. Han indsatte da pastor From og meddelte ham forholdene i missionariatet, navnlig nationalkateketernes »Placering« i distriktet.

From blev den første missionær, til hvem der indrettedes selvstændig huslejlighed ved Egedesminde; de tidligere missionærer havde boet i en stue i samme hus som købmanden, assistenten og mandskabet. Nu blev der i det gamle, ved koloniens første grundlæggelse af Niels Egede opførte hus, indrettet præstebolig, bestaaende af en stue, et soveværelse, køkken og spisekammer.

Missionær From var ligeledes den første, som fik gennemført, at nationalkateketerne lønnedes med kostdeputat; det havde meget ofte været foreslaaet af missionærerne, men kun provsten havde opnaaet det for en enkelt særdeles dygtig kateket. Men det blev mere og mere nødvendigt, da adskillige kateketer traadte i handelens tjeneste, hvor de fik kostdeputat. For at undgaa dette, antog From en dygtig kate-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ket paa kostdeputat-vilkaar og missionskollegiet gik da ind derpaa, og derefter blev saagodtsom alle de fremtidigt ansatte kateketer saaledes lønnet. —

Missionær From blev kun tre aar ved Egedesminde. Da nemlig Jakobshavns missionær, *Caspar Grewe,* paa grund af sin søns sygdom mente at maatte rejse hjem i sommeren 1790, aftalte han med sine kolleger, hvorledes hans embede skulde blive bestridt. De blev da enige om, at From skulde overtage Jakobshavn, og Lintrup fra Claushavn berejse Egedesminde.

From flyttede da op til Jakobshavn 24. august. Kollegiet bebrejdede ham da aaret efter hans »egenmægtige Handlen«, men erklærede dog, at »siden det nu er giort, faaer det derved at forblive«.

Da From underviste adskillige unge mænd til kateketer, skrev kollegiet til ham, at »til Catecheter maae fornemmelig vælges de af blandet Ægteskab fødte Drenge, hvoraf de vittigste, lærvilligste og sædeligste ligesom i et *Seminario* maae forbedres, og naar disse paa en à parte hiemsendende Fortegnelse med fordeelagtig Vidnesbyrd ere udmærkede, vil man være betænkt paa senere Præmier for dem.« —

Da hans hustru ikke befandt sig vel i Grønland, ansøgte From 1791 om hjemrejsetilladelse, hvilken han fik aaret efter, da missionariaternes antal ogsaa skulde indskrænkes og Jakobshavn lægges som anneks til Claushavn.

De rejste saa hjem 25. august 1792 med skibet »De tvende Fruer« og kom til København sidst i oktober.

Derefter var pastor From tjenstledig i hele tre aar og var i den tid ofte i yderlig nød, saa han flere gange ansøgte missionskollegiet om understøttelse, hvilket han dog kun sjeldent fik bevilget paa grund af missionskassens fattigdom. Han boede da en tid i Sørbymagle hos sin forhenværende Grønlandskollega pastor Grewe, og her fødtes et af hans børn. Da en ung kandidat Engelbreth i juni 1795 blev udnævnt til sognepræst i Lyderslev og Frøslev paa Stevns, men endnu ikke var gammel nok til at kunne overtage embedet, blev From konstitueret til indtil videre at betjene det. Her var han saa, til han 15. januar 1796 udnævntes til sognepræst i nabosognene Lille-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hedinge og Havnelev, hvor han derefter virkede til sin død 8. april 1824. Hans hustru døde først 29. december 1852 i København.

En af deres døtre, *Christiane Margrethe From* (1794-1845), blev gift med kateket i Grenaa, senere sognepræst i Kongsted *Hans Ingerslev* (1787-1870); de har en stor efterslægt. —

JENS A. GERAAE

Overassistent.

Han var født 1715 i landsbyen Geraa i Dronninglund sogn i Vendsyssel. Hans navn var *Iens Andersen,* men senere tog han saa sit fødested til efternavn, som man jo ofte plejede at gøre dengang.

Efter sin skoletid blev han sat i tømrerlære, og i 1740-aarene udsendtes han da som en af godsejeren Iac. Sewerins »Jydske Bønderkarle« til Grønland og fik der ansættelse som tømmermand ved kolonien Christianshaab. Og da »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« 1750 overtog Grønlandsmonopolet, blev han beholdt i sin tjeneste deroppe.

1754 blev han i Christianshaab viet til Grønlænderinde *Tupera,* født ca. 1730. Tre aar efter forflyttedes han saa til Ritenbenk. Og da han her, saavelsom ved Christianshaab, var blevet vænnet til at deltage i handelstogtningerne, fik han, da der 1758 grundlagdes en ny koloni »Nordsoack« paa vestenden af Nûgssuaq-halvøen, ansættelse der som handelsassistent.

Det viste sig her at være et meget uheldigt kolonisted, idet afstandene til de beboede pladser i den store Umanaksbugt jo var meget lange, og befolkningen vilde derfor hellere handle med de hollandske hvalfangere. Og da der ogsaa viste sig »mange haarde og slemme Fataliteter og anden Uheld formedelst den fast utaalelige og stærke Clima, som paa dette Sted gemeenlig med idelig stormende Veirlig indfalder«, og f. eks. den første vinter alle var syge og tre mand døde, gaves der 1760 ordre til »nøye og med ald Fliid at recognoscere Stickender Jacobsbugt« (ɔ: Umanaksbugten), for at finde et mere passende kolonisted. Saa blev da »Ommenach-Øen« udset

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dertil, men 1761 flyttedes kun spækhuset derhen, og assistent Geraae og to mand bosatte sig der i et grønlandsk hus for at drive handel, for derved at faa vished om, hvorvidt pladsen var egnet til kolonisted. Den viste sig at være det, men først 1763 blev kolonien fuldt etableret der.

Da der saa 1765 kom missionær til Umanak, skrev handelskompagniet til købmanden, at »Missionairen til Beboelse maae have det af Assistenten Iens Andersen forhen beboede Værelse, da Assistenten, som er givt med en Indfødt, og ventelig haver et Wildmands-Huus, maae drage derudj eller søge anden Lejlighed ved Collonien«.

Assistent Geraae, som efter missionærens sigende var »Et Eenfoldigt og Christeligt Menneske«, tog meget venligt imod ham og var ham til god hjælp ved missioneringen. Men da det ifølge hans udsagn »ellers faldt hannem meget underlig for, at hand nu paa sin Alderdom til Belønning for sin troe og langvarigé Tieneste skulde giøres huusvild«, androg han om, at »Assistenten da maatte faae nogen Erstatning for Afsavn af Værelset, siden hand saa villigen afstoed det«.

Der var dengang ved Umanak ikke andre kristne end Geraaes grønlandske husstand, 6 i tallet. Der kom dog snart endel, som ønskede daabsundervisning, og i løbet af 3-4 aar blev der en pæn lille menighed, ikke mindst ved paavirkning af assistenten og hans familie.

1770 døde hans hustru, og to aar efter forflyttedes han tilbage til Ritenbenk. Herfra begav han sig 1773 efter ansøgning hjem til Danmark paa orlov. Her blev han da gift igen; 1. marts 1774 viedes han i Vartov kirke af præsten Paul Egede til »*Jomfrue Mette Møller*«.

5. maj blev han saa udnævnt til »Oberassistent ved Logen Ritenbenck« og rejste kort efter derop. Her fik han produktionen forbedret, idet han indførte isgarnfangst af sæler, som han selv sammen med købmanden havde drevet ved Umanak. Men for at fremme produktionen endnu mere, gentog han den tidligere Ritenbenk-købmand Dalagers forslag om at flytte kolonien over til »Svarte Vogelbay« paa Arveprinsens Ejlands nordvestside, da den der vilde ligge mere centralt i distriktet. Og da staten jo nu havde overtaget Grønlands-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

monopolet, gik direktionen ind derpaa, især fordi der ogsaa havdes planer om hvalfangst.

1776 foretog saa skibsføreren, der kom til Ritenbenk, sammen med Geraae undersøgelsesrejse derover til Svartevogelbay, og de udpegede da den midterste af de tre øer udenfor denne som den bedste koloniplads.

Hertil foretoges saa koloniens flytning i sommeren 1781. Den foregik »lykkeligen, hurtig og vel«, og husene var allerede opført, da det sidste skib i slutningen af august gik derfra, og der var endog anlagt et særskilt hvalfangstanlæg paa øen, hvilket lededes af en assistent.

Flytningen befordrede da ogsaa koloniens trivsel; allerede 1782 meddelte inspektøren direktoratet, at det nye Ritenbenk var en vigtig plads paa grund af hvalfangst og isgarnfangst.

Men samme aar d. 26. august afgik Geraae ved Døden, »een af de ældste Betientere i Handelens Tieneste«. Hans enke og »2de umyndige Børn« maatte blive boende ved Ritenbenk til aaret efter, da skibene var afgaaet ved mandens død. Saa rejste hun hjem 1783, og bosatte sig da i København, hvor hun døde efter 1800. —

Om hans børn af 1. ægteskab vides følgende: Sønnen *Søren Jensen Geraae* blev uddannet til bødker i København og fik ansættelse i Julianehaab, hvor han blev gift med en datter af denne kolonis grundlægger, købmand Anders Olsen og hustru Tupernat, *Oqalina Margrethe Andersdatter;* disses datter *Lea Kirstine Geraae* (1794-1828) blev gift med købmand *Wilhelm Matthias Olrik* (1780-1833), hvis søn *Christian Søren Marcus Olrik* (1815-70) blev inspektør i Nordgrønland og senere direktør ved den grønlandske handel.

Geraaes døtre *Kirsten* og *Maren* blev begge hustruer til assistent *Andreas Monefeldt* (se denne). —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

JOH. P. GERHARDT

Kirurg.

Johan Paulus Gerhardt blev født 1754 i Sorø som søn af akademikirurg Johan Vilhelm Gerhardt (1719-78) og hustru Margrethe. Han blev døbt i Sorø kirke 12. marts og holdtes over daaben af justitsraadinde Villumsen.

Da han var tre aar gammel, døde hans moder, og faderen blev da senere gift igen. Han gik i skole i Sorø og blev konfirmeret der 2. april 1768. Da han saa var blevet student, gav han sig til at studere medicin og tog eksamen 1777 ved »Kirurgisk Amfitheater«. Derefter virkede han som kirurg i København, hvor han 1780 blev medlem af »Kirurgisk Disputérselskab«.

Men nogle aar efter blev hans skæbne forandret. Aarsagen hertil var den, at der ved Grønlands nordligste koloni Upernavik bestandig herskede svære sygdomme, navnlig skørbug, især blandt Europæerne deroppe, af hvilke det kostede mange livet.

10. juli 1786 skrev da inspektør Schwabe til direktionen: »Tilstanden ved Upernavik har i afvigte Vinter været beklagelig; Kiøbmand Liedemarck, Præsten Hr. Dahl og Skipper Rhealph Olsen og Assistent Lammersen have alle været meget syge, og besynderlig de første«; ja tillige var assistent Johan Philip Fleischer, hvis to tidligere chefer, købmændene Krabbe og Glöersen, ligeledes var døde efter haarde lidelser, afgaaet ved døden 15. februar 1786 efter siden jul at have maattet »holde Sengen under smærtelige Pinsler«. Og koloniens købmand havde nu »paa Grund af sine meget sygelige Omstændigheder ved gientagne Skrivelser anholdt om Afløsning«.

Direktionen besluttede da at forsøge at faa en læge anbragt deroppe. Det lykkedes da ogsaa, idet man 31. marts 1787 fik antaget kirurgen Gerhardt. Han blev da ansat som »Assistent og Chirurg ved Colonien Upernavik«, hvortil han ankom allerede 19. juni.

Men dette blev ham skæbnesvangert. Ifølge direktionens udtalelse til inspektøren var Gerhardt »Et dueligt Menniske af stærk Helbred«. Men det viste sig, at han dog ikke kunde taale det haarde polar-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

klima. Allerede om efteraaret blev han angrebet af skørbug, i løbet af vinteren blev han svagere og svagere, og 10. juni 1788 afgik han ved døden. —

ANDR. GINGE

Missionær.

Andreas Christensen Ginge blev født 2. marts 1754 i København som søn af trompeter ved den kgl. hestgarde Christen Ginge og hustru Maren Eriksdatter.

Da han var 7 aar gammel, døde faderen. Som følge heraf fik han en ganske ejendommelig barndoms- og ungdomstid.

Moderen flyttede da over til sin fødeby Randers og blev her gift igen med en skomager ved navn Erhart Reventlou. Og denne vilde, at stedsønnen skulde oplæres i skomageri, hvilket han saa blev et par aarstid. Men efter derpaa at have været fri omtrent et aar blev han 12 aar gammel sat i »en Randruciensisk Skole« 1766.

Men mod slutningen af samme aar flyttede familien over til København. Og her kom han i en »Børneskole«. Men da han ikke kunde faa Stipendier dertil, og forældrene ikke længere havde raad til at bekoste hans skolegang, blev han sat i lære hos haandværkere. Først hos en stenhugger ved navn Schaffreth. Men arbejdet der kunde han ikke magte; han blev endog syg i benene deraf og maatte derfor opgive det. Da han saa blev rask igen, kom han i lære hos en urmager Bønnelycke, men allerede efter otte ugers forløb maatte han holde op dermed, da hans mester blev sat ind i et rytteriregiment. Saa kom han i lære hos en boghandler Møller. Og her var han i to aar, da han saa blev sendt til Randers i juli maaned 1770. Her blev han taget i huset hos en skomagerenke for atter at komme i skomagerlære.

Men da hans helbred blev svækket, kunde han ikke overkomme arbejdet, hvorfor han da henvendte sig til latinskolens rektor, C. C. F. de Fuchs, om at blive optaget blandt alumnerne i skolen, hvilket han da ogsaa blev. Han gjorde god fremgang, og da han efter to aars forløb kom til at lide af fattigdom, blev han underholdt af flere af byens borgere.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Efter seks aars skolegang blev han saa i aaret 1776 »af Rector philosophisk Professor de Fuchs« sendt over til universitetet, hvor han saa tog studentereksamen med laudabilis. Aaret efter tog han »Anden Examen«, ligeledes med laudabilis, og blev da straks af »Doctorerne Balle og Horneman« skaffet ind paa Regensen. Han gik da stadig til de to herrers theologiske forelæsninger, indtil han 20. december 1781 tog embedseksamen med karakteren haud illaudabilis. 15. marts 1782 holdt han saa dimisprædiken i Frue kirke, hvilket af dr. Balle blev bedømt til laudabilis.

Han var blevet antaget af missionskollegiet til alumnus paa »Det grønlandske Seminarium« og undervistes i grønlandsk af biskop Paul Egede. Og da han nu skulde til Grønland, var han 15. februar blevet viet i St. Petri kirke til sin forlovede *Christine Elisabeth Lehmann,* født 19. december 1758 i København som datter af skomager Albinus Lehmann og hustru Anna Christiansdatter Jensen.

20. marts 1782 blev han saa kongelig udnævnt og ordineredes 19. april i Frue kirke af sognepræsten Hviid, da biskop Harboe var syg.

Kort derefter udsendtes saa han og hustru til Godthaab, hvor de ankom i slutningen af juni. Her skulde han være medhjælper hos missionær *Thomas Wiborg.* Denne havde nemlig i flere aar været haardt angrebet af skørbug hver vinter og derfor søgt hjemgangstilladelse allerede 1781, men missionskollegiet havde ikke villet give tilladelse dertil, »da Deres Tiid endnu ikke er udløben«. Nu udsendtes derimod pastor Ginge »til Understøttelse i Deres Embede og som Successor«, og Wiborg fik ordre til »at omgaaes ham med Kiærlighed, raadføre og veilede ham, i alt oplyse ham, saa han kand overtage Embedet efter Dem«. Dette paabegyndtes da ogsaa straks og foregik meget grundigt, da Wiborg nemlig boede i hus hos Ginges, idet han havde hjemsendt sin hustru, Niels Egedes datter *Gjertrud Lovise,* for at hun skulde være sammen med sine gamle forældre, der hjemgik fra Holsteinsborg.

Det blev ikke lang tid, de to Godthaabspræster kom til at være sammen. I eftersommeren blev Wiborg nemlig paany angrebet af skørbug og overgav Ginge embedet allerede i september. Han blev da svagere og svagere og afgik ved døden 26. februar 1783. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Pastor Ginge var meget energisk, nidkær og omhyggelig i sin missionsgerning, ligesom han ogsaa tog sig meget vel af menigheden, bl. a. ved at søge tvistigheder mellem dens medlemmer bilagt.

I sin indberetning 1784 beklagede han, at han havde maattet savne al hjælp ved den Godthaabske mission paa grund af, at flere af kateketerne var bortdøde under en epidemi et par aar før, som havde bortrevet omtrent hundrede af de døbte. Han beklagede sig ogsaa over, at det var vanskeligt at faa børn af blandede ægteskaber til kateketoplæring »paa den Grund, at de blive slet aflagt af Missionen«. Han gennemrejste derfor selv hele distriktet flere gange aarlig og opholdt sig længere tid ad gangen ved bopladserne, hvorfor han da ogsaa 1785 indgav forslag om at »faae Missionærboliger fløttet til Udstæderne, hvor Grønlænderne staae«.

Det lykkedes ham dog snart at faa ikke saa faa unge uddannet til kateketer, saa han efterhaanden kunde ansætte saadanne overalt, hvor Grønlænderne bosatte sig.

Det synes ogsaa, at Ginge er kommet ret godt ud af det med Brødremissionen ved Ny Herrnhut; ialtfald var altid flere af missionærerne der faddere ved hans børns daab.

Ogsaa den godthaabske kirkebog blev meget omhyggeligt gennemført af Ginge, som ogsaa deri har indskrevet adskillige kuriøse og interessante oplysninger, bl. a. angaaende fjældgængere (qivítut) og blandingslægters senere skæbne. —

Da Sukkertoppens missionær Berthel Laersen var død i december 1782, overtog Ginge, saasnart han hørte det, frivilligt hans embede og begav sig derop allerede i marts 1783. Det blev ham en meget langvarig og farlig embedsrejse. Den varede over 11 uger, og han kom først hjem igen 6. juni. Og om turen derop indberettede han, at »Tiiden tilbragtes høyst kummerligt, thi foruden det, at ieg paa et øde Stæd var stærkt omringet af Iis, saa min Proviant gik op, og ieg med Roersker maatte søge Føde i Strandbredden af Tang og Søegræs; saa udstoed ieg svære Storme, forliiste Baaden med Tilbehør, maatte drive om paa et Stykke Iis i 24 Timer, vove at gaae paa Iisstykker omtrent een Miil til Land paa et Næs, hvorfra det efter Menneskelig Formodning ikke var mueligt at komme til et beboet Stæd.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men første Paaskedag fandt vi med største Besværlighed Vey over Land og over Havet paa de i Nærheden hos hinanden liggende Isstykker saa vi kom til aabent Vand, Isortok = Fiorden, hvorfra ieg fik den med megen Møye over Land bragte Kaiak til Maneetsok (ɔ: Sukkertoppen) og ved en Sluppe derfra blev afhæntet 13de Aprilis«. Han tog sig meget omhyggeligt af den Sukkertopske menighed, hos hvilken han fandt, at der »herskede Uorden« og fandtes »store Levninger af Hedenskabet«. Han tog en gammel enke, som blev »anseet som og forfulgt som Illiseetsok« (ɔ: heks), med sig til Godthaab, »og saaledes reddede hendes Liv fra de til Raserie næsten ophidsede Grønlændere«. Han sørgede ogsaa for, at den danske kateket Johs. Andersen ved Frederikshaab blev flyttet op til Sukkertoppen og fulgte selv med derop igen og indsatte ham hos menigheden i september samme aar. —

Missionær Ginge foretog ogsaa astronomiske og meterologiske undersøgelser og observationer, hvilke han offentliggjorde i Videnskabsselskabets skrifter. Han fik straks fra sin ankomst 50 rd. aarlig i honorar for dette foretagende, og »der opførtes efter Kongens Villie et Observatorium til Hr. Ginge ved Gothaab«. 1786 foreslog kammerraad Luxdorph at faa ham forflyttet op til Jakobshavn for der at foretage lignende undersøgelser, men missionskollegiet vilde ikke gaa ind derpaa; Luxdorph skaffede ham da 30 rd. mere i honorar. —

Som med alle de andre missionærer i landsdelen var Sydgrønlands inspektør Bendt Olrik ogsaa uven med sin kolonifælle pastor Ginge, og i vinteren 1785 opstod der »Strid eller Ueenighed« imellem dem, og Olrik skrev urimeligheder om ham i sine indberetninger til direktoratet. Bl. a. meddelte han, at Ginge havde villet bo en vinter paa øen Pisugfik nordfor Godthaab, og erklærede, at dette hans »gudelige Forsæt« var »for at drive Sniighandel«, hvilket selvfølgelig ikke var tilfældet. Derimod har han maaske nok haft ret, naar han paastod, at Ginge havde planer om en ekspedition til Østerbygden.

Men den værste af hans chikanerier mod Ginge var følgende. Da præsten ved en altergang 24. sept. 1786 ved en fejltagelse var kommet til at forbigaa en af altergæsterne med brødet, paastod han overfor ham, som han ogsaa skrev til direktionen, at »Missionair

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ginge begik sidstleden ved Sacramentets Administration en Forseelse af den Art, at han samme Dag suspenderede sig selv«, og at derfor »denne upræstelige Mand dog ved denne Leilighed maatte blive hiemkaldt fra et Land, hvor hand vel kand bevirke og afstedkomme meget Ondt, men intet Godt«.

Dette fik Ginge til at rejse hjem til København det følgende aar i juni for at forhandle med kollegiet om sagen, medens hans familie blev boende ved Godthaab. Sagen blev ogsaa meget snart ordnet. 12. januar 1788 indsendte Ginge en takskrivelse til kollegiet for dettes fremskaffede »Kongelige Tilgivelse« for hans ved en altergang begaaede fejlgreb. Og han meddelte sammesteds, at han benyttede tiden derhjemme til »Underviisning i Fødsels Hiælpen og Læge Videnskaben« og haabede derfor, at kollegiet vilde skaffe ham fri rejse derop igen, da han jo selv havde bekostet sin hjemrejsetur.

Han havde nemlig ogsaa før, saa godt som han kunde, virket lægemæssigt overfor sin menighed, og da han nu kom tilbage til den, gjorde han det i højere grad og ikke blot overfor Grønlænderne, men ogsaa overfor Europæerne. —

12. april 1787 var et engelsk hvalfangerskib strandet ved Kookøerne udenfor Godthaab; 12 af mandskabet omkom og resten, ialt 32 mand, kom ind til kolonien. Da en af disse døde, begravede Ginge ham »paa Vores Kirkegaard, men uden Ceremonie, da han var af den reformeerte Religion. En dansk Liig Psalme blev siunget ved Graven«. —

Da Ginges hustru ikke havde det rigtig godt, rejste hun hjem med koloniskibet 1791, men da det var kommet sent afsted, naaede det kun over til Bergen, hvor de da blev vinteren over. Aaret efter kom saa manden hjem og blev 22 november 1793 udnævnt til sognepræst i Tæbring, Outrup og Rakkeby paa Mors og allerede tre aar efter til sognepræst i Hellevad, Hellum og Ørum i Vendsyssel. Her døde hans hustru 5. marts 1803, og aaret efter tog han da afsked og flyttede til Æbeltoft, hvor han døde 6. september 1812. ---

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

CHR. GJERLØFF

Missionær.

Christian Gjerløff blev født 26. august 1747 i Adelgade i København som søn af købmand, senere porcellænshandler Povel Gierløf (1715-86) og hustru Maren Fussing. Han blev døbt 30. august i Nicolai kirke, og blandt hans faddere var hans morfader, brygger Jacob Fussing. Han ændrede senere sit efternavn Gierløf ved at forandre i til j og føje et f til, og saaledes skriver alle hans efterkommere sig.

Efter privatundervisning blev han student paa universitetet 1765. Han begyndte da straks at studere theologi og bestod allerede efter knap 3 aars forløb 22. juni 1768 embedseksamen med haud illaudabilis; for sin dimisprædiken fik han laudabilis.

Kort efter blev han alumnus paa »Det grønlandske Seminarium« og undervistes i grønlandsk af Paul Egede. 1771 ansøgte han og hans to kolleger, studenterne *Lars Eeg* og *Thomas Wiborg,* som fik »4 Mk. ugentlig ved Communitetet«, om at faa dette beløb forhøjet. fordi de ikke derved kunde »have deres nødvendige Udkomme, da de foruden deres sædvanlige Studeringer, ogsaa maae lære det grønlandske Sprog for at kunde tiene ved den grønlandske Mission«. Kongen bevilgede da, dateret »Hirschholm den 9de October 1771, at de Grønlandske Seminarister maae herefter nyde otte Mark ugentligen af Communitetet«.

Det varede dog længe, inden han kom op til Grønland. Og da det frederikshaabske missionariat 1773 blev ledigt, og dets tidligere missionær Jørgen Myhlenphort (1724-97) igen blev udnævnt dertil, protesterede »de grønlandske Seminarister« Gjerløff og Wiborg, imod, at han skulde »foretrækkes for dem, da de derved bleve sadt tilbage i Velfærd«. Dette blev ganske vist ogsaa tilfældet. De fik ganske vist begge ansættelse samme aar, men kun som »Adjuncti« (ɔ: hjælpepræster) hos de to nu til »Viceprovster« i Nord- og Sydgrønland udnævnte missionærer Sverdrup og Thorhallesen, og som saadanne fik de kun halv missionærgage.

De blev saa begge ordinerede 26. marts i Frue kirke. Gjerløff

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skulde være »Adjunctus« hos Jakobshavns provst Sverdrup, og denne var paa permission i København, saa han har jo sikkert deltaget i sin hjælpepræsts ordination.

21. april blev Gjerløff saa i Trinitatis kirke viet til »*Jomfrue Anna Cathrine Blom*«, født 1740, og tre ugerstid efter afrejste de med Jakobshavnsskibet »St. Peder«. De ankom til Claushavn 26. juli og tog da ikke straks over til Jakobshavn, skønt provst Sverdrup, der var rejst op 30. april med Egedesmindeskibet, allerede var kommet dertil for flere uger siden. Men da præsteboligen derovre skulde flyttes andenstedshen, mente Gjerløff, at han foreløbig burde blive ved Claushavn, for at provsten under sin boligs flytning saa længe som muligt kunde bebo det missionen indrømmede værelse i Jakobshavns kolonivaaningshus.

Men da skibet 16. august gik videre over til Jakobshavn, fulgte han dog med »for snarest at kunde komme til at hielpe Prousten«. Og da han saa kom derover, overlod Sverdrup da »frivilligen Missionsstuen i Colonihuuset til sin Med-Broder Hr: Gjerløff og hands Kiæreste«, da de »ventelig kunde taale mindre Ondt« end han selv, som da indlogerede sig med sin hustru, som var Grønlænderinde, i en gammel proviantbod, da præsteboligens genopførelse paa det nye sted endnu ikke var færdig. Og 11. søndag efter Trinitatis, 23. august, indsatte han saa sin »Adjunctus« baade ved den paa grund af skibets nærværelse stærkt besøgte danske og ved den grønlandske Gudstjeneste. Og da skibet var afgaaet, foretog provsten i begyndelsen af september en embedsrejse op til Ritenbenk og kom først hjem derfra efter over en maaneds forløb, saa Gjerløff, som jo ogsaa havde lært grønlandsk i mange aar, straks kom i funktion, som han da ogsaa nogenlunde kunde gennemføre.

Og da provsten jo hvert aar foretog langvarige visitatsrejser hele Nordgrønland over baade sommer og vinter, besørgede Gjerløff i disse perioder Gudstjenesterne ved kolonien og embedsrejserne i det jakobshavnske distrikt, ligesom han da ogsaa underviste de daabsforberedte katekumener og tilsaa skoleundervisningen; han underviste ogsaa blandingsbørn, bl. a. købmand Dalagers, i dansk.

Da der den første vinter rasede en farlig epidemi ved kolonien,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skiftedes han og provsten til at tilse de syge; han skrev herom i sin indberetning: »Jeg var neppe kommet igiennem alt dette i denne Vinter, hvis ikke den gode Hr: Proust havde trøstet og opmuntret mig og baaret Byrden med mig.« I sygdommens værste periode standsede alt, skoleundervisning, katekumenlæsning, Gudstjenesten samt morgen- og aftenandagterne. Da de atter kunde komme igang, maatte provsten til at begynde med selv tage sig af det meste, da Gjerløff endnu ikke var helt inde i sproget. Han »forrettede da Andagterne og Gudstjenesterne for de Danske«, men begyndte kort efter at hjælpe med i børneskolen, da han nu bedre kunde klare sproget; han var hveranden dag blevet undervist nogle timer i sproget af provsten.

Da provsten 1775 ifølge sin instruks var rejst ned til Holsteinsborg for der at træffe og konferere med Sydgrønlandsprovsten, og den i Christianshaab som kateket ansatte theologiske kandidat Morten Balwig skulde ordineres, deltog Gjerløff i ordinationen efter opfordring af Claushavns missionær Egede Saabye, som skulde foretage den, da provsten jo ikke kunde gøre det. —

Da provst Sverdrup i maj 1777 fik menigheden i Jakobshavn til at indsamle hvalfangst- og sælfangstprodukter til bekostning af en kirke ved kolonien, assisterede Gjerløff ham meget energisk heri og afleverede selv endel tønder sælspæk dertil.

Men samme sommer fik han udnævnelsen til missionær i Umanak. Forflyttelsen derop blev meget ubekvem. Umanakskibet kom nemlig ikke ind til Jakobshavn, men standsede ude i Diskobugten, og der blev da sendt et kajakbud ind efter ham, og han og familien maatte da gaa ud til det i baad og kunde derfor ikke med een gang faa deres ejendele med, og de maatte da indtil videre klare sig med det mindst mulige af klæder og bohave paa det nye sted. Deres forsyninger til det kommende aar kunde de heller ikke afvente, da de nemlig først kom med Jakobshavnsskibet fire dage senere. Provst Sverdrup sørgede dog for at faa det nødvendigsgte skaffet op til dem hen paa sommeren, men det meste maatte de vente med at faa op til sig det følgende aar. Selve rejsen op til Umanak blev ligeledes meget ubehagelig. Den varede hele *atten* dage; to af børnene blev undervejs syge af kulde og daarlig forplejning, og hustruen, som var højfrugt-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sommelig, blev syg og nedkom fire dage efter ankomsten til Umanak, hvilket tilføjede hende et chock, hun aldrig senere forvandt.

I Umanak virkede missionær Gjerløff meget energisk og nidkært, og det lykkedes ham at faa samlet adskillige katekumener, og i hans tid tiltog menigheden ret betydeligt. Han fik ogsaa ansat flere indfødte kateketer, som han selv havde oplært.

Da kolonimandskabet i sommeren 1782 nægtede at ville foretage kulbrydningen paa Nûgssuaq-halvøen, hjalp Gjerløff købmanden og assistenten dermed. Det var ham dog ikke behageligt, thi derom afgav han følgende erklæring: »at ieg afvigte Sommer, formedelst Mandskabets Opsætsighed imod deres Foresatte, maatte paatage mig at afrydde og transportere Coloniens Kul. Imidlertid, saasom dette Arbeyde er mig gandske uvedkommende, og ieg desuden hertil saavelsom til alt andet Haand-Arbeyde ey har været vant: saa ønskede ieg nok, at ieg og mine Eftermænd herfor i Fremtiden kunde blive befriet.« —

Præsteboligen i Umanak, som var indrettet i koloniens gamle provianthus, var meget utæt og fugtig, hvilket havde meget slet indflydelse paa præstekonens helbred.

Da saa Gjerløff havde udtjent 1783 og de skulde hjemgaa, kom koloniskibet saa sent derop, at det først kunde afgaa fra kolonien 5. oktober. Dette havde tilfølge, at det ikke naaede længere end ned til Godhavn, hvor det da maatte overvintre. Der traf provst Sverdrup ham, da han i midten af oktober kom derover paa embedsrejse, idet Egedesmindes præst, som havde Godhavn til anneks, paa grund af svagelighed ikke kunde bestride det, og da nu Gjerløff skulde overvintre der, overdrog provsten ham den godhavnske mission.

Her blev hustruen betydelig svagere og afgik 26. april 1784 ved døden »af tærende Syge«. Efter tilladelse fra inspektøren af 14. juni førte Gjerløff da sin hustrus lig med til Danmark, hvor hun saa begravedes i København. —

Det varede længe, før Gjerløff fik nyt embede. Provst Sverdrup, som ønskede at aflægge sit provsteembede, skrev til missionskollegiet, at »maaskee Hr: Gjerløff skulde være at overtale til at gaae herover igien som Provst«. Dette blev dog ikke tilfældet, formodent-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lig fordi han ikke har turdet paatage sig det. Og 19. maj 1786 blev han saa omsider udnævnt til sognepræst i Hvidbjerg og Lyngs i Thy. Forinden afrejsen derop blev han saa 14. juli i Frue kirke viet til »*Jomfrue Barbara Sophia Warberg*«, født 5. marts 1751 som datter af toldbetjent (senere tolder i Norge) Niels Warberg og hustru Barbara Cathrine Smith.

Aarene i København havde sat ham i gæld, og da de første aar i det nye embede øjensynlig ikke har givet ham større indtægter, havde han ikke kunnet indbetale det beløb i enkekassen, som skulde skaffe hans eventuelle enke en ret stor aarlig indtægt. Han blev derfor truet med sagsøgning og skrev da følgende, dateret »Hvidbjerg Præstegaard d. 11te Martii 1793«: »Bekymret over den Uhæld, som nu truer mig og mine, vover jeg i en dyb Underdanighed at fremkomme med disse Linier for den høye Direction. Jeg seer med Græmmelse at jeg skal sagsøges, min Ære liide og min arme Familie derved sættes i den kummerligste Forfatning. — Ødselhed har vist ey været Aarsag hertil, men min yderlige Fattigdom kan alleene tilskrives dette, fattig kom jeg til Grønland, jeg levede der i 11ve Aar i den kummerligste Forfatning, ved min Hiemkomst laae jeg i 2de Aar som Sollicitant med 3 moderløse uopfødte Børn, som maatte opholdes med 80 Rd: Vartpenge, dette foraarsagede mig Gield, og da jeg kom her, maatte jeg paa nye sætte mig i meere, og derfore pantsætte alt hvad jeg har og eyer.« Han tilbød da »at betale 200 Rd: hvert Aar indtil saavel Capital som Rente er afbetalt, og til Sikkerhed herfor har Hr: Lands-Dommer *Lautrup* til Helligkildegaard lovet mig sin Caution, saalænge jeg lever, ligesom jeg og herforuden pantsætter min Tiende.«

Han fik saaledes klaret gælden, og siden gav embedet ham øjensynlig ogsaa bedre indtægt. Og 1803 blev han udnævnt til provst for Refs og Hatting herreder, hvilket jo ogsaa forhøjede hans indtægt. En af sønnerne blev da sat til at studere og blev præst, medens de ældre maatte sættes i haandværker- eller handelslære. —

Provst Gjerløff døde i Hvidbjerg 22. november 1821. Hustruen flyttede da til Nykøbing Mors, hvor hun døde 24. marts 1829. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

HENR. CHRISTOPH. GLAHN

Missionær.

Henric Christopher Glahn blev født 16. december 1738 i Alling i Midtjylland som søn af sognepræst, senere provst Adam Wilhadt Glahn (1707-80) og 1. hustru Inger Christina Weffling (1710-50).

Fra sit 4. til 5. aar opholdt han sig paa grund af børnesygdom i København hos sin farfader, der var ansat i det kongelige køkken og tysk af fødsel, og her lærte drengen at tale tysk. Da han atter kom hjem, blev han undervist af faderen og senere af huslærer. Da saa moderen døde, tog farfaderen ham til sig igen og lod ham privat undervise, indtil han ved sin kones død solgte sit bo og flyttede over til sønnen i Alling. Sønnesønen blev da anbragt i huset hos sin morbroder, købmand Chr. Weffling, hvor hans undervisning fortsattes ved cand. theol. Peder Gutfeldt, som dimitterede ham til universitetet, hvor han tog »Examen Artium« 1755, kun 16½ aar gammel.

Hans morbrodersøn, som han delte værelse med, havde en overgang tænkt at ville være Grønlandsmissionær, hvilket han ofte talte om til fætteren og desuden laante ham Egedernes skrifter, hvilket gav den unge dreng stærk lyst til »at komme til et saa herligt Land, hvor man kunde faae saa meget nyt at see«. Da han var blevet student, henvendte han sig derfor straks til professor Paul Egede for at tale med ham derom. Han blev ogsaa venligt modtaget, men blev anmodet om at komme igen, naar han blev noget ældre. Han rejste da hjem til sin fader og opholdt sig der til den følgende sommer, da han igen tog til København, og da han havde taget »Anden Examen« og »Baccalaur-Graden«, var han atter hos Paul Egede, men fik igen samme svar som aaret før. Han vendte derfor igen hjem til Alling, hvor han læste med to smaa halvbrødre og blev undervist i Theologi af faderen. Efter halvandet aars forløb tog han saa igen til universitetet for at studere videre, og henvendte sig paany til Egede angaaende Grønland, men »fik aldrig noget vist Svar, hvorfor, da jeg et aars Tid idelig havde overløbet Professoren, blev jeg tilsidst kied deraf og slog nu Grønland af Tankerne«.

Iøvrigt gik det ham godt, idet professor Holm, der havde været

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hans faders lærer, skaffede ham plads paa Regensen, saa hans studietid syntes sikret.

Men nu blev skuffelsen med Grønland aarsag til, at han holdt op med studeringen. Hans lyst til eventyr maatte have luft, og da muligheden for at opleve det i Grønland ophørte, lod han sig vistnok hverve som gemen rytter i den hær, som ifølge forbundstraktaten mellem Frankrig og Danmark-Norge i nogle aar under syvaarskrigen var stationeret i Holsten. Hentydninger i endnu bevarede breve til hans børn og traditioner i familien gør denne antagelse næsten sikker. Han har jo utvivlsomt haabet at kunne blive officer, men da krigen, som skulde muliggøre dette, udeblev, vendte han tilbage til København, hvor han nu maatte skaffe sig midler til at studere ved informationer og lignende, da han jo havde mistet regensstipendiet.

Hans lyst til Grønland var dog ikke helt ophørt, og nu opstod der et alvorligt ønske hos ham om »at tiene Gud i dette haarde Land«. Og da han saa aabenbarede dette sit forsæt for sin morbroder og tante, fik disse ved vajsenhuspræsten udvirket, at professor Egede nu anbefalede ham til missionskollegiet og indstillede ham til den første ledige alumnusplads paa »Det grønlandske Seminarium«.

Det varede dog endnu nogen tid, før der blev plads til ham, men i april 1761 blev han da omsider antaget til seminarist sammen med cand. theol. Chr. Bjørn, og allerede 28. maj samme aar tog han embedseksamen, for hvilken han kun fik 3. karakter; grunden hertil var vel dels hans lange borteværenhed, idet han siger, at »min Skiæbne har været saa tynd, at jeg i mine Studenter Aar altsaa efter tilbagekomsten meest maatte leve af Conditioner, hvorved mine egne Studeringer forsømtes«.

De to følgende aar læste han saa ivrigt grønlandsk hos professor Egede, og samtidig satte han sig ind i forskellige videnskaber, som han mente at faa brug for under sin virksomhed i Grønland, deriblandt fødselshjælp. Paa missionskollegiets februarmøde 1763 vedtoges det da at ansætte Glahn ved Godthaab og Bjørn ved Holsteinsborg, men da denne skulde giftes og der ved Godthaab var bedre huslejlighed end ved Holsteinsborg, byttede Glahn med ham. Og 4. marts modtog de da begge kongelig udnævnelse til missionærer i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Grønland og ordineredes 27. marts i Frue kirke af biskop Harboe. Glahn indskrev saa sit »vita« i bispeprotokollen 14. april og rejste kort efter med skibet »St. Peder« til Holsteinsborg.

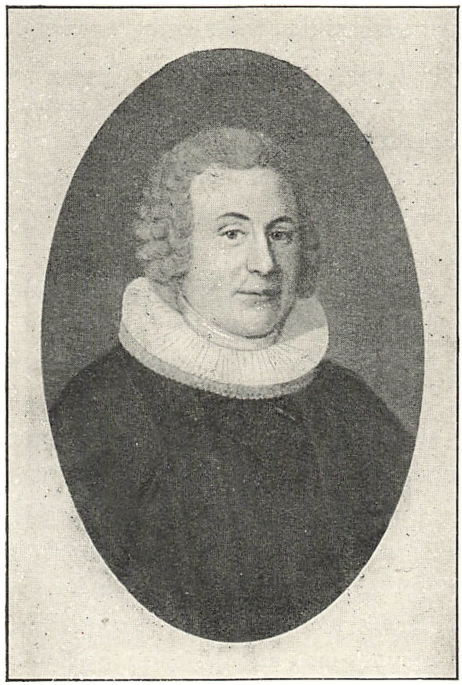
Han ankom dertil i slutningen af juni, og 3. juli holdt da »Hr. Jacob Borch, min kiærlige og oprigtige Formand, sin Afskeeds Prædiken«, og den følgende søndag holdt han saa selv sin tiltrædelsesprædiken »for den danske Meenighed«. Halvanden maaned tilbragte de saa endnu sammen til gensidig glæde og til stor hjælp for den nyankomne, der høstede gavn af sin kollegas erfaringer. 27. august gik saa Borch hjem med skibet og Glahn blev da ene tilbage. Sit første indtryk af landet har han givet i sin dagbog for 30. august, da han kom tilbage fra en spaseretur tilfjelds sammen med kateketen: »Den uforlignelige Prospect af de uhyre Fiælde, der tabe deres graae Toppe i Skyerne selv; det med Øer besaaede Hav, og det langt i Havet sig vidtudstrækkende Næs er alt noget, som ikke kan andet end fornøye det Øye, som i Skabningen søger Skaberen.«

Han var somsagt nu ene — ja saa ene som nogen missionær i Grønland nogensinde har været, thi i fire aar boede han ene mellem Grønlændere paa »Missionslogen Amerdlok« paa nordsiden af Holsteinsborgs store skibshavnsbugt under »Præstefjeldet«, og havde kun periodevis en dansk matros til opvarter og kok. Hans daglige levevis var derfor højst enkel og tarvelig. For det meste kogtes der grød, ærter eller kaal til mange dage ad gangen, hvoraf følgen blev, at han i sit senere liv som oftest ikke spiste ret meget ved middagsbordet. Den tørre kost, hvoraf han som ene paa stedet jo maatte have oplag til hele aaret, kunde heller ikke oplive hans appetit. Det haarde skibsbrød var »tit meget slet«, muggent og uappetitligt — han sagde engang herom, at »vi ey heller skal rose de Skonroggen, vi i forbigangne Aar have havt her, hvoraf nogle vare næsten uspiiselige, og de beste maatte først børstes reene for Spindelvæve. Løyerligt nok, at sidde med Brødet ved den eene og Børsten ved den anden Side af Tallerkenen«. Han kom derfor til at sætte mere pris paa »grønlandsk Føde«, baade sælkød, hvalhud og tørret fisk, end det ellers var tilfældet hos den tids kolonifolk. Fra skørbugen, dengang alle danskes farligste fjende, hvortil han ellers utvivlsomt maatte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

være hjemfalden, har dette dog været hans redning i forbindelse med et udpræget friluftsliv.

Han fulgte nemlig om sommeren »Missionens Grønlændere« paa fisketogter og fangstrejser og ledsagede dem, naar de om vinteren drog ud »paa Brandvagt« efter hvaler. Han besøgte ofte med sin egen

Henric Christopher Glahn.

konebaad omegnens hedninger, ligesom han ogsaa berejste sine fjerne annekser, Egedesminde og Sukkertoppen. Og om vinteren gik han flere gange om ugen over landet eller isen til de spredte bopladser og senere, da kolonien fra Sydbay blev flyttet ned til Holsteinsborg, hver helligdag dertil for at holde Gudstjeneste baade paa grønlandsk og dansk. Han lagde sig ogsaa straks efter sin ankomst efter kajakroning »deels for Fornøyelses Skyld, deels for derved paa en lettere Maade at komme til dem, som boe paa hiin Side af Skibshavnsbugten«. Skønt han drev det saa vidt deri, at han kunde fore-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tage længere ture og endog vove sig ud alene, var dette dog nær kommet til at koste ham livet, »thi da jeg engang roede fra Holsteinsborg, havde jeg det Uhæld at kæntre, men blev omsider ved en Grønlænders Hielp reddet«.

Et saa nært samliv med befolkningen maatte selvsagt blive til gavn baade for hans færdighed i sproget og for hans missionsvirksomhed. Han siger selv, at han lærte sproget »især ad Ørets Vej ved den daglige Omgang med Grønlænderne« og navnlig sin tjenerinde, en ældre enke, »som ved lang Omgang med Danske havde lært at forstaae slet Grønlandsk«. Allerede efter ganske faa aars forløb naaede han til at forstaa selv saa vanskelige ting som trommesange og gamle »Fabler«; han hævder selv, at »jeg haver bestandig tænkt i det Sprog, jeg talte og skrev i«.

Glahn var ikke blot en dygtig og nidkært virkende missionær, men tillige en energisk, initiativrig og virkelysten foregangsmand. Han udtalte i en bestemt anledning til missionskollegiet: »Saa længe jeg skulde være en Borgere af Grønland, vilde jeg opoffre mig Landet gandske og aldeeles,« og ved en anden lejlighed skrev han til sekretær Finkenhagen: »Jeg haaber, Deres Velbaarenhed er overbeviist om, at jeg elsker Grønland af mit Hierte.« Og hans færd viser da ogsaa tydeligt nok, at dette ikke var mundsvejr, men at han baade aandeligt og timeligt søgte at være alt for Grønlænderne.

Han hævdede f. eks. bestandig overfor missionskollegiet, at Egedesminde burde forsynes med en missionær, og han tilbød endog selv at ville flytte dertil, skønt han meget nødig vilde bort fra Amerdloq. Det var da sikkert væsentlig ham, der var skyld i, at der 1769 ansattes en missionær ved Egedesminde.

Og da han, efter 1767 at være blevet forflyttet over til kolonistedet Holsteinsborg, indsaa, at det vilde faa megen betydning for missionen, om der der blev opført en kirke, og hvilken aandelig værdi, det vilde have, hvis menigheden selv deltog i arbejdet derfor, fik han de døbte til at gaa igang dermed ved at afgive dele af deres produkter til et kirkefond. Tanken fængede saa stærkt, at den nødvendige sum rejstes paa faa aar. Kirken, som indviedes 1774, staar der den dag idag som et minde om Glahns virksomhed.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han havde gode hjælpere i koloniens købmænd. Den første af disse var den tidligere kateket *Wulff*, og den senere var *Niels Egede*, der foruden som købmand tillige virkede næsten som missionær overfor befolkningen. —

Glahn var paa flere maader forud for sin tid i Grønland. Saaledes

Gjertrud Kirstine Glahn, f. Egede.

hævdede han, i modsætning til flere af sine kolleger, at blandede ægteskaber i det lange løb vilde blive til gavn for folket og landet. Ligeledes var han den første, som paapegede nødvendigheden af »en Lov for Grønlænderne, hvortil udfordres den nøyagtigste Kundskab om deres Gemyts Beskaffenhed, deres Skikke, Sædvaner og Vedtægter, hvilke Lovgiverne, som jeg synes, bør lægge, hvor de kand, til Grund«. Fremdeles indførte han »indbyrdes Underviisning« i børneskolen, hvilket havde til følge, at »Børnene ey alleene læse paa bestemte Tiider, men har og Lyst til at læse i Huusene«, ligesom han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

slog stærkt til lyd for en *systematisk* uddannelse af indfødte kateketer og lærere, blandt hvilke han ogsaa mente kvindelige og ligefrem foreslog, at de dygtigste af *begge køn* skulde sendes til Danmark til videre uddannelse. —

Da missionskollegiet 1769 besluttede at oprette et provsteembede i Grønland, blev denne stilling tilbudt Glahn, som dog afslog det og foretrak, som det var hans hensigt, at rejse hjem dette aar.

Men han glemte aldrig Grønland. Han tænkte endog endel aar senere paa at søge derop igen, og hans skribentvirksomhed knytter sig udelukkende til Grønlandsforhold og er meget alsidig, af baade historisk, naturhistorisk, etnografisk og folkloristisk art. —

Missionskollegiet var meget tilfreds med Glahns virksomhed i Grønland og belønnede ham ved hjemkomsten med 100 rd. i vartpenge. Kollegiet ønskede helst at beholde ham i København for at faa ham knyttet til det grønlandske seminarium »formedelst hans store Kyndighed i Sproget«.

Det lykkedes dog ikke at faa ham ansat i noget københavnsk embede, og i ventetiden lod kollegiet ham da holde »et grønlandsk Colloquium« med seminaristerne. —

Omsider blev han saa 25. juni 1771 udnævnt til sognepræst i Kinsarvik, Ullensvang og Odda i Hardanger. 14. august blev han da i Vartov kirke viet af sin svigerfader Paul Egede til dennes datter *Gjertrud Kirstine Egede,* født 17. november 1748, hvorefter de rejste op til Norge, og her blev han indsat i sit embede 3. november. Ogsaa her blev han meget afholdt af sine menigheder. Endnu 40 aar efter hans afrejse derfra levede hans minde i sognene. Provst N. Hertzberg i Kinsarvik skrev 1828 om Glahn: »Det bevidnes af alle agtværdige, endnu levende disse Menigheders Medlemmer, som vare hans Samtidige, at baade han og hans vare meget agtede og elskede af alle retskafne i Præstegjeldet. Glahn var en munter, til Tid og Sted oprømt Mand, godmodig, kjærlig og blid; elskede sine Menigheder og blev elsket af dem. Han fandt sig saare vel blandt disse sine Hardangere, saa at det ingenlunde var af nogensomhelst Misnøje, at han søgte Forflyttelse; men hans Familieforbindelse i Danmark og Slægt drog ham did. Hans kjærlige Erindring lever end her i manges Hjerter.«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Aarsagen til hans ansøgning om forflyttelse var dog ikke familiehensyn, men efter hans eget sigende »Missions Collegii Ønske at have mig nærmere for at kunne være den grønlandske Mission til Tieneste«.

3. juni 1778 udnævntes han til sognepræst i Tingsted paa Falster, men blev af forskellige grunde hindret i at rejse derned over et aar. Først 11. juli 1779 holdt han afskedsprædiken i Odda annekskirke og skænkede derefter anonymt et legat paa 100 rd. til Kinsarviks fattige, og han kom først 6. september til Danmark og blev 26. i samme maaned indsat i sit nye embede. Og allerede halvandet aar efter ansøgte han om nabokaldet Nørre Vedby og Nørre Alslev, hvortil han blev udnævnt 7. marts 1781. Han udnævntes ogsaa til provst, men frasagde sig atter dette; hvorfor han blev »Præpositus honorarius«, ligesom han to aar tidligere var blevet udnævnt til »Professor linguæ groenlandicæ«.

Ogsaa her blev Glahn afholdt af alle i sine menigheder. En af hans eftermænd kalder ham »en højtfortjent, oplyst, from og virksom Mand«, og digteren Ingemann, hvis fader var hans provst, har erklæret, at »den gamle fortræffelige Præsts ærlige, trofaste Ansigt med det herlige Udtryk af Kjærlighed og Kraft« havde gjort et uforglemmeligt indtryk paa ham, og provst Ingemann benævnede ham »en sand Nathanael«. —

Men hans haarde ungdomsliv gjorde ham tidlig gammel, og han døde 21. juli 1804. Hans enke bosatte sig efter mandens død med sin yngste datter i et hus, kaldet »Egedesminde« i Nørre Alslev sogn. Her døde hun 11. februar 1816. —

LAUR. GREGERSEN

Missionær.

Lauritz (Lars) Gregersen blev født 14. oktober 1731 i København som søn af vognmand Gregers Therchildsen og hustru Rebecca Ruud.

Han blev tidlig forældreløs; faderen døde nemlig, da han var tre, og moderen, da han var ti aar gammel. Derefter blev han opdraget af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en københavnsk borger ved navn Jacob Rosted. Denne satte ham efter nogle aars forløb i Frederiksborg latinskole, og herfra blev han dimitteret 1750 og tog »Examen Artium« paa universitetet og aaret efter »Anden Examen«. Da han saa begyndte at studere theologi, maatte han af økonomiske hensyn tillige være »Informator« hos privatfamilier i København, saa det varede længe, før han opnaaede embedseksamen.

Ved bekendtskab med en medstuderende, den senere Grønlandsprovst Jørgen Sverdrup, blev han interesseret for Grønland og ansøgte om at blive alumnus paa »Det grønlandske Seminarium«, og da missionskollegiet opfattede ham som »en from og god Mand«, blev han antaget 1759 og undervistes saa i grønlandsk af Paul Egede.

Han fik dog ikke nogen videre lang sprogundervisning, thi samme aar, som han var blevet antaget til alumnus, hjemkom der ansøgning fra missionær Rasmus Bruun i Godthaab om hjemgangstilladelse til næste aar. Og da bestemte missionskollegiet Gregersen til hans afløser, idet man nemlig paa grund af hans »roelige og fredsommelige Character« ansaa *ham* for »bequemst i Henseende til den betænksomme Omgang med Herenhutterne«.

Dette blev efter forslag af Paul Egede vedtaget paa kollegiets møde d. 7. januar 1760, og Gregersen maatte jo nu skynde sig at blive færdig med sit studium. Han indstillede sig da til embedseksamen 11. marts og bestod den med 3. karakter, medens han derimod fik laudabilis for sin dimisprædiken. 18. april fik han saa kgl. udnævnelse og ordineredes 1. maj til missionær ved Godthaab.

Saa afrejste han kort efter og ankom til Godthaab i slutningen af juli, hvor han da blev indsat i embedet af sin formand hr. Bruun. Han holdt dog ikke ud at blive der længere end »fire møysommelige Aar«, fordi han stadig maatte være paa vagt overfor og kæmpe imod de herrnhutiske missionærers forsøg paa og anstrængelser for at kapre medlemmer af hans menighed, ligesom han ogsaa bestandig var udsat for fortrædeligheder i enhver retning fra købmanden Lars Dalager, idet denne nu havde sluttet sig helt til Herrnhuterne og modarbejdede den danske mission alt, hvad han kunde.

Gregersens missionsvirksomhed gik dog sin støtte gang, da han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nemlig havde en god hjælper i den ganske unge danske kateket *Jørgen Rachlew,* der var kommet derop sammen med ham og som, da han var særdeles sprogbegavet, blev ham trods sin ungdom til god hjælp. Og 1763 fik han pastor *C. F. Bjørn* til hjælpemissionær, og da Sukkertoppens kateket *Berthel Laersen* aaret efter blev udnævnt til præst, ordinerede han ham sammen med sin medhjælper i juni 1764 kort forinden sin hjemrejse. Dette var den første ordination, som fandt sted i Grønland. —

Ved Gregersens hjemrejse havde den Godthaabske menighed noget over 200 medlemmer. Men da den trykkedes stærkt af den saa meget større Herrnhutermenighed, og arbejdet bestandig besværliggjordes af dennes ledere, indgav han efter sin hjemkomst forslag om at faa Ny Herrnhut missionsstation nedlagt, »da saa mange af samme Meenigheds Lemmer, som vilde selv, kunde forflyttes til Lichtenfield og forblive der. Hvorimod de, som ikke selv-villige havde Lyst dertil, kunne forblive ved Gothaab og da antages af Missionairen«. Endvidere raadede han til, »at Herrnhutherne skulde gandske subordineres den Danske Mission saaledes: at de skulde være pligtforbundne til at antage og følge Ordres fra det høye Missions-Collegio« og lade missionæren i Godthaab »aarligen nogle Gange holde i deres Kirke som en publique Visitatz, for at erfare Ungdommens og den gandske Meenigheds Begreb og Forfremmelse i den Christelige Troes Lærdomme«. Og da disse forslag ikke realiseredes, indsendte han i april 1765 »*Underretninger om Den Herrnhuthiske Mission i Grønland, upartisk skrevne og underdanigst indgivne: Til Det Høy-Lovlige Missions Collegium af Lauritz Gregersen*« — et interessant værk, som findes i Sorø Akademis manuskriptsamling. Det havde dog alligevel ogsaa tilfølge, at kollegiet blev opmærksomt og ændrede sin holdning overfor Herrnhuterne, og i den følgende tid rejste missionærerne i Godthaab en modstand imod dem, hvilket viste dem tilbage indenfor deres grænser og førte den danske mission frem til sejr. —

13. september 1765 udnævntes Gregersen til sognepræst i Todbjerg og Mejlby nordfor Aarhus. Hertil tilbød han da at medtage en Grønlænder *Barnabas,* som var fulgt med ham til Danmark, for at »oplære ham til at blive duelig til Missionens Tieneste«. Denne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

levede da mange aar hos ham i Todbjerg præstegaard og vilde ikke skilles fra sin sjælesørger. I skrivelse til missionskollegiet af 3. juli 1777 meddelte præsten da, at den hos ham værende Grønlænder Barnabas var afgaaet ved døden.

8. august 1766 var Gregersen blevet gift med sin formands enke, *Anna Andersdatter Høstmark,* født 1729 som datter af sognepræst i Ølsted Andreas Tonboe Jensen Høstmark og hustru Else Cathrine Jørgensdatter Biesthl. Hun døde et halvt aarstid efter Grønlænderen og blev begravet 3. februar 1778. 2. oktober samme aar blev Gregersen da atter gift; hans anden hustru hed *Dorthea Johanne Lassen;* hun var født 1752 og overlevede sin mand, som døde 28. juli 1811 i Todbjerg præstegaard.

En af Gregersens dattersønner, *Christian Godske,* født 1810, blev 1841 grønlandsk alumnus, tog 1844 embedseksamen og udnævntes aaret efter til missionær ved Umanak. Han naaede dog ikke derop, men omkom med hustru og barn med briggen »Tordenskjold«, som forsvandt sporløst paa oprejsen, vistnok ved i Davisstrædet at blive knust mod et isfjæld. —

CASP. GREWE

Missionær.

Caspar Grewe blev født 8. januar 1755 i Nysted som søn af købmand Axel Grewe og hustru Helene Marie Ferslew.

Faderen døde, mens sønnen var lille, og moderen blev da gift igen med købmand i Nysted Nicolai Johan Hoff. Sønnen blev da sat i Nykøbing katedralskole, hvor han blev student 1775. Derefter var han en tid huslærer i Horbelev præstegaard paa Falster hos sognepræst Hans Peter Koch (1723-1806). Samtidig begyndte han privat at studere theologi; da han saa kom til universitetet, fik han bolig paa Regensen, da han nemlig blev alumnus paa »Det grønlandske Seminarium« og undervistes i sproget af gamle biskop Paul Egede.

Da missionær Egede Saabye var hjemkommet fra Claushavn i efteraaret 1778, bestemtes det, at Grewe skulde være hans efterfølger,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og han maatte derfor snarest muligt fuldende sit studium. Han bestod da embedseksamen 1. marts 1780 med 3. karakter og holdt kort efter dimisprædiken, for hvilken han fik haud illaudabilis. 22. maj blev han saa kgl. udnævnt til missionær ved Claushavn og ordineredes da i Frue kirke 16. juni. Umiddelbart derefter rejste han da hjem til Lolland, hvor han saa 26. juli i Sakskøbing blev viet til »*Jomfrue Else Christence Werløs*«, født 19. september 1755 i Vester Ulslev som datter af sognepræst Cort Jørgen Pedersen Werløs (1709-68) og hustru Anna Marie Rasmusdatter (død 1792). De nygifte rejste saa en tre ugers tid senere med skib til København, men var endnu ikke kommet der 26. august, da Grønlandsskibet skulde afgaa, og dette maatte da vente et par dage paa dem.

De kom som følge heraf først sent paa efteraaret op til Grønland, og da skibet landede ved Christianshaab, hvor provst Sverdrup fra Jakobshavn, som i denne tid var eneste missionær i hele Diskobugt, befandt sig paa embedsrejse, beordrede provsten pastor Grewe til at blive boende der det første aar, da Christianshaabs distrikt var det mindste og derfor lettere overkommeligt for den nyankomne missionær, ligesom ogsaa koloniens købmand de Svanenhielm var dygtig i grønlandsk og kunde hjælpe ham med sproget. Og ved sine hyppige besøg i Christianshaab i vinterens løb underviste provsten ham selv daglig i sproget.

Den følgende sommer flyttede Grewe da op til Claushavn, hvor han nu virkede en aarrække. Her oplevede han en stor sorg. 1. maj 1782 døde deres lille datter *Cecilie,* som var født ved Christianshaab 10. maj aaret før. Og 21. september døde hans hustru; hun blev to dage efter begravet »paa den ved samme Leylighed indviede Kirkegaard her ved Claushavn«.

Aaret efter ansøgte Grewe da om permissionstilladelse, hvilket han ogsaa fik; men da missionskollegiet forlangte, at han selv skulde bestride rejsens omkostninger og hellerikke kunde faa gage i permissionsaaret, opgav han det. Saa blev han 14. december 1785 viet af provst Sverdrup til sin husbestyrerinde *Bolette Jensdatter,* født 1761 i Claushavn som datter af den danske kateket Jens Pedersen Mørk og hustru, Grønlænderinde Magdalene.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Samme aar var hans menighed ramt af en ulykke, idet »Epidemien fra Sydgrønland« naaede op i Diskobugten. Der døde endel af de døbte; efter Grewes mening syntes det at være af »den saa kaldte Purpur-Feber eller Friesel«. Og det følgende aar kom der ogsaa koppesygdom, som ligeledes kostede endel af menigheden livet. —

Da provst Sverdrup, hvis hustru var død under epidemien, nu ansøgte om hjemgangstilladelse, beordredes missionær Grewe til 1787 at flytte over til Jakobshavn, hvortil han ankom 24. juli. Men da provsten ikke vilde forlade sin menighed før aaret efter, overlod han Grewe og familie præsteboligen og gik i kost hos dem, medens han selv flyttede over i kateketværelset i Zionskirken.

Efter provstens hjemrejse 1788 bestred missionær Grewe energisk det store missionariat. Men da hans Grønlandstid, som dengang for gifte missionærer var 10 aar, snart var forbi, ansøgte han aaret efter om hjemrejsetilladelse det følgende aar. Men uagtet kollegiet meddelte ham, at det ikke var muligt at udsende nogen successor, og at han derfor maatte »forblive til næste Aar, da en Eftermand skal vorde udsendt i den Missionærs Sted, som vorder beordret til at afløse Dem«, rejste Grewe dog 13. august 1790 hjem med skibet »Catharina« efter paa egen haand at have truffet aftale med Egedesmindes missionær om at flytte til Jakobshavn og med Claushavns missionær om derfra at berejse Egedesminde. Sagen var nemlig den, at han mente at burde hjem for at søge lægehjælp til deres eneste søn *Axel,* født 21. september 1786 i Claushavn, da han var blevet krøbling ved at styrte ned ad et fjæld. Drengen kom hjem med sine forældre, men døde i København i foraaret 1791. —

Efter sin hjemkomst maatte pastor Grewe besvare en klage fra inspektøren i Nordgrønland for at have gjort indgreb i handelens rettigheder ved at sende sin konebaad ud paa edderdunstogt. Han hævdede da, at baadbesætningen maatte have lov til at samle dun, naar han i eget ærinde sendte den ned til Egedesminde. Og direktionen indrømmede da ogsaa dette. —

19. august 1791 udnævntes Grewe til sognepræst i Sørbymagle og Kirkerup. Her boede hans forhenværende Grønlandskollega, missionær From, en tid hos ham, indtil han fik embede. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

En mand, som tidligere havde haft ansættelse i Grønland, fortalte om præstekonen fru Grewe, at da præsten havde maattet tage husholderske, da hans grønlandske hustru jo ikke vidste besked om forholdene i Danmark, blev hun »underlig i sit Væsen og i sine Ord«. Hun begyndte at gaa rundt i sognet og »synge højlydt, uden at Sognefolkene kunde forstaa, hvad hun sang, da hendes Sprog var uforstaaeligt for de Danske«, og at hun »tilsidst reiste hiem til sit Fædreland«.

Det sidste er ialtfald rigtigt. Hun rejste 1794 op til Grønland for at tilbringe for det første et aar hos sine slægtninge i Claushavn, og hun var der endnu 1796.

Da biskop Balle i den tid kom paa visitats i Sørbymagle, har han sandsynligvis ment, at pastor Grewe og hans hustru vilde skilles, thi han skrev da bagefter til præsten, at dette ikke kunde lade sig gøre: »Det Kors, som Deres Velærværdighed klager over, maae være meget trykkende, hvad jeg lettelig forestiller mig, og i slig Henseende maae jeg af gandske Hierte beklage Dem. Men som Kristi Tienere maae vi bære vort Kors med Taalmodighed, ogsaa til Exempel for vore Menigheder.«

Hustruen kom da ogsaa hjem til sin mand igen, og de fik flere børn. Pastor Grewe døde i sin præstegaard 23. september 1816, og hustruen overlevede ham mange aar. —

PAUL GRILL

Assistent.

Paul Grill blev født 1730; det vides ikke hvor eller hvem hans forældre var.

Han blev oplært i Frederiksborg latinskole og blev herfra dimitteret 20 aar gammel; han immatrikuleredes paa universitetet 29. juli 1750.

Hvorvidt eller hvad han derefter har studeret, vides hellerikke. Det er snarere troligt, at han er gaaet i handelslære, thi 26. januar 1755 ansøgte han om ansættelse hos »Det almindelige octroierede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Handels-Compagnie«. Han blev da ogsaa 18. februar samme aar antaget til assistent ved en af kolonierne i Grønland med 50 rd. aarlig gage samt kostdeputat.

Der skulde nu anlægges to nye kolonier, en i Nord- og en i Sydgrønland. Direktionen skrev da til bestyreren af logen Fiskenæsset, den virksomme og dygtige Pionér Anders Olsen: »Som vi af Eders Relation af 14de Augusti afvigte Aar haver formummet, at I efter den af os tillagte Ordre ved Sukker Toppen haver udsøgt et Sted, som I formeener til et Colonies Anleggelse samme Steds at være det bequemmeste, saa have vi resolveret samme endnu i Aar at lade i Stand sætte og Eder, siden I dertil findes villig og derom haver været ansøgende, som Kiøbmand der ved at antages«, og man lod ham da vide, at man »med Skibet Charlotte« vilde udsende de dertil behøvede materialer, handelsvarer, proviant osv.

24. maj udsendtes assistent Grill da med »Galiothen Charlotte« med kost ombord hos skipper Hendrich Svendsen. De anløb da paa vejen logen Fiskenæsset og tog Anders Olsen ombord, og 24. juli gik de i havn ved stedet *Kangâmiut* paa en ø udfor Evighedsfjorden, et sted, som efter de toppede bjerge nord derfor fik navnet Sukkertoppen. De gik da straks igang med at opføre kolonien og allerede 3. august »toeg vi vor Bolig paa Landet«, nemlig købmand Olsen, assistent Grill og fire koloniarbejdere. De arbejdede energisk videre og fik snart kolonien helt færdig. Bygningerne bestod af et vaaningshus »af norsk bygning, Stok paa Stok, 20 Alen langt og 12 Alen bredt«, et spækhus af bindingsværk, et baadeskur med mure af sten og tørv samt et lille hus, tækket og klædt med brædder. I vaaningshuset, som dog var rejst »paa et sært ubehageligt Stæd i Hældningen af en Klippe, hvor ingen Udsigt er, med mindre man gaaer uden om paa Klippen«, havde købmanden to stuer, assistenten en og folkene en, og desuden var der køkken med spisekammer og forstue samt paa loftet lager og oplagsrum; opgangen dertil var ad en trappe fra køkkenet, og i den ene gavl var der en dør med »en Bom over, som bruges til Opheisning af Gods«. I spækhuset var i den ene ende indrettet et bødkerværksted og ogsaa her var loftet oplagsrum. —

Aaret efter sin ankomst fik Grill efter rekvisition udsendt »for

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hands Risico« med skibet St. Peder følgende varer: »16 pund engelsk Tobak, 6 pund Kaffebønner, 6 pund fint Krudt og 16 pund Vandhagel«, hvilket ikke kostede ham mere end 8 rd., 3mk. og 12 sk. —

Den unge assistent Grill var meget dygtig som handelsmand og foretog stadig lange togterejser baade nord- og sydefter. Men han fik ikke lov til at blive der længe. Allerede 1758 blev han hjemkaldt paa grund af, at han havde givet ægteskabsløfte til en udøbt Grønlænderinde. —

Efter sin hjemkomst fik han vistnok ansættelse i toldetaten, men han døde allerede i juni 1770 i Stege. —

JOCHUM GRØNBECH

Købmand og kateket.

Jochum (Joachim) Grønbech blev født 1724 i København som søn af islandsk underkøbmand Hans Grønbech og hustru Anna Maria Langwagen. Han blev opkaldt efter sin farfader, sognepræst til Lier ved Drammen Jochum Grønbech.

Efter endt skolegang er han rimeligvis blevet sat i handelslære, muligvis hos sin moders stedfader, storkøbmanden Jacob Sewerin. Da nemlig denne, som jo var indehaver af Grønlandsmonopolet, i 1745 bestemte, at logen Jakobshavn, der hørte under kolonien Christianshaab, nu skulde være selvstændig handelsplads, sendte han steddattersønnen op til Christianshaab som assistent ved handelen der. Assistenten deroppe, Peder Olsen Walløe, har i sin dagbog skrevet om, at Jakobshavn »nu skulde have sin Handel for sig, til hvilken Ende en anden Assistent, navnlig *Jochum Grønbek,* ogsaa af Hr. Sewerins Familie, skulde komme med det andet Skib, som skulde være fra Jacobshavn«. Og han fortsætter, at »Den 18de (juni) fik vi Kundskab, at den ventede Gallioth var i Nærheden; vi fore ud og bragte den vel til Havn — — bemeldte *Grønbek* var med«.

Her traf han sin broder, som var missionær ved Christianshaab. Men de var ikke mere end et aar sammen, thi broderen rejste med sin familie hjem allerede 15. juli 1746.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Grønbech arbejdede saa dels ved Christianshaab og dels ogsaa ved Jakobshavn, hvor han var flere tider af aaret. Han foretog ogsaa langstrakte togterejser, fra Jakobshavn helt op i Vajgattet og fra Christianshaab helt ud til Diskobugtens munding og vel undertiden endog over til Ejlænderne og Disko. Handelsrejserne foretoges baade om sommeren med baad og om vinteren med slæde, da det jo gjaldt om at erhverve Grønlændernes produkter, inden de solgte dem til de hollandske hvalfangere, af hvilke der hvert foraar kom mange op i Diskobugt. Og da Grønbech jo var ganske ung, kom han snart ind i sproget og blev meget afholdt af befolkningen. Han assisterede ogsaa missionærerne i deres virksomhed, hvilket senere fik stor betydning nede i Sydgrønland.

Da nemlig koloniskibet 3. juni 1748 kom til Christianshaab, modtog Grønbech en ordre, dateret 27. april, til at begive sig ned til kolonien Frederikshaab og overtage stillingen efter købmand Lars Dalager, som agtede at rejse hjem.

Det viste sig da, at han fik en god lejlighed til at komme derned. Assistent Walløe havde nemlig faaet tilladelse af kongen til at nedsætte sig som selvstændig handelsmand og vilde nu ned til Godthaab. Og da hans købmand ikke mente at kunne overlade ham noget af de ved kolonien værende smaafartøjer, købte han en konebaad, og Grønbech antog saa en matros og tre Grønlænderinder til Roere.

2. august begav de sig saa afsted. Men det blev en langvarig rejse. Der var jo langt derned, og vejret var meget variabelt, undertiden maatte de ligge i havn flere dage. Og de maatte jo ogsaa stadig drive jagt for at skaffe sig mad. Først d. 18. august naaede de ned til Holsteinsborgfjorden, hvor de blev liggende halvanden dag »for at udhvile noget«. Her saa de ruinerne af den tidligere koloni Nepisene. Walløe drev ogsaa handel med Grønlænderne flere steder, saa de naaede først ned til Godthaab 25. september.

Grønbech vilde da ikke drage videre, skønt han her fik bekræftelse paa, at han skulde være købmand ved Frederikshaab, da han nemlig syntes, »det var for sildig paa denne Aarets Tid at foretage Reisen dertil«.

Han naaede dog alligevel derned og overtog saa kolonien Frede-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

rikshaab, hvor han da kun to aar var købmand. 1750 kom nemlig Dalager tilbage, nu antaget af »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie«, som jo nu havde overtaget monopolet. Og det viste sig da, at handelsfolkene havde maattet forlade Frederikshaab og rejse op til Godthaab, fordi skibene ikke havde kunnet komme ind til kolonien paa grund af, at storisen laa tæt og bredt langs hele kysten, og de altsaa ikke havde hverken proviant eller handelsvarer.

Folkene kom saa tilbage, og Grønbech maatte da foreløbig virke som koloniarbejder. Han var da nylig blevet gift med en Grønlænderinde ved navn *Maren*, født ca. 1730 og døbt ca. 15 aar gammel af Frederikshaabs missionær Arnoldus v. Westen Sylow. Hun var datter af sælfanger Naaman og hustru Euniche, der begge var døbte som voksne.

Grønbech bistod ogsaa koloniens missionær *Ambrosius Buch,* og da denne 1751 mistede sin kateket, anmodede han Grønbech om at overtage denne stilling. Da kateketlønningerne dengang var meget smaa, vilde han dog hellere igen have søgt ansættelse som assistent i handelens tjeneste. Men da menigheden helst vilde beholde ham hos sig som lærer, da han jo var tætknyttet til den, gik han ind derpaa, og det lykkedes da missionæren at skaffe ham fast ansættelse som kateket med bedre løn fra august 1752.

Pastor Buch fandt ganske vist, at Grønbech var »Melancolisk af Temperament«, men han blev dog baade nu og senere gennem en lang aarrække den frederikshaabske mission en god og trofast støtte. For Buchs efterfølger, missionær *Nicolai Rasch,* blev han en meget værdifuld medhjælper, idet han, da præsten havde svært ved sproget, var tolk for ham baade ved hans taler og tildels ogsaa ved undervisning og daabsforberedelse.

Og da missionær Rasch 1759 hjemrejste, maatte han af mangel paa afløser overgive missionen til Grønbech, som dog nødig vilde overtage den, da han af økonomiske grunde stadig ønskede igen at komme over i handelens tjeneste; men dette skete dog aldrig, da menigheden, til hvilken han jo var stærkt knyttet — baade ved sin fleraarige kateketvirksomhed og ved sit ægteskab — lagde beslag paa ham.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det var da ogsaa et held, at han forblev paa sin post, thi det varede hele to aar, inden der udsendtes en ny missionær. Og i den tid var han altsaa den eneste leder af den nu ret store menighed, ligesom han jo ogsaa maatte antage sig undervisningen af de ikke faa hedninger, der fra det folkerige distrikt meldte sig til daabsundervisning. Han boede i disse aar i Grønlænderhuse, hvorom han skrev til missionskollegiet: »ieg ofte har og endnu maae befinde, hvorledes min Helsen svækkes og aftager i disse fugtige og stinkende Jordhytter.«

Da saa omsider i sommeren 1761 kolonien atter fik missionær, *Jørgen Myhlenphort,* blev Grønbech ogsaa en god medhjælp for denne. Han hjalp ham baade med sproget og ved undervisningen, og da pastor Myhlenphort tog sig af menighedens økonomiske forhold, støttede han ham ogsaa hermed. Saaledes fik de den største del af de døbte til at nedsætte sig paa øen Natdla udenfor kolonien, »et nærsomt Sted«, hvor erhvervsforholdene var særdeles gode, ligesom menigheden da ogsaa her var udenfor kolonimandskabets demoraliserende indflydelse. Her boede Grønbech da bestandig hos menigheden og holdt undervisning og andagt med dem; og hver uge besøgte missionæren menigheden og holdt Gudstjeneste, katekisation og kirkelige forretninger for den i Grønbechs hus.

Her døde Grønbech i efteraaret 1767. Det viste sig da, at han trods sin ringe løn maa have været økonomisk dygtig, thi det sagdes om ham, at han»efterlod sin Enke i en meget god Tilstand«. Og da hun døde i Frederikshaab 6. september 1774, efterlod hun en lille formue til sine børn. —

SEGUD GRØNBECH

Missionær.

Segud Hansen Grønbech blev født 1716 i København som søn af islandsk underkøbmand Hans Grønbech og hustru Anna Maria Langwagen. Han blev opkaldt efter sin morfader, købmand Segud Langwagen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Privat undervist tog han studentereksamen 1735. Han begyndte da at studere theologi, men blev 1739 »Hører« paa Slagelse lærde skole. Her virkede han saa, til han i 1743 tog tilbage igen til universitetet. Efter sin moders stedfader, købmand Sewerins anbefaling blev han saa antaget til grønlandsk seminarist. Allerede 1. august tog han embedseksamen, for hvilken han fik 3. karakter, og 12. august blev han »viet i Huuset« i Trinitatis sogn til *Jomfrue Anna Jensdatter Hoff*«.

Uagtet han efter biskop Hans Egedes udsagn ikke gjorde videre fremskridt i det grønlandske sprog, lykkedes det ham dog ved sin stedbedstefader Sewerins hjælp at blive foretrukket til missionær ved Christianshaab fremfor en af sine medseminarister — og det uagtet han jo var gift, hvilket Sewerin ellers ikke vilde, at missionærerne maatte være.

I januar 1744 holdt han saa dimisprædiken, for hvilken han fik haud illaudabilis. 28. februar fik han da kgl. udnævnelse og blev 19. marts ordineret i Frue kirke af biskop Peder Hersleb.

I slutningen af april afgik saa Christianshaabskibet, men det varede meget længe, inden det naaede derop. I sin dagbog har koloniens assistent Peder Olsen Walløe skrevet: »Den 18de August var den lykkelige Ankomst af vores andet Skib, hvis lange Udeblivelse havde foraarsaget os stoer Bekymring, saavel for Skibet som for os selv, da vi med dette skulde have mange af vore Fornødenheder for den tilstundende Vinter. Det medbragte Præsten, Hr. Segud Grønbek, for at afløse Hr. Hendrik Wedzel. Nu fik vi travlt med at losse og lade dette Skib, da det var saa sildig paa Aaret, for at forebygge, det ikke skulde tvinges til at forblive til Overvintring. Den 31te kom det lykkelig under Seil.«

Det var meningen, at Grønbech skulde afløse Wedzel som hjælpepræst hos hovedmissionæren Peder Welling, da Christianshaabs missionariat jo var meget vidtstrakt, idet det omfattede hele Diskobugt.

De blev imidlertid tre præster det første aar. 28. september kom nemlig det afgaaede skib tilbage til kolonien, da det siden sin afgang bestandig havde haft stærk modvind og slemt uvejr, saa det ikke kunde komme ned gennem Davisstrædet. Det kom da ikke afsted igen før det følgende foraar.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Grønbech, som omtrent et helt aar boede oppe ved logen Jakobshavn, viste sig imidlertid at være en af de udueligste og mest uvidende Grønlandsmissionærer. Han var kun en daarlig hjælper for missionær Welling, da han aldeles ikke kunde lære sproget, og han var desuagtet ufornuftig overfor Grønlænderne, hvem han bestandig søgte at revse for deres bespottelse og overtro. Derfor blev han heller ikke afholdt af befolkningen, hvilket gjorde ham forfærdet, saa han allerede efter to aars forløb hjemgik uden missionskollegiets tilladelse. I sin dagbog skriver assistent Walløe, at 15. juli 1746 afsejlede konoliskibet »med hvilket Hr: Grønbek og hans Familie fulgte; denne gode Mand havde faaet den forunderlige Grille, at Grønlænderne havde foresat sig at dræbe ham, og hvor liden Sandsynlighed dette havde, kunde ingen tvinge det af Hovedet, han vilde hellere udsætte sig for de ubehagelige Følger, der kunde møde ham hjemme for at være gaaet hiem uden Tilladelse og forinden den fastsatte Tid af 4-6 Aar, efter hvilke der var Løfte om Befordring, som han saaledes kunde forspilde.« Altsaa havde ikke engang hans for et aar siden ankomne broder Jochum Grønbeck, der jo var dygtig i sproget og afholdt af befolkningen, kunnet berolige ham og faa ham til at forblive deroppe.

Ved sin hjemkomst indrømmede han da overfor missionskollegiet, at han burde have afventet dets hjemgangstilladelse, og nu tilbød han saa at gaa som missionær op til Finmarken, hvilket kollegiet da lovede ham skulde ske, naar der blev ledighed deroppe. Det maa der imidlertid ikke være blevet, thi han kom ikke derop. Efter nogen tids forløb blev han kabinetspræst hos grevinde Danneskjold-Samsøe paa Nysø-gaard, og her fungerede han saa, til han 30. december 1749 udnævntes til sognepræst i Tirstrup og Fuglslev paa Djursland.

Her virkede han da til sin død 29. marts 1761. Hans hustru overlevede ham. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

JOHS. HAMMER

Assistent.

Johannes Pedersen Hammer blev født 1750, vistnok i København. Der vides derimod intet om, hvem han var søn af.

Efter endt skoletid har han sandsynligvis været i bødkerlære, da han nemlig en gang senere fik tilbud om en saadan stilling oppe i Grønland.

Der fik han ansættelse oppe 1773, da der skulde anlægges et nyt etablissement paa øen Diskos sydspids. Her deltog han saa i anlæggelsen af »*Handels- og Hvalfangerlogen Godhavn*« og blev saa hvalfangerassistent der ved stedet, d. v. s. leder af hvalfangsten.

Det var da ogsaa især ved hvalfangsten, at det nye etablissement fik betydning. Allerede de første aar dreves hvalfangst fra logen ikke blot med slupper og europæiske fangstredskaber, men tillige ikke mindst »paa grønlandsk Maade« med konebaade, harpuner og fangeblærer. Ogsaa andre metoder forsøgtes, f. eks. harpunering fra iskant i revner, men dette gav som regel intet udbytte, idet de trufne dyr let kunde undløbe under isen og sprænge fangelinerne. Der forsøgtes ogsaa med »en Dreiebøsse paa en Slæde vel forsynet med Blykugler«, hvormed det da ogsaa lykkedes at saare flere hvaler dødeligt, men de fleste af dem sank tilbunds, inden man kunde naa hen til dem og faa dem bundet fast.

Efter statens overtagelse af Grønlandsmonopolet 1774 kom der bedre gang i hvalfangsten, idet logen forsynedes med mere mandskab og flere fangstredskaber og slupper. Og 1777 opererede 5 skibe ud fra Godhavn og fik ialt 6 hvaler.

Aaret efter deltog assistent Hammer saa i anlæggelsen af et nyt hvalfangstanlæg ved Fortunebay paa Diskoøen et stykke vest for Godhavn. Og samme aar skulde der ogsaa have været anlagt en hvalfangststation paa de saakaldte »*Walvis Eylanden*« (Hvalfiske-øerne), som nu fik navnet »*Kronprindsens Eylande*«, men dette blev ikke færdiganlagt før aaret efter, og da deltog assistent Hammer ogsaa deri.

1780 blev han saa bestyrer ved Fortunebays hvalfangstanlæg, men

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

da der aaret efter skulde anlægges en hvalfangststation inde ved selve Godhavn, flyttedes han paany derind for at deltage i anlæggelsen, som dog først fandt sted aaret efter.

Og da blev han forflyttet ned til Sydgrønland som handelsassistent ved Sukkertoppen, da man mente, der ogsaa der kunde drives hvalfangst. Han kom let derned, idet han tog med det ved Fortunebay stationerede kystskib »Taasinge Slot«, der om sommeren skulde drive hvalfangst og derefter sejle ned til Sukkertoppen med last til hjemsendelse og bringe og hente post til og fra Danmark.

Da Sukkertoppens købmand, *Jens Larsen Smidt,* 1783 degraderedes, blev Hammer konstitueret i hans sted. Men da der aaret efter udsendtes en ny købmand, fik han fra handelsdirektionen tilbud om at blive bødker ved hvalfangstanlægget Qerrortussoq i Holsteinsborgfjorden, men skønt han fik løfte om assistentgage, vilde han dog ikke indlade sig derpaa, i hvilken anledning inspektør Bendt Olrik karakteriserede ham som »i høyeste Grad eenfoldig og dum«. Muligvis var det ogsaa aarsag hertil, at Hammer, uagtet han havde faaet tilladelse til ægteskab med en Grønlænderinde, døbt Birgitte, ikke vilde indlade sig herpaa.

Han blev da ansat som handelsassistent ved Godthaab, men søgte aaret efter hjemgangstilladelse, som han selv siger »af Helbredshensyn, da min Helbred ikke længere tillod mig at giøre Tieneste under saa haardt et Clima«. —

Da han kom hjem, fik han ingen pension, men en lille aarlig understøttelse, indtil han paa en eller anden maade kunde blive befordret, hvortil direktionen ogsaa gav ham en duelighedsattest og anbefaling. Han boede da i København i Mikkelbryggersgade.

Det varede dog længe, inden han fik nogen ny stilling. 1789 ansøgte han om et toldbetjentembede i Christiansand med den Motivering, at han havde været »tolv Aar i Grønlands Handels Tieneste, deraf otte Aar som virkelig Handelsbetient«. Han fik imidlertid ikke dette embede og søgte da senere en »Visitørplads« under Trondhjems toldsted med den begrundelse, at han havde »den meeste Tiid i Grønland været betroet 2de Hvalfangst-Anlægs Oprettelse og havde sammes Bestyrelse som Assistent samt i 1 Aar været constitueret Kiøb-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mand ved Colonien Sukkertoppen«, og saa »gick ieg i Aaret 1785 hiem til Fødelandet for der at nyde got af min lange og besværlige Tieneste«.

Han fik dog kun en lavere stilling og var undertoldbetjent i Trondhjem 1791-97. Da var han gift med *Margrethe Engel Tronier,* f. 1760 i Haderslev som datter af værtshusholder Christian Carl Tronier og hustru Anche Hygom.

Derefter rejste de tilbage til København, hvor han 1799 erklærede overfor Grønlandsdirektoratet at være »under trængende Omstændigheder«. Aaret efter fik han saa en stilling som kontrollør, men døde efter et par aars forløb. Hustruen blev gift igen og døde 1837. —

PET. RUD. HEIDE

Missionær.

Peter Rudolph Heide blev født 29. september 1756 i Kirke Værløse som søn af degn, cand. theol. Martin Heide og hustru Johanne Margrethe Winding.

Han gik i skole i København i Metropolitanskolen og blev student 1776. Derefter var han flere aar huslærer og studerede saa theologi. Han tog embedseksamen 22. januar 1783 med haud illaudabilis og holdt kort efter dimisprædiken, som han fik laudabilis for. Saa blev han alumnus i »Det grønlandske Seminarium« og undervistes i sproget af gamle professor Paul Egede og dennes medhjælper Otho Fabricius.

3. marts 1784 udnævntes han saa til missionær i Holsteinsborg og ordineredes 21. april i Frue kirke sammen med to andre Grønlandsmissionær, Niels Hveysell og William Alexander Meyer. Fem dage efter blev han saa viet til sin forlovede *Kirstine Tønnesen,* født 4. april 1758 i København som datter af forretningsmand Ammon Tønnesen og hustru Christine Lorenze.

Kort efter afgik de saa til Grønland, men fik en meget ubehagelig rejse derop. Skipperen, hvis navn var *Jordt,* var nemlig overmaade uforskammet overfor missionær Heide — endog i den grad, at han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

aaret efter blev afskediget af handelsdirektoratet »paa Grund af sin Optræden, blandt andet mod Missionær Hr: Heide under Opreisen«.

Og da de kom derop, kom de ogsaa til at opleve noget meget ubehageligt, idet Heide straks kom i strid med Sydgrønlandsinspektøren Bendt Olrik. Skibet anløb først Sukkertoppen og traf ham der. Og da havde skipper Jordt fortalt inspektøren, at »Præsten Heide under Opreisen har ladet Ord falde om, at han nok skulde giøre som han vilde uden Hensyn til Inspecteuren«. Dette havde da til følge, at Olrik straks satte sig imod ham. Da Heide efter ankomsten til Holsteinsborg ansøgte om at faa udleveret et kvantum edderdun, hvortil missionærerne havde ret, nægtede inspektøren ham det. Og da han saa fik at vide, at Grønlænderne ved Holsteinsborg havde foræret deres præst nogle hvalbarder, gav dette ham anledning til følgende udtryk i en skrivelse til direktionen 1785: »Retfærdige Himmel! hvad skal der da blive af alt dette, om ikke Hs: Mayestæt, vor allernaadigste Konge, Hs: Kongl. Høyhed Kronprindsen og min Øvrighed giør en Ende paa alt dette. Barder og Spæk og Duun og Ræveskind &ca &ca vil opdynges paa Herrens Altere, Kirkerne forvandles til Spæk- og Bardehuuse. Snart skal den Kgl: Handels Skibe komme tilbage fra Holsteinsborg tomme!« — Han paastod tillige, at »Missionair Heyde har ikke lært at udpluddre et Par grønlandske Ord, førend han af Christen Kiærlighed skriger sine Tilhørere i Øret: Nålegak er ikke Nålegak, Gude kissime Nålegak« (inspektøren er ikke den, man først og fremmest skal adlyde, Gud alene bør adlydes ubetinget!); og herom sagde han: »enhver indseer let hvad saadant virker paa et i sig selv ulydigt og stivt og ved de nedrigste Konstgreeb endnu til ulydigere og stivere forvandsket Folk.«

Heide vilde imidlertid ikke lade sig underkue. Han tog til genmæle først mod inspektørens uretmæssige indgreb i missionens og missionærernes selvstændighed og senere ogsaa med hans optræden i det hele taget og hans udstrakte myndighedsmisbrug. Ifølge hans fremstilling til missionskollegiet hidrørte uenigheden mellem ham og inspektøren fra en samtale, de havde haft om Europæernes omgang med Grønlænderne, »som ieg paastoed burde være venlig, kiærlig og ikke haard og tyrannisk«. Disse ord havde inspektøren anset som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

myntede paa sig og optaget som en udæskning. I striden med inspektøren blev Heide bistaaet af flere af sine kolleger, især missionær Hveysell i Sukkertoppen, som ogsaa følte sig fortrædiget af Olrik.

Striden mellem dem blev stadig ved. Olrik skrev saaledes engang til direktionen, at missionær Heide »bemidlet og gruelig gierrig« havde købt en klokke fra et skibsvrag for 20 rd. — selvfølgelig for at anbringe den paa kirken i Holsteinsborg — men Olrik sagde, at Heide nu mente, at betalingen kunde tages af det spæk, som menigheden aarlig sendte hjem til betaling for lys i kirken, thi spækket udbragtes hjemme til meget mere end lysene kostede. Hertil erklærede Olrik, at dette sikkert ikke var tilfældet, og da Heide saa sagde, at han selv vilde betale klokken, skrev inspektøren, at han »havde hørt«, at Heide skulde have sagt, han nok skulde faa de penge ind igen, og han antog da, at enten maatte de »stakkels Matroser« nu »spytte Penge i Kirkebøssen« eller Grønlænderne »ofre Barder«, og han haabede da, at direktionen »seer denne Mands Graadighed efter ublue vinding standset«.

Han beskyldte ogsaa Heide for snighandel og idømte ham engang en mulkt »for ulovlig Handel med et Skibsmandskab«. Heide vedtog da ogsaa bøden, som det senere viste sig, truet af inspektøren og for at »conservere sig« mod hans forfølgelser. Han gav ham da en anvisning paa et bødeafdrag paa 40 rd. Men samtidig skrev han til missionskollegiet, hvordan sagen var, og at han »kun af Nød havde indvilget i Hr: Olriks paa aabenbar Had, Ondskab og Partiskhed fældede Mulkt«. Og i overensstemmelse hermed ansøgte han handelsdirektionen om at slippe for mulkten og støttede dette yderligere ved meddelelse om, at han paa en rejse til Nordgrønland i 1786 havde fundet en drivhval, som han havde bjerget og hvilket havde givet handelen en fortjeneste paa 2500 rd. Inspektøren fik da hellerikke gennemført sin bøde-idømmelse. Direktionen afgjorde nemlig sagen paa den maade, at missionær Heide blev fritaget for at betale noget af hensyn til den tjeneste, han havde gjort handelen ved hvalens bjergning, hvilket man i særdeleshed paaskønnede. —

Det lykkedes da omsider ogsaa missionærerne og missionskollegiet at faa inspektør Olrik afskediget. Han søgte da ogsaa at forsone

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sig med missionær Heide. Denne skrev nemlig 1789, at »Ingen kan med Sandhed beskylde mig for Ladhed og Dovenskab i mit Embede, endog ikke min største Fiende, Hr: Olrik, som tvertimod saavel offentlig paa Pladsen som sidst afvigte Søndag d. 9. August efter Prædikenen i Bethel (ɔ: Holsteinsborgs kirke) for Mandskabet holdt den herligste Lovtale over mig«. —

Heide kom da ogsaa til at staa i udmærket forhold til Olriks efterfølger, inspektør Andreas Molbech Lund. Han var da ogsaa en nidkær og energisk missionær. Han omtalte i sin designation af 1789 adskillige af menigheden som »ligegyldige, skiødesløse, forsømmelige, letfærdige og Elskere af hedenske Skikke«, medens derimod mange havde »ypperlig Kundskab og føre desuden et smukt Levnet«. Han havde da ialt døbt 18 voksne katekumener. Han berejste meget hyppigt sit store distrikt og aflagde undertiden besøg hos sin kollega Hveysell i Sukkertoppen.

Da missionen i Grønland 1792 blev reduceret, saa der da kun skulde være 5 missionærer, blev Sukkertoppen og Egedesminde lagt som annekser til Holsteinsborg. Missionær Heide kunde imidlertid ikke bestride dette store embedsdistrikt, og aaret efter blev da Egedesminde lagt op til Diskobugtens missionariat.

Samme aar, 1793, tog missionær Heide afsked og rejste hjem. 25. april 1794 blev han da udnævnt til sognepræst i Kollerup og Skræm i Vendsyssel og 26. juli 1911 i Boddum og Ydby i Thy. Her var hans medordinand og gamle ven fra Grønland W. A. Meyer hans provst, sognepræst i Harring og Stagstrup. Han døde aaret efter og hans begravelse forrettedes da af Heide.

Denne bestred da sit embede til sin død 1826. Hans hustru blev boende i Thy og døde først 1853 i Refs. Paa hendes gravmonument staar følgende:

HERUNDER HVILER STØVET
AF
KIRSTINE HEIDE FØD TØNNESEN,

født i Kjøbenhavn den 4de April 1758. — 1784 blev hun gift med hendes forhen afdøde Mand Hr. Pastor Heide, som da var kaldet til Missionair i Grønland, hvorhen hun fulgte ham, og hvor de forblev indtil 1794, da han blev kaldet til Sognepræst for Kollerup og Skræm

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Menigheder i Hanherred. 1811 blev han kaldet til Sognepræst for Boddum og Ydbye Menigheder. Han fradøde hende den 4de Marts 1826. Deres kjærlige Ægteskab velsignedes med 10 Børn, hvoraf de 7 nu glæde sig i Guds evige Rige med deres salige Forældre, og 1 Søn og 2 Døttre efterleve, og med ømt Vemod mindes deres gode Forældre! Hun døde heri Refs afvigte 7. Marts 1853, næsten 95 Aar gammel. —

Hun var en trofast og god Ægtefælle, en øm og omhyggelig Moder og en god Christen. — Fred være med hende.

Nu du Salige, hviil sødt
Indtil Dommens Dag frembryder,
Jesu Stemme blidt og sødt
Da til Dig fra Tronen lyder:
»Vel Du Fromme! gaae i Fred
Til Din Herres Herlighed!
Der Du nyder Herrens Hviile,
Snart vi alle til Dig ile!«

FRIDR. HENCKEL

Kirurg.

Friderich Henckel blev født 1702 i Ribe som søn af stadskirurg Johan Friederich Henckel og hustru Anne Cathrine Bahus. Han blev døbt i domkirken 12. april.

Efter sin skoletid uddannedes han til kirurg dels hos faderen og dels paa apotek. Derefter kom han til Bergen, hvor han 31. marts 1725 fik ansættelse som »Mester« i Grønlandskompagniets tjeneste, og allerede 29. maj samme aar ankom han til »Haabets Colonie«. Med samme skib ankom ogsaa den aaret forud til København efter kongens ønske nedsendte unge Grønlænder Pôq (Poek), hvis ledsager Qiperoq (Kiperok) var død i Bergen, hvortil de var opsendt allerede i november 1724 »for at de icke skulde sættis udj al for stor Hazard«; de havde nemlig været udsat for sygdom.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

En maanedstid efter ankomsten op til kolonien var Henckel med til at skaffe Pôq »en Hustrue i Nærværelsen« og var ved denne lejlighed vidne til den sædvanlige eskimoiske generthed og afvisende holdning hos den kvindelige part, naar der var tale om giftermaal.

Iøvrigt fik kirurgen foruden tilsynet med kolonisternes almindelige sundhedstilstand det første aar flere patienter at passe. En af »de smaae Vildmands-Drenge«, som Hans Egede havde boende paa kolonien for at oplære dem i kristendom, blev syg og døde trods al anvendt omhu efter nogle ugers forløb. I januar 1726 døde en af koloniens folk, »som fra Ankomsten her til Landet næst-afvigte Sommer havde været svag og af liden Helbred«. Og i samme maaned fik han en hel baadsbesætning, bestaaende af præsten Albert Topp, assistenten, nogle matroser og Grønlændere, der havde været paa rejse og lidt skibbrud under snestorm og som efter et par dages forløb af en eftersøgelsesekspedition var blevet fundet »stive og forfrosne, ja nesten fordærvede«, under kur og pleje. 28. januar maatte f. eks. »Vores Mester eller Chirurgus sætte to Tæer af paa een af næstommeldte Personer, som havde været i Fare, for at conservere hans Liv og andre Lemmer, thi begge Tæer vare blevne kul-sorte af Frost«. De andre, som havde været med paa turen, »vare ogsaa meget ilde farne og fordærvede baade paa Hænder og Fødder, men havde dog Haab, at beholde deres Lemmer ubeskadte«. Endnu 19. februar »maatte Mesteren atter hugge en Taae af forommeldte Person«, medens de andre nu næsten var »restituerede og kommen til deres Helbred igien«. —

Det var egentlig meningen, at kompagniets kirurg kun skulde fungere eet aar i Grønland, men da det trak meget længe ud, inden der kom skib til kolonien, erklærede »Mesteren Fridr. Henkel« sig villig til at blive der det følgende aar, saafremt han kunde faa »tilstrækkelige Medicamenter« fra de hollandske hvalfangerskibe. Koloniraadet vilde ogsaa helst beholde ham, da der jo »kunde een og anden af Folkene blive syge«, og i saa tilfælde »kunde Chirurgen ogsaa uden Medicamenter hielpe ved sit gode Tilsiun«.

Omsider kom dog skibet, men saa sent, at det ikke kunde gaa tilbage, men maatte overvintre ved kolonien. Og da der nu var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kommet en afløser, vilde Henckel altsaa blive arbejdsløs, hvilket han ikke syntes om. I koloniraadets protokol hedder det da: »Mesteren Mr: Fridr. Henkel, som af de velædle Hrr: Directeurer var demitteret, og forlovet at hiemgaae, foreslog, at, eftersom hand er forordnet her efter paa Skibet at forblive, da maatte hannem nu de Medicamenter af Mester-Kisten leveris, for at see Skibs Folkene til gode, om nogen af dem nogen U-passelighed skulde tilslaaes.« Det ordnedes da saaledes, at Henckel blev skibslæge, medens hans afløser, kirurg Kieding, besørgede al praksis i land. Der blev dog ikke meget at gøre for lægerne, idet sundhedstilstanden det aar var god, da det nemlig lykkedes at skaffe god tilførsel af fersk proviant, baade laks og rensdyr foruden ryper og harer. Dhrr. kirurger fordrev da tiden med jagtture og besøg hos Grønlænderne. I februar 1727 overværede da Henckel, at hans rejsefælle Pôq's hustru fødte en søn, som blev døbt med navnet Christian; og »hendes Haardførhed og stærke Natur var at forundre sig over, thi hun baade før og efter Fødselen vidste af ingen Smerte og Piine at sige«. —

Skibet afgik saa allerede 2. april, men da de kom lidt ud tilsøs, traf de paa uigennemtrængelige ismasser og maatte da gaa i havn igen; og nu maatte de blive liggende rejseklar i over to maaneder, da storisen det aar var udbredt langs kysten til langt nord for kolonien. Endelig 10. juni lettede de paany anker, og nu lykkedes det at komme gennem isen og tiltræde hjemrejsen.

Sine indtryk af Grønland har Henckel samlet i en beretning, som nu findes i Det kgl. bibliotek, med saalydende titel: »*Andtegnelser og Relation for det Stradavidsche Compagnie,* saa vel over de wildes Natuur, Væsen og Lefnet, som Grønlands Egenskab udj sig self saavidt ieg haver kundet remarqvere med videre efter andere der udj Landet. Bergen d. 24de Septbr. Ao. 1727. Saaledes efter beste Skiønsomhed forfattet af *Friderich Henckel.*« —

Efter hjemkomsten fra Grønland nedsatte Henckel sig i Bergen som »Bartskiergesell«. Her blev han 11. august 1728 viet i domkirken til *Anna Cathrine Didrichsdatter Michelsen,* født ca. 1701. Hun var enke efter hans kirurgformand i Grønland Johan Georg Daniel Bernhardt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1730 tog han saa borgerskab som »Mesterbartskier og Chirurg«, og 1742 ansøgte han om stillingen som regiments- og garnisonskirurg, hvilken han dog først opnaaede 1749.

I denne stilling afgik han ved døden 30. august 1758. Hans enke døde derimod først i en meget høj alder, nemlig 5. januar 1790. —

JENS HIORT (TRESCHOW)

Købmand.

Han blev født 1700, vistnok i Sakskøbing, nemlig som søn af resid. kapellan i Sakskøbing og Maibølle Giort Andersen Treschow (1666-1721) og 1. hustru Anna Margrethe Enochsdatter Rinche (død 1720). Han blev døbt i Maibølle kirke 10. december med navnet *Jens Treschow*. Faderen var nemlig søn af kapellan i Stege Anders Olufsen og hustru Anne Jensdatter (Wiel), men antog navnet Treschow efter sin moders stedfader Giort Rasmussen Træskomager, raadmand i Stege. Sønnen blev ogsaa i et brev fra Grønland kaldet »Jens Hiort Træsko«, men han kaldte sig selv altid Jens Hiort, et efternavn, han vel tog efter sin faders fornavn.

Da moderen var død, blev faderen, som da var sognepræst i Stadager og Nørre Kirkeby paa Falster, gift igen 1721 med Anna Marie Fleischer, men han døde da kort efter. Sønnen fik da aaret efter tjeneste som »Arbeidskarl« ved »Haabets Colonie« i Grønland. Her deltog han i arbejdet ved kolonien og i handelstogterne, der gik langt baade mod nord og syd. Hans Egede siger om ham, at »Hand er en duelig Persohn til Søes og blefv kiendt her i Landet, saa som hand altid har været med mig paa mine Reyser«. Og 1724, da der blev anlagt en ny koloni, »Nepisene«, oppe i Holsteinsborgsbugten, var han ogsaa med deroppe. Og Hans Egede skrev da hjem til Bergenskompagniet, at da Hiort ogsaa forstod sig paa »Bartskiærs Professionen«, burde »mand legge hannem en liden Pension til hans Løn, da vilde hand noch endda lengere her forblive«, og det var jo »for samme Aarsage fornøden at beholde hannem«.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han var dog endnu 1727 »Matros« ved kolonien. Men da den blev flyttet ind til Godthaab, fik han i juli 1728 ansættelse der som handelsassistent. I den følgende vinter døde flere af de til den nye koloni udkomne folk, soldater og arbejdere, og assistent Hiort vilde da giftes med en af enkerne, *Elisabeth Pedersdatter,* hvis mand, soldat og frigivne slave Christian Peine, var død 18. februar. Hans Egede, som paastod, at hun havde »forført Assistenten her ved Colonien, Jens Hiort«, og ansaa hende for »en lumpen Qvinde«, protesterede derfor »mod dette Ægteskab«, hvilket guvernør Paars ogsaa gjorde. De blev dog paa kommandør Landorphs opfordring viede 15. maj 1729 af hjælpepræsten, missionær Ole Lange.

Da guvernøren i april samme aar foretog en rejse ind paa indlandsisen for at se, »om der nogen Passage over til Østerbygden kunde findis«, tog han en løjtnant og assistent Hiort »med 5 Gemeene« med sig derind. Hiort har skrevet en beretning om turen, dateret 6. august 1729.

Samme aar, 23. juli, blev han saa paa grund af sit kendskab til sproget og sit lange ophold i landet udnævnt til »Oberassistent« paa den nu igen grundlagte koloni »Nepisene«. Proviantforvalter Fleischer, som ogsaa opholdt sig der, siger, at da der intet skib kom derop i foraaret 1730, »skulde Kiøbmands-Assistenten, *Jens Hiort Træsko,* reise ud paa Handling med de Vilde«. Og i maj tog han saa med Hiort paa et stort togt, først op i Diskobugten og derefter længere nordpaa, men da de saa var naaet en snes mil opefter, kunde de ikke komme videre paa grund af is og vendte da tilbage, men her led de skibbrud og maatte redde sig op paa en isflage, og her var de saa heldige at blive reddet af et hollandsk hvalfangerskib, som da førte dem tilbage til kolonien. —

Da kongen saa 1731 vilde, at kolonisationen skulde ophøre, hjemgik Hiort med guvernøren. Men da Hans Egede jo blev deroppe i landet, blev Hiort 28. april 1732 beskikket til handelsleder ved Godthaab, og 21. maj, siger Hans Egede, »glædede *GUD* os med Fædrelandets Skibs lykkelige Ankomst«, og »Hiort var een med Skibet ankommen, og af Søe-Etatens General-Commisariat udsendt Person, at forestaae Handelen«.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Og nu fik Hiort handelen godt fremsat endog tiltrods for den slemme koppeepidemi, som kom dertil 1733.

Samme aar, som han kom derop, tog han i august op til Nepisene for at undersøge den af Hollænderne brændte koloni. Og 29. september foretog han et handelstogt sydefter med en slup og en stor jolle. Han kom tilbage 7. oktober og begav sig en uge efter paa handelstogt nordefter. Han kom tilbage 22. oktober og havde ikke været længere oppe end ved øen Pisugfik, »hvor Spæk nok var at bekomme«. 1. november tog han igen paa togt sydefter, men naaede ikke ret langt. Og 9. december tog han ud til Kûk-øerne for at handle med befolkningen der, og hjemkom to dage efter »med en Chaluppe Spæk«.

Aaret efter tog han ikke ud paa handelstogt om foraaret, da han nemlig ledsagede den sammen med ham ankomne norske ekspeditionsrejsende *Matthis Jochimsen* paa rekognosceringsrejse til Østerbygden. De rejste 20. april og kom tilbage 6. juni, men paa hjemvejen havde Hiort dog indhandlet nogle varer. 3. august tog saa han og Niels Egede ind til lakseelven i Godthaabsfjorden og kom tilbage 8 dage efter med halvanden tønde laks og fire rensdyr. 11. september tog han saa paa togt sydefter, men fik kun gjort ringe handel, da Grønlænderne var ude paa jagt. Saa tog han 24. september nordefter og kom 11. oktober tilbage med flere fartøjer fulde af spæk og skind o. lign. 22. oktober tog han saa igen sydefter og kom 8. november tilbage og havde da faaet indhandlet en hel del. Og 18. november tog han saa ud til Ravn-øerne og Kûk-øerne, hvor Grønlænderne var uddøde, for at sammensamle det spæk og andre varer, de havde efterladt sig. Han kom hjem med en hel del varer 4 dage efter. — Han og Niels Egede rejste flere gange om hos nabofolkene for at undersøge de syge. —

1733 fik Hiort Matthis Jochimsens broder *Just Vagel* til assistent da han behøvede ham til assistance, ikke blot i sin fraværelse paa togterejser, men ogsaa som kontorist. —

Hans Egede var imidlertid ikke helt tilfreds med at have Hiort som købmand ved Godthaab, da han gerne vilde have sin søn Niels ansat i den stilling. Saa blev Hiort da ogsaa aaret efter forflyttet til den nyanlagte koloni Christianshaab i Diskobugten, som Hans Egede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

siger: »hvilket kand være billigt, for hans lange Tieneste her i Landet«. Hans »liiderlige Kone« var da ikke oppe i Grønland, og Hans Egede bad da om, at hun igen maatte komme derop, da de jo dog var ægtefæller. Men det vides ikke, om hun kom derop. —

21. maj 1734 begav Hiort sig saa med det nysankomne skib op i Diskobugt og var da med til at anlægge den nye koloni, hvor saa han og Mathias Fersleff blev handelsledere. Her levede de sammen med missionær Bing, og senere med missionærerne Paul Egede og Lauritz Alsbach.

1735 skrev Hiort og Fersleff en indberetning til monopolindehaveren Jac. Sewerin om udsigten til handelens fremgang ved den nye koloni; de skrev bl. a., at det »adskillige Gange er passerit, at Grønlænderne hafver borget Vahre hos os og samblet Speck til deris Betaling«, men at de hollandske hvalfangeres handlen med Grønlænderne dog generede dem.

Hiort var endnu 1739 i Christianshaab, da 4 hollandske skibe oppe ved »Maklykout«, det senere Jakobshavn, blev erobret af Sewerins skibe.

Han rejste saa vistnok hjem 1740, og hans senere skæbne er ukendt. —

CHRISTOPH. HOLM

Missionær.

Christopher Holm blev født 6. oktober 1747 i København som søn af haandværksmester Johan Peder Holm og hustru Lovise Fischer.

1760 blev han discipel i Nykøbing Falsters katedralskole og dimitteredes herfra til universitetet 1770. Aaret efter tog han filosofisk eksamen med laudabilis og erholdt da baccalaurgraden, hvorefter han studerede theologi. Nu blev han saa forlovet med en præstedatter, og da dennes moder havde tilbragt hele sin ungdom i Grønland og havde en søn som missionær deroppe, fik han ogsaa selv lyst til at komme derop og blev da 1773 alumnus paa »det grønlandske Seminarium«, hvor han saa blev undervist i sproget af sin forlovedes morbroder.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Og da han gerne snart vilde derop, tog han allerede 1774 i august embedseksamen, for hvilken han kun, formodentlig paa grund af sin korte studietid, fik 3. karakter. For sin dimisprædiken fik han dog derimod haud illaudabilis. 21. marts 1775 fik han saa kgl. udnævnelse til missionær og ordineredes i Frue kirke ti dage senere. Saa blev han 20. april viet i Frue kirke til *Mette Elisabeth Saabye,* født 16. september 1753 paa Strynø som datter af senere sognepræst til Aagerup og Kirkerup ved Roskilde Jørgen Nielsen Saabye (1705-67) og hustru Petronelle Hansdatter Egede (1716-1805).

Saa rejste de kort efter til Grønland. Her skulde han foreløbig være »Anden Missionaire« i Godthaab. Det var egentlig meningen, at Holm skulde være afløser af Holsteinsborgs missionær Jæger, naar denne skulde hjemgaa, men da der ikke deroppe var husrum til to gifte præster, anbragtes han ved Godthaab som hjælpepræst hos missionær Thomas Wiborg, som ogsaa skulde fortsætte hans undervisning i grønlandsk. Holm medbragte missionskollegiets skrivelse desangaaende, og heri stod bl. a., at de to præstefolk maatte »see til at leve i Kiærlighed sammen, at ikke Herrnhutterne og deres Tilhængere skulde faae Anleedning til at fiske i rørt Vande«. Denne paamindelse kunde godt have været sparet, thi de to missionærer harmonerede godt med hinanden og deres hustruer var kusiner, da nemlig pastor Wiborg var gift med Holsteinsborgs købmand Niels Egedes datter, og de to familier tilbragte da to aar sammen i udmærket fællesskab. Holm lærte ikke blot af Wiborg at tale godt grønlandsk, men ogsaa at drive missionsvirksomhed paa bedst mulige maade. —

Da saa Holsteinsborgs missionær hjemgik 1778, overtog Holm hans embede, men han rejste derop aaret før. Her kom han ligeledes til at leve meget behageligt sammen med koloniens andre tjenestemænd. Hans hustrus morbroder Niels Egede var nu hvalfangstinspektør der ved stedet, og hendes fættre Jørgen Frederik og Hans Egede var henholdsvis købmand og underassistent ved kolonien. De fik ogsaa aaret efter deres ankomst dertil besøg af hans svoger Hans Egede Saabye og hustru, da disse forlod deres embede ved Claushavn i Diskobugt og hjemgik. Egede Saabye siger i sin dagbog, at han og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hans kone »ville giøre en Reise til Holsteinsborg; maaskee træffe vi der Skib, og da reise vi hiem, hvis ikke, opmuntre vi dog Sindet hos vore Venner«, thi der havde de »min Morbroder, Capitain Egede med Kone og Søn, som var Kiøbmand, og endnu en kjær Søster og Svoger, Pastor Holm«. De modtoges da ogsaa »med inderlig Glæde, og i nogle Uger, i Slegtninges og Venners Kreds, nøde megen Godhed, og mange Vederqvægelser baade for Sind og Legeme«. Saa kom der et lille skib, og 22. august tog de saa »den ømmeste Afsked« med deres slægtninge. —

Missionær Holm virkede meget energisk og nidkært. Menigheden bestod nu af flere hundrede medlemmer, og i Holms tid var der flere, som blev daabsundervist; han fik ialt døbt godt et halvthundrede katekumener. Han berejste meget hyppigt hele kolonidistriktet og af hensyn til befolkningen oprettede han, ligesom provst Thorhallesen og missionær Wiborg havde gjort i Godthaabs distrikt, flere »Kateketmissioner«, idet han uddannede flere unge mænd til kateketer og ansatte dem ved bopladser i distriktet. Et par stykker underviste han ogsaa i dansk og sendte dem saa til Danmark til videre uddannelse.

Skønt missionær Holm var højt agtet og anset af befolkningen, omtalte den berygtede inspektør Bendt Olrik ham meget ufordelagtigt, og det skønt Holm, da inspektøren i aaret 1783-84 boede ved Holsteinsborg, var meget hensynsfuld overfor ham, og hans kone, da inspektørens fik et barn, holdt dette over daaben. Men Olrik var som bekendt meget hensynsløs overfor Egedeslægten, saa det var vel derfor, han omtalte Holm saa slet. Han paastod bl. a., at han beherskede købmand Egede, og sagde iøvrigt om ham, at han »eiede, eller bildte sig ind at eie, indsigter, men besad langt meere Sneedighed, allermeest Dristighed og Opblæsthed«, ligesom han ogsaa paastod, at han var »gruelig gierrig«, og naar matroserne ikke ofrede til ham, blev de »forfulgt paa det haardeste fra Prædikestoelen«, og at han »udsuede Grønlænderne, men paa saadan Maade, at han slap igiennem, og gav sig under alt dette Skin af en barmhiertig og hielpsom Mand blant Grønlændere og Danske« — hvilket aldeles ikke var sandt, da Holm nemlig tværtimod var overordentlig afholdt af alle som følge af sin missionsvirksomhed. Da han 1784 kom hjem til Dan-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mark, berettede han f. eks. missionskollegiet om den grønlandske menigheds »Bedrøvelse ved min Hiemreise«. — Senere meddelte han kollegiet, at han havde »een Deel Ord til at forbedre den grønlandske Lexicon med«. Hans interesse for Grønland vedblev stadig; 1806 udgav han saaledes en bog: »*Et Par Ord* i Anledning af Hr. Edward Christie Heibergs Forslag til Hvalfangstens Drivt i Stradtdavid.« —

23. september 1785 udnævntes Holm til sognepræst i Elmelunde paa Møen. Her boede han i Hjertebjerg præstegaard i mange aar og blev meget afholdt af menigheden, der betragtede ham som »en venlig gammel Herre«. I juli 1799 var biskop Balle dernede paa visitats; han fandt da, at »Sognepræsten Hr. Holm prædikede godt og opbyggelig«, samt at »Ungdommen viste sig meget ferm«. Holm virkede her som præst til sin død 21. august 1819. Hans hustru boede derefter i præstegaardens enkesæde til sin død 1832.

En af deres døttre blev gift med en løjtnant *Johann Georg Andræ;* deres søn, den senere geheimekonferensraad *Carl Georg Andræ,* blev født 14. oktober 1812 i Hjertebjerg præstegaard og undervistes først af sin morfader. —

JOACHIM HOLM

Overassistent.

Joachim (Jochum) Holm blev født i Simmerbølle paa Langeland 1754 som søn af degnen dersteds Peder Holm (død 1804). Han blev døbt 6. søndag efter Trinitatis.

Han »oplærtes ved Pennen« fra barndommen, formentlig paa embedskontorer, og indstillede sig allerede 26. januar 1770 til dansk juridisk eksamen, hvilken han bestod med karakteren »beqvem« for den teoretiske og »vel« for den praktiske prøve.

Efter eksamen fik han ansættelse paa admiralitetskontoret som kopist og erhvervede sig herfra en udmærket attest af sin chef, etatsraad Perbøll.

Derefter var han i en lang aarrække ansat paa embedskontorer i Norge, først som fuldmægtig hos amtsforvalteren paa Larviks grev-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skab og derefter i fem aar i samme stilling hos fogden i Nordre Telemark. Han havde ogsaa en tid kondition paa Sunnmøre og i Romsdal, hvor han blev forlovet med en datter af sognepræst Budde i Tingvall; men da forlovelsen blev afbrudt, rejste han i begyndelsen af 1783 til København. Her søgte han atter embede i Norge, dels retsbetjeninger og dels tolderstillinger, og da han ikke fik nogen af dem, søgte han i november 1784 posten som fyrinspektør ved Lindesnes. Han bemærkede i denne sin ansøgning, at han nu havde »solliciteret i nesten 2de Aar« og ikke havde raad til at leve længere i København. Da han saa hellerikke fik denne stilling, vendte han tilbage til sin tidligere fuldmægtigpost oppe i Norge, som han da bestred i to aar.

Derefter vendte han tilbage til København og blev her kontorist ved den kgl. grønlandske handel. 1. april 1788 bestemtes han da til udsendelse til Nordgrønland. Kort efter afrejste han, og direktionen medgav ham attest for, at han var »et dueligt og sat Menneske«.

Ved ankomsten til Godhavn blev han da »Haandskriver« paa inspektoratskontoret. Dette var dog kun rent midlertidigt, thi allerede 13. november samme aar forfremmedes han til hvalfangerassistent ved Fortunebays anlæg vest for Godhavn. Hellerikke denne tjeneste stod han længe i — det vil sige, han beholdt den nok, men konstitueredes 8. juni 1789 til »tillige at være Oberassistent ved Logen Godhavn«. Egentlig var han 18. maj af direktionen destineret til hvalfangstleder ved Godhavns anlæg, men dette kunde ikke gennemføres, da nemlig inspektøren stod i forlegenhed for en til at besætte overassistentsposten med.

I inspektørens hjem traf han en ung pige, som han blev forelsket i. Hendes navn var *Ane Marie Melefsky* og hun kaldtes »Inspecteur Willes Fosterdatter«, men har dog vistnok kun været der som husjomfru. Hendes herkomst er ukendt, men hun har sikkert ikke været 20 aar gammel, idet hun nemlig maatte konfirmeres, før hun blev gift. Hun konfirmeredes da 25. maj i inspektørhuset, og 27. august viedes hun og Holm sammesteds.

Det har sikkert været meningen, at Holm da skulde have ansættelse som etablissementsbestyrer. Imidlertid kaldtes inspektør Wille 1790 hjem og afløstes af inspektør Børge Johan Schultz. Det afhang

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saa af ham, om han vilde anbefale Holm til en saadan stilling. I vinterens løb gik det da ogsaa godt, og i skrivelse af 9. maj 1791 roste inspektøren ham for »modfuld Optræden ved nærgaaende Begegnelser og Fornærmelser« fra engelske hvalfangermandskabers side; der laa nemlig paa engang 4 skibe paa havnen, og besætningerne herfra skaltede og valtede i kolonien. — Senere fandt inspektøren dog, at Holm endnu ikke egnede sig til en saa selvstændig stilling, og 1. oktober 1791 forflyttede han ham til stillingen som hvalfangerassistent ved Claushavn og handelsassistent ved Christianshaab. Dette var en besværlig dobbeltstilling, som krævede mandens nærværelse ved Claushavn, saa ofte der var anledning til hvalfangst, og ved Christianshaab, saa ofte bestyreren der havde brug for hans kontor- eller handelstjeneste.

Dette blev da ogsaa for meget for Holm. Han skrev bl. a. til inspektøren, at »Christianshaab var et Sted, hvor ingen kunde arbeide«, nemlig som undskyldning for, at han endnu ikke havde kunnet faa sine regnskaber for hvalfangstanlæget gjort færdige. Inspektøren befalede ham da at gøre dem færdige snarest muligt og derefter begive sig med koloniskibet til København. —

Saaledes endte exam. jur. Joachim Holms Grønlandsvirksomhed, der havde lovet saa godt. Hans senere skæbne er kun lidet kendt. 1803 levede han i København med familie »i smaae Kaar«; sandsynligvis har han da haft privatstilling som kontorist hos en prokurator. Senere vides der intet om ham. —

CHR. FRED. HOUNT

Købmand.

Christian Frederik Hount blev født 1. maj 1767 i Egen paa Als som søn af »Diacon« (kapellan) Jacob Nielssen Hount (1731-93) og hustru Anna Elisabeth (død 1776).

Da han var to aar gammel, blev hans fader sognepræst i Søgne i Norge. Han kom da i Christianssands skole og dimitteredes derfra 1786; 30. september tog han da »Examen artium« paa universitetet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med 3. karakter. Derefter studerede han jura og tog 28. januar 1795 embedseksamen med karakteren haud illaudabilis.

Efter saa at have været kontorist hos sagførere fik han i maj 1799 ansættelse ved den kgl. grønlandske handels kontor og udsendtes samme aar til »Det nordre Inspectorat«. Efter sin ankomst til Godhavn arbejdede han saa en tid paa inspektoratskontoret, men blev allerede 9. september ansat som koloniassistent i Umanak. Men paa grund af den sene aarstid naaede han ikke længere end op til Ritenbenk, hvor han da maatte blive, indtil det blev slædeføre, og han kom da først op til Umanak i februar 1800.

Her fik han meget at gøre, da nemlig kolonibestyreren, købmand Otte Rosenstand, aaret før havde brækket sit ben, der paa grund af manglende lægehjælp efter lang tids sygeleje var blevet stift, og alle forretningerne maatte derfor besørges af assistenten. Hount var kun halvandet aar i denne tjeneste, men det blev en meget ubehagelig og svær tid. I sommeren 1800 havde alle skibene til Nordgrønland paa grund af særlig slemme vejrforhold haft meget lang overrejse, og da de omsider naaede op, maatte de alle overvintre i Diskobugten. Umanakskibet kom først til Godhavn 4. oktober og forsøgte da at naa op til sit bestemmelsessted, men dette lykkedes ikke, og 30. oktober kom det saa tilbage til Godhavn og overvintrede der. Saa tidligt det da lod sig gøre aaret efter, hvilket først var i juni, da isen nemlig ligger længe i Umanaksbugten, rejste det da derop, men med stærkt reduceret ladning, især hvad proviantsorter angik, idet nemlig de mange skibes overvintring havde haft til følge, at der maatte bruges mange af disse sorter. Og da skibet skulde hjemgaa, maatte det forsynes med proviant til hjemrejsen, saa det blev kun meget lidt, kolonien blev forsynet med. Og samme aar, 1801, kom der kun 3 skibe til Nordgrønland, dels paa grund af krigen med England og dels paa grund af overvintringerne. Umanak fik sletintet skib, men skulde forsynes med varer fra etablissementerne i Diskobugt, men dette blev kun lidt.

Disse uheldige forhold havde ikke blot til følge, at officerer og mandskab i Umanak maatte nøjes med meget indskrænkede kostrationer, men ogsaa, at de fik stort besvær med at skaffe rum til de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i løbet af saa lang tid ophobede produkter fra det store distrikt. Det var inspektørens mening, at de overlastede pakhuse allerede i efteraaret 1800 skulde have været »lettede« ved at lade koloniens jagt gaa fuldlastet ned til Godhavn, og assistent Hount var villig nok til at gaa ned med varerne, men købmanden turde ikke lade ham vove forsøget paa saa sen en aarstid.

Som følge af de indskrænkede kostrationer drev Hount personlig garnfangst af sæler om vinteren, kørte langt omkring paa fjorden med sin hundeslæde og fik for det meste godt udbytte deraf.

Fra begyndelsen af maj maaned 1801 stationeredes han saa ovre paa Nûgssuaqs-halvøens nordside ved stedet Sarfarfik, hvor han startede og ledede kulbrydning til koloniens vinterforsyning. Ogsaa medens han opholdt sig der, fortsatte han garnfangsten til isens opbrud i juni. —

Imidlertid kaldte inspektøren ham senere paa sommeren ned til Godhavn, da han havde brug for hans tjeneste paa inspektoratskontoret, og han kom da derned med jagten 31. august. Sagen var, at inspektør *Bendecke* saa sig nødsaget til at gaa hjem paa grund af sygdom og derfor allerede i Marts havde tilkaldt købmand *Motzfeldt* fra Ritenbenk for at konstituere ham i embedet, men denne, der selv var dansk jurist, ønskede yderligere juridisk assistance.

Hount var da fuldmægtig paa inspektoratskontoret vinteren over. Imidlertid døde købmand Møller i Jakobshavn i maj 1802, og Hount maatte da overtage hans stilling, samtidig med at han ordnede den afdødes bo. 12. april 1804 fastansattes han saa af direktionen som købmand i Jakobshavn.

Motzfeldt, der samtidig blev udnævnt til inspektør for Nordgrønland, havde 1803 taget orlov og beskikket Hount til sin stedfortræder, og denne maatte da forlade sin nyerhvervede købmandspost og var derefter konstitueret inspektør fra august 1803 til august 1804.

Under hans konstitution blev assistenten i Egedesminde, *Broder Sixtus Nicolai Cortzen,* pludselig sindssyg og døde 18. oktober 1803. Hount, som nu fik boet under behandling, tilbød enken at blive husbestyrerinde hos sig, og hun flyttede da til Godhavn med sin lille søn *Severin Michael Cortzen* (født 1802 i København, død 1881 ved

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Niaqornat i Umanaksbugten som fhv. købmand; han forlod aldrig Grønland).

Efter sin tilbagevenden til Jakobshavn blev Hount da gift der med sin husbestyrerinde 25. august 1804. Hendes navn var *Cathrine Louise Tetzler;* hun var født 1777 (døbt 25. april) i København som datter af borger Michael Tetzler og hustru Marie Kirstine Lorentzen.

I Jakobshavn levede Hount nu nogle aar, førte et gæstfrit hus og var højt anset baade af Europæere og indfødte. Han havde ry for at være en »driftig og dygtig Coloniebestyrer«. Handelen trivedes vel under hans ledelse, dog havde han det uheld, at koloniens store spækhus, »det beste i Landet«, bygget 1790, natten til 6. juni 1806 brændte med alt indhold, 60 tdr. spæk og en mængde inventarier. Ilden formentes paasat af en Grønlænder, der ansaa sig forurettet af købmanden. Men skønt der i længere tid foretoges forhør og undersøgelser i sagen, blev denne ikke opklaret.

Imidlertid taalte Hount ikke det grønlandske klima. Han angrebes af skørbug hver vinter og ansøgte derfor 1808, da anfaldet var særlig slemt, om hjemgangstilladelse, men saa døde han lige efter, 20. april 1808. —

Hans enke blev senere gift med købmand *Hans Mossin Fleischer* (Knud Rasmussen var deres sønnedattersøn). —

Hans datter *Sophie Frideriche Hount,* født 31. juli 1806, blev 17. august 1823 i Umanak gift med assistent, senere købmand *Frederik Lassen* (1798-1872), men døde allerede 15. april 1833 i Godthaab. —

NIELS HVEYSELL

Missionær.

Niels Hveysell blev født 27. marts 1752 i Hvirring ved Horsens som søn af skoleholder Peder Hveysell og hustru Anne Margrethe.

Senere blev faderen skoleholder i Ousted og Taaning, og sønnen blev da taget under opdragelse af en fru de Lichtenberg, som satte ham i Horsens latinskole. Derfra blev han dimitteret til universitetet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1773, og som student blev han da, efter at han havde taget filosofisk eksamen, huslærer i en aarrække. Derefter studerede han theologi og tog saa embedseksamen 26. juni 1781 med haud illaudabilis, og for sin dimisprædiken fik han laudabilis.

Som kandidat blev han saa af missionskollegiet antaget til alumnus paa »det grønlandske Seminarium«, og hos sin sproglærer, biskop Paul Egede, traf han en ung pige fra Grønland, som han blev forlovet med. Hun havde boet hos Egede siden 1775.

31. Marts 1784 fik Hveysell saa kgl. udnævnelse til missionær i kolonien Sukkertoppen og ordineredes 21. april i Frue kirke sammen med to andre Grønlandsmissionærer, Peter Rudolph Heide og William Alexander Meyer. 17. maj blev han saa i Vartov kirke viet af biskop Paul Egede til sin forlovede *Charlotte Amalie de Svanenhielm,* født 29. april 1763 i Christianshaab som datter af købmand Jonas Lillienschiold de Svanenhielm (1726-1801) og hustru, Grønlænderinde *Birgithe* (1732-75).

Derefter rejste de afsted og ankom til Sukkertoppen 12. juli. Hveysell blev meget hurtigt dygtig i grønlandsk og virkede energisk og nidkært. Han berejste meget hyppigt sit lange distrikt, hvor der var 8 beboede pladser. Menigheden bestod ved den forrige missionær Berthel Laersens død 1782 af 81 familier; under missionær Ginges vikariat var der tilkommet 6 familier, og under Hveysells virksomhed tilkom der ialt 45. Hveysell indførte konfirmation; han skrev 1789 til missionskollegiet, at han havde besluttet »at tage baade unge og gamle Proselytter i Confirmation for der at igientage deres Daabsløfte«.

Hans dygtighed i grønlandsk havde ogsaa til følge, at han stadig oversatte og hjemsendte til missionskollegiet forskellige bibelske skrifter, især fra det gamle testamente; saaledes hjemsendte han et aar hele to profetskrifter, Obadias og Jonas. —

I sommeren 1785 tog Hveysell og hans kone paa besøg til købmand Svanenhielm i Christianshaab. — Til sine rejser havde han købt en konebaad, og han ansøgte da missionskollegiet om at faa godtgjort bekostningen deraf og faa et aarligt beløb til betaling af roersker, hvilket kollegiet da omsider gik ind paa. — 1787, da mis-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sionær Ginge var paa besøg i København, berejste Hveysell Godthaabs distrikt. —

Hveysell havde en elendig bolig i Sukkertoppen, hvilket nedbrød hans helbred, hvorfor han ansøgte kollegiet om at maatte nøjes med at blive 6 aar deroppe, hvilket dog ikke kunde tillades, da gifte missionærer skulde være 10 aar i landet.

Han havde kun et eneste lille værelse at bo i med kone og børn og kunde ikke engang faa et pulterkammer eller skur at stille sine proviantkasser hen i. I den anledning henvendte han sig flere gange til inspektøren, men forgæves. Den berygtede inspektør Olrik var nemlig ogsaa modstander af ham. Han skrev efter hans ankomst til direktionen, at skønt han ikke kendte nærmere til missionær Hveysell, var han dog vis paa, at han »staaer i stærk Connextion med Købmanden i Holsteinsborg Egede og Præsten Heide og derfor er mig gram«. Og da Hveysell selv skrev til handelsdirektionen om sin slette bolig, og denne da henstillede til Olrik at prøve paa at skaffe ham lidt bedre bekvemmeligheder, afviste inspektøren dette, idet han erklærede, at missionæren »kan ei faae meere Huus-Rum end det han har, som er godt og tilstrækkeligt«. Et par linier efter sagde han rigtignok med en mærkelig logik: »jeg nægter ikke, at han jo kunde behøve meere,« men »overgav man ham den heele Colonie, torde det endnu maaskee ikke være vel, men høye Øvrighed veed af egen Erfaring, hvor ufornøyelige Missionairerne ere«. Naar Olrik mente, at Hveysell ikke behøvede mere husrum, var aarsagen hertil vistnok, at præsten var gift med en blanding, hvilket inspektøren nærede saa stor ringeagt for, at han endog i en officiel skrivelse betegnede hende som »Hr. Hveysells Tøss«! — Direktionen gav ham imidlertid i anledning af præstens »iidelige Klager over for lidet Huusrum, som Hr. Cammerraaden selv tildeels har indrømmet« bestemt ordre til at sørge for, at Hveysell i hvert fald fik et kammer til og lidt bedre udenomsbekvemmelighed. —

Hveysell kom ogsaa til at staa i et andet ubehageligt forhold til inspektøren. Da mandskabet ved Sukkertoppen nemlig 1785 »giorde Oprør og øvede Voldsomheder mod Kiøbmand Lund«, gav Olrik missionæren skyld derfor, idet denne, da købmand Lund gav julegilde,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

havde givet mandskabet en flaske brændevin. Olrik mente da, at Hveysell »havde formodentlig for at vinde Matrosernes Yndest, ogsaa grebet sig an«, men at dette da havde »fremkaldt Optøierne«. Og han sagde selv til Hveysell, at »han burgte mulkteres, og dersom han tiere kom igien med saadan en Godgiørenhed, skulde dette skee«. —

I slutningen af 1780-erne opstod der et religiøst sværmeri i Evighedsfjorden nordfor Sukkertoppen, indledet af et ægtepar, Habakuk og Marie Magdalene. Hveysell havde da baade skriftligt og mundtligt »advaret dem og søgt at overbevise dem«, men uden nogen virkning. Hans breve blev »som skadelige dømt til Ilden«. Flere gange rejste han hen til dem, men kunde ikke faa bugt med dem ved sine prædikener og samtaler. Han henvendte sig da til inspektør Olrik og anmodede ham om at straffe dem, hvilket inspektøren dog ikke vilde.

Sværmeriet tiltog nu, og mange af distriktets menighedsmedlemmer sluttede sig dertil. Omsider fik dog Hveysell sammen med sin formand Laersens søn, kateket Frederik Berthelsen, bugt dermed, og Olriks efterfølger, inspektør Lund, støttede dem. Da missionen 1792 reduceredes, saa der ingen missionær skulde være ved Sukkertoppen, erklærede inspektør Lund, at det da kunde risikeres, at »det Sværmerie, som *Missionaire Hr. Hveysell* ved sin priselige Nidkierhed har faaet standset, vil igien opstaae, hvorfor Gud dog frie os«. —

Da Hveysell kom hjem 1792, maatte han hele to aar leve med kun 80 rd. aarlig i vartpenge, thi først 25. juli 1794 udnævntes han til sognepræst ved St. Clemens kirke paa Rømø. Han har dog sikkert været endel sammen med sin svigerfader, købmand de Svanenhielm, thi denne var kommet hjem 1790. Og aaret efter havde han sendt sin svigersøn i Sukkertoppen et brev, hvori han bl. a. skrev: »Her haver, siden Ankomsten hertil, været tyk, taaget og usund Luft, og neppe en Dag noget Glimt af Soelen, hvilket ikke kommer overens med Disco Bugtens og Christianshaabs Clima, hvor der, nesten bestandig, er klar Luft, Soelskin og behagelig Veir. Hvad mig selv angaaer, haver ieg vel her nødtørftig Udkomme, men ieg længes dog, og maaskee bestandig vil længes efter Christianshaab, hvor ieg haver været min meeste Tiid, neml: 40 Aar. Jeg fandt større Fornøyelse der, end nu i det pralende Kiøbenhavn, hvori ieg finder slet ingen Behag.«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han flyttede da i foraaret 1797 over til svigersønnen paa Rømø, hvor han døde i præstegaarden 27. december 1801 som slægtens sidste mand. Hans grav ses endnu i Rømø kirke.

Pastor Hveysells kone døde 10. februar 1824 og han selv døde 15. april 1829. — Der lever endnu slægtninge af dem paa Rømø. —

MICH. HVIDSTED

Kateket.

Michael Hvidsted blev født 1747 i København som søn af en skomager ved navn Jacob Hvidsted. Han skal have været i slægt med Egederne.

Faderen døde, mens han var lille, og han kom da i skole paa Vajsenhuset, hvor han da blev undervist i ti aar. Derefter blev han bestemt til at skulle sendes til Grønland som kateket.

1764 blev han da ansat ved Holsteinsborg. Her blev han aaret efter konfirmeret af missionær Glahn. Det var ogsaa meningen, at denne skulde undervise ham til student, men det viste sig, at han ikke havde evner dertil.

Derimod var Glahn meget tilfreds med ham som sin medhjælper i missionsgerningen. Allerede i 1766 virkede han paa to steder paa engang. Han boede ved kolonien i et grønlandsk hus, da der ikke var indrettet noget værelse til missionsbetjentene. Og han opholdt sig ogsaa paa halvøen Timerdlît paa sydsiden af Holsteinsborgs skibshavnsbugt. Her holdt han da »dagligen Morgenbøn med Repetition, Underviisning, for dem, som lære at læse i Bog, Underviisning for Katekumenerne«. Saa gik han ind til kolonien »for at underviise de Børn, som findes der« og saa atter ud til Timerdlît, hvor han saa igen underviste katekumenerne, og saa holdt han aftenbøn et af stederne. Missionær Glahn boede da endnu ved Amerdloq paa nordsiden af skibshavnsbugten. I oktober var Hvidsted da saa uheldig at falde, hvorved han fik en benskade, saa han laa syg i flere uger, men saa kom sig igen og fortsatte sin nævnte virksomhed. I paaskeugen 1767 holdt han grønlandsk Gudstjeneste ved kolonien.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hvidsted var en særdeles dygtig kajakroer og rejste da om sommeren rundtom til teltpladserne. Her boede han saa en tid i et af teltene hos Grønlænderne, »deels for at underviise disse, deels for at have Opsyn med vore Døbte«. I marts maaned 1767 var han saa uheldig, at hans kajak stødte paa isen og kæntrede, men han reddede sig dog op paa en isskodse og bjergede ogsaa sin kajak. —

Provsten for Sydgrønland, missionær Thorhallesen, som 1775 var paa visitattion ved Holsteinsborg, erklærede, at »Hr. *Wistæd* har tient som Catechet i 12 Aar, kom ung til Landet, har dog ikke havt synderlig Gave til Sproget, maaskee fordi han kom for tidlig fra Missionairens Opsigt, for at opholde sig hos Grønlænderne udenfor Colonien. Missionairen roser ham ellers for Fliid og Troeskab i alt det, ham befales«. Saa siger provsten, at nu havde Hvidsted ikke længere lyst til at blive i Grønland og ventede at faa missionskollegiets tilladelse til at hjemgaa.

1777 hjemgik han saa for at prøve at faa en stilling i Danmark. Men dette lykkedes ham ikke, og aaret efter vendte han saa tilbage til Holsteinsborg, hvor han da fortsatte sin kateketvirksomhed. I december 1778 døbte han endog et par tvillinger derude paa Timerdlît. — 1781 blev han ansat ved kolonien som assistent »ad interim«, og 1783 fik han fastansættelse som saadan. Men han medvirkede samtidig ved missionen. —

1784 hjemgik han saa atter i haab om at kunne faa en stilling derhjemme. Det lykkedes ham dog heller ikke denne gang, og 1786 androg han da om atter at maatte blive kateket oppe i Grønland. Missionskollegiet sendte ham saa med det samme derop, og nu blev han kateket ved Frederikshaab. Ogsaa her udvirkede han en god virksomhed, uagtet den berygtede inspektør Olrik erklærede ham for »et aldeles udueligt Menneske« og beskyldte ham for snighandel, hvilket sletikke var sandt. I Frederikshaabs missionariat boede han mest hos den grønlandske menighed paa bopladsen Iluilârssuk, hvor missionær Fabricius ogsaa havde boet en tid.

1791 tog han saa afsked, men maatte overvintre ved Julianehaab til aaret efter. Saa bosatte han sig i København, hvor han døde 18de december 1795 — i Store Kongensgade 162.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

NIELS F. IRGENS

Købmand.

Niels Fogh Irgens blev født 1750 (døbt 15. februar) i Greve som søn af sognepræst, 1764 provst, Christian Frederik Christensen Irgens (1714-73) og 1. hustru Anna Marie Nielsdatter Fogh (1726-66); provsten blev gift igen 1768 med Mariane Sørensdatter Bloch (1732-1807). Slægten var norsk; provsten var præstesøn fra Askim i Aggershus stift.

Sønnen blev undervist i hjemmet sammen med sine brødre, først af faderen og derefter af huslærer. 18 aar gammel fik han saa ansættelse i det grønlandske handelskompagni i København, og 1769 udsendtes han til Grønland, hvor han blev underassistent ved Egedesminde. Aaret efter forflyttedes han saa til Christianshaab, hvor han blev assistent.

I Egedesminde havde han truffet en ung pige, som vandt hans hjerte, og 6. september 1772 blev han viet der til *Ane Dorf,* født 1752 (døbt 3. decbr.) i Claushavn som datter af Egedesmindes købmand Johannes Pedersen Dorf og hustru, Grønlænderinde Mette. Det var missionær Egede Saabye fra Claushavn, som havde viet dem, og dette blev han irettesat for af handelsdirektionen, da missionærerne kun med dennes tilladelse maatte vie danske til indfødte. Egede Saabye erklærede imidlertid, at »strax i Efteraared forlangte Kiøbmand *Dorf* af mig at *copulere* Assistenten ved *Chaab* Ms^r *Irgens* til hans Datter, hvilken Begiæring Jeg og uden Compagniets nærmere Resolution opfyldte paa disse Grunde«; »at naar en tømmermand eller bødker maatte gifte sig, »som dog var Matroser /: hvilket var Compagniets Svar den Sag angaaende :/«, saa syntes han, at en assistent »som Officiant icke kunde nægtes det«, tilmed naar bruden var købmandsdatter.

Assistent Irgens havde fast bolig ved Christianshaab i koloniens vaaningshus. Men visse tider af aaret, navnlig i skibstiden om sommeren, boede han oppe ved logen Claushavn, der hørte ind under Christianshaab, og her var der i missionærboligen en »Assistentsstue«, og saa gik han i kost hos Egede Saabyes, som han stod i et udmærket forhold til. Naar han f. eks. paa embedsvegne skulde rejse

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fra Christianshaab op til Jakobshavn, anløb han altid Claushavn og tog da gerne Egede Saabye og hans kone med over paa besøg til provst Sverdrup og bragte dem saa hjem igen. — I Claushavn oplevede han engang, at to af hans medbragte matroser, da de var fordrukne, nær havde kvalt en af den danske kateket Pedersen Mørks sønner; men præstens kone reddede ham derfra, da Egede Saabye og Irgens nok var i nærheden, men optagne.

Provst Sverdrup gav Irgens vidnesbyrd om, at hans forhold overfor missionen og missionærerne altid var overmaade venligsindet. Han gik ofte til alters, naar præsten var i Christianshaab og naar han selv var i Claushavn eller Jakobshavn. Og engang gennemførte han en tilsyneladende umulig sag, idet han nemlig tog den jakobshavnske assistent Arnkiels kæreste, en udøbt Grønlænderinde, som provst Sverdrup vilde have sendt over til daabsundervisning hos Egede Saabye, hvilket Arnkiel og købmand Dalager ikke vilde have, med over til Claushavn, »uagtet han derved paadrog sig stor Fortrydelse hos sine Med-Betientere«. Og da provst Sverdrup fik den jakobshavnske menighed til at samle produkter til bekostning af en kirkebygning, gav Irgens ogsaa en hel del spæk dertil; han var nemlig en meget ivrig sælgarnfanger og leverede altsaa stof af sin egen fangst.

Da hans svigerfader 1778 tog afsked, blev Irgens hans efterfølger som købmand ved Egedesminde. Her fik han handelen betydelig udvidet, da han nemlig var en meget dygtig handelstogt-rejsende, og da han talte udmærket grønlandsk, blev han meget afholdt af befolkningen. —

1782 skulde han have været købmand ved Ritenbenk, men samme aar havde han faaet løfte om permission, og han rejste da hjem. Aaret efter udnævntes han saa, da købmand de Svanenhielm tog afsked, til dennes efterfølger. Han rejste saa afsted 17. maj og kom til Christianshaab 9. juli. Her fortsatte han fremdeles sin sælgarnfangst. Da f. eks. assistent Marcus Nissen Myhlenphort 1786 kom op til Godhavn og derfra skulde rejse op og ansættes som hvalfangstleder ved Igdlutsiaq sydfor Ritenbenk, og han saa kom til Christianshaab i slutningen af oktober, skriver han i sin dagbog, at »Stedets Kiøbmand Herr Irgens modtog mig med megen Venskabelighed«; og da-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gen efter tog han ham saa med ud paa slædekørsel »for at see til sine Sælgarn, som han havde staaende 1/2 Miil fra Colonien«. Da Myhlenphort saa blev forskrækket over at køre i slæde, idet hundene »tog græsselig afsted«, brast Irgens »i Latter over min Frygtsomhed«. Men han fik dog Myhlenphort interesseret i garnfangst, da der nemlig fangedes tre sæler, og han besluttede da selv at »giøre Forsøg dermed«, hvilket han ogsaa gjorde og fik indført storgarnfangst ved sine senere pladser. —

I maj 1787 blev købmand Irgens dødssyg og sendte da bud efter provst Sverdrup, da han ønskede ham ned til sit dødsleje, og da han kom, overdrog han ham ogsaa at »ordne Sagerne for sin Kone«. Han døde saa 5. juni og efterlod sig da ikke mindre end omtrent 1400 rd., som blev fordelt mellem hans kone og hans søster Engelke Sophie, der var gift med toldkontrollør Fich i Foldingbro. —

Hans enke flyttede saa til Claushavn og blev aaret efter forlovet med assistent *Lammerssen*. Dette gav anledning til en hel tragedie, idet nemlig tømmermand *Svend Pedersen* ved Christianshaab, der ønskede at giftes med hende, blev fortvivlet derover og begav sig i januar 1788 i et forfærdeligt vejr op til Claushavn for at tale med hende, men han omkom undervejs; der blev fra begge sider ledt efter ham i to dage, men han fandtes ikke. —

Enken blev saa gift i maj med assistent Lammerssen (se denne). —

HANS PET. JANSEN

Missionær.

Hans Peter Jansen blev født 1767 (døbt 14. marts) i København som søn af frisør og parykmager, senere billardholder og spisevært Mikael Jansen (1741-1815) og hustru Marie Christine Hansdatter.

Hans skolegang fandt først sted i Nykøbing paa Mors og senere paa Horsens latinskole. Han blev dog privat student 1787 og studerede da theologi. Saa blev han et par aar efter alumnus paa »det grønlandske Seminarium« og undervistes i sproget af lektor Otho Fabricius. Da han saa snart skulde sendes op til Grønland, tog han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

allerede 3. november 1790 embedseksamen med 3. karakter. 21. februar 1791 holdt han dimisprædiken, som han fik haud illaudabilis for. 25. februar fik han saa kgl. udnævnelse til missionær i Egedesminde og ordineredes samme dag i Frue kirke.

26. april blev han saa viet til sin forlovede *Lucie Christine Baumann,* født 1765 (døbt 15. marts) i Vejle som datter af gartner paa Grundet hovedgaard Bertel Baumann og hustru Anna Marie, og ganske kort efter rejste de da afsted.

De ankom til Egedesminde sidst i juli. Missionskollegiet havde givet ham ordre til »med største Omhyggelighed at paaagte, at de døbte Grønlændere ei adspredes paa for mange Steder, men at de, saavidt mueligt, forblive i Nærheden for hverandre«, thi derved vilde da »et mindre Antal Catecheter behøves«. Sagen var nemlig den, at missionskassens indtægter var blevet formindskede.

Han fik ogsaa besked om, at »da vi erfare, at *Confirmation* ei overalt bruges, ville vi: at de, der i deres umyndige Aar ere døbte og ei selv have svaret til deres Daab, overalt skal confirmeres, men de, der som voxne ere døbte og selv have svaret til deres Daab, maae ingensteds confirmeres«.

Jansen underviste da ogsaa endel unge af menigheden og holdt i foraaret 1792 konfirmation, ligesom han ogsaa flere gange berejste hele missionariatet og holdt Gudstjenester paa adskillige pladser, bl. a. ved logen Godhavn og paa Kronprinsens Ejland; han kom nemlig ret hurtigt godt ind i sproget.

Det blev imidlertid ikke ret længe, han kom til at virke ved Egedesminde. Da nemlig missionen reduceredes 1792, og der da kun skulde være to missionærer i Nordgrønland, en i hele Diskobugt og en i Umanak, forflyttedes han med det samme derop.

Her virkede han saa i fem aar meget omhyggeligt og energisk. Han fik da ogsaa samlet adskillige til daabsundervisning og døbte en hel del katekumener. Han foreslog ogsaa missionskollegiet at søge at faa Upernavik, som jo var nedlagt som koloni 1790, geninddraget under missionen ved anbringelse af en kateket deroppe, for at de derværende døbte ikke skulde falde tilbage til hedenskabet, men det lykkedes foreløbig ikke.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ligesom sin formand, missionær von Cappelen, paavirkede Jansen ogsaa menigheden meget stærkt for at faa folkene til at drive isgarnfangst af sæler. Dette havde til følge, at handelsdirektionen 1795 sendte ham en sølvkaffekande »som Præmie for Hans Fliid med Garnfangsten«.

Derimod befandt Jansen sig ikke godt ved Umanak. »Missionshuuset«, der bestod af et lille bindingsværkshus med en stue, et lille kokkekammer og et køkken, var nemlig forfærdelig koldt, og opholdsstuen var utæt og ikke til at faa opvarmet, skønt der var kul nok at faa; inspektøren skriver derom: »Dette Værelse er endog saa utæt, at Snee, Regn og Storm trænger ind.« Boligen var derfor usund; han led selv meget derved, og hans hustrus helbred blev helt nedbrudt. Han ansøgte derfor om hjemgangstilladelse, men fik det ikke.

Derimod fik han 1796 ordre til næste aar at afløse Diskobugtmissionæren, Rudolph Friderich Lassen. Han rejste derfor efter missionskollegiets anordning om vinteren paa slæde ned til Jakobshavn for paa forhaand at aftale alt vedrørende det store Diskobugtsmissionariat med missionær Lassen. Og 1797 flyttede han saa derned og ankom til Jakobshavn 24. august.

Her fik han en bedre bolig, men han var dog utilfreds med at bo ved Jakobshavn, da det var meget besværligt derfra at berejse Egedesmindes langt borte liggende syddistrikt. Han ansøgte derfor om tilladelse til at bo vekselvis ved Jakobshavn og Egedesminde. Der blev imidlertid nu truffet en ordning, som unødvendiggjorde dette. Nu havde nemlig handelen igen faaet indrettet en filial ved Upernavik, og da vilde missionskollegiet gerne have en kateket anbragt der og en missionær til at berejse stedet, og beordrede da 1798 Jansen dertil, fordi Godhavn, hvorfra besejlingen af Upernavik foregik, jo hørte til hans missionariat. Men da Jansen protesterede mod at faa mere overdraget end alt det, han havde, traf kollegiet 1799 den ordning, at Jansen skulde blive boende ved Jakobshavn og derfra berejse alle »Indenbugts Stæder«, nemlig Christianshaab, Claushavn, Ritenbenk og Umanak, medens derimod Umanaks missionær, Ostermann, skulde flytte ned til Godhavn eller Egedesminde og derfra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

»betiene alle Udenbugts Stæder«, nemlig Egedesminde, Godhavn og Upernavik.

Jansen virkede saa i »Indenbugts Stederne« en tid endnu. Det viste sig imidlertid, at han havde meget besvær med Umanakrejserne, og da han var blevet træt af sin anstrængende embedsvirksomhed, foreslog han kollegiet at faa ansat en »6te Missionaire« ved Umanak. Og da dette ikke lod sig gøre, da der ikke kunde skaffes midler dertil, og Umanak foreløbig vedblev at høre under det »Indenbugts Missionariat«, ansøgte han om hjemgangstilladelse et aar før hans pligtige tid var forbi, altsaa 1800. Dette fik han dog ikke bevilget, og han maatte da blive der endnu et aar. Dette blev et meget slemt aar for ham og hans familie, da nemlig Jakobshavnsskibet i oktober 1800 forliste syd for Godthaab med alt deres kommissionsgods og proviantvarer, saa de næsten led hungersnød. —

1801 rejste Jansens saa hjem med skibet »*Jupiter*«, skipper *Broder Rieverts,* og ankom til København 21. august. I april aaret efter skrev Jansen da et brev til købmand Chr. Møller, som denne imidlertid ikke fik, da han døde i maj. Det indlededes saaledes: »Allerhøystærede Ven! Modtag først min reedeligste Tak for et beviist Venskab og Artighed i Grønland«; hvorefter han fortalte om sin kone og sine børn og om sine fremtidsudsigter derhjemme. Brevet indeholder tillige flg. tidshistoriske ytring: »Endelig er da nu den længe forønskede Fred oprettet igien i Europa. Definitiv Freden imellem Frankrig og Engelland blev sluttet i Martz afvigte. Kronen paa et saare stort Værk af det sieldneste Menneske *Bonaparte.*« Han fortæller da ogsaa, at »som en Følge af definitiv Fredens Slutning ere nu Priserne paa Fødevarer betydelig faldne. Man kan nu leve for det halve mod ifior«. Dette var jo meget heldigt for Jansen, da han nu boede i København og kun fik 80 rd. aarlig i vartpenge.

18. juni 1802 blev han saa udnævnt til sognepræst i Nimtofte og Tøstrup i Djursland. Her skal han iflg. traditionen have haft grønlandske hunde, som han kørte med »til Sogns«. Og han siges at have været »meget ivrigt for Vaccinationen« i sin menighed.

27. marts 1803 døde hans hustru her, og 30. september samme aar blev han da viet til sin kusine *Anna Margrethe (Grethe) Jansen,* født

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1785 (db. 1. april) i Nykøbing Mors som datter af daværende stiftsprovst i Aarhus Rasmus Jansen (1746-1827) og 1. hustru Frederikke Petersen (1755-94).

I anledning af, at missionskollegiet forlangte 50 rd. aarlig som afbetaling af gæld erklærede Jansen, at han ikke kunde afbetale mere end 20 rd. aarlig, før han fik et nyt og bedre embede, thi Nimtofte gav ikke over 400 rd. aarlig og han havde maattet gøre gæld til overtagelse af præstegaarden og havde jo i forvejen gæld fra Grønland, »ikke paadraget ved Ødselhed«; i de 6 første aar havde han klaret sig godt, men i de sidste 4 aar kom han »bagud i det dyrere Discobugt og paa Grund af de mange Reiser«. Hans provst i Grenaa gav ham det vidnesbyrd, at han var »en meget retskaffen Mand, ærekiær, reedelig, ordholden, ja endog sparsommelig og huusholderisk«, og ogsaa biskoppen støttede ham, saa han fik sagen ordnet.

Da hans onkel og svigerfader saa 1806 blev biskop i Aalborg, fik Jansen et bedre embede, idet han 17. juli 1807 blev udnævnt til sognepræst i Saltum og Hune i Vendsyssel. Her virkede han saa til sin død 27. april 1825. Hans enke døde 26. juni 1831 i Torkildstrup paa Falster, hvor hendes svoger var præst. —

En søn blev præst og en søn af denne blev ogsaa præst. —

HANS J. JÆGER

Missionær.

Hans Jørgen Adolphsen Jæger blev født 11. november 1741 i Munke Bjergby som søn af sognepræst Adolph Jørgensen Jæger (1702-56) og hustru Ida Marie Eegh (1713-93).

Han blev sat i skole paa Herlufsholm og dimitteredes herfra til universitetet 1757 bl. a. sammen med sin fætter Ephraim Jæger (1737-99), søn af provst Nicolai Jørgensen Jæger i Stege. De studerede da theologi sammen og tog begge embedseksamen i sommeren 1762 med 3. karakter. Fætteren blev da samme aar kapellan oppe i Norge, hvor han endte som provst, medens han selv intet embede fik, men virkede som huslærer. 1765 blev han saa alumnus paa »det grøn-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

landske Seminarium« og undervistes i sproget af lektor Paul Egede i næsten tre aar, saa han lærte ret godt. Viceprovsten i Sydgrønland, Thorhallesen, siger om ham, at han var »kommet temmelig godt efter Sproget, især hvad Grammaticalia angaaer«.

1768 fik han saa kgl. udnævnelse til missionær i Grønland og ordineredes 23. marts i Frue kirke sammen med en anden Grønlandsmissionær, Otho Fabricius. 4. maj blev han saa viet i Søllerød kirke til sin forlovede *Ida Sophie Herrested,* født 1745 paa Dronninglund som datter af landmand Christian Herrested og hustru Cathrine Frigast.

Kort efter rejste de saa afsted. Det var meningen, at Jæger skulde ansættes enten ved Sukkertoppen eller ved Egedesminde. Sagen var nemlig den, at der nu var tale om at oprette et missionariat i Egedesminde, hvor der endnu ingen præst havde været; og missionskollegiet foreslog da Sukkertoppræsten *Laersen* at flytte derop; og hvis *han* ikke vilde det, kunde Jæger tage derop. Da skibet saa kom til Sukkertoppen, erklærede Laersen sig uvillig dertil og skrev til missionskollegiet, at Jakobshavns missionær Jørgen Sverdrup egnede sig bedst dertil, da han var »en habil Mand i alle fornødne Henseender«. Dette paavirkede øjensynligt Jæger, thi da skibet saa kom op til Holsteinsborg, blev han der og skrev da til kollegiet, at »mand har en behøvende god, i Sproget kyndig, og i alle Henseender høist duelig Missionær — — — i Hr. Sverdrup« og at denne ved Egedesminde »unægtelig kunde med Guds Bistand giøre større Nytte end mangen, ja maaeskee end nogen anden«.

Holsteinsborgs missionær, *Glahn,* har utvivlsomt ogsaa ment dette, og vilde ogsaa gerne beholde den nyankommende missionær hos sig, da han nemlig selv skulde rejse hjem næste aar og saa forberede sin efterfølger ved at fortsætte hans sprogundervisning og sætte ham ind i missionsforholdene. Han fik da Jægers til at blive ved Holsteinsborg og gik i kost hos dem. Og Jæger sendte da straks kollegiet en ansøgning om at maatte afløse missionær Glahn, hvilket saa ogsaa skete 1769, og samme aar fik Egedesminde saa en missionær. —

Missionær Jæger overtog da Holsteinsborgs missionariat og fort-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

satte nidkært og energisk sine to formænds missionsvirksomhed; ifl. provst Thorhallesens udsagn udviste han »megen Fliid i Embedet«, ligesom han ogsaa »med Forsigtighed begegnede de mødende Vanskeligheder«.

Menigheden tiltog da ogsaa i hans virketid. Ved hans overtagelse af embedet bestod den af 198 medlemmer, af hvilke 68 dog endnu kun var under daabsundervisning. 1773 bestod den saa af 209 døbte og 76 katekumener, og ved hans hjemrejse af 244 døbte og 46 katekumener. Han døbte ialt 139 hedninger, flest døbte han 1772-73, nemlig 32.

Kun om nogle faa siger Jæger, at de »har kuns den allerfornødneste Kundskab«; men naar de da »viiste Oprigtighed i deres Begiæring om Daab«, mente han, at han ikke burde nægte dem den. 1771 maatte f. eks. 2 katekumeneres daab udsættes, indtil de »ere bragte til en retskaffen Kundskab og Eftertanke om deres lastværdige Opførsel og man kand være nogenlunde forvisset om, at de vil være sande Lemmer af Meenigheden«. — En mand ved navn Marcus var først blevet døbt 32 aar gammel. Han havde i mange aar søgt undervisning og ofte begæret at blive døbt, men hans daab var blevet udsat, fordi hans kone havde »forsætligen forladt ham«, og missionæren mente da, at han først maatte se at blive forligt med konen, hvad han da ogsaa forsøgte, men hun »forhaanede hannem« og erklærede, at hun paa ingen maade vilde bo hos ham som døbt, skønt han »virkelig med Fliid søgte at overtale hende«. Han tog saa en ny hustru af en katekumenfamilie; og da han saa »med megen Fliid har søgt Undervisning og høist indstændig begiært at døbes«, sagde Jæger: »har nu min Samvittighed ei kundet forholde hans Begiæring herpaa«.

Om de fleste af menigheden sagde Jæger ellers, at »deres Kundskabsstandpunkt er godt«, og at mange af dem »vise deres Christendom i Gierning«. —

Da i 1774 en angákoq (aandemaner) havde udøvet mord paa en gammel hedensk mand, mente Jæger, at han burde straffes derfor, men da dette ej kunde lade sig gøre, lykkedes det ham selv at »kyse Drabsmanden bort«. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Paa opfordring af missionær Glahn var menigheden begyndt at indsamle produkter, især naar der fangedes hvaler, til bekostning af en kirkebygning ved kolonien. Jæger fortsatte dette med megen iver, og allerede 1771 havde missionskollegiet da faaet handelskompagniet til at »faae et Forsamlings Huus tilhugget og oversendt«, men da skibet paa oprejsen blev nødt til at overvintre i Norge, kom den ikke op til Holsteinsborg før aaret efter.

Kirken, som skulde have navnet »Bethel«, blev da færdigbygget i løbet af et par aar, og Hellig tre Kongers Dag 1775 blev den da indviet af missionær Jæger ved en skøn Gudstjeneste paa baade grønlandsk og dansk. Provst Thorhallesen siger, at »den Omhyggelighed, som Hr. *Jørgen Jæger* har viist ved den nye Kirkes Bygning samt de Bekostninger, han herpaa har givet af sit eget, udmærke ham især«.

Samme aar i maj maaned kom nemlig provsten paa visitats til Holsteinsborg. Og da saa befolkningen »for den største Deel vare bortflyttede og adspredte efter Sædvane i Fiordene«, sendte Jæger bud ud efter dem, og de fleste af dem kom da ind til kolonien. 4. juni, 1. pinsedag, holdtes der da visitatsgudstjeneste i Bethelkirken. Provsten holdt Gudstjeneste »for Coloniens Folk« (ɔ: de danske), og Jæger for Grønlænderne, hvorefter provsten holdt grønlandsk tale i kordøren. Saa overhørte Jæger efter forlangende selv menigheden, og provsten »giorde og nogle Spørgsmaal imellem for at erfare, af hvad Grund hver svarede paa det tilspurgte«. Senere paa dagen overhørte de saa skoleeleverne; mange af dem var meget dygtige »saavel i Læsning, som hvad andet de havde lært i Skoelen«. —

Jæger var meget afholdt af menigheden, som kaldte ham »palasínguaq«, ɔ: den kære lille præst. 1777 flyttede missionær Holm fra Godthaab op til Holsteinsborg, da han skulde afløse Jæger. De levede da sammen et lille aarstid, og i forsommeren 1778 rejste Jæger saa hjem. —

Omtrent lige efter at han var kommet hjem, blev han vicepræst i Tingsted paa Falster, og 2. juni 1779 udnævntes han til sognepræst i Mariager, Hem og Sem. Her afløstes han af missionær Balwig (se denne), da han 17. april 1782 forflyttedes til Damsholte paa Møen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Her blev han efter en halv snes aars forløb af sorg over sin eneste ulykkelige søn næsten sindssyg og afgik ved døden 16. juni 1794. Hans enke bosatte sig i Stubbekøbing, hvor hun døde 16. juli 1829. —

FR. CHR. KRAGSTEDT

Købmand.

Frederik Christian Kragstedt blev født 1763, vistnok i København, men det vides ikke, hvem hans forældre var.

Efter endt skolegang blev han sat i handelslære og kom saa 24 aar gammel i den kgl. grønlandske handels tjeneste. Han sendtes da op til Grønland og fik 9. juli 1787 ansættelse som assistent ved kolonien Sukkertoppen og blev, da han efter inspektør Olriks sigende var »dygtig Regnskabsfører«, allerede fra 1. juli aaret efter købmand sammesteds. Han kom dog ikke godt ud af det med kolonimandskabet, som ovenikøbet engang overfaldt ham »paa aaben Mark« til forargelse for Grønlænderne. Han havde ogsaa »sygelig og slet Helbred«, og da han alligevel ansøgte om tilladelse til giftermaal med en Grønlænderinde, afsatte inspektøren ham og hjemsendte ham 1789. —

Direktionen vilde dog ikke af med ham og udnævnte ham 14. april 1790 til købmand ved kolonien Umanak, som han overtog 8. august. Ifølge inspektør Schultz havde han »Klogskab og Duelighed« som købmand der. Han fik da ogsaa oprettet flere fangststeder i distriktet, bl. a. et garnfangstanlæg ved Umánatsiaq paa Iherasakøen inde i fjorden, hvilket gav godt udbytte, saa der i vinteren 1792 endog indhandledes 137 fade spæk. Inspektøren opsendte da en mængde kasserede hvalliner, »som kan sælges til Garnfangsten à 4 Sk. pr. Favn«. Og de af mandskabet, som havde tid dertil, skulde lave fangstgarn mod 6 sk. i ducør pr. stykke, og garnene skulde da sælges til Grønlænderne for 10 sk. —

Efter kolonien Upernaviks nedlæggelse paatænktes den 1791 besejlet fra Umanak, men Kragstedt erklærede, det ikke lod sig gøre med de smaa kolonifartøjer, da det var for risikabelt, men maaske lod det sig gøre med konebaade. 1792 fik han saa ordre til at prøve

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

paa at faa 2-3 konebaade, ledet af en paalidelig kolonist, sendt op til Upernavik »endnu i Høst« for at »indhandle en Deel Skind, Duun og Horn«, men især for at efterse de efterladte inventarier deroppe og formane Grønlænderne til »ikke at forgribe sig paa dem«; næste aar skulde der saa blive sendt et skib op for at hente dem og for at handle med folket. —

Kragstedt led stadig af svækket helbred, og i vinteren 1793 blev han endnu daarligere. Han rejste da straks, trods sin svaghed, paa slæde ned til Godhavn for at tale med inspektøren, da han »ikke turde paatage sig Bestyrelsen af Omenak længere«. Han vilde da rejse hjem til sommer, men inspektøren mente, at han først maatte rejse tilbage til Umanak for at aflevere kolonien. Men han skulde foreløbig kun rejse til Ritenbenk og vente der, til han kunde faa en efterfølger.

I en skrivelse af 4. marts, som Kragstedt modtog ved Ritenbenk, meddelte inspektøren ham da, at assistent Randulph skulde være hans efterfølger; han kom snart op til ham, og saa skulde de »reise flux op til Omenak og Leverancen skal da gaae for sig«. Han afleverede da kolonien i slutningen af marts og vendte saa igen tilbage til Godhavn, hvorfra han hjemrejste 15. august. —

Efter hjemkomsten fik han da ved kgl. resolution af 15. juni 1795 bevilget 50 rd. i aarlig understøttelse. Han boede i Pilestræde nr. 96 og var ikke gift. Han var stadig svagelig, og 21. januar 1797 døde han da paa Frederiks hospital.

BERTHEL LAERSEN

Præst.

Berthel (Bartholomæus) Laersen blev født 1722 i København som søn af en drejersvend, og da faderen var død, blev han sat i skole i Vajsenhuset.

Hans Egede, der ved sin tilbagekomst havde faaet bolig paa Vajsenhuset, der jo dengang laa ved Nytorv, og som jo 1736 havde faaet oprettet »det grønlandske Seminarium«, besluttede da at faa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nogle af de velbegavede Vajsenhusdrenge uddannet til lærere og missionsmedhjælpere, eller, som de kaldtes, kateketer, oppe i Grønland. 1739 udsendtes da to af disse, Jens Pedersen Mørk og Berthel Laersen, den første til Christianshaab og den sidste til Godthaab. —

Berthel Laersen blev meget hurtigt sprogdygtig og fik det vidnesbyrd af Grønlænderne, at han var den eneste, de rigtig kunde forstaa, naar han talte med dem eller holdt morgen- og aftenandagt med menigheden, hvilket han næsten altid gjorde, og naar han underviste skolebørnene og katekumenerne; han fulgte ogsaa saa godt som altid med missionæren, naar denne berejste distriktet, »for at blive nogen Tid hos Grønlænderne, som stode i Telt«, og tillige ofte med handelsfolkene, naar disse gik ud paa togterejser, »for at læse for Grønlænderne«. —

Han var jo kommet til Godthaab samtidig med missionær *Drachardt,* og ligesom denne fik han stor interesse for den herrnhutiske mission. Og da han 1744 blev gift med en Grønlænderpige ude fra Ny Herrnhut, *Susanna,* født ca. 1728 og døbt af Drachardt 27. november 1740, ved hvilken lejlighed de to brødremissionærer Friderich Böhnisch og Johan Beck var faddere, knyttedes han endnu fastere dertil og foretrak endog at »logere udj et Wildmands Huus« i nærheden af Ny Herrnhut fremfor at bo i kolonibygningen. —

Ved missionær Drachardts hjemrejse 1751 kom der ingen afløser derop, og Godthaabsmissionen lededes da af Berthel Laersen, som virkede ganske herrnhutisk, saa da missionær *Bruun* 1752 kom derop, traf han kun herrnhutiske skikke i menigheden.

Kateket Laersen var i lang tid meget daarligt økonomisk stillet. Endnu ti aar efter at være blevet ansat ved Godthaab fik han kun 10 rd. aarlig i løn og 1 Portion gemeen Kost«, skønt han var gift og havde børn. Købmand Dalager erklærede derfor, at »Hans Omstændigheder visselig imellem har været Misserable, da han ofte har maattet savne det Nødtørftige for sig og sine«, uagtet han altid havde »viist Fliid og Redelighed i sit Kald og stedse giort sin Gierning med Glæde«. Dette fik da til følge, at han 1750 fik 30 rd. mere aarlig, og 1752 endnu 10 rd. til. —

I begyndelsen af missionær Bruuns virketid var forholdet mellem

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ham og Berthel Laersen ikke videre godt. Men da Laersen af missionskollegiet fik tilhold om at støtte sin overordnede, blev forholdet dog betydeligt bedre, og Laersen blev ham en god medhjælper. Uagtet en smitsom sygdom 1753 havde bortrevet endel af menigheden, tiltog denne da stadig igen, ligesom den gik godt frem i kundskab og førte en upaaklagelig vandel. —

Missionær Bruun underviste Laersen i latin med studentereksamen som maal, men dette opgaves igen, da Laersen ansaa sig for at være for gammel til at studere.

Da monopolindehaveren Jac. Sewerin i slutningen af 1740-aarene ønskede at faa den uheldige koloni Frederikshaab nedlagt, vilde han dog ikke have, at missionen der skulde opgives og foreslog derfor at faa Berthel Laersen flyttet derned; men da kolonien ikke fik lov til at nedlægges, blev han ikke anbragt dernede, hvilket missionær Drachardt naturligvis hellerikke vilde have haft, da Laersen jo var ham en uundværlig medhjælper.

Og ved anlæggelsen af logen Fiskenæsset 1754 foreslog købmand Dalager at ansætte Berthel Laersen dernede, men missionær Bruun kunde foreløbig ikke undvære ham. Da derimod der blev tale om at faa ham ansat ved kolonien Sukkertoppen, som jo var anlagt 1755, gik missionær Bruun ind paa at lade »Catechet Berthel Laersen, hvilken ieg dog ey gierne mistede«, blive ansat ved Sukkertoppen, da han der »kunde blive samlet med sin gamle Grønlands Ven *Anders Olsen*«, som jo havde været assistent ved Godthaab, men nu var købmand ved Sukkertoppen. —

1757 flyttede Laersen da derop og blev »modtaget med megen Venlighed baade af Danske og Grønlændere«, og han fandt god støtte i købmand Olsen, som paa egen bekostning lod opføre »et lidet Underviisnings-Huus« ved kolonien.

Under disse gunstige forhold fik missionen her god fremgang. Befolkningen nærede baaed tillid og kærlighed til Laersen og flokkedes gerne om han forkyndelse. Der blev da ogsaa stærk tilstrømning af katekumener. F. eks. døbtes der 1768-73 ialt 154, deraf det første aar 33 og 1771 endog 42. I vinteren 1769-70 var »de udøbtes Tal over 60, som have faaet bestandig Underviisning og tiltaget i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kundskab«. Og ved Berthel Laersens død var der ikke ret mange hedninger tilbage i Sukkertoppens distrikt. —

Han fik ogsaa tilladelse af missionskollegiet til at prædike paa dansk for kolonisterne. Missionær Bruun erklærede herom, at hans danske prædikener, som han adskillige gange havde hørt, altid havde været opbyggelige. Og provst Thorhallesen sagde om ham, at han »for sine skiønne Gavers Skyld og for den Aands Drift, han fandt hos sig til at tale Guds Ord, har Tilladelse til om Søndagen at forklare Evangelium for Colonisterne«. —

Laersen var dog ikke selv helt tilfreds. Han hævdede bl. a., at der vilde blive mere fremgang, hvis stedet fik en ordineret missionær, thi selv maatte han kun forrette nøddaab af børn, men hverken daab af voksne, nadver eller ægtevielser. Og forholdene medførte, at Godthaabs missionær, der kun kunde komme derop én gang hver sommer, flere gange var blevet forhindret deri. Og i saadanne tilfælde blev katekumenerne dybt skuffede i deres haab om at blive døbt, »hvortil de vare fuldt færdige og længtes meget«. Kollegiet erklærede sig da villig til at udsende en ung præst dertil »i det mindste for nogen Tiid«, hvis der var plads til ham i kolonibygningen. Han kunde saa senere afløse missionæren i Godthaab, og Laersen kunde da »ved begges Samling« blive ordineret, hvis han da dertil havde »Friemodighed og fandt sig opvakt«.

Laersen var dog for beskeden til at ville indlade sig derpaa. Men da nødvendigheden stadig paatrængte sig, og der ved kolonien ikke kunde skaffes plads til en missionær, gik han dog omsider ind derpaa. Han blev da kgl. udnævnt 16. marts 1764 og ordineredes i juni i Godthaab af missionær Gregersen med bistand af »Anden Missionairen« Bjørn.

Han fortsatte saa sin nidkære virksomhed med stor fremgang. Han skaffede sig ogsaa gode hjælpere, som han selv uddannede til kateketer, navnlig sine egne sønner, *Joseph, Frederik* og *Jacob Berthelsen;* Frederik var ogsaa et par aar blevet undervist af missionær Bruun i Godthaab, bl. a i latin i den hensigt, at han skulde studere, hvilket dog opgaves som uigennemførligt. Provsten sagde om sønnerne, at »de ere, fornemmelig *Fridrich,* i deris Christendom ypperlig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vel grundede, og de forene med Kundskaben en smuk Opførsel«. — En mand ved navn *Malachias,* som var fulgt med Laersen derop fra Godthaab, havde været ham »en troe Medhiælper« og udrettet meget til Sukkertopsmenighedens formerelse, »især før Hr. Laersens Sønner voxte ret til og kunde med Nytte bruges«. —

Pastor Laersen blev et aarstid efter sin ordination genstand for et brutalt overfald af en af kolonisterne, som han ikke havde villet vie til en Grønlænderinde, fordi manden var »forargelig«; hvorfor købmanden da ogsaa hjemsendte ham. Laersen spurgte da kollegiet, om han ikke maatte flytte missionen til et andet sted i distriktet, for at menigheden ikke skulde blive skadet af »forargelige Colonister«. Da dette imidlertid ikke blev tilladt, og da det saa ved menighedens store tilvækst blev vanskeligere at skaffe næring til saa mange ved kolonien, vilde han gerne have endel af de døbte fordelt ude i distriktet, og da hellerikke dette blev tilladt, da kollegiet ikke kunde skaffe »Midler til saa mange Catecheter«, lod han sine sønner overvintre sammen med dele af menigheden paa forskellige steder. Og i hans senere aar lykkedes det da ogsaa at faa nogle »Kateketmissioner« oprettet. —

1768 vilde missionskollegiet have pastor Laersen forflyttet op til Egedesminde, hvor der endnu ingen missionær havde været og hvortil han selv havde været paa embedsrejse engang, idet Niels Egede havde opfordret ham dertil. Laersen vilde imidlertid meget nødig bort fra Sukkertoppen, og han fik da ogsaa tilladelse til at blive der, hvorfor han da ogsaa »yttrede Glæde« over at have faaet lov til at blive ved den menighed, som han »saa vel kiender og saa høyt elsker«. —

Paul Egede sagde om pastor Berthel Laersen, at han stadig var »en inficeret Herrenhut«, og kollegiet bebrejdede ham, at han lod menigheden synge herrnhutiske salmer, og ligeledes, at han »har fortroligere Omgang og nøyere Forstaaelse med Herrenhutterne end med Vore Missionairer«, thi det var jo »lidet anstændigt at omgaaes Fremmede fremfor sine egne Medbrødre«; kollegiet havde ogsaa hørt, at hans sønner under et besøg ved Godthaab havde været ved herrnhutisk Gudstjeneste og ikke ved den danske missions, hvilket gav

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

»Anstød for deres Meenighed«. — Pastor Laersen klarede sig dog desangaaende overfor kollegiet. —

I Maj 1775 var provst Thorhallesen paa visitats i Sukkertoppen, og han konstaterede da, at skoleundervisningen dreves »med stor Fliid«, da nemlig børnene og de unge var meget dygtige, ligesom han ogsaa fandt, at menigheden »havde i Almindelighed et got Begreb«.

Berthel Láersen oversatte store dele af Ny Testamente og digtede flere salmer, ligesom han ogsaa efter kollegiets opfordring hjemsendte bidrag til grammatikkens og ordbogens forbedring samt endel anmærkninger til Herrnhuterhistorikeren David Cranz's »Historie von Grønland«. —

Pastor Berthel Laersens hustru Susanna var død 25. februar 1779, og 10. december 1782 døde han selv. Grønlænderne paastod, at han var blevet dræbt af en kvinde ved navn *Karitas,* som nemlig havde afskaaret et stykke af hans til tørring ophængte natskjorte. Hendes landsmænd piskede hende da af vrede herover, og af frygt for videre mishandling styrtede hun sig saa i havet fra et fjæld. —

Laersens sønner blev meget dygtige og nidkære i deres kateketvirksomhed. Den ældste, *Joseph Berthelsen* (1745-1800) endte som kateketformand i Holsteinsborg. Den næste, *Frederik Berthelsen* (1750-1828) blev 1815 i Holsteinsborg ordineret til præst, da der under Englandskrigen tilsidst kun var een missionær i Grønland. Den yngste, *Jacob Berthelsen* (1759-1811) var kateket i Godthaab, Frederikshaab, Julianehaab og Holsteinsborg.

Hans døtre blev begge gift med danske; *Kirsten Berthelsdatter* (1756-91) med overassistent *Jens Nicolaj Bidstrup* (se denne), og *Maria Elisabeth Berthelsdatter* (1747-79) med købmand *Hans Rasmussen Storm* (se denne).

Pastor Laersen er stamfader til den kendte Berthelsen-slægt i Sydgrønland. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

JOH. FRID. LAMMERSSEN

Købmand.

Johann Friederich Lammerssen blev født 14. juli 1763 paa Christianshavn som søn af tjener paa beværtningen »Den store Svane« Jacob Lammerssen (1709-94) og hustru Margaretha Elisabeth Tørper (1733-92). Han blev døbt to dage gammel i den tyske Friederichs kirke, hvor han ogsaa blev konfirmeret 11. april 1779.

Derefter blev han sat i handelslære, og 10. marts 1784 antog den kgl. grønlandske handel ham i sin tjeneste og sendte ham allerede 14. april samme aar op til Nordgrønland. Her fik han saa ansættelse ved Godhavn som »Haandskriver« hos inspektøren og »Reserveassistent« ved kolonien.

Allerede aaret efter ansattes han 23. juli som assistent ved kolonien Upernavik. Her fik han meget at gøre, da han nemlig maatte foretage lange togterejser i det store distrikt fra tidligt foraar til sent efteraar. Dette gav da ogsaa kolonien en god produktion. Men det var et meget ubehageligt og usundt sted at leve ved; klimaet var utaaleligt for Europæerne, og de led næsten hver eneste vinter af forfærdelig skørbug; der døde flere købmænd og assistenter deraf. Ogsaa Lammerssens formand, assistent Philip Johan Fleischer, der skulde have været forflyttet ned til Christianshaab, men som havde faaet ordre af inspektøren til at blive deroppe et aar endnu som vejleder af handels forholdene for den nye købmand, Lidemark, og sin afløser Lammerssen, blev paany angrebet haardt af skørbug om efteraaret og afgik ved døden 15. februar 1786; han begravedes paa koloniens kirkegaard »saa godt som mueligt efter Vinter-Tiidens Leylighed« samme dag som fhv. assistent Anders Pedersen Lyngbye, der havde begaaet selvmord ved at drukne sig i et sælgarnshul i isen.

Denne vinter rasede skørbugen da ogsaa værre end ellers. Paa et i havnen liggende, overvintrende skib var 4 mand »bestandig syge og sengeliggende« og det øvrige skibsmandskab var »sygeligt af Forkiølelse og forkommen af Kulde«. Missionæren havde ogsaa lidt af skørbug »og nogle Gange havt et stærk Slag«, og fire af kolonisterne laa meget haardt angrebne; en af dem døde.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Assistent Lammerssen var ligeledes »sygelig og af Skiørbug belagt saavel i Tænderne som Lemmerne«. Men værst medtaget af alle var dog købmanden; han var saa syg, at han »ey eengang har vidst af sig selv«, og engang fik han paa een dag to gange »stærk Slag«.

Lammerssen kom sig imidlertid bedst, og da købmanden som følge af sin sygdom forlod Upernavik i forsommeren, bestyrede han kolonien, til den nye købmand Enghel (se denne) ankom. Men selv vilde han ikke gerne blive deroppe, og aaret efter var han da ogsaa saa heldig at blive forflyttet ned i Diskobugt igen, og her blev han 9. september 1787 ansat som hvalfangerassistent ved Claushavn.

Her blev han saa forlovet med fru *Ane Irgens,* født 1752 (døbt 3. december) i Claushavn, datter af købmand Johs. Pedersen Dorf og hustru, Grønlænderinde Mette, og enke efter Christianshaabs 5. juni 1787 afdøde købmand Niels Fogh Irgens (se denne).

29. maj 1788 blev de viede i Christianshaab af missionær Lintrup, og kort efter flyttede de atter bort fra Claushavn, idet Lammerssen 28. juni udnævntes til »Oberassistent« ved Kronprinsens Ejland. Her fik de besøg af provst Sverdrup, thi da denne hjemgik med skibet »Frieheden«, skulde dette ogsaa besejle Kronprinsens Ejland; det ankom her 2. august og laa der i seks dage. Herfra forlod saa provsten det store missionariat, hvor han havde virket i 24 aar.

Kronprinsens Ejland var hvalfangstanlæg, og til hvalfangst var Lammerssen dygtig. I den korte tid, han var ansat her, fangedes der 5 hvaler, et større antal end sædvanligt. Han blev nemlig allerede 30. juni 1784 atter forflyttet, denne gang til Umanak som købmand. Her var sælgarnsfangst den betydeligste produktindbringer, og Lammerssen erklærede da ogsaa, at medens han var der, indbragtes der derved store produkter.

I august 1790 blev han saa atter kaldt ned til Diskobugt, da han tiltrængtes dernede, og her var han saa det følgende aar assistent dels ved Godhavn og dels ved Egedesminde. 9. september 1791 blev han saa assistent ved Jakobshavn, hvor han derefter virkede i to aar. I september 1793 forflyttedes han saa atter til Claushavn som »Oberassistent«, og her virkede han saa i mange aar baade som leder af handelen og til at begynde med ogsaa som leder af hvalfangsten ved

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

»Isefiords Anlæg«, og tillige var han en overgang koloniassistent ved Christianshaab, hvor han maatte assistere købmanden visse tider af aaret. Og da Jakobshavns købmand Chr. Møller døde i maj 1802, fungerede han tillige som købmand der i flere maaneder.

I Claushavn, hvor han en tid boede i »et grønlandsk Huus«, var hans hjem berømt for stor gæstfrihed og besøgtes derfor meget hyppigt baade af handelsfolkene og missionærerne. I 1820-erne besøgtes han saaledes ofte af Egedesmindemissionæren Peder Kragh, som da ogsaa var gift med hans kones søsterdatter, og han omtaler i sin dagbog Lammerssens meget venligt.

1823 forflyttedes han saa tilsidst over til Jakobshavn som assistent der, da han selv aaret før havde ansøgt om at blive fritaget for hvalfangstposten ved Claushavn, da han i sin daværende alder ikke mere kunde magte den.

I sin sidste levetid befandt Lammerssen sig ilde. I et brev til ham, dateret 3. oktober 1825, skriver Christianshaabs købmand, Geisler: »Det er mig ukjært, at det forbandede Fnat atter har taget Logie hos Dig. Gid Du snart maae komme Dig!« Han døde imidlertid 12. februar 1826. Hans enke flyttede saa ned til Egedesminde, hvor hun døde 14. oktober 1827. —

Deres eneste barn, datteren *Sara Margrethe Lammerssen,* født 7. februar 1790 i Umanak, blev 6. september 1807 viet i Claushavn til missionær ved Egedesminde *Bernhard (Bernt) Hartz,* født 15. juli 1781 i Røraas. Han var tilsidst under krigsperioden eneste missionær i Grønland og fik da ordre til at ordinere kateket Frederik Berthelsen, hvilket skete i Holsteinsborgs Bethel-kirke 9. juli 1815. Aaret efter rejste saa Hartz hjem og blev 1817 sognepræst i Gudum og Fabjerg ved Lemvig. Her døde han allerede 20. februar 1822, og hans kone døde først 21. april 1869 i Lemvig. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

JØRGEN LANDORPH

Kommandant.

Jørgen Brodersen Landorph blev født 1799 paa Fyn som søn af assessor Broder Landorph (1650-1711) til Billesbølle og hustru Anne Kirstine Viborg.

Da han var 14 aar gammel, blev han sat i tjeneste ved søetaten og 1720 blev han søkadet. Men aaret efter skaffede han sig stilling som premierløjtnant ved det fynske hvervede infanteriregiment.

Da saa kongen besluttede 1728, at den grønlandske kolonisation skulde udvides, bestemtes det tillige, at der skulde oprettes et fort, hvortil der skulde udsendes 12 kanoner tilligemed alt andet tilbehør af ammunition samt 25 »gemeene Soldater«, 3 underofficerer, en »Tambour og en Profos«; og til kommandant herover udvalgtes da Landorph, som saa 3. maj forfremmedes til kaptajn.

Da de saa skulde rejse op til Grønland, mønstredes regimentet 12. maj for kongen paa slottets ridebane. Soldaterne var iført grønne uniformer med rødt opslag og hatte med guldtresser.

Faa dage efter afrejste de saa med et af skibene, som 2. juli ankrede op ved Nûk, næsset inde i fjorden »Baals Revier«, hvor »Haabets Colonie« jo nu skulde flyttes ind og som Hans Egede gav navnet »Godthaab«.

Saa boede de først ombord, da koloniens oprettelse sattes igang, og siden i telte og Grønlænderhuse til slutningen af september, da vaaningshuset var færdigt og et sten- og jordhus til soldaterne. I efteraarstiden angrebes masser af folkene af skørbug, og i vinterens løb døde ialt 35 mænd. Slagsmaal tiltog da i høj grad mellem folkene, og koloniraadet frygtede da for, at der vilde udbryde mytteri, hvad der da ogsaa gjorde, da nemlig det slette eksempel, de to øverste befalingsmænds, guvernørens og kommandantens, indbyrdes uafladelige kævlerier, forværrede situationen.

Landorph var nemlig, ifølge manges udsagn, især i fordrukken tilstand en ondsindet kværulant, raa og kynisk i sin optræden og talemaade og misundelig paa guvernør Paars for dennes højere rang. Deres evindelige kævlerier udartede undertiden til ligefremme haand-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gribeliggheder; en aften i januar 1729 yppede Landorph klammeri med Paars, udskældte ham og slog løs paa ham. Guvernøren dikterede ham da civilarrest, men han ænsede det slet ikke; og i koloniraadet, hvoraf Landorph ogsaa var medlem, anklagede han ham da ved et møde, hvilket han heller ikke ænsede. De forligedes dog ogsaa undertiden, men kunde saa igen komme i kævl med hinanden.

Ved den fest, guvernøren afholdt ved kolonien paa dronningens fødselsdag i april 1729, vilde Landorph ikke med der, men holdt saa selv »Pokulation« med soldaterne paa et af skibene, og da de saa sent paa aftenen gik iland, gjorde de stor allarm, saa guvernøren og hans husfæller vækkedes derved; og de festede da hele natten videre i Landorphs stue med hujen og skrigen.

Med flere af de andre tjenestemænd stod Landorph derimod i bedre forhold, ogsaa med missionærerne. Proviantforvalter Fleischer og pastor Ole Lange var allerede fra hjemmet af gode venner med ham. Og til Hans Egede stod han ligeledes i ret godt forhold; da denne f. eks. søndag d. 20. marts 1729 efter Gudstjenesten ved kolonien rejste ud til »den gamle Colonies Øe for efter Sædvane at undervise Grønlænderne«, fulgte Landorph med ham, og de blev derude i tre dage; og Egede døbte nogle katekumeners børn, som Landorph altsaa var fadder for. —

I august 1729 begav guvernøren og Landorph sig saa til Nepisene, som nu skulde genoprettes og hvor der skulde anlægges et fort, som Landorph skulde være kommandant for.

Paa Nipissat-øen, hvor der i 1724 var blevet anlagt en koloni, som nedlagdes aaret efter og som hollandske hvalfangere da nedbrændte, blev fortet nu anlagt med to batterier og opstillede kanoner, og der blev opført et stort trelænget vaaningshus til beboelse for handelsfolkene, missionærerne og soldaterne.

Guvernøren vilde ikke blive deroppe, da boligen ikke var færdigbygt, og vendte om efteraaret tilbage til Godthaab. Men næste aar kom han saa derop igen og bosatte sig. Ogsaa her blev forholdet mellem ham og Landorph atter elendigt med hyppige kævlerier, hvilket ogsaa der virkede uheldigt paa besætningen. —

I maj 1730 hjemkaldte kongen guvernøren og kommandanten samt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hele mandskabet undtagen dem, der behøvedes til kolonien Godthaabs opretholdelse. Men de kunde ikke komme hjem, da skibet nemlig først kom derop i foraaret 1731. Saa rejste de hjem over Godthaab, som de forlod 24. juli. Flere af dem havde medtaget en Grønlænder; ogsaa Landorph en ung mand, døbt *Jørgen Brodersen.* Denne blev, ligesom de fleste andre, sendt tilbage aaret efter. —

Landorph blev nu kaptajn ved drabanterne. Han blev gift med *Elisabeth Elene Krag,* som var enke efter Balle Luxdorph Rose. — Han døde allerede i januar 1741. —

OLE LANGE

Missionær.

Ole Pedersen Lange blev født 7. januar 1703 i Hillerød som søn af slotspræst, magister Peder Willumsen Lange (1657-1718) og 2. hustru Karen Olufsdatter Torm (1672-1755).

Hans første undervisning foregik i hjemmet; det siges, at »paa det omhyggeligste sørgede Forældrene for hans Opdragelse, især i Christendom«. 1711 blev han saa sat i Frederiksborg skole, men da faderen samme aar blev stiftsprovst i Christiania, sattes han i katedralskolen der. Herfra dimitteredes han 1720 og tog 26. juni »Examen artium« paa Københavns universitet.

Da han imidlertid som faderløs ikke havde raad til at »ligge ved Universitetet«, rejste han tilbage til Norge, hvor han blev huslærer hos provst Holmboe i Vardal. 1724 vendte han saa tilbage til København for at fortsætte sit theologiske studium. Han havde under sin huslærervirksomhed ikke forsømt dette, saa han allerede, efter 12. juni samme aar at have taget »Anden Examen«, 1. august kunde indstille sig til embedseksamen, som han endog fik laudabilis for, ligesom han ogsaa fik laudabilis for sin dimisprædiken 18. august. Derefter vendte han igen tilbage til Norge, hvor han da blev huslærer hos en købmand i Drammen. 1726 vendte han dog paany tilbage til København, hvor han da blev alumnus paa Borchs kollegium.

Da der 1728 blev truffet store anstalter »til Grønlands Opkomst

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og Peuplering«, bestemtes det ogsaa, at der skulde udsendes to missionærer, en til Godthaab og en til den nye koloni Nepisene, der nu skulde genoprettes. Kongen gav da Sjællands biskop ordre til at udvælge en til sidstnævnte stilling velegnet kandidat. Det blev da Ole Lange, som blev udvalgt dertil. Han blev da ordineret i begyndelsen af maj og tiltraadte saa kort efter rejsen til Grønland med fregatten »Morianen« og ankom 1. juli til »Haabets Colonie«.

Da genoprettelsen af Nepisene foreløbig ikke fandt sted, maatte Lange indtil videre blive ved kolonien Godthaab sammen med den anden nyankomne missionær, Henrik Balthasar Miltzow. 3. september var de første gang med Hans Egede »hen til Grønlænderne« og overværede deres kristendomsundervisning. Men ellers hengik hele efteraaret med byggearbejde og med kævlerier med det store, uensartede kolonimandskab. Først efter julen skiftedes de to hjælpepræster til at holde Gudstjeneste paa kolonien. Ole Lange holdt den første gang 2. januar 1729. I fastetiden holdt han saa hver onsdag »Passions-Prædiken«.

28. januar traadte Lange og hans kollega efter opfordring »i Conferentze« med Hans Egede angaaende dennes plan om at »døbe deris smaae Børn, som boe stedse i Nærværelsen hos os, og ikke pleie at fløtte fra deris sædvanlige Boe-Pladser« for derved at fremme missionen. Lange afgav hertil en længere lærd theologisk erklæring, hvori han billigede planen. Og i den følgende tid døbtes da af de tre præster 42 børn »paa Forældrenes egen Begiæring«.

Lange befandt sig særdeles vel i sine kollegers selskab. Allerede med skibet, han kom op med, skrev han tilbage til oversekretær Møinichen: »Hr. Hans Egede er en Hiærtens brav, retsindig og vindskibelig Mand, ved hvis Omgiengelse Jeg glæder mig, og haaber at profitere af. Den anden Præst, Hr. Miltzou, er ogsaa en vakker Mand.« Ham boede han sammen med i et kammer i kolonibygningen.

Nu skulde Nepisene genoprettes, og 15. juni 1729 brød Lange da op fra Godthaab »saasom allernaadigst beskikket Præst og Missionaire paa dette Stæd«. Han rejste med baad indenskærs sammen med guvernør Paars og flere andre, og de kom ret hurtigt derop, hvor de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saa boede i telt det meste af sommeren, medens kolonihusene byggedes.

Her fik saa Lange et stort og godt værelse, der tillige benyttedes til Gudstjenesterne for kolonisterne. Han begyndte ogsaa straks at sætte sig i forbindelse med egnens befolkning og vandt adskillige til kristendommen. Men han syntes, der var for stort arbejde til ham alene og skrev da næste foraar til Hans Egede, »at han gierne saae, at Hr. Hendrich Miltzoug kunde komme der Nord til ham og være ham behiælpelig, saasom han alleene kunde besværlig besørge baade Coloniens Folk og Grønlænderne«. Og da Miltzow selv godt vilde, sendte Egede ham derop 1730, og de to venner arbejdede da godt sammen. I september aflagde Lange saa et besøg i Godthaab, hvor han holdt Gudstjeneste en af de søndage, han var der. —

Allerede samme aar kom der imidlertid ordre fra den nye konge, Christian VI, at hele besætningen paa Nepisene skulde rejse hjem og kolonien nedlægges. Dette skete dog ikke ligestraks, da der intet skib naaede derop, og Lange fortsatte da ufortrøden sin missionsvirksomhed. Og i et brev til kongen af 30. april 1730 gik han — skønt han «er bleven hiemkaldet, og saaledes kunde sige mig ved min Konges Naade at være friegiort fra een Missionairs Tieneste her i Landet« — stærkt i forbøn for missionens fortsættelse, dels af hensyn »til dette Lands uskyldige, dog arme Hedningers Oplysning«, og til »de mange umyndige døbte Christne, som ellers ved tilvoxende Alder maatte mangle deres Underviisning i Christi Kundskab, og i saa Maade falde tilbage til deres forrige Hedenskab« — og dels ogsaa af hensyn til »den retsindige Guds Mands, Missionairen Hr. Egedes ufortrødne Nidkierhed for Christi Evangelii Udbredelse iblant disse Hedninger«.

24. juni afholdtes der saa daabshøjtidelighed paa Nepisene med 3 Grønlændere, som befandtes at være »vel grundede udj den eenfoldige Catechismi Lærdom« og modtog deres daab »med Graad og Glæde«.

Derefter afbrødes kolonien, og 9. juli ankom hele besætningen for hjemgaaende til Godthaab, hvor Lange deltog i koloniraadets forhandlinger om Hans Egedes forbliven i landet, hvilken plan han paa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det kraftigste støttede; og 24. juli hjemrejste han saa med fregatten »Morianen« efter bevæget afsked med Egedefamilien. Og efter sin ankomst til København talte han missionens sag for kongen, og det skyldtes sikkert ham, at Christian VI blev omstemt til fordel for missionens fortsættelse. —

Hans ophold i København blev dog ikke af lang varighed, thi allerede 19. oktober 1731 udnævntes han til sognepræst i Aurskog i Aggershus stift, men tiltraadte dog først sit nye embede 1732. Her blev han snart efter gift med *Johanne Jacobsdatter Posth,* født 1. aug. 1712 i nabosognet Sørum som datter af sognepræst Jacob Posth (1668-1735) og hustru Mette Colbjørnsen (d. ca. 1735).

Deroppe virkede han saa til 1750, da han tog afsked og fik 150 rd. i aarlig pension. 19. november forlod han saa Aurskog og bosatte sig i Sørum, hvor han købte »den halve Gaard Børgen«, som han saa drev samtidig med at han gik sognepræsten i Sørum tilhaande.

Her døde pastor emeritus Lange 14. oktober 1766, og hans hustru fulgte ham snart i graven, idet hun døde nytaarsdag 1767. Deres bo opgjordes til godt 7000 rd., som tilfaldt deres søskende eller disses børn, da de nemlig selv ingen børn havde. —

Lange efterlod ved sin død »3de Journaler, holden i Grønland«. Disse er desværre forsvundet; derimod var han forfatter til en interessant vercificeret Grønlandsbeskrivelse paa latin, som findes trykt i Niels Egedes »Tredie Continuation« af faderens Relationer (1744), ligesom der i Paul Egedes »Continuation« findes et latinsk digt af ham om forfatteren. —

NIC. LASSEN

Missionær.

Nicolai (ɔ: Niels) Lassen blev født 1724 i Sønderborg som søn af handelsmand Peter Lassen og hustru Mariane Nielsdatter.

Efter sin første skolegang kom han i tjeneste hos sin fader for at uddannes i handelslære. Men saa ønskede han at blive theolog, og først 1751 blev han da dimitteret fra Sønderborg latinskole og tog studentereksamen paa universitetet. Aaret efter blev han da efter

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

forslag af lektor Paul Egede af missionskollegiet antaget til alumnus paa »det grønlandske Seminarium«. Og da der snart skulde hjemgaa flere missionærer, indstillede han sig allerede 12. april 1753 til theologisk embedseksamen, som han ogsaa, trods sin korte studietid, bestod, men kun med 3. karakter. For sin dimisprædiken fik han derimod laudabilis.

Han blev dog først aaret efter udnævnt til missionær i Jakobshavn og ordineredes 18. marts 1754 i Frue kirke sammen med en anden Grønlandsmissionær, Hans Egedes hustrus slægtning, Nicolai Nielsen Rasch, som skulde ansættes ved Frederikshaab.

Kort efter rejste han saa derop og ankom til Jakobshavn sidst i juni og afløste der Hans Egedes brodersøn Peder Egede, som indsatte ham og derefter flyttede over til Claushavn, hvor han afløste sin fætter, Hans Egedes søstersøn, Niels Brønlund Bloch. —

Det var heldigt for ham, at han var blevet undervist saa længe i grønlandsk, thi han kom ret hurtigt saa godt ind i sproget, at han allerede samme aar fik udrettet en hel del ved sin missionsvirksomhed, hvortil han ogsaa havde en god medhjælper i den dygtige kateket Johs. Pedersen Dorf. De berejste hyppigt hele det store distrikt og indvandt adskillige katekumener, som de saa underviste meget energisk hele vinteren.

Men ved vinterens komme blev klimaet ham utaaleligt, da hans helbred var temmelig svagt. Og forholdene blev endnu værre for ham. Koloniens købmand, Jørgen Holm, som var blevet ansat der ved stedet samme sommer, chikanerede ham paa mangfoldige maader. Efter Lassens udsagn, hvilket ogsaa blev bekræftet af hans efterfølger, førte købmanden et ugudeligt liv og vakte stor forargelse i menigheden, og hans brutale optræden baade overfor kolonifolkene og Grønlænderne medførte stadig beklagelser til missionær Lassen, som dog ikke formaaede at udrette noget derimod, idet købmandens brutalitet ogsaa gik ud over ham selv, saa at det tilsidst blev uudholdeligt for ham paa kolonien, som han da omsider forlod og flakkede om blandt Grønlænderne, dels for at finde husly hos dem og kunne undervise dem, og dels ogsaa for at undgaa de idelige sammenstød med købmanden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Saa ked blev han af disse uheldige forhold, at han aaret efter sin ankomst besluttede at vende hjem i haab om at kunne faa ansættelse et andet sted, enten ved Christianshaab eller i Sydgrønland. Det lykkedes ham ogsaa omsider at faa en nyankommet missionær, *Severin Thrane,* som skulde være hjælpepræst hos missionær Peder Egede, til at overtage stillingen ved Jakobshavn, skønt han først ikke vilde, uagtet Lassen tilbød ham sin fulde løn, medens Thrane foreløbig kun skulde have halv løn.

Og saa rejste han hjem i eftersommeren 1755. Og da han ikke kunde faa ansættelse igen i Grønland, anmodede han flere gange missionskollegiet om anbefaling til befordring. Dette fik han dog ikke, thi det varede længe, før han fik nyansættelse.

4. maj 1757 blev han viet i Holmens kirke til »*Jomfrue Agatha Hansen*«, datter af lysestøber Nicolai Hansen i Laxegade.

Han fik intet embede i Danmark, men 1760 blev han saa kapellan i Hvidesø i Christiansand stift og 1763 sognepræst i Lund i samme stift. Her døde han ca. 1780. —

JOH. LINDENHAN

Assistent.

Johann Lindenhan blev født 1736 i Haderslev som søn af advokat Christopher Lindenhan og hustru Inger Margrethe Maylandt.

Efter endt skoletid blev han sat i handelslære, først hjemme i Haderslev og senere i København. Og her blev han saa antaget i »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie's« tjeneste og udsendtes 1757 som assistent ved »Logen« Jakobshavn.

Denne bestyredes da af en af Egedeslægten, »Oberassistent« *Petter Lorentz Hind* (1729-94), der oprindelig var uddannet ved Christianshaab til kateket og derfor talte flydende grønlandsk og var blevet meget afholdt af befolkningen, da han nemlig ogsaa var gift med en indfødt, og dette havde da haft til følge, at logens handel var gaaet betydeligt frem. Der var ogsaa blevet ansat en Grønlænder *Aron* i handelens tjeneste, hvilket, da han var »skickelig og duelig«,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fik handelsdirektionen til at erklære, at den ønskede »intet hellere end at kunde see fleere deslige unge Grønlændere med Tiiden beqvemgiorte til Compagniets Tieneste, paa det Vi derved een Gang kunde blive befriede fra aarligen at oversende saa mange Arbeidsfolck her fra Stædet, som falder heelt vandskeligt og tillige meget bekosteligt«.

Det viste sig da ogsaa, at den grønlandske kolonitjenestemand var til god hjælp for assistenten, naar denne foretog handelstogter rundt i distriktet med baad om sommeren og med slæde om vinteren, og han kom ogsaa derved ret godt ind i sproget og blev afholdt af befolkningen. —

Da han saa havde været ansat ved Jakobshavn i tre aar, forflyttedes han 1760 til Ritenbenk som assistent der hos købmand C. C. Dalager (se denne). Her fik han en meget besværligere arbejdsvirksomhed, da dette handelsdistrikt jo var meget større end Jakobshavns. Kolonien laa jo dengang ved Sarqaq paa Nûgssuaq-halvøens sydside, og der foretoges togterejser sydover helt ned til Påkitsoqfjordens munding og nordvestefter helt ud til Vajgattets munding samt over til Disko-øens hele nordside og et langt stykke nedad østsiden.

Lindenhan udførte dog disse fuldt tilfredsstillende og bidrog betydeligt til handelens fremgang. Han befandt sig ogsaa vel derved og har sikkert haabet paa snart at blive udnævnt til købmand ved en eller anden koloni.

Men da han 1762 ansøgte om tilladelse til at ægte en indfødt, vilde handelsdirektionen ikke bevilge ham dette, men hjemkaldte ham, og han hjemgik da 1763. Han efterlod imidlertid en søn, Matthias Lindenhan, der uddannedes til kateket af provst Sverdrup, og der har stadig været efterkommere af ham deroppe. Ogsaa flere af disse var kateketer, og navnlig hans sønnesøn *Daniel Lindenhan,* der i 1820-aarene blev uddannet til kateket af missionær Löchte ved Jakobshavn, var en særdeles dygtig skolelærer. —

Efter sin hjemkomst søgte Lindenhan ny stilling, men endnu 1766 opholdt han sig i »Hadersleben«. Og først 1773 fik han en fast ansættelse, nemlig ved de tyske kolonier paa den jyske hede. Her var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han 1778 inspektør paa Moltkenborg i Vorbasse sogn. De følgende to aar ansøgte han om nye embeder, men var endnu 1796 kgl. koloniinspektør ovre paa heden, og 27. august 1805 døde han som inspektør ved kolonierne paa Randbølhede. —

Han udgav en tysk afhandling om hvalfangst. —

JENS LINTRUP

Missionær.

Jens Koch Lintrup blev født 3. maj 1756 i Kolding som søn af borger Peder Jensen Lintrup og hustru Marie Kirstine Felding.

Faderen døde i hans tredie og moderen i hans tiende aar, hvorefter han saa blev opdraget hos en bagermester ved navn Bruun. Han blev da sat i latinskolen i Kolding og blev dimitteret derfra til universitetet 1776. Efterat han saa havde taget »Anden Examen« blev han flere aar huslærer hos sognepræst Hans Peter Koch i Horbelev paa Falster.

Her kom han sammen med den forhenværende Grønlandsmissionær *H. C. Glahn,* som da var sognepræst i Tingsted. Og ved samtalerne med ham fik han interesse for Grønland, og da han saa fik lyst til at blive missionær deroppe, skaffede Glahan ham ansættelse som alumnus paa »det grønlandske Seminarium« 1782. Her blev han saa undervist i sproget af gamle biskop Paul Egede og senere tillige af pastor Otho Fabricius; og han studerede da tillige theologi. Og da det efter et par aars forløb viste sig, at der snart skulde et par missionærer hjem fra Grønland, indstillede han sig allerede i oktober 1785 til embedseksamen, som han da bestod med 3. karakter, medens han for sin dimisprædiken, som han kort efter holdt, fik haud illaudabilis.

I marts 1786 fik han da kgl. udnævnelse og ordineredes d. 24de i samme maaned i Frue kirke. 22. maj blev han saa viet til sin forlovede, »*Jomfrue Johanne Sophie Svane*«, født 1758 i København som datter af hørkræmmer Peder Hansen Svane og hustru Marie.

Missionskollegiet bestemte da, at han skulde stilles til provst

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sverdrups disposition enten som hans medhjælper eller eventuelt som hans afløser, hvis han nu vilde hjem.

1. juni gik de saa ombord paa skibet »De tvende Fruer«, ført af kaptajn Egeskov. Da det var helt stille, kunde rejsen ikke paabegyndes den dag. Der kom da en skræddermester og krævede en betaling af missionær Lintrup, som da maatte gaa hen til kollegiet for at hæve penge dertil.

Næste morgen afgik saa skibet, men det blev en utrolig langvarig rejse, de nu fik. De maatte samme dag gaa til ankers paa Helsingørs red, hvor de tilligemed flere skibe maatte blive liggende en hel uge paa grund af modvind. Ogsaa gennem Kattegat gik rejsen langsomt, og da de kom ud i Skagerak, tvang en stærk storm dem ind i en havn ved Lillesand i Norge 30. juni. Her maatte de atter blive liggende en uges tid, og da de saa sejlede ud, blev de dagen efter atter paa grund af modstorm nødt til at gaa ind i havnen igen. Her laa de nu næsten et par uger til sammen med mange andre skibe. Hver søndag holdt Lintrup Gudstjeneste ombord, og om hverdagene gik han iland sammen med de andre passagerer og gik lange spasereture. En søndag efter middag gik de ind paa en bondegaard for at faa mælk, og da der her skulde være bryllup dagen efter, inviterede brudeparret dem til bryllupsfesten, som de saa deltog i.

Da de saa omsider kom afsted 21. juli, havde de ogsaa paa rejsen over Vesterhavet og Atlanterhavet megen modvind, og de naaede først freem til Grønlands sydspids 25. august. Her stødte skibet paa et isfjæld, men vinden førte det dog bort derfra omtrent med det samme. Op igennem Davisstrædet gik rejsen ogsaa saare langsomt, og Lintrup og hans kone begyndte da at blive sygelige og maatte ligge tilkøjs. I begyndelsen af september, da de endnu befandt sig midt i Davisstrædet, og det da blev en overmaade stærk storm, og bølgerne slog over skibet og drev vand helt ned i kahytten, spurgte madame Lintrup kaptajnen, hvor de var og hvordan det gik dem, og han svarede hende da: *»Nu rider vi i Helvedes Afgrund, Madam!«*

De naaede da først op til Godhavn d. 26de september om aftenen, og her blev Lintrup og hans kone inviteret iland til inspektør Willes. Her holdt Lintrup saa dansk Gudstjeneste de følgende to søndage og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den sidste tillige altergang »for alle Europæere ved Godhavn«. Lintrup kom da til at staa i særdeles godt forhold til inspektøren, som senere officielt karakteriserede ham som »En Mand, som er det ømmeste, det fortreffeligste Venskab værdig«.

13. oktober rejste saa Lintrups fra Godhavn. Da de naaede over til Kronprinsens Ejland, kom der en baad fra Christianshaab med et brev fra provsten, som beordrede Lintrup til »at tage Boepæl ved Colonien Egedesminde«, hvor de da ankom 17. oktober. Her virkede han saa et aar, ogda der saa ankom en ny missionær dertil, *Fred. Chr. Fromg* forflyttedes han til Claushavn, hvis missionær, *Caspar Grewe,* nu skulde flyttes over til Jakobshavn, som han skulde overtage, naar provsten rejste hjem.

Nu virkede han da nogle aar ved Claushavn og Christianshaab, som han meget hyppigt berejste. Og da der ikke fandtes hverken kirke eller skole ved Claushavn, men holdtes baade undervisning og Gudstjeneste i præstestuen, opfordrede Lintrup menigheden til at indsamle produkter, som kunde sælges til sammenskud til bekostning af en kirkebygning, som han til minde om den claushavnske missionsgrundlægger Paul Egede vilde give navnet »Povels Kirke«. Dette fik da ogsaa Grønlænderne til at gøre et stort sammenskud, men der blev dog foreløbig ikke opført nogen kirke. —

Da missionær From 1790 forflyttedes til Jakobshavn, havde han aftalt med Lintrup, at denne saa skulde berejse Egedesmindes missionariat, hvortil han ogsaa var villig. Men da distriktet her jo strækker sig langt ned mod syd, mente missionskollegiet ikke, at dette lod sig gøre og skrev derfor til From: »Vi tvivle meget paa, at Hr. Lintrup er den driftige Mand, der efter Deres Beretning skulde ogsaa tage sig noget af Egedesminde«, og til Lintrup skrev de: »Gid De kun med behørig Fliid vilde betiene Deres Embede ved Claushavn og Christianshaab, om Egedesminde kan De være aldeeles ubekymret«, da man nemlig vilde udsende en missionær dertil. Dette skete dog først aaret efter, og i det forløbne aar havde Lintrup berejst Egedesmindes distrikt flere gange. —

Da missionen reduceredes 1792, blev Lintrup kaldt hjem, og Claushavn-Christianshaab sattes som anneks til Jakobshavn. Han var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke glad ved at skulle bort fra Grønland, og han ansøgte flere gange, ogsaa efter at have faaet embede hjemme, om at komme tilbage dertil paa grund af sin og sin hustrus »inderlige Længsel efter Landet og dets elskværdige Folk«. Kollegiet vilde dog ikke bevilge ham det og gav ham derimod kraftig anbefaling til befordring, og 4. april 1794 udnævntes han da til sognepræst i Kyndby og Krogstrup i Hornsherred. Herfra entledigedes han 20. maj 1808 og flyttede til København, hvor han døde 5. juli samme aar. Hans enke døde 19. januar 1823 .—

BENDT LUND

Købmand.

Bendt Jacobsen Lund blev født 1722 i København som søn af skipper Jacob Bendsen (1692-1759) og 1. hustru Kirstine Jensdatter (død 1736).

Faderen ejede et hus ved »Nyehafns Canal« ved siden af grosserer Jacob Sewerins købmandsgaard. Da Sewerin 1734 fik overladt handelsmonopolet paa Grønland, antog han nemlig Bendsen til skibsfører, hvilket han blev ved med at være, og da »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« 1749 overtog monopolet, fortsatte han som Grønlandsskipper lige til aaret før sin død. Han var ogsaa en af de tre skibsførere, som 6. juni 1739 erobrede fire hollandske skibe, der laa og drev handel med Grønlænderne i havnen ved »Maklykout« (der hvor logen Jacobshavn senere blev anlagt).

1741 fik han sin søn *Bendt* ansat hos Sewerin, der da sendte ham op til Christianshaab som assistent hos købmand Niels Egede. Denne lærte ham da baade sproget og handelsvirksomheden, hvilket havde til følge, at Bendt Lund blev en særdeles dygtig grønlandsk handelsmand og tillige meget afholdt af befolkningen.

I sin journal skriver imidlertid Niels Egede, at 5. juni 1742 »rømte min *Assistent* bort om Natten, Sønder efter med en Kone Baad; Aarsagen dertil var at han havde besvangret en Grønlandsk Kone som var kast bort af en anden Mand, hvorfore han derved nu har giort sig foragtelig iblandt os, søgte derfore med Grønlændere til Hollæn-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

derne som den Tid laae ved Sydbay, 30 Miile Sønder for os.« Hvorvidt det er Lund, der her tales om, kan ikke med sikkerhed siges. Men han *var* i hvert fald borte fra Christianshaab det aar, thi 25. juli 1743 ankom han der igen med skibet og skulde afløse Niels Egede som købmand. *Egede* rejste saa hjem med skibet 13. august, og da overtog Lund kolonien. Her var nu to missionærer og en dansk kateket, samt en assistent, *Peder Olsen Wallöe,* en bødker, en tømmermand, en kok og syv matroser. De boede alle i koloniens vaaningshus; men da det stod, hvor kolonien dengang laa og var meget udsat for heftige kastevinde ned over de høje fjelde, turde de ikke, naar det blæste meget stærkt, blive i huset, skønt de havde sat støtter til det paa den modsatte side, og de fleste af dem gik da ind i Grønlænderhusene, men de maatte *krybe* derhentil, da de ikke kunde gaa oprejst, naar det stormede saa stærkt. —

Lund viste sig nu at være en særdeles dygtig kolonibestyrer, som da ogsaa fik handelen ført godt frem. Han foretog stadig meget lange togterejser, over hele Diskosbugten, ja endog helt op til Vajgattet. Og da de hollandske hvalfangere jo ogsaa handlede med Grønlænderne, foretog han, inden de kunde ventes at komme, langvarige slæderejser »for at opkiøbe, hvad der kunde være at faa hos befolkningen«; og hele sommeren igennem »for at indhandle Landets Vahre, som bestod fornemmelig af Spæk, Sælhunde-, Reensdyr- og Ræveskind«. Koloniens produktion steg da ogsaa ret højt i hans tid.

Og Lund rejste selv meget hyppigt op til »Iisefiorden«; paa nordsiden af denne laa jo »Logen« Jakobshavn, som hørte ind under Christianshaab; og paa sydsiden laa der ved Claushavn et pakhus, kun opført af sten og tørv, hvilket Lund da fik forbedret betydeligt og fyldt med masser af varer, som han saa lod hente hjem til kolonien, naar skibene kom. — Og i juli 1744 foretog han efter Sewerins ordre en tur derop »for at udsee et Sted, hvor man endnu kunde anlægge en Colonie eller Loge til Handelens Udvidelse«. Han indgav da ogsaa en udførlig indberetning om Stedets beskaffenhed, hvilket havde til følge, at »Logen Claushavn« senere blev anlagt der. —

Da han saa kom hjem fra denne tur, fik han uventet besøg af sin fader, skipper Jacob Bendsen. Denne havde nemlig skullet med et af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de 1739 erobrede skibe til kolonien Frederikshaab, men skibet var 26. maj stødt paa et isbjerg og forlist; mandskabet havde da reddet sig i skibsbaaden og var naaet op til Godthaab, og da der endnu intet skib var kommet dertil og der derfor var proviantmangel, blev kun to af mandskabet der, medens skipperen og de andre rejste videre op til Christianshaab, hvor der sædvanligvis aarlig kom to skibe op. De blev der de til 1. august, da de hjemgik med det første koloniskib.

Der maatte imidlertid samme aar blive en mængde fremmede ved Christianshaab. Da nemlig det andet koloniskib, som ankom 18. august, afrejste et par uger senere, fik det saa stærk modvind, at det maatte vende tilbage til kolonien og overvintre der. Da der saa kun var sengeplads til saa mange i vaaningshuset, indrettede købmand Lund forstuen til beboelse og hentede dertil en af de ved Jakobshavn værende kakkelovne, ligesom han ogsaa indrettede et provianthus til beboelse for matroserne ved at opføre nogle brikser deri. Skibsføreren, hr. Füneboe, tog han saa ind i sin egen stue og anbragte styrmanden i assistetens kammer. Og da han saa udførte store jagter, lykkedes det at skaffe rigeligt proviant til dem alle, og det skønt skibet først afgik 18. juni aaret efter. —

Da der ikke var noget materialhus ved kolonien, opførte købmand Lund da et saadant, som blev færdigt i løbet af 3-4 uger. —

I 1745 rejste Lund allerede midt i marts op til Jakobshavn for at handle med denne egns store befolkning, inden Hollænderne kom, og han blev deroppe over to Maaneder og fik da ogsaa indhandlet en stor varebeholdning.

Formodentlig var dette grunden til, at Sewerin aaret efter opsendte en ny købmand til Christianshaab, *C. C. Dalager* (se denne), og beordrede Lund til at overtage »Logen« Jakobshavn som »Oberassistent«. Her var han saa kun to aar, men det lykkedes ham da alligevel at faa handelen der sat betydelig højt, idet han nu berejste hele norddelen og Diskobugt. —

Da Sewerins monopol nu snart skulde ophøre, hjemgik Lund 1748. Men da »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« overtog det, og da fik at vide, hvor dygtig Lund havde været, anmodedes han om atter at blive købmand ved Christianshaab, hvad han da ogsaa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gik ind paa og ankom dertil 12. august 1750. Denne gang blev han der dog ikke ret længe. Allerede to aar efter ansøgte han om hjemgangstilladelse, som han da ogsaa fik, og hjemrejste saa i sommeren 1753. —

Derefter ansøgte han saa om forskellige stillinger og blev da omsider 15. februar 1757 »Consumptionsskriver« ved Amager Port, og denne stilling betjente han resten af sit liv, og det skønt den vist ikke var videre anset. Købmand Lars Dalager bemærkede ialtfald, at han vilde aldrig bekvemme sig »til at antage en Stilling, som een af vore grønlandske Kiøbmænd har faaet ved een af Stadens Porte«.

Lund døde 24. september 1774. —

NIELS LUNDE

Købmand.

Niels Larsen Lunde blev født 1750, vistnok i Jylland. Der vides intet om, hvem hans forældre var.

Der vides heller intet om hans uddannelse, men 1777 fik han ansættelse i den kgl. grønlandske handels tjeneste. Han udsendtes da aaret efter til Holsteinsborg som hvalfangerassistent. Og da der samtidig blev anlagt en hvalfangerloge ved Qerrortussoq paa fjordens nordside et kort stykke indenfor kolonien, ansatte hvalfangerinspektøren, fhv. købmand *Niels Egede,* ham der som »Oberassistent«. Han virkede da her i fem aar, og det viste sig snart, at han ledede hvalfangsten særdeles tilfredsstillende og med gode resultater, thi 1781 skrev Niels Egede til direktionen: »Monsr *Lunde,* der er Hvalfanger Assistent, kiender ieg for dygtig, thj han er baade ædruelig og hurtig«.

Da 1785 købmand J. F. Egede blev afsat, blev Lunde konstitueret som hans afløser, da han var meget afholdt af inspektør Olrik. Men da direktionen aaret efter ansatte en anden, blev han atter flyttet tilbage til Qerrortussoq. Her blev han dog denne gang kun et aar, thi da Sukkertoppens købmand Lund 1787 forflyttedes til Julianehaab, konstituerede inspektøren ham til dennes efterfølger. Aarsagen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hertil var utvivlsomt dette, at inspektør Olrik havde oprettet et hvalfangstanlæg ved Sukkertoppen og som han lod fortsætte, skønt der sletingen hvaler fangedes og tiltrods for direktionens ordre om dets ophævelse; han har vel da ment, at den dygtige hvalfangstleder Lunde nok skulde fange hvaler, hvilket dog ikke skete.

Lunde var da ogsaa kun et aar købmand ved Sukkertoppen, thi 1788 meddelte direktionen, at man ikke kunde »tillade hans længere Forblivende i Landet«, da han havde faaet flere børn med Grønlænderinder. —

Da han saa kom hjem, ansøgte han i februar 1789 missionskollegiet om tilgivelse derfor i haab om da at kunne faa nyansættelse i Grønland. Det fik han da ogsaa bevilget, og 2. juni giftede han sig saa med *Frederica Dorthea Svendstrup,* født 1768. De viedes paa Rosenborg i brudens broders, fuldmægtig Svendstrups, lejlighed.

Umiddelbart derefter rejste de saa op til Godhavn. Lunde skulde da være hvalfangerassistent paa Hunde Ejland, men da stillingen ved hvalfangstanlæget Igdlutsiaq under Ritenbenk var blevet ledig, ansatte inspektøren ham der.

Aaret efter udnævntes han til købmand ved Ritenbenk, hvor han da virkede i mange aar. Her blev han meget afholdt af befolkningen, hvilket da havde til følge, at handelen fik god fremgang. — Da han stadig foretog langvarige togterejser og hans kone da lange tider ad gangen var ene hjemme, fik han sin søsterdatter op til dem. —

1799 forflyttedes han til Jakobshavn som købmand der. Men samme aar ansøgte han om hjemrejsetilladelse, og i skrivelse fra direktionen af 26. maj 1800 entledigedes han. Men da skibet først kom henpaa efteraaret og derfor maatte overvintre ved kolonien, og der kom en ny købmand dertil, rejste Lundes over til Godhavn og overvintrede der, hvor manden saa var med til at lede hvalfangsten.

Købmanden der, *Chr. Fred. Rousing* (se denne) blev forlovet med søsterdatteren *Martha Marie Møller,* og da Lundes saa skulde til at rejse hjem, blev de 7. juni 1801 viede i Godhavn. —

Efter hjemkomsten fik Lunde senere en stilling i København som bud ved fattigvæsenet. Han boede da i Adelgade nr. 227, og her døde hans hustru 18. oktober 1807. Han selv døde 19. januar 1810. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Deres søn var den bekendte industridrivende og socialpolitiker *Peter Frederik Lunde* (1803-93), som omtales i Dansk Biografisk Leksikon bd. XIV sd. 574. —

Lundes datter med Grønlænderinde *Sara, Kirsten Lunde,* blev gift med den jakobshavnske købmand *Johannes Winding.* —

ANDERS P. LYNGBYE

Assistent.

Anders Pedersen Lyngbye blev født 1730, formodentlig i Lyngby, som søn af en bonde.

Efter endt skolegang uddannedes han til tømrer og fik som saadan ansættelse hos »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie«, med hvis skibe han rejste som skibstømrer.

7. april 1761 rejste han da med skibet »Stradt Davis« til Jakobshavn og fik ansættelse der som tømmermand. 1768 blev han da gift med en Grønlænderinde ved navn *Benedicta,* født 1748; hun var først døbt 5. marts 1768.

Da der 1769 skulde anlægges en ny koloni nordfor Umanak, medtoges Lyngbye, derop; han opførte da husene ved den saakaldte »Colonie Rosenkrantz« nordfor Svartenhuk-halvøen, og blev saa der som tømmermand. Og da kolonien 1772 flyttedes op til Upernavik, deltog han ogsaa i husopførelserne der; og da assistent Aars var død om foraaret, blev Lyngbye »Interims Under-Assistent«.

Samme aar tog han efter koloniens anlæggelse med skibet hjem paa orlov, og aaret efter kom han da tilbage igen til Upernavik, hvor han da senere blev koloniassistent. Som saadan virkede han da til 1782, da han efter ansøgning blev pensionist og som saadan blev boende deroppe til sin død, som var selvmord.

Herom skrev købmanden 15. marts 1786 til inspektøren: »Iligemaade maae ieg Indberette Deres Velbyrdighed den høystbedrøvelige Omstændighed som under 24de forige Maaned passerede, nemlig: At den herved Colonien værende Pensionist *Anders Ped. Lyngbye,* som i nogle Dage havde gaaet ligesom i bekymrede og uroelige Tan-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ker, har tidlig i Morgenstunden staaet ud af sin Seng, længe førend noget andet Menneske herved Stædet var opstaaet, og enhver uafvidende gaaet ud paa Iisen til det saa kaldede Søndre Næs omtr· 1/2 Miil herfra, hvor han ved et derstaaende og Missionair Hr *Dahl* tilhørende Sælhunde Garn, har med sin medhavende Iis Tok ophugget det eene Garn Hul, og siden giort det langt større end man ellers sædvanlig bruger dem. Derefter har han fastbundet ved sin paahavende Kapperdek den eene Ende af et lidet stykke Toug, og dernæst slaget den anden Ende af samme om en liden Iisknol, der stoed fastfrossen ved forbemeldte Garn Hul paa Iisen. Og endelig tilsidst for at udføre sit gruelige fattede onde Forsæt har han styrtet sig selv ned igiennem Garn Hullet under Iisen for at Drukne sig, som og desværre rigtig nok er bleven fuldbyrdet. Nogen Tiid derefter kom Missionairen Hr *Dahls* Kok til dette ulykkelige Stæd for at rygte dette Garn, og da befandt han den Druknede der at ligge paa samme Maade som oven er meldt. Ved dette Syn løb Kokken hen til nogle Grønlændere, som befandtes paa Iisen ved deres Fangst, og fortalte dem Tildragelsen, hvorpaa de fulgtes derhen og fik den Druknede optrukket af Iisen. Efter denne Ulykkes Bekiendtgiørelse ved Colonien, blev giort Anstalt for at faae den Druknede hiemhentet, som siden tillige med Afdøde Assistent *Fleischer* næstfølgende Mandag den 27de Februar i saa got som muligt efter Vinter Tidens Leilighed ere blevne begravne«. —

Lyngbyes enke blev boende ved Upernavik og døde der 11. september 1788. De havde to sønner og fire døttre. Af disse blev *Ane Lyngbye* gift med bødker, senere assistent *Niels Larsen Steenholdt* (se denne); og datteren *Maren Lyngbye* med den svenskfødte kok *Nils Broberg,* hvis efterslægt er velkendt i Diskobugt. Sønnen *Peder Lyngbye* døde som pensionist ved Egedesminde 26. marts 1830. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

NIELS CHR. MATHIESEN

Købmand.

Niels Christian Mathiesen blev født 1753 ved Karrebæksminde som søn af landmand Bernth Mathiesen og hustru Elisabeth Hildeborg. Han blev døbt i Karrebæk kirke 23. september.

Efter sin skolegang blev han sat i handelslære, og efter en del aar at have virket som kommis bl. a. i København blev han 1785 antaget i den kgl. grønlandske handels tjeneste.

Samme aar blev han udsendt som assistent til Julianehaab, men kom der temmelig sent, da skibet paa grund af storismasser ikke kunde komme ind til kolonien, men maatte gaa i havn ved Frederikshaab, og herfra maatte han saa senere gaa i baad ned til Julianehaab.

Her blev han en meget dygtig og energisk medhjælper for købmanden. Han kom hurtigt i godt forhold til befolkningen og indhandlede derfor store produkter paa togterejserne. Disse foretoges hele distriktet rundt, ind i de dybe fjorde og helt ned til landets sydligste del. De foregik navnlig foraar og efteraar, og købmanden og han skiftedes til at lede dem, men de sidstnævnte, som kaldtes »Høst-Togt-Reyser«, og var de besværligste, da de kunde vedvare til helt ind i december, foretoges altid af ham med en storbaad med »Hytte agter«; varerne medførtes i »Handelskister« og omsætningen foregik ved tuskhandel. Han gik da som regel i havn ved bosteder hver aften og handlede da næste formiddag med befolkningen.

Medens den berygtede inspektør Olrik som sædvanlig ringeagtede assistent Mathiesen, sagde hans efterfølger, inspektør Lund, som da ogsaa var broder til Julianehaabs daværende købmand, at han var »en brav Betient«, og direktionen erklærede da ogsaa, at »Herr Christian Mathiesen« havde »opført sig som en brav, duelig og redelig Handels Betient«. Hans Minde blev ogsaa bevaret i Julianehaab, idet øen *Akia* paa sydsiden af kolonifjorden benævnedes »Mathiesens Land«.

Han fik dog engang en ubehagelig Oplevelse her. I september 1788, da skibet »Holsteinsborg«, ført af skipper Hendrich Brodersen, skulde sejle tilbage, blev det sagt til ham af en af hans grønlandske

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

venner, at nogle af matroserne havde gjort sig skyldige i snighandel. Mathiesen sagde det da til købmand Lund, og ved vidneforhør erfarede de da, at to matroser havde købt sælskind af nogle Sydlændinge, og dagen efter begav de sig da ombord paa skibet for at visitere det, og skønt dette skete i direktionens navn og forbudet mod snighandel var oplæst for mandskabet ved skibets ankomst, nægtede skipperen at gaa ind paa visitation og frikendte hele sit mandskab, og dette »sprang Næsviis Kiøbmanden og mig i mod og med gruelige Eeder stadfæstede samtlig, at baade Forhøret og vores Udsagn var Løgn«. —

Assistent Mathiesen blev i flere aar ikke forfremmet, navnlig paa grund af inspektør Olriks ringeagt for ham, og det trods direktionens udsagn: »uden at man har havt noget at udsætte paa hans Tieneste«. Og senere erklærede direktionen, at »Da han i denne Post, formeedelst Coloniens afsides Beliggenhed, havde liden Udsigt til ved forefaldende Vacancer i Inspectoratet, at blive forfremmet til Kiøbmand, overloed man det 1790 til hans eget Valg, om han fremdeeles der vilde blive staaende, eller bytte Plads med en udgaaende nye Assistent og begive sig Nord efter«.

Han valgte da det sidste og blev samme aar af inspektør Lund ansat som »Oberassistent« ved hvalfangstanlæget Qerrortussoq i Holsteinsborgfjorden. Dette var nu udskilt fra kolonien og en selvstændig loge, og her virkede Mathiesen meget energisk og fik ogsaa handelen sat i fremgang, skønt han kun forblev her godt et aar.

1791 kom hans forlovede *Juliana Christina Holm,* født 22. december 1754 i Sundbyvester som datter af gæstgiver Hans Danielsen Holm og hustru Johanne Nielsdatter, med skibet op til Holsteinsborg sammen med koloniens købmand Søren Egtveds forlovede, og 28. juli blev de viede i Bethelkirken i Holsteinsborg.

8. oktober samme aar ansattes Mathiesen som købmand ved kolonien Sukkertoppen og flyttede da straks derned. Her fik han ogsaa handelen sat i bedre gang, men han blev her kun knap tre aar, da en ulykke, der skete ved kolonien, tvang ham til at gaa hjem.

3. februar 1794 beordrede købmand Mathiesen assistenten, Immanuel Arøe, til at følge med en grønlandsk fisker Jacob Jensen op paa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

»Cargaisons-Loftet« for at lade ham finde nogle flintesten til hans fuglebøsse; da de saa kom derop, stod der en blikspand med flintesten i ved indgangen af »Krambods-Disken«, og der begyndte fiskeren saa at søge efter nogle passende sten, mens assistenten stod henne ved vinduet. Saa hørtes der pludselig en sten falde og et vældigt knald. Det viste sig da, at den var faldet ned i en fustage med 18 pund krudt i, og dette eksploderede da og sprængte næsten det halve tag af huset, slog loftet over begge stuerne istykker og kastede de fleste af handelsvarerne og begge gavlene ud paa sneen udenfor huset. Fiskeren var ogsaa styrtet ud og var efter Mathiesens sigende »saa godt som stægt« og han levede kun nogle øjeblikke, »som han brugte til at anraabe Gud om Naade og Barmhiertighed for sin Sjæl«. Assistenten var ogsaa »forslaaet og blodig«, men kom sig igen. Købmandens kone, der opholdt sig i stuen nedenunder, hvor bjælker og sten styrtede ned, fik et slemt nervechock. Hun kunde da heller ikke komme over den uhyggelige oplevelse, men var svagelig hele tiden, og hendes mand maatte derfor bestemme sig til at rejse hjem med hende, naar koloniskibet kom. —

Efter hjemkomsten ansøgte han saa om entledigelse og fik da 80 rd. i aarlig pension, foreløbig for 3 aar. Da han ikke kunde ernære sig og familie dermed, og da de ved den københavnske ildebrand 1795 blev berøvet endel af deres gods og han ikke fik tilbud om nogen stilling, overtog han »en udflyttet Bondegaard« ved navn »Aagaardsminde« under Frydendals gods i nærheden af Holbæk og haabede da »ved egen Fliid« at kunne skaffe sig anstændigt udkomme. Men da han ikke var velhavende nok »til at forbedre Jorderne«, ansøgte han i juli 1796 om en toldbetjenttjeneste i Mandal eller Christiansund. Det fik han dog ikke trods direktionens anbefaling og blev da boende paa sin gaard, til krigen med England kom. Da solgte han gaarden og flyttede ind til København, hvor han døde nogle aar efter. Hans enke levede endnu 1827, men var da ifl. fhv. købmand Egtveds udsagn saa svag, at hun ikke kunde gaa. Hun er vel da død nogen tid efter. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ANDR. MONEFELDT

Assistent.

Andreas Monefeldt blev født 1752, det vides ikke hvor og heller ikke, hvem hans forældre var.

Der kan derimod ifølge hans levevis ikke være tvivl om, at han er blevet uddannet til handelsmand, thi 23 aar gammel fik han ansættelse i den kgl. grønlandske handels tjeneste.

I foraaret 1776 blev han da udsendt som assistent til Ritenbenk, og saa snart han kom derop, maatte han nogle dage passe kolonien og besørge handelen, da købmand Geraae og skibsføreren foretog en rejse over til Svartevogelbay paa Arveprindsens Ejlands nordvestside for at undersøge pladserne der, da der efter købmandens forslag var tale om at flytte kolonien derovertil.

Den laa jo nemlig dengang ved Sarqaq (ɔ: solsiden) paa Nûgssuaqhalvøens sydside, og der var meget lange strækninger at foretage handelstogtrejser derfra, ligesom der var langt over til de steder ved Arveprindsens Ejland, hvor der kunde drives hvalfangst.

Kolonien blev dog foreløbig ikke flyttet derover, og der blev da ansat en assistent til, *Johan Frederik Moltzau*,*) og disse to skiftedes da til at foretage togterejserne indtil 1778, da Moltzau blev forflyttet til Jakobshavn.

Saa blev der saa meget at gøre for Monefeldt, at han daarligt kunde udføre det tilfredsstillende. Købmand Geraae blev da utilfreds med ham og ansøgte direktionen om at faa ham afløst. Dette vilde direktionen dog ikke gaa ind paa, da den efter skibsførernes udsagn ansaa ham for dygtig nok til at besørge assistentstjenesten.

Han udførte da ogsaa sin tjeneste saa godt som han kunde, men da hans helbred blev svækket, ansøgte han 1780 selv om hjemgangstilladelse. Det fik han da ogsaa aaret efter, men inden han rejste hjem, blev han 5. august viet af provst Sverdrup i Jakobshavn til sin

*) Denne var født 1752 i Godthaab som søn af Hans Egedes Søstersøn Poul Jochumsen Maltzau (1715-55), assistent 1741 og købmand ved Godthaab 1743-54, og hustru Else Marie Amble (1715-1805). J. F. Moltzau døde 1825 som klokker i Aurskog i Norge.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

købmands datter *Kirsten Geraae,* født 1764 i Umanak. Og saa afrejste han med sin hustru og dennes yngre søster. —

Ved sin hjemkomst fik han tilbud af direktionen om genansættelse i Grønland, men det turde han ikke tage imod, da han mente, han ikke kunde taale at leve deroppe.

Han søgte da forskellige stillinger og fik dertil en smuk anbefaling af direktionen, som erklærede, at han havde »viist sig duelig og skikket til Forretninger, og hans Forhold har iøvrigt været saaledes, at man ikke kan andet end ønske hans Forfremmelse«. 1782 var da ogsaa »Herr *Andreas Monefeldt,* forhen Assistent ved Logen Rittenbenck i Grønland, bleven belønnet af det Kgl. Landhuusholdningsselskab med dets 2. Sølvmedaille for at have fanget, med Garn, 134 Stk. Sælhunde af forskellige Størrelser; skal der paa Stedet have været den første, som har brugt Garn til Sælhundefangst«.

1783 fik han en stilling som pakhusforvalter ved et ostindisk firma i København, »de Coninck & Co.«. Familien boede da i Farvergade nr. 67. Da saa firmaets handel 1791 blev indskrænket, havde man der ikke længere lejlighed til at beskæftige ham. Han blev da afsat og fik en smuk anbefaling om, at han »i denne Tieneste har viist sig troe, ordentlig og paapassende, saa at vi i alle Henseender have været meget tilfredse med hans Opførsel, det kan vi med Sandhed bevidne«.

Han ansøgte da om forskellige stillinger, men det varede længe, inden han fik en ny. I januar 1794 søgte han toldbetjentembede ved Flekkefjord i Norge. I sin ansøgning bemærker han, at siden sin hjemkomst 1781 har han indgivet mange ansøgninger, i de 9 første aar havde han haft »en liden privat Tieneste at soutinere ved, men i de 3de sidste har ogsaa dette gode været mig nægtet«. Og han tilføjede da flg.: »Virkelyst og pligtmæssig Handlemaade har saavel i Deres Majestæts som i privat Tieneste været den Grundvold, hvorpaa ieg byggede mit Haab om en tilkommende forbedret Lykke«.

17. april samme aar døde hans hustru, og han ansøgte da 19. juni om told- og konsumptions-kasserertjeneste i Stavanger med den begrundelse, at »13 Aar af min bedste Levealder er imidlertid tilbagelagt: ieg er saa meget ældre, men ikke lykkeligere. Fire moderløses

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Underholdning og Opdragelse forøger den Kummer, hvormed ieg enhver Dag opstaar og lægger mig«. Han fik ogsaa en smuk anbefaling hertil af »Societetet af Grosserere her i Staden«, nemlig følgende: Herr *Andreas Monefeldt,* en deel Aar Pakhuusforvalter for Handelshuuset, Etatsraad de Coninck & Co., er af os stedse kiendt som en redelig og til sine Forretninger duelig Mand«.

Og 9. februar 1795 ansøgte han om et toldbetjentembede i Christiansund. Her kalder han sig »forige Handels- og Hvalfanger-Assistent ved Collonien Rittenbenck i Grønland«, men at han 1781 »formedelst Svaghed maatte forlade Grønland« og havde da »i denne lange Tiid af næsten 14 Aar indsendt mange Ansøgninger«.

Han fik dog intet af de søgte embeder, men blev nu handelsassistent i et københavnsk firma. Saa giftede han sig 29. december 1796 med sin svigerinde *Maren Geraae,* født 1766 i Umanak. Og nu blev han boende i København og søgte ikke embeder mere. 1813 var han kontorist og blev kort efter paany pakhusforvalter. Men saa døde han 6. august 1816 og begravedes fra Trinitatis kirke. Hans hustru overledede ham i mange Aar. —

CHR. MØLLER

Købmand.

Christian Jeppesen Møller blev født 1769 (døbt 10. decbr.) i Svendborg som søn af møller Jeppe Eggertsøn (Møller) og 2. hustru Gertrud Maria Nicolaisdatter Thommesøn.

Forældrene døde begge i marts 1780 og begravedes med ti dages mellemrum. Faderen havde tidligere været velstaaende, men i de senere aar var det gaaet stærkt tilbage for ham, og han efterlod intet til børnenes opdragelse. Svendborgs øvrighed maatte da tage sig af dem. De blev da fordelt hos borgerne i byen, indtil øvrigheden skaffede dem optagelse i Vajsenhuset, de ældste 1780 og de yngste 1783. En af de sidstnævnte, *Jacob Jeppesen Møller,* f. 1776, kom i apotekslære og blev apoteker paa Vesterbro; han blev 1828 eksaminator ved farmaceutisk eksamen. Han døde 1839 som assessor pharmaciæ

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ved sundhedskollegiet og testamenterede sin store bogsamling til universitetsbiblioteket. —

Christian, som var den tredieældste søn, udgik efter to aars forløb af Vajsenhuset »*for at tiene i den finmarkske Handel*«. Ifl. skrivelse fra handelsdirektionen af 18. marts 1782 »udgaaer *Chr. Jeppesen* som Dreng til Hammerfest Handel«, og de anbefalede ham til købmanden deroppe og bad denne give ham »al muelig Anleedning og Øvelse i Regning og Skrivning, saa at han til sin Velfærd i Tiiden kand dannes til at blive en duelig Handels Betient«. Han skulde have 30 rd. i aarlig løn, efter to aars forløb 40 og efter fire aars forløb 50 rd.

Ifl. forordning af 5. sept. 1787 blev den finmarkske handel givet fri, og etablissementerne deroppe blev da købt af forskellige handelsmænd. Under disse forhold var der ingen fremtid for Chr. Møller deroppe, og han vendte da i forsommeren 1791 tilbage til København, hvor realisationskomitéen da skaffede ham ansættelse i den kgl. grønlandske handel.

I skrivelse til inspektør Schultz i Godhavn af 24. april 1792 meddelte handelsdirektionen da, at iaar vilde »udgaae som Assistent til det Nordre Inspectorat *Christian Møller,* forhenværende Assistent i Finmarken«. Han fik ved sin udrejse af missionskollegiet bevilget et laan paa 100 rd., »da man vil giøre alt til et Vaisenbarns Lyckes Befordring«.

Ved sin ankomst til Godhavn gjorde Møller da en kort tid tjeneste paa inspektoratskontoret, for at inspektøren kunde erfare hans kvalifikationer, og nu kom hans finmarkske handelsuddannelse ham tilgode, idet der straks var brug for ham som købmand.

Ved Christianshaab var nemlig købmand *Nørgaard* (se denne) omkommet paa et handelstogt sent paa efteraaret 1791 og hans lig blevet fundet i februar 1792, hvorefter bestyrelsen af kolonien midlertidigt var overdraget til hans svigerfader, gamle »Oberassistent« *Thorning* (se denne), som efter 38 aars tjeneste nu var blevet entlediget med fuld gage og kostdeputat og havde faaet anvist bolig i Christianshaab. Til assistance for ham blev Møller nu anbragt der fra 7. august, og allerede 8. oktober overtog han kolonien som konstitueret købmand for Christianshaab og Claushavn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Inspektøren fik da heller ikke anledning til at fortryde dette valg, thi Møllers bestyrelse af dobbelt-etablissementet var saa fremragende, at han 24. maj 1794 blev fastansat som købmand der.

Han anlagde 1795 og 1797 to nye »Udsteder« i distriktet, og begge gav gode produkter til handelen. Han havde ogsaa hvert aar god fangst af hvaler ved Claushavn; 1794 hjemsendtes saaledes derfra 225 fade hvalspæk og 2904 barder foruden af andre produkter endel ræveskind og 125 fade sælspæk og mange sælskind. 1798 fik han opført et nyt stort spækhus der, da det gamle længe havde været utilstrækkeligt og brøstfældigt, og f. eks. 1796 spækket af 3⅓ hval havde maattet »opstables paa Marken«. —

Hos gamle overassistent Thorning opholdt sig dennes datter *Judithe Thorning,* enke efter den 1789 i Upernavik afdøde købmand Enghel (se denne). Hun blev Møllers husbestyrerinde, og efter faa aars forløb ansøgte han om tilladelse til at ægte hende. Direktionen vilde dog ikke indvilge heri, da der mentes at være fare for, at hun skulde ruinere ham; hendes første mands bo havde nemlig været i 400 rigsdalers gæld, skønt de kun havde været gift et par aar og manden tidligere havde kunnet lægge penge op. Møller gentog dog sin ansøgning, og da direktionen stadig ikke vilde bevilge den, ansøgte han tilsidst kongen om ægteskabstilladelse, som han da ogsaa fik. Men da direktionen desuagtet fastholdt dette princip, »at det ikke kunde tillades Kiøbmænd at ægte Blandinger«, besluttede han at opgive sin stilling og tage hende med hjem for at gifte sig med hende og finde sig en stilling i Danmark eller i Norge.

Dette blev dog ikke til noget, da hun nemlig døde i barselseng 28. september 1797. De havde i forvejen en datter, *Giertrud Cathrine,* som Møller nu beholdt og opdrog »paa dansk Maade ved at kalde et dansk Fruentimmer Anna Maria Buchholtz til hendes Pleie og Oplærelse«.

Efter kærestens død vilde Møller ikke gerne blive i Grønland, han ansøgte da om hjemgangstilladelse og entledigedes 21. juni 1800 af inspektøren. Men da skibet det aar udeblev længe og, da det omsider kom sent hen paa sommeren, maatte overvintre, blev det ham ikke muligt at forlade landet. Med skibene var der nemlig fra direk-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tionen, som ikke vidste noget om entledigelsen, kommet ordre til ham om at overtage kolonien Egedesminde, hvis købmand skulde forflyttes til Holsteinsborg. Dette blev dog paa grund af skibenes sene ankomst og overvintring ikke muligt det aar, og Møller tilbragte da vinteren dels i Egedesminde og dels i Christianshaab som privatmand.

Da sommeren omsider kom efter den lange ledige vinter, skulde Møller altsaa være hjemgaaet med et af de overvintrende skibe. Men da Jakobshavns købmand skulde hjemgaa, og inspektøren ikke havde nogen afløser af ham, lod Møller sig overtale til at modtage genansættelse og udnævntes da 20. juni 1801 til købmand i Jakobshavn. Men her døde han pludselig uden forudgaaende sygdom 23. maj 1802. —

Ved hans bos skifteretsbehandling mødte overassistent Thorning og gjorde paastand om, at datteren Giertrud Cathrine maatte anses for »Ægte- eller Forlovelsesbarn, da hun jo var avlet under Ægteskabs-Løfte og -Attraae«, og til ægteskabet havde Møller hendes forældres fulde samtykke.

6. december 1806 sluttedes da boet efter »afdøde Kiøbmand Christian Møller, død ved Iacobshavn den 23de Mai 1802«, og eneste arving var »Afdødes i naturlig Ægteskab med Kiøbmand Enghels Enke *Judithe Thorning* aflede Datter *Giertrud Cathrine Møller* i Følge kgl. allernaadigst Adoptionsbevilling dateret 20. Mai 1803«. Til formynder for barnet beskikkedes »Moderfaderen Oberassistent *Thorning* ved Kronprindsens Eyland«.

Barnet døde saa 7. juli 1808 i Christianshaab, hvor mormoderen *Maria Thorning* efter mandens død var flyttet hen. Og barnets arving blev da halvsøsteren *Benedicta Enghel,* som først døde 1867. —

IACOB MØLLER

Kateket.

Iacob Poulsen Møller blev født 1734 i København som søn af en skibstømrer.

Forældrene døde, mens han var lille, og han blev da 1743 sat ind

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

paa Vajsenhuset, hvor han saa gik i skole i otte aar. Da han var meget velbegavet, bestemtes han til kateket i Grønland og forberedtes dertil af Paul Egede.

Da saa hans skoletid var endt, sendtes han 1751 op til Christianshaab tilligemed tre andre Vajsenhusdrenge. Her undervistes de i sproget og kateketvirksomheden af missionær *Niels Brønlund Bloch* og kateket *Jens Pedersen Mørk*. En af drengene døde snart og en anden hjemsendtes som uskikket til kateket, medens derimod de to andre viste sig at være meget flinke og gjorde hurtig og god fremgang, ligesom de ogsaa udmærket omgikkes Grønlænderne. Missionær Bloch skrev til missionskollegiet om Iacob, at han havde et »got Nemme, Begreb og Skiønsomhed, et munter Sind samt en stor Dristighed og Friemodighed, men der maae da sees vel til, at han ikke skulde henfalde til Letsindighed, usømmelig Lystighed og Frækhed«.

Missionær Bloch fik dog stor nytte af Iacob Møller. Allerede i 1752, da der herskede en farlig epidemi, som truede med at blive til ubodelig skade for missionen omkring Jakobshavns Isfjord, opsøgte han og hans kammerat de Grønlændere, de kunde naa til deroppe, talte med dem om Gud og underviste børnene og de unge. Det var ogsaa ved Møllers medvirken, at missionær Bloch i aaret 1752-53 kunde døbe 34 hedninger ved Claushavn.

Ogsaa missionær *Peder Egede* fik stor nytte af Iacob Møller, som underviste de fjærnest boende af menigheden og fik adskillige hedninger til at anmode missionæren om daabsundervisning. Og da Egedes efterfølger, missionær Severin Thrane, ved sit sørgelige selvmord havde gjort Diskobugten helt præsteløs, var Møller en af dem, der holdt missionen oppe.

1756 havde han ansøgt missionskollegiet om ægteskabstilladelse, og 1757 blev han saa af missionær Borch fra Holsteinsborg viet i Christianshaab til Grønlænderinde *Rebecca,* født i Godthaab 1736.

Samme aar blev han saa ansat som kateket ved Jakobshavn, hvor han da virkede meget energisk i flere aar, hvorved menigheden der tiltog betydeligt. Og da missionær *Christen Fabricius* 1759 kom derop, blev Møller ham en god støtte og underviste ham godt i sproget. Fabricius tog ham da ogsaa med sig til Ritenbenk for at benytte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sig af ham som sproglærer og medarbejder og stillede ham i udsigt, at han ad aare kunde komme til at overtage en ny, selvstændig mission ved den nyanlagte koloni i Umanaksbugten. Her virkede han da ogsaa en kort tid, men da Fabricius hjemrejste 1763, overlod han ham den jakobshavnske mission.

Nu virkede han dog ikke tilfredsstillende her, og da missionær *Sverdrup* aaret efter blev ansat ved Jakobshavn, anstiftede han et fælt »Sværmerie«, utvivlsomt fordi han nødig vilde give slip paa den magtstilling, han havde haft i det aar, han selv ledede missionen. Han søgte da hemmeligt at ophidse Grønlænderne mod de danske, især mod missionæren, idet han benyttede andagtstimerne om aftenen til at tale ondt om dem og »tillægge dem alle forskiellige Forseelser, Laster &ca.«. Derefter optraadte han ganske aabenlyst som profet, hævdede, at Guds aand talte gennem ham »endog naar han talede Ting, som ikke staae i Guds Ord«, og paastod endog, at han kunde »opvække Døde«. Og tilsidst forkyndte han »en nye Lære om *Polygamia simultanea*«, idet han paastod, at Helligaanden havde aabenbaret ham, at flerkoneri var tilladt. Han tog endog selv sin tjenestepige til medhustru, hvilket han vilde forsvare ved henvisning til Abrahams eksempel.

Efter først længe at have forsøgt at tale ham tilrette og faa ham til at afstaa fra sit »Sværmerie«, maatte missionær Sverdrup suspendere ham fra al tjeneste i menigheden og aaret efter hjemsende ham. —

1766 sendte missionskollegiet ham dog atter op til Grønland, dennegang til Umanak, hvor der aaret før var blevet ansat en missionær, Nordmanden *Jonas Gill* (1738-1807). Denne havde dog ikke ønsket nogen medhjælper, men helst villet missionere alene, og da Møller efter kollegiets ordre forelagde ham sin »Skriftlige Afbigt« til missionær Sverdrup, blev han meget forfærdet derover; han gennemlæste den »med største Bestyrtelse« og »bæver ved Tanker om, at sligt atter kunde indtræffe her ved Omenak«.

Det varede heller ikke længe, før missionær Gill's ængstelige anelser bekræftede sig. I vinteren 1767-68 »faldt *Jacob Poulsen* igien en Tiid i sin gamle Svaghed« og forargede baade hedninger og døbte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ved falske lærdomme og uanstændig opførsel. Missionær Gill meddelte kollegiet det og erklærede, at »Her ved Steden er det nu næsten umueligt at beholde ham længere, da ingen, som kiender hans Opførsel, vil have med ham at giøre.« Flere af katekumenerne var flygtet bort fra kolonien, og Møllers hustru søgte ogsaa at flygte derfra.

Missionskollegiet maatte da give missionær Gill fuldmagt til at handle, som det syntes ham forsvarligst, overfor »*Catechete Msr. Jacob Poulsen*«. Han blev da, efter allerede i lang tid ikke at have gjort tjeneste, afskediget 1769. Han blev dog dennegang ikke hjemsendt, men blev efter missionærens anmodning af købmanden antaget til arbejder ved kolonien. Aaret efter anmodede han selv missionskollegiet om at »forhielpe« sig til at faa ansættelse som assistent i handelens tjeneste, men dertil turde kollegiet ikke anbefale ham, da det tilmed havde vist sig, at købmanden, som af medlidenhed havde haft ham en tid »som Arbeyds-Karl«, havde maattet afsætte ham som »ubrugelig«. Kollegiet gav ham da en lille aarlig understøttelse, og han blev da boende ved Umanak. I august 1771 døde hans kone, og da ansøgte han missionskollegiet om tilladelse til at rejse hjem med sine 4 børn. Kollegiet vilde dog ikke paatage sig at forsørge hele familien derhjemme. 1773 skrev saa købmanden til kollegiet, at Møller »nu er til ingen Nytte, hverken til Collegii eller Compagniets Tieneste« og bønfaldt derfor kollegiet om at tage ham hjem, »da mand ingen Tiid kand viide sig sikker, at hand kunde giøre en U-lykke, enten paa Danske eller Grønlændere«.

Dette havde da til følge, at kollegiet kaldte ham hjem, men vilde ikke give ham lov til at tage børnene med. Dertil erklærede Møller da, at han »kand icke forlade sine Børn«. Da saa missionær Sverdrup, som jo nu var provst, 1774 var paa visitats i Umanak og saa, hvor stor skade Møller var til for missionen der, lovede han ham, at missionen skulde tage sig af børnene, hvis han vilde rejse hjem, ligesom han ogsaa eftergav ham den gæld, han stod i, hvorefter Møller da gik ind paa at forlade landet. —

Mærkeligt nok sendte kollegiet ham dog allerede 1775 igen op til Grønland, dennegang til Holsteinsborg, og skrev da til Missionæren i Umanak om at sende børnene derned til ham. De blev da straks

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sendt ned til Ritenbenk, hvorfra de saa »bleve befordrede Sønder paa af *Hr. Proust Sverdrup* gratis«. Men allerede aaret efter skrev kollegiet til Holsteinsborgmissionæren, at han ikke skulde bekymre sig om Møllers børn, da disse »faaer at henholde sig til Handelen«, idet »*Jacob Povelsen* er Os berettet at være i den Stand, at Vi ey kand være enten tient med, eller være bekiendt at have ham længere i Missionens Tieneste.« Trods denne udtalelse kaldte kollegiet ham dog ikke hjem, men gav ham 1777 ordre til at begive sig til Egedesminde. Her blev hans kateketvirksomhed da ogsaa lidt bedre. —

I august 1778 anmodede en hr. *Chr. Swenstrup* i København missionskollegiet om hjemrejsetilladelse for sin »Svoger *Catechete Møller*«, da denne havde bedt ham om at skaffe sig en kone, men dette turde han ikke paatage sig og bad derfor om, at Møller maatte komme hjem »for at søge sig en Hustru«. Dertil fik han dog først tilladelse 1781 og rejste da hjem tilligemed sine to sønner. I marts 1782 erklærede han sig ude af stand til foreløbig at kunne rejse op til Grønland igen paa grund af sygdom. Han maa dog snart være kommet sig igen, thi 30. april skrev kollegiet til Egedesmindes nye missionær, at »der til Understøttelse saavel i Sproget som i Deres Embede vil blive opsendt en dansk *Catechete Msr. Jacob Poulsen*; han vil medbringe sine Sønner, af hvilke een maaskee kunde uddannes til Catechete.«

Møller kom dog aldrig mere op til Grønland. I begyndelsen af seeptember 1782 gik han — om med eller uden ny kone vides ikke — ombord paa skibet »Sukkertoppen«, som skulde til Diskobugten for at overvintre og drive hvalfangst næste foraar. Den 31. december forliste skibet paa den norske kyst, rimeligvis under forsøg paa at gaa i vinterhavn, og Møller var blandt de ved denne lejlighed omkomne. —

Hvorvidt sønnerne ogsaa omkom eller kom tilbage til Danmark, vides ikke. Døtrene, som opholdt sig i Grønland, blev begge gift og efterlader sig efterkommere deroppe. —

En søstersøn af kateket Møller, *Johan Lorentz Mørck* (1783-1834) blev købmand i Egedesminde, giftedes med Grønlænderinde *Birgithe* (1784-1870) og blev stamfader til den nordgrønlandske familie Mørch.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

MADS MØRCH

Købmand.

Mads Hvass Mørch blev født 16. september 1765 i Gerding i Himmerland som søn af sognepræst Otto Himmelstrup Bollesen Mørch (1722-75) og hustru Christine Augusta Hvass (1725-1800). Samme maaned, som sønnen fødtes, blev faderen, hvis fire forfædre siden 1640 havde været sognepræster i Gerding og Blendstrup, udnævnt til provst i Hellum herred.

Mads Mørch, der havde tolv søskende, 3 brødre og 9 søstre, blev undervist i hjemmet af en huslærer og blev efter faderens død sat i skole i Aalborg. Efter endt skolegang kom han i handelslære og fik 1790 ansættelse i den kgl. grønlandske handels tjeneste. —

Samme aar blev han saa sendt op til Grønland, hvor han blev ansat som assistent ved kolonien Frederikshaab. Her fik han en udmærket uddannelse, da hans chef af samme navn som han, Nordmanden *Johan Christian Mørch* (1768-1830), var en af landets allerdygtigste købmænd, hvem endog den ellers saa berygtede inspektør Bendt Olrik sagde om, at han var »I mange Henseender særdeeles dygtig, men stiv og indbildsk«, hvilket sidste dog ikke var tilfældet, da han tværtimod var overmaade afholdt saavel af kolonifolkene som af Grønlænderne. Han var ogsaa gift med en Halvgrønlænderinde, hvilket maaske har bidraget til, at assistent Mørch ønskede det samme. —

Han var dog kun ved Frederikshaab eet aar og blev i august 1791 forflyttet op til Sukkertoppen som assistent der, i hvilken stilling han ifølge den nye inspektør Andreas Molbech Lunds udsagn var »ordentlig og reedelig og dygtig«, uagtet forholdene her var ubehageligere end ved Frederikshaab, da togterejserne var betydeligt besværligere end dernede, og idet der dengang herskede det berygtede Habakuksværmeri blandt befolkningen (se missionær Hveysell). —

Ved Sukkertoppen var assistent Mørch dog ogsaa kun knapt et aar, thi allerede 5. maj 1792 udnævntes han til »Oberassistent«, ɔ: kolonibestyrer, ved Godthaab og flyttede da straks derned. Her virkede han ligeledes fortrinligt og fik produktionen sat noget op.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men han fik det dog ikke saa godt, som han ønskede. 1794 meddelte inspektør Lund handelsdirektionen, at »Oberassistent Hr. *M. H. Mørch* har siden 4. Oktober 1793 bestormet om Tilladelse til at gifte sig med Blandingspige *Sigrid Johnsdatter Bech.*« Hun var fra Frederikshaab, Datter af en »dansk Haandværker«. Inspektøren siger, at »Han har til sine Tiider havt det med saadan Heftighed, at man ey har kundet andet end beklage ham, da al Moral og Forestilling derimod har intet Sted fundet. — Det er ikke ham, der alleene har havt det saa heftigt, men næsten enhver Europæer, som forlieber sig i een eller anden Skiønhed her, faaer det almindelig med saa stærke Anfald, at det næsten gaaer over til et Raserie.« Men, siger inspektøren, »naar Gienstanden er opnaaet, og Forliebelsen kiøles, aabnes baade Øyne og Fornuft til tydeligen at see og skiønne, at han af Lidenskaber har ladet sig bedaare til en Forbindelse, som ingen uden Døden kan hæve. — Græmmelse, Sorg og Fortrydelser følge almindelig herpaa, hvorimod Trøst og Lindring, som da ey kan søges i Grønlænderindens Barm, gierne søges i Brændevinsflasken, der omsider giør ham uskikket til al Ting; og lad end være, at en enkelt under bemeldte Omstændighed kunde imodstaae den fristende Flaske, saa vilde det være stort, om Sorg og Fortrydelse over det giorte Valg, ikke vilde giøre et alt for stort Skaar i hans og Hustroes Ægteskabs Lyksalighed.« Og da det i almindelighed ikke tillodes navnlig købmænd at gifte sig med indfødte, da, som inspektør Lund siger, »Grønlænderinden, som ved Ægteskab med en Handelsbetient er bleven en meget stor og fornem Dame i egne og Søstres Øyne og Tanker, vil ved alle muelige Leyligheder viise hendes Landsmænd, at hun formaaer noget, ved at ødsle ud til dem Proviant eller hvad hun kan faae fat paa«, fik Mørch heller ikke tilladelse dertil.

Dette forhold blev derimod aarsag til, at han forflyttedes fra Godthaab og blev »Overassistent« ved logen Qerrortussoq oppe i Holsteinsborgfjorden.

1796 fik han saa permissionstilladelse og rejste hjem. Under besøget i Danmark blev han saa 21. februar 1797 i Aalborg viet til »*Jomfrue Anna Juul Schou*«, født 31. januar 1774 i København som datter af købmand, nu i Aalborg, Jens Schou og hustru Anna Krogh.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da han saa i sommeren 1797 kom op til Holsteinsborg, og det da viste sig, at hans efterfølger ved logen Qerrortussoq, Nordmanden *Christen Heiberg* (1762-1800), vilde hjem at giftes, overtog han hans stilling, og da Heiberg aaret efter kom derop igen og genoptog logen, maatte Mørch overvintre ved Holsteinsborg som »overkomplet«, da han endnu ikke havde faaet nogen ny udnævnelse. —

1799 blev han saa købmand ved kolonien Sukkertoppen, hvor han da virkede i fem aar. Herom siger inspektør *Niels Rosing Bull* (1760-1841) i meddelelse om inspektoratet til sin efterfølger: »Kiøbmanden *Mads Hvads Mørch* er en øvet og flittig Regnskabsfører; holder Orden, men med nogen for stor Støi og Strenghed, blandt det underhavende Mandskab, som frygter, ei agter ham. Han er en meget stor Huusholder for sig selv; sammenskraber alt hvad han kan for *Procenter* at vinde, og saaledes gavner han Handelen tillige.«

Mørch var iøvrigt berømt for gæstfrihed og for langvarige og grundige handelstogtrejser, som foretoges til langt hen paa aaret. For eksempel foretog han 1801 4. november en rejse »Syd efter paa Handelstogt om Morgenen med Baaden *Haabet,* besadt med Tømmermanden *Peder N. Halse, Hann. Bohn* og Chatecheten *F. Berthelsen* som Loos eller bekiendt Mand.« Paa den sene aarstid gik rejsen kun langsomt paa grund af uroligt vejr og ofte storm; uagtet de rejste hele dagen lang, naaede de ikke ret langt frem. De kom først tilbage til kolonien d. 16de, og da skibshavnen saa var tilfrosset, maatte baaden lægges »noget fra Coloniens Baadehavn til i Morgen, man kan faae den indiiset ved Hielp af Grønlænderne«. Handelen, der var »giort paa denne fatale Reise«, udgjorde da ogsaa kun »$7^{1}/_{8}$ Ballie Sælspæk, 3 hvide og 7 blaae Ræveskind, 8 Stk. ordinaire og 2 Stk. sortsidede Skind.« Aarsagen hertil var, »at Grønlænderne meget silde ere flyttede i Huus, nemlig ikke før sidst i October, og at der tillige har været Mangel paa Sæle, ligesom og at Veyrliget ikke har været med det bedste.«

Ikke destomindre foretog han atter 25. november en togterejse nordefter. Dennegang varede turen til 12te december, og da maatte de lægge til i koloniens kirkegaardsbugt, da de ikke kunde komme ind i skibshavnen, der »laae fuld af Driviis«. Paa denne rejse havde Mørch

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

faaet ondt i sit ene ben og havde derfor maattet »holde sig for det meeste ved Køyen«, og nu, da de kom tilland, gik han »formedelst mit syge Been, med megen Besværlighed Hiem over Land, omtrent 1/4 Miil eller noget længere, og forefandt alt — Gud være lovet! — vel.« Medens han havde været paa rejse, havde der været besøg af adskillige Grønlændere ved kolonien, og hans kone havde da udleveret dem »det behøvende af Krudt, Blye og Tobak« som betaling for de indleverede produkter. —

1804 hjemgik købmand Mørch og blev aaret efter udnævnt til kammerraad og fik ansættelse som forvalter ved den kgl. handel i Thorshavn, hvor han saa virkede til sin død 15. november 1831. Hans enke døde i København 31. januar 1859. —

En af deres sønner, *Jens August Mørch,* født 8. november 1798 ved Holsteinsborg, blev 1824 assistent i Grønland og senere kolonibestyrer ved Ritenbeik. Han tog afsked 1854, men blev boende deroppe og døde i Ritenbenk 25. december 1856. Han var gift med *Anthonette Dorothea Winding,* født 2. august 1810 i Godhavn, død 24. november 1869 i Claushavn, datter af købmand Johannes Winding og hustru Kirsten Lunde. En af *deres* sønner, *Johannes Hermann Mads Mørch,* født 27. april 1834, blev assistent og kolonibestyrer i Grønland og døde i København 16. september 1889; han var ugift. Og tre af deres døtre blev gift med Grønlændere og har efterkommere deroppe. —

Købmand M. H. Mørch havde en søn med den Grønlænderinde, han vilde have giftet sig med. Ham tog han til sig og opdrog ham. Han blev militærkaptajn og var endnu 1855 kgl. fuldmægtig i Christiansted paa St. Croix. Hans navn var *Otto John Mørch.* —

JENS P. MØRK

Kateket.

Jens Pedersen Mørk blev født 1721 i Helsinge som søn af bonde Peder Jensen og hustru.

Forældrene døde, da han var barn, og han blev da optaget paa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vajsenhuset 1733. Og da han var særdeles velbegavet, bestemte Hans Egede, da han 1736 havde faaet oprettet »Det grønlandske Seminarium«, at *han* skulde uddannes til kateket i Grønland, og underviste ham saa i sproget, efter at hans skolegang var endt.

16. marts 1739 blev han saa sammen med sin skolekammerat Berthel Laersen (se denne) sendt op til Grønland. De skiltes ad ved Godthaab, hvor Laersen skulde være, og Mørk fulgte da med skibet op til Christianshaab. Her underviste missionæren, *Paul Egede,* ham videre i grønlandsk, og han blev allerede inden dennes hjemrejse aaret efter meget dygtig i sproget, hvilket han talte som en indfødt. Han var alvorligt troende og virkede meget nidkært, og han havde en særlig evne til at paavirke Grønlænderne, som han blev meget afholdt af.

Han blev da ogsaa en fortrinlig medhjælper til Paul Egedes efterfølger, missionær *Lauritz Alsbach.* Han rejste ud og besøgte Grønlænderne, saa ofte det lod sig gøre, og befolkningen flokkedes da om ham og vilde gerne beholde ham længe hos sig. F. eks. tog han i april 1741 med købmand Niels Egede og missioiær Alsbach op til »Iisefiorden« ved Jakobshavn, og da de andre rejste tilbage, blev *han* deroppe hos befolkningen, hvilket denne ifølge Niels Egedes udsagn »blev fornøyet for«. Han fik da ogsaa samlet mange katekumener og disses daabsundervisning hjalp han ogsaa med til. Og ved kolonien underviste han menighedens børn og unge; Niels Egede sagde derom, at »Catecheten *Jens Pedersøn* gik dagligen til dem for at lære deres Børn at læse.« —

I sin fritid studerede han theologi og tilegnede sig mange kundskaber. Det var utvivlsomt hans hensigt at uddanne sig til præst. 1745 ansøgte han missionskollegiet om tilladelse til »at studere her i Landet«, hvilket han ogsaa fik. 1751 anmeldte han saa kollegiet, at han »ved gode Bøgers Læsning« stræbte efter at gøre sig »habil til Prædike-Embedet«. Og samme aar afgav Hans Egede erklæring om »*Jens Pedersen* som skulde være Missionaire«. Hvorfor han da ikke blev ordineret til præst, kan ikke oplyses; hans kammerat Berthel Laersen ved Sukkertoppen blev det dog! —

1746 ansøgte Mørk missionskollegiet om ægteskabstilladelse, og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

aaret efter meddelte missionær *Welling* ved Christianshab, at han »har viet en Catachete til et grønl: Fruentimer ved Navn *Magdalena*«. Hendes hedenske navn var *Okuna*; hun var født 1731 og hun var katekumen fra ca. 1740, saa hun har altsaa i flere aar været sin mands elev. —

Da der 1751 kom Vajsenhusdrenge op til Christianshaab for at uddannes til kateketer, hjalp Mørk missionær *Bloch* dermed. Og aaret efter fulgte han med Bloch op til Claushavn og var ham her en fortrinlig medhjælper, ved hvis virksomhed det lykkedes i løbet af faa aar at faa samlet en temmelig stor menighed.

1755 flyttede han saa over til Jakobshavn for at bistaa den nye missionær *Thrane*. Denne siger om ham, at han var »ikke alleene kieck i Sproget, men og paapasselig uden enten at trættes eller kiedes i sit Arbeyde«. Her blev han imidlertid syg om vinteren; ifølge missionær Thrane var »Catechete *Jens Pedersen* ganske slet tilreed af Skiørbug; da han dog tilforn skal have haft god Styrke, men nu seer meget ilde og sygelig ud.« Han blev dog rask igen efter vinterens forløb, men led derefter næsten hver vinter af skørbug.

1757 flyttede han igen over til Claushavn, hvor der nu ingen missionær var. Paa forslag af ham gik da missionæren *Borch* fra Holsteinsborg, som efter Thranes død opholdt sig ved Christianshaab som eneste missionær i Diskobugt, ind paa at ansætte »en i Læsning og Christelig Kundskab veløvet Pige« til børnelærerinde i Claushavn, da Mørk jo nu væsenstligst maatte virke som missionær. Han spurgte da bl. a. missionskollegiet om, hvorledes han skulde forholde sig med døbte, som vilde giftes, om han da ikke »i Vidners Paahør« kunde »tilspørge dem efter Ritualet« og dette da gælde for vielse, til de kunde blive rigtigt viede af en præst, men kollegiet vilde dog ikke gaa ind derpaa.

Nu blev han resten af sit liv boende ved Claushavn, hvor han virkede meget energisk og var til stor hjælp for missionærerne, ligesom han ogsaa var ivrig skolelærer. Han læste med børnene og de unge dels i sit eget hus og dels i befolkningens huse. Han søgte forgæves at faa opført en skole, da det ifl. hans udsagn »efter saa mange Aars varig Prøve og Forsøg har viist sig, at det dog ikke er nyttigt i fælles

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Huus at underviise Ungdommen, hvor ey Orden eller Stilhed enten til det eene eller andet kand haves iblant saa mange der lever i hver sin Gierning samlede.« Der blev dog ikke opført en skole ved Claushavn før efter hans død. Men da Hans Egedes dattersøn, *Hans Egede Saabye,* 1770 blev missionær ved Claushavn, lod han skoleundervisningen foregaa i sin bolig. Og Saabye foreslog da missionskollegiet at oversende kateket Mørk et hus, da han ikke kunde arbejde saa godt i et grønlandsk hus; han vilde da tillige holde bøn og katekisation i sit hus. Saabye var i det hele taget meget glad for at have Mørk til medhjælper. Han skrev saaledes allerede i sin indberetning 1771, »at de 8 katekumener, han i Foraaret deelagtiggiorde i den hellige Daab, vidste hvad de burde, da *Jens Pedersen* med utrættet Fliid arbeidede med dem«. Og i sin indberetning 1774 skrev han flg.: »Ved denne Leylighed bør Ieg heller ikke undlade at melde, til *Catechete Jens Pedersens Roes,* at han i sit Arbeyde med Catechumenerne har viist en uafbrudt og ufortrøden Fliid; thi da Tiiden, vi havde tilbage, var kortere end den sædvanlige, maatte og det daglige Arbeyde fordobbles, om det forønskede Maal med dem nogenledes skulde opnaaes«.

Kollegiet hjalp da ogsaa Mørk til et bedre hus, ligesom man ogsaa gav ham større løn, 50-60 rd. aarlig samt »gemeen Mands Kost af alle Sorter, ½ Portion Specerier (ɔ: urtekramvarer), Lys og Brændsel samt 3 Rd. til Medicamenter«.

Mørk oplærte sine børn til dygtige erhververe paa grønlandsk vis og gav dem tillige en god kristen opdragelse og større kultur, og dette hans gode kristne hjem fik ogsaa betydning for missionens fremgang. — Han oversatte ogsaa en hel del berømte prædikener, bl. a. af den tyske pietismes fader Philipp Jacob Spener, paa grønlandsk, hvilket ifl. Saabyes udsagn var »Grønlænderne nyttigt«, og »denne gamle brave Mand bliver da ved saa meget som mueligt at viise sig nyttig«.

Da Saabye i juli 1778 hjemrejste, stod ifl. hans udsagn, menigheden »der tilbage, endog min gamle, troe Medarbeider, Katecheten, med taarefulde Øine, og som Forladte«. —

De følgende to aar kom der heller ikke nogen ny missionær til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Claushavn, og Mørk maatte da virke alene som saadan. Han afgik ved døden 4. december 1780. Hans lig blev da bragt ned til Christianshaab og begravet der 12. januar 1781 samt jordpaakastet af provst Sverdrup, der ogsaa havde haft megen hjælp af Mørk. Og da der saa om sommeren kom en ny missionær til Claushavn, *Caspar Grewe,* beklagede denne i høj grad Mørks død som »et stort og u-opretteligt Tab for Missionen«, og det var jo da ogsaa et tab for ham selv, da han jo nu ikke havde ham til medhjælper.

Enken Magdalena fik 10 rd. i aarlig pension og hendes mand havde efterladt hende godt 100 rd. Hun blev boende ved Claushavn og døde der 18. maj 1796, »omtrent 65 Aar gammel«.

Datteren *Boletha* blev gift med missionær Grewe, da dennes første hustru var død. Sønnen *Peder Jensen* (1750-1810) var en dygtig sælfanger, hvilket sønnen *Poul Jensen* (1768-1805) ogsaa var. Sønnen *Lars Jensen* (1762-1834) blev sin faders efterfølger som kateket ved Claushavn; han erklæredes af flere missionærer, blandt andet af Peder Kragh ved Egedesminde, for en af de dygtigste lærere i Diskobugt.

Alle sønnerne var gifte, saa Mørk har efterslægt deroppe. —

LARS NIELSEN

Assistent.

Lars Nielsen blev født ca. 1742, vistnok i København, men det vides ikke, hvem hans forældre var.

Efter endt skolegang blev han sat i tømrerlære, og 1765 fik han ansættelse som skibstømrer hos »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie«, og aaret efter sendtes han da op til Grønland.

Her fik han ansættelse som tømmermand ved Jakobshavn, hvor der nu bl. a. skulde opføres et nyt større kolonivaaningshus. Dette, hvortil der udsendtes materialer 1767, maatte opføres lidt længere inde i havnen, da der nemlig ikke var plads til det, der hvor det gamle stod. Dette blev da staaende som proviantbod, men paa den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nye plads opførtes tillige flere bygninger, spækhus, bryghus o. lign., saa tømrer Nielsen fik da meget at gøre.

Da saa alt arbejdet efter 3-4 aars forløb var færdiggjort, fik han ansættelse ved Ritenbenk som »Kolonist«. Her virkede han da ikke blot som tømrer, men deltog ogsaa i de langtrækkende handelstogtrejser, og da det viste sig, at han egnede sig godt hertil, udnævntes han 1772 til »Underassistent«, i hvilken stilling han ledede togterejserne; og da han var blevet velkendt blandt befolkningen, fik han koloniens produktion noget forfremmet. —

1781 forflyttedes han saa til Umanak. Her skulde han som »Assistent« lede kulbrydning om sommeren med kolonimandskabet; ikke blot kolonien selv, men ogsaa Upernavik og eventuelt nogle af handelsanlæggene i Diskobugt skulde forsynes med brændsel derfra. Der skulde ogsaa gøres forsøg »med Allun og Vitriols Raffinering«, og Nielsen arbejdede ivrigt dermed, men da dette viste sig urentabelt, opgaves det snart.

Han blev da 1783 tillige »Handels-Assistent« ved kolonien og virkede som saadan meget ivrigt med togterejser rundtom i den overmaade store og langstrakte Umanaksbugt. Ifølge den første nordgrønlandske inspektør Schwabes udsagn var Lars Nielsen »Et skickeligt, ordentligt og arbeydsomt Menneske«.

Efter ordre fra handelsdirektoratet 1787 skulde han igen have været forflyttet ned til Diskobugten, hvor han skulde være hvalfangerassistent ved Fortunebay vest for Godhavn. Men da han samme aar ansøgte om permissionstilladelse, fik han denne aaret efter og hjemgik da. Det var vistnok hans hensigt at forhandle med direktionen om tilladelse til ægteskab med en indfødt ved Umanak, men da dette blev nægtet ham, tog han afsked fra handelstjenesten i Grønland.

Han blev imidlertid i direktionens tjeneste, thi 1789 var han ifølge inspektør Willes sigende »Portner ved Tranbrænderiet hiemme«. Og 1806 havde han ansættelse paa handelens plads i København, hvor han bl. a. attesterede de aarlige produktopgørelser.

Han døde vistnok ca. 1818. —

En datter af ham og Grønlænderinde *Justina, Birgithe Larsdatter*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nielsen, født 1. januar 1784 i Umanak og død sammesteds 29. Marts 1870, blev gift med købmand *Johan Lorentz Mørck* (1783-1834). De har efterslægt i Nordgrønland, bl. a. var Upernavikspræsten *Tobias Mørch* (1840-1916) deres sønnesøn. —

ANDREAS NØRGAARD

Købmand.

Andreas Lauridsen Nørgaard blev født 1758 i Hammelev sogn vest for Haderslev som søn af gaardmand Laurids Hansen og hustru Anna Andersdatter. Han blev døbt 28. maj med efternavnet Lauridsen, men det siges om ham: »og som derefter haver udvalgt sig det Navn *Nørgaard*«.

Efter endt skolegang blev han sat i handelslære, og 1786 fik han ansættelse i den kgl. grønlandske handels tjeneste.

Aaret efter udsendtes han saa allerede 26. april med skib til Nordgrønland, og her blev han straks ved ankomsten til Godhavn »Haandskriver« hos inspektør Wille. Men samme aar blev han i slutningen af juli ansat som »Assistent« ved hvalfangstanlægget Igdlutsiaq paa Arveprinsens Ejland kort syd for Ritenbenk, til hvilken koloni stedet hørte.

Her var han saa leder af hvalfangsten i to aar. Mandskabet bestod af en spækskærer, en bødker, en tømmermand, en kok og fire matroser, og der boede kun 30-40 Grønlændere ved stedet. Bygningerne bestod kun af et større stokværkshus, hvor assistenten og mandskabet boede, og et spækhus. Dette var opført af tørv og sten, og da det nu var forfaldent, fik Nørgaard det 1788 afløst af et bindingsværkshus. Til stedet hørte 5 slupper med fangstredskaber, og han benyttede disse ivrigt til hvalfangsten, men var ikke heldig dermed, og der fangedes kun 2-3 hvaler aarlig. Og da havnen var en næsten aaben red, forliste der stadig slupper med deres kostbare tilbehør, idet søen ved storm rev dem ned, uagtet de blev sat højt op paa land; i foraaret 1789 forliste endog fire af dem paa eengang.

Nørgaard var da vist heller ikke særlig glad ved at være bestyrer

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der. Men samme aar, som den sidstnævnte ulykke skete, fik han da ogsaa ansættelse som købmand ved Upernavik. Om vinteren havde han været paa besøg hos sin kollega, hvalfangerassistent Adam Chr. Thorning i Claushavn, og var blevet forlovet med en af dennes døttre, og nu rejste han saa derned igen og blev 20. maj viet af missionær Lintrup til blandingspigen *Inger Thorning,* født 26. august 1769 i Egedesminde.

Et par maaneder efter rejste de saa op til Upernavik, hvortil de ankom midt i august. Men heller ikke her fik Nørgaard det behageligt. Stedet var jo berygtet for usundhed, og aaret efter hans ankomst dertil blev kolonien nedlagt. Og da han efter at have foretaget dens nedlæggelse og bragt inventarier og produkter ned til Godhavn, kunde han foreløbig ikke faa nogen ny stilling, hverken som købmand eller som assistent. Fra september 1789 boede han da som privatmand med sin kone og en lille nyfødt datter vinteren over paa Kronprinsens Ejland. —

Da imidlertid købmand Thomsen ved Christianshaab døde 28. maj 1791, blev Nørgaard udnævnt til hans efterfølger, og 1. juli overtog han da kolonien, hvor han straks fik handelen sat godt i gang ved ustandseligt at foretage særdeles resultatmæssige handelstogtrejser.

Dette blev dog i høj grad skæbnesvangert for ham. Endnu saa sent paa aaret som 23. november samme aar drog han med en baad med fem mands besætning ud paa handelstogt til Sydostbugten for at tilforhandle sig produkter fra befolkningen. Da saa baaden henimod midten af december endnu ikke var hjemkommet, afsendte assistenten en anden baad for at eftersøge de savnede, men denne vendte efter tre dages frugtesløs søgning tilbage; det viste sig da, at købmanden havde været hele Sydostbugten rundt og helt ovre ved stedet »Nome« (ɔ: Nûk i Egedesmindes østre distrikt) samt paa Grønne Ejland, men saa derfra var forsvundet. I februar 1792 indtraf saa nogle Grønlændere fra Grønne Ejland til kolonien og berettede, at købmand Nørgaard og den øvrige besætning skulde ligge ihjelfrosne paa den lille ø Sâtúnguaq nordvest for Grønne Ejland. Der afsendtes da straks 5 slæder derover for at undersøge rigtigheden af denne beretning. Slæderne returnerede da samme aften, medbringende Nør-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gaards lig, hvorimod der ikke var fundet spor hverken af den øvrige besætning eller af baaden; denne blev senere fundet drevet ind til Hunde Ejland uden agterstævn. Traditionen beretter, at der i nogen tid havde lydt noget som klokkeringning fra øen, og at det da maatte antages, at det var de forliste, der havde slaaet paa en gryde for at tilkalde hjælp, men beboerne paa Grønne Ejland var af skræk flygtet bort; det viste sig da faktisk, at den eftersøgende baadekspedition havde truffet bopladsen der forladt.

Købmand Nørgaard blev saa 14. februar begravet af missionær Lintrup »i den for Enden af Havnen ved Christianshaab indviede nye Kirkegaard«. —

Han havde været meget kulturel; han efterlod sig bl. a. halvhundrede interessante bøger, deriblandt 13 bind »Comedier«. — Han var ogsaa meget dygtig som kolonibestyrer; inspektør Schultz beklagede meget, at »Denne Handelens haabefuldeste Mand, denne virksomme, veltænkende og reedelige Handels-Betient« var omkommet; og direktionen sendte hans enke en sølvtepotte med fad »som et Erindrings-Tegn paa den Yndest, hendes afdøde Mand ved sit gode Forhold havde erhvervet sig«.

Hans enke blev boende ved Christianshaab til sin død 30. juni 1845. Den ældste datter *Ane Marie Nørgaard,* født 1790 i Upernavik, døde ugift i Christianshaab 12. marts 1815. Den yngste datter *Mariane Nørgaard,* født efter faderens død 17. marts 1792, blev 30. september 1820 gift med enkemand, bødker *Peter Rasmussen* (1794-1842), men hun døde allerede 30. august 1823, og hendes mand blev da 3. gang gift med hendes kusine *Benedicte Enghel* (1789-1867). —

MARTIN OHNSORG

Missionær.

Martin Jacobsen Martinsen Ohnsorg blev født 1707 i landsbyen Bjeverskov som søn af degn og skolelærer Morten Ohnsorg og hustru Maria Jacobsdatter.

Efter privatundervisning i hjemmet blev han 12 aar gammel sat

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i Metropolitanskolen, hvorfra han efter ti aars skolegang blev student 1729. Aaret efter tog han saa »Anden Examen«, og allerede 21. marts 1732 bestod han theologisk embedseksamen, ifl. sit »Vita«: »under Censur af Professorerne *Johannes Steenbuch* og *Marcus Wøldike*«, og fik endog, trods sin utrolig korte studietid, haud illaudabilis.

Efter to aars forløb blev han saa antaget til Missionær i Grønland. Hans antagelse lyder saaledes:

»*Christianus Sextus*

giøre alle vitterligt, at Vi allernaadigst have beskicket og forordnet *Martinus Ohnsorg* til at være *Missionarius* paa Vort Land Grønland, saafremt hand ellers efter foregaaende Overhørelse udj Lærdom saa dygtig, udj Liv og Levnet saa skikkelig, og af den Alder efter Loven befindes, at hannem Prædike-Embedet kand betroes; Thi skal hand være Os, som sin *Absolut* og *Souverain* Arve Konge huld og troe.

d. 26de Martii Anno 1734 *Christian R.*«

2. april blev han saa ordineret i Frue kirke af biskop *Chr. Worm* sammen med to andre Grønlandsmissionærer, *Paul Egede* og *Andreas Bing*. Og 6. april blev han viet til sin trolovede *Margrethe Dorothea Heyde*, født 1711 i København som datter af en handelsmand. —

I begyndelsen af maj blev saa han som den første af missionærerne udsendt til Grønland og ankom 15. juni til Godthaab, hvor han skulde være hjælpepræst hos Hans Egede. 19. juni deltog han saa med Egede, skipperen og købmanden i en synsforretning over husene ved kolonien. Den 24de, St. Hans dag, indsatte Hans Egede ham saa ved sin danske Gudstjeneste, og søndag d. 4. juli prædikede Ohnsorg for første gang ved dansk Gudstjeneste. 8. august kom Paul Egede hjem til sine forældre efter at have været oppe i Diskobugt og deltaget i anlæggelsen af den nye koloni Christianshaab, hvor den tredie kollega Bing skulde være missionær. Nu skiftedes saa Ohnsorg med ham og Hans Egede til at holde dansk Gudstjeneste, medens han endnu en tidlang var uanvendelig overfor Grønlænderne af mangel paa sprogkundskab. Men nu underviste Paul Egede ham saa i sproget,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som han da ogsaa efterhaanden blev dygtigere i. Paul Egede siger dog i maj 1735, at «som min Fader, med Kongl. den naadigst Permission, havde resolverit at reyse igien fra Landet, og Herr *Ohnsorg* endda ikke saa vit var *avanceret* udi Sproget at han kunde forrette Missionens Tieneste, var det fornøden at ieg maatte forblive hvor ieg nu var«. —

17. februar 1735 fik Ohnsorgs en søn, som søndag d. 21de blev døbt af Paul Egede med navnet *Morten*.

I vinteren 1735 gik Ohnsorg flere gange med Hans og Paul Egede ud til Ny Herrnhut og holdt diskussion med Herrnhutermissionæren Christen David. —

25. august samme aar kom missionær *Bing* og familie derned til Godthaab og maatte blive boende der, da de paa grund af proviantmangel ikke kunde blive oppe ved Christianshaab. Saa nu var der jo 4 missionærer ved Godthaab, hvilket da ogsaa medførte større daabsundervisning.

Ved Gjertrud Rasch's død i december 1735 og Hans Egedes fortvivlelse derover, hvilket medførte »en haard og farlig *Paroxysmus*« i marts 1736, var missionær Ohnsorg til stor trøst for ham. Og da Hans Egede 29. juli havde holdt afskedsprædiken, var han den sidste søndag, han var i landet, til Gudstjeneste hos Ohnsorg. —

Og da sønnen Paul nu blev forflyttet op til Christianshaab, overdrog Hans Egede ved sin hjemrejse den godthaabske mission til Ohnsorg og Bing. De arbejdede da trofast og ihærdigt og gik forsaavidt i grundlæggerens fodspor, som de, og navnlig Ohnsorg, hyppigt rejste omkring til Grønlænderne og holdt forsamling med undervisning og katekisation. Og han oplærte ogsaa nogle unge mænd til kateketer. Ifølge Niels Egede, som 1739 blev købmand ved Godthaab, rejste f. eks. Ohnsorg engang ud til de nærmestboende Grønlændere »paa Embeds-Vegne« og blev hos dem en hel uge. En anden gang rejste han ogsaa ud til Grønlænderne paa forskellige steder og medbragte to unge mænd, som han havde uddannet, og som nu skulde »agere Catecheter hos deres Venner«. Og engang rejste Niels Egede selv »med Herr *Ohnsorg* til dem, som boe tre Miile inde i Baals Revier (ɔ: Godthaabsfjorden), hvor Ohnsorg da havde »læst med og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

underviist Ungdommen«. Og Ohnsorg meddelte selv missionskollegiet, at »mange unge kom til Colonien og med Lyst antog min Underviisning«.

Derimod var han engang uheldig. 1738 havde en flok Grønlændere, som laa paa fangst i nærheden af Godthaab, paa søen overfaldet og dræbt en af deres landsmænd, der var aandemaner og »en Morder«. Og missionærerne havde da lokket dem ind til kolonien og i forbindelse med Herrnhuterne ladet det danske mandskab gribe dem og prygle dem og holde dem i fangenskab en tid. Dette var nær blevet skæbnesvangert for Ohnsorg, thi da Niels Egede et aarstid efter traf de paagældende Grønlændere paa øen Ûmánaq i nærheden af Sukkertoppen, fortalte de ham nemlig, at de havde haft i sinde at hævne sig ved at overfalde kolonien paa et tidspunkt, da kun præsterne og deres familier var hjemme — »men«, sagde de, »som vi kiendte dig, vilde vi ikke giøre eders Folk Ondt«. —

1740 var Ohnsorgs Grønlandstjeneste forbi og han kom da til at rejse hjem sammen med sin ven Paul Egede. Paa hjemvejen lagde skibet 4. oktober til ved Hals, og de aflagde da besøg hos Jacob Sewerin paa Dronninglund hovedgaard, hvor de blev meget gæstfrit modtaget og blev over en maaned. Saa rejste de 8. november videre med skibet, og da de kom ned til Sundet, maatte de paa grund af modvind lægge til ankers udfor Kronborg. Men da Ohnsorgs kone var sygelig og gerne vilde til København snarest, gik de iland med Egede og kom ind hos en møller, som dog først ikke vilde lukke dem ind til sig, da de matroser, som ledsagede dem, var iført grønlandske skindklæder. Men da disse igen begav sig ombord, lukkede han dog præsterne ind til sig og trakterede dem med andesteg, da det nemlig var Mortensaften; og han blev meget interesseret i, hvad de fortalte om Grønland, og morgenen efter skaffede han dem et par vogne, som saa kørte dem ned til København. —

24. februar 1741 gav kongen missionskollegiet ordre til at betale »en i afvigte Aar tilbagekommen Missionaire ved Navn Martin Ohnsorg, som i 6 Aar har arbeidet paa Grønlændernes Underviisning 20 Rd. quartaliter av den Grønlandske Missions Cassa til nødtørftig Underholdning, indtil han kunde forfremmes.«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dette varede dog ikke ret længe, thi allerede 24. april samme aar udnævntes han til sognepræst paa Fæmø, og 27. april aaret efter forflyttedes han til Strøby og Varpelev. Her døde hans hustru i januar 1743, og han blev da 30. juli samme aar gift igen i Frue kirke i København med *Maren Jensdatter,* født 1715 som datter af en brygger. 1748 døde hun, og 27. oktober samme aar blev han tredie gang gift i Nikolaj kirke med *Marie Johansdatter Plockross,* født 1722 som datter af sværdfeger Johs. Chr. Plockross og hustru Annicke Birch. Aaret efter blev han sognepræst i Magleby og Holtug. —

Ohnsorg døde i Magleby 1774 og blev begravet paa kirkegaarden der 23. januar. Hans hustru døde 14. april 1780 i Køge. —

MICHAEL OLRIK

Købmand.

Michael Olrik blev født 28. februar 1772 i Helsingør som søn af cand. theol., hospitalsforstander og viceborgmester, justitsraad Christian Magnus Olrik (1728-93) og hustru Anna Margaretha Jegind (1746-1801).

Efter endt skolegang blev han konfirmeret og fik da ansættelse som kontorist paa Helsingørs toldkontor, i hvilken stilling han virkede til januar 1796. Den bekendte, nu afdøde Sydgrønlandsinspektør Bendt Olrik var hans fætter, som var hjemkommet 1789, og denne har formodentlig givet ham interessere for Grønland, thi nu søgte han at faa ansættelse deroppe.

Det lykkedes ham da ogsaa, og allerede samme aar blev han udsendt til Godhavn. Ved sin ankomst dertil 1. august blev han midlertidig »Haandskriver« hos inspektøren, men virkede tillige som hjælpeassistent ved kolonien, og 18. oktober fik han fast ansættelse som assistent, da han egnede sig godt dertil.

Her deltog han tillige i hvalfangst, og da han viste sig dygtig dertil, fik han 22. oktober 1799 ansættelse som »Hvalfangerassistent« paa Hunde Ejland, som dengang hørte ind under hvalfangerlogen Kronprinsens Ejland. Her ledede han saa hvalfangsten med held, og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

aaret efter blev han »Oberassistent« paa Kronprinsens Ejland, som han overtog 1. juli. Det første aar var han uheldig her. Der fangedes ganske vist otte store hvaler, men fem af dem sank tilbunds, og det lykkedes ikke at faa fat paa dem igen. Men det følgende aar var han heldigere; i maj maaned 1801 fangedes der ved Kronprinsens og Hunde Ejland ialt ni hvaler og de bjergedes alle, og i den følgende tid fangedes atter nogle, saa produktionen blev meget stor.

Men 1801 oplevede han et par slemme uheld. Paa Kronprinsens Ejland hændte 2. september den sørgelige og uhyggelige begivenhed, at Jakobshavns nye missionær *Mathias Fugl* samme dag, som han med skibet »Staden Rønne« var ankommet hertil fra Danmark, paa en udflugt sammen med skipperen og flere andre til øen Nunarssuaq, gik fra sine ledsagere og forsvandt sporløst, og han blev aldrig fundet igen, uagtet der søgtes efter ham baade af skibsfolkene og af logens mandskab i flere dage. Han mentes da at være faldet enten ned i en klipperevne eller vel snarere ud i søen fra en skrænt. Af Grønlænderene ansaas han for at være bortført af »ingnerssuit« ɔ: de underjordiske. Og i november samme aar forliste logens »store Transportsluppe« totalt paa havnen i springflodstiden. —

11. juli 1803 udnævntes Olrik til købmand ved Godhavn, hvilken stilling han overtog 1. august. Her var han ogsaa heldig; f. eks. fangedes der i 1805 13 hvaler og de bjergedes allesammen, og desuden fandtes der to Drivhvaler; dette gav en produktion af 836 fade spæk samt en utrolig mængde barder. Og da i august 1804 et engelsk hvalfangerskib gik i brand og forliste i nærheden af Disko, lykkedes det ham at bjerge endel af inventaret og noget af lasten. 1806 fik han opført et stort nyt spækhus ved Godhavn.

Samme aar ansøgte han direktionen om tilladelse til permission for et aar. Dette bevilgedes ham da 20. maj 1807, og da han fik bevillingen, afleverede han kolonien til sin afløser 30. juni, og da skibet endnu ikke skulde hjemgaa, da det først skulde op til Upernavik, fungerede han som assistent ved stedet, indtil skibet kom igen. —

21. august hjemgik han saa med skibet »Hvide Biørn«. Men da der jo nu var udbrudt krig med England, blev det paa hjemrejsen kapret af en engelsk fregat. Olrik blev da landsat ved Glückstadt og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vendte derfra hjem til Helsingør. Her døde han ugift 6. november 1815. —

Hans yngste broder *Wilhelm Mathias Olrik,* født 2. november 1781 blev, efter at han 1801 havde taget studentereksamen, aaret efter ansat som assistent ved Sukkertoppen, blev 1804 købmand sammesteds og 1813 ved Julianehaab. Her belv han aaret efter gift med blandingen *Lea Christine Geraae,* født 8. april 1796 som datter af bødker Søren Jensen Geraae (søn af købmand Geraae ved Ritenbenk) og hustru Margrethe Andersdatter (datter af Julianehaabs grundlægger, købmand Anders Olsen). De hjemgik 1820; hustruen døde i København 11. april 1828 og manden døde 18. oktober 1833. Deres søn *Christian Søren Marcus Olrik* (1815-70) blev 1846 inspektør i Nordgrønland og 1866 direktør for den kgl. grønlandske handel. —

JOHAN ANDREAS VAN OSTEN

Kirurg.

Johan Andreas van Osten blev født ca. 1714, vistnok paa Fyn. Det vides ikke, hvem hans fader var, men han blev stedsøn af skrædder Nicolai Dystrup i Kerteminde, og dennes hustru hed Anna Hansdatter, som altsaa har været drengens moder.

Efter at have gaaet i skole i Kerteminde blev han allerede 1731 student derfra og gav sig da til at studere medicin og kirurgi. Han boede 1735 paa Regensen, og da han var færdig med sit studium, blev han 1739 alumnus paa Borchs Collegium. Her udgav han i løbet af de følgende tre aar forskellige medicinske skrifter paa latin. Han blev da ogsaa Licenciatus medicinæ. —

I den tid, Hans Egede var i Grønland, var der flere gange ansat en kirurg eller feltskær deroppe. Og da han i 1736 var kommet hjem, arbejdede han ivrigt for at faa en læge ansat oppe i Grønland. Han fik da ogsaa monopolindehaveren Jacob Sewerin og missionskollegiet til i forening at bekoste en læges ansættelse, og det lykkedes ham da omsider 1742 at faa lægen v. Osten til at tage op til Grønland.

Her boede han i Godthaab og fik da ogsaa meget at gøre der. Han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sendte stadig bud rundt til de steder, baade nærmere og fjernere, hvor der boede Grønlændere »for at fornemme deres Tilstand«, og naar der da var syge, rejste han straks ud for at tilse dem. Han fulgte ogsaa undertiden med købmanden, naar denne gik ud paa handelstogtrejser, for at undersøge befolkningens tilstand og tilse de sygelige.

Der var ogsaa adskillige gange sygdomme ved kolonien ikke blot hos de indfødte, men ogsaa hos kolonisterne. I juli 1743 blev tømmermanden syg og blev straks lægeligt behandlet, saa han snart kom sig igen og kunde genoptage sit arbejde. Derimod gik det i et andet tilfælde noget anderledes. 12. januar 1744 blev koloniens bødker »syg i sin eene Fod«. Det har sikkert været skørbug, han led af, thi lægen fremskaffede kakleare til ham, og han blev da lidt bedre i løbet af maaneden, men blev atter daarligere i februar og var endnu syg i april, men kom sig saa endelig, saa han atter kunde paatage sig sit arbejde med spæktønder, hvortil der trængtes, da der var indhandlet store masser af sæl- og hvalspæk.

31. marts samme aar kom den omkomne kolonist Jens Skousgaards grønlandske kone »i Barselseng« og blev syg; lægen maatte da tage sig af hende, og hun fødte da en datter og kom sig. —

Naar handelsfunktionærerne var paa togterejser, passede doktoren og missionær Drachardt kolonien, f. eks. fra 14. oktober til 7. december 1743, da købmand Moltzau var med tre fartøjer ned til Frederikshaab med proviant og handelsvarer, da der intet skib var kommet dertil. —

Doktor v. Osten deltog undertiden ogsaa i missionen. 3. juledag 1743 var han og købmanden faddere ved en daab af to kvinder, en mand og »en liden Pige«; og 24. februar 1744 var han og købmanden ude ved Ny Herrnhut og overværede en daab af otte Grønlændere og en vielse af to nylig døbte. Og 6. april var de igen faddere ved en daab af 5 Grønlændere ved kolonien. —

v. Osten blev kun to aar deroppe. Han rejste 10. august 1744 hjem med skipper Lars Pedersen Præstøe og var da praktiserende læge hjemme i Danmark, til han døde i marts 1767 i København. —

Udtog af hans dagbøger fra Grønland blev udgivet af Otho Fabricius i tidsskriftet »Samleren« 1788-90. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ANDREAS OSTERMANN

Missionær.

Andreas Ostermann blev født 2. januar 1771 i Bogense som søn af væver Andreas Ostermann og hustru Marie Andersdatter.

Efter skolegang i hjemstavnen blev han sat i Odense katedralskole; her tog han studentereksamen 1789. Aaret efter tog han »Anden Examen« ved universitetet og begyndte at studere theologi. Og skønt han som student var huslærer i næsten fire aar, tog han alligevel embedseksamen 29. april 1796 og fik mærkeligt nok, trods sin kortvarige studietid, ikke 3. karakter, men haud illaudabilis.

Umiddelbart derefter blev han af missionskollegiet antaget til alumnus paa »Det grønlandske Seminarium«, hvor han undervistes i sproget af lektor Otho Fabricius. 6. juni holdt han dimisprædiken i Trinitatis kirke, for hvilken han fik laudabilis.

24. marts 1797 fik han saa kgl. udnævnelse til missionær i Grønland, og kollegiet bestemte da, at han skulde afløse missionær Jansen i Umanak, da denne skulde forflyttes ned i Diskobugten. Han blev da ordineret i Frue kirke af biskop Balle 31. marts og udsendtes kort efter til Grønland. Her ankom han til Umanak 21. juni og overtog d. 30te missionariatet af pastor Jansen, som saa holdt afskedsprædiken søndag d. 2. juli og indsatte sin efterfølger overfor menigheden. —

Missionær Ostermann var svagelig og rekvirerede da straks efter sin ankomst til Umanak endel medikamenter, nemlig »Brystpulver for 1 Rd., Brystthee for 2 Rd., nogle Brækmidler og Laxationer og en liden Flaske Mavedraaber, men vel indpakket.«

Han klarede dog sit embede ganske godt, underviste ivrigt ungdommen og tillige nogle enkelte katekumener, og berejste det store distrikt baade sommer og vinter.

Men efter to aars forløb flyttede han efter missionskollegiets ordre 9. september 1799 ned til Egedesminde for derfra at være missionær for »alle udenbugts Steder«, nemlig Egedesmindes, Godhavns og Upernaviks distrikter. I aaret 1801-02 havde han tillige Jakobshavns og Umanaks missionariater med, og var altsaa da eneste præst i hele Nordgrønland. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ostermann klagede engang til missionskollegiet over, at købmanden ved Egedesminde, *M. N. Myhlenphort,* engang havde forbudt ham at holde dansk Gudstjeneste ved kolonien. I den anledning skrev Myhlenphort i 1803, da han var blevet inspektør i Sydgrønland, til haandelsdirektionen flg.: »Saavidt ieg kiender til Missionairernes Embedspligter, da troer ieg: at det ikke alleene er for de Danske, han opholder sig i Landet, men meest for at oplyse og bibringe Grønlænderne Kundskab om Religionen og dens velgiørende Virkning«; og han tilføjede da, at »paa en vis Maade kan Hr. *Ostermann* vel siges at have opfyldt denne Pligt, nemlig: at han een Gang om Aaret indfinder sig paa ethvert Sted i de ham betroede Missionariater; men betragter man Maaden, paa hvilken dette er skeet, saa maae nok enhver Fornuftig falde i Forundring herover. Jeg vil fremsætte et Exempel herpaa: Missionairen kommer til et Sted Kl. 10 om Formiddagen; Kl. 12 eller 1 sammenkaldes Grønlænderne for — uden nogen Forberedelse eller Catechisation — at gaae til Herrens Bord, lade sig døbe og vies: Kl. 3 er Præsten færdig med den heele Forretning og om Aftenen eller den paafølgende Morgen er han allerede borte fra Stedet. Men mon det ikke ogsaa var Missionairens Pligt, førend han forlod Stedet, at overhøre eller catechisere Ungdommen, for at komme i Erfaring om hans Catechet havde opfyldt sin Pligt i at underviise dem i Religionen? ieg formener Jo!« Angaaende Ostermanns klage over ham erklærede Myhlenphort, at de var »blevet enige i at den paagældende Søndag ingen dansk Tieneste kunde blive paa Grund af Travlhed med Producterne«. Men han erklærede dog ogsaa, at: »Manden som har givet Anledning til at ieg har fremført nogle Tanker om Missionsvæsenet, var ellers en god og i Særdeeleshed uegennyttig Mand.«

At han var meget afholdt af befolkningen, er der helleringen tvivl om, thi da han havde forladt landet, var der en slægt, som tog efternavnet Ostermann; og dette er faktisk et bevis paa afholdthed, da der jo ogsaa er slægter i Grønland, som har taget navnet Egede af beundring for Grønlandsapostlen. —

Missionær Ostermann havde stadig et skrøbeligt helbred og hjemrejste da i juli 1803, da hans pligtige opholdstid jo ogsaa var fuld-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

endt. Og efter hjemkomsten laa han længe syg paa Frederiks hospital. Hans interesse for Grønland vedvarede dog; den gav sig bl. a. udslag i, at han, medens han laa paa hospitalet, i januar 1804 indsendte til missionskollegiet en betænkning, angaaende hvorvidt blandingerne burde gaa i skole og lære dansk — og i det hele taget angaaende blandingsspørgsmaalet. —

Det varede længe, før han fik nyt embede. Først 17. juni 1808 udnævntes han til sognepræst i Søndbjerg og Odby i Thy. 8. juli blev han saa viet i Vor Frelsers kirke til *Anna Margrethe Hachsen,* født 26. januar 1785 i København som datter af auktionsholder Rasmus Hachsen og hustru Johanne Birgithe Brobye.

1823 forflyttedes han til Randlev og Bjergager, hvor han blev Steen Blichers faders efterfølger. Her døde han 27. maj 1838; hans hustru var død 23. december 1826. Deres eneste barn, *Johannes Andreas Ostermann,* født 1809, blev overlærer ved Frederiksborg statsskole (død 1888). —

CLAUS E. PAARS

Guvernør.

Claus Enevold Paars blev født 18. februar 1683 paa gaarden Ullerup i Thy som søn af ritmester Claus Herluf Paars og hustru Dorthe Kaas. Han var den sidste mandlige ætling af den gamle adelsslægt Pors af Vrandrup.

Allerede aaret efter hans fødsel maatte faderen forgældet afgive sin gaard, og da sønnen saa opvoksede i fattige kaar, maatte han som ganske ung søge ind i hæren, hvor han 1702 blev underofficer, 1709 fændrik og 1710 løjtnant. Som saadan deltog han i slaget ved Gadebusch og blev fanget der, men kom dog senere tilbage til fædrelandet. 1718 blev han saa kaptajn, men afgik efter ansøgning 1722 fra tjenesten som titulær major.

18. oktober 1719 var han blevet gift med frøken *Else Cathrine Lund,* født 14. maj 1699 som datter af sognepræst i Skyum og Hørdum i Thy Peder Nielsen Lund (1657-1719) og hustru Else Marie Svendsdatter (død ca. 1742). —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da kongen havde overtaget Grønlands kolonisering efter det bergenske handelskompagni, udsendtes 1728 en større ekspedition med tre skibe til landet med den dobbelte opgave at anlægge en eller flere kolonier samt et fort til værn mod fremmede handlere, og at eftersøge den gamle Østerbygd.

Til øverstbefalende for hele den opgaaende styrke udnævntes da

Claus Enevold Paars.

major Paars med titel af guvernør, og han rejste da derop med fregatten »Morianen«, men uden sin familie, formodentlig fordi han ikke har ment, der vilde blive stor nok plads til konen og børnene.

2. juli lagde skibene da til i den saakaldte »Tømmermandshavn« ved det nuværende Godthaab, og guvernøren blev da roet ud til »Haabets Colonie«, hvor Hans Egede boede. Efter at han saa her havde hørt præsten prædike, spiste han sammen med officererne til middag hos ham.

Derefter gik han saa sammen med skibskaptajn Myhlenphort, kommandant Landorph og flere af officererne ind i fjorden til den paatænkte nye koloniplads for at undersøge forholdene der, og man gik da straks i gang med at anlægge den nye koloni. Guvernøren ind-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

rettede sig et Grønlænderhus, som han saa boede i, til kolonibygningerne blev færdig opført. 29. august holdt Hans Egede sin første prædiken her og gav den nye koloni navnet »Godthaab«. Og trods heftige regnskyl lykkedes det da i slutningen af september at faa vaaningshuset færdigt, hvor saa guvernøren og Egedes flyttede ind; og udenfor huset anlagdes en lille bastion med flagstang og syv smaa kanoner, hvilket altsaa var »Fortet«. Men det var dog for sent paa aaret, til at de andre huse kunde blive færdigt indrettede, og de slette boligforhold i forbindelse med utilstrækkelig forplejning medførte da sygdom og stor dødelighed blandt soldaterne og kolonimandskabet, som tildels bestod af forhenværende Citadelsfanger, og dette havde da uroligheder og oprørsforsøg til følge, uagtet guvernøren flere gange gav fester for det knurrende folk.

Da forholdene saa henad foraaret 1729 faldt lidt til ro, besluttede guvernøren at iværksætte det paatænkte forsøg paa at naa over til Østerbygden. Da de bl. a. til dette formaal medbragte heste alle var døde, halvdelen af dem allerede under den langvarige og stormfulde overfart og resten som følge af haardt slid og daarlig føde, begav han sig 28. april, ledsaget af koloniassistenten, en søløjtnant og nogle menige, ind i Ameralikfjorden, fra hvis bund to Grønlændere som førere ledsagede dem ind til indlandsisen, som de besteg, men vendte, da de straks indsaa umuligheden af at naa frem ad denne vej, hurtigt tilbage gennem den af Fridtjof Nansen 1888 efter hans færd over Grønland benyttede »Austmannadal«.

Samme sommer anlagdes det paatænkte fort ved »Nepisene«, ɔ: Nipisat-øen, i Holsteinsborgs fjordkompleks, hvor der nu opførtes et stort trelænget vaaningshus og et proviantmagasin samt anlagdes to batterier. Det inspiceredes i efteraaret af guvernøren, som dog vendte tilbage til Godthaab og overvintrede der, hvorefter han i marts 1730 flyttede derop og blev boende der, indtil kolonisationen 1731 efter kgl. ordre ophævedes og de alle maatte vende hjem. Som et synligt minde om guvernør Paars' korte styre af Grønland staar endnu paa Nipisat-øen ruinerne af de opførte bygninger, som Hollænderne umiddelbart efter hans hjemgang nedbrændte. —

Ogsaa efter at være kommet hjem interesserede Paars sig dog for

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Grønland. I tilslutning til Hans Egedes tanker udkastede han en storstilet plan til Grønlands kolonisation med anlæggelse af en række etablissementer langs kysten mod nord til Umanakfjorden og mod syd til landets ende og videre om langs østkysten, hvorved man da efter hans formening vilde kunne naa frem til den formentlige Østerbygd. —

Efter hjemkomsten ejede major Paars en gaard i Serridslev i Vendsyssel, indtil han 1742 blev kommandant paa Korsør fæstning, i hvilken stilling han døde 26. maj 1762 og efterlod sig et godt eftermæle. Hans hustru døde 25. april 1764 i Korsør. —

PET. RASM. PETERSEN

Købmand.

Peter Rasmus Petersen blev født 17. maj 1725, vistnok i København. Det vides dog ikke, hvem hans forældre var.

Efter endt skolegang maa han utvivlsomt være blevet sat i handelslære og har da formodentlig haft ansættelse som handelsmand forskellige steder. Thi først et par og tredive aar gammel kom han i tjeneste hos »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie«.

Han blev da, vistnok 1759, udsendt til Grønland som handelsassistent ved kolonien Frederikshaab. Her deltog han i de hyppige og langstrakte handelstogtrejser og blev da hurtig kendt med og afholdt af befolkningen ikke blot i hele kolonidistriktet, men ogsaa af de »Søerlændinger«, som, naar de nede fra landets sydlige del begav sig nordover paa fangstrejse, roede ind til kolonien for at handle.

Da saa købmanden, D. E. C. Wulff (se denne), paa grund af slet helbred maatte hjemgaa 1761 og da afløstes af assistent Petersen, som 3. juli overtog kolonien, søgte »Søerlændingene« hyppigere derop for at faa afsat deres produkter, og det ikke blot helt op til kolonien, men ogsaa, naar de hørte om, at han var paa togterejser ned i koloniens syddistrikt, søgte de derop til ham.

Og da distriktets Grønlændere nu ogsaa saagodtsom alle indleverede deres salgsvarer til kolonien, steg dennes produktion betydeligt, hvortil det ogsaa bidrog, at den nye missionær, *Jørgen*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Myhlenphort, som var blevet ansat der samme aar som Petersen blev købmand, sammen med den danske kateket *Jochum Grønbech* (se denne) ivrigt virkede for 'at forbedre Grønlændernes og især de døbtes erhvervsmæssige og økonomiske forhold, idet de opfordrede mændene til at benytte enhver mulig lejlighed til at gaa paa fangst og kvinderne til at indsamle forraad, ligesom de ogsaa sørgede for, at de unge mænd blev forsynet med kajakker og fangstredskaber.

Koloniens produktion vedblev nu i en aarrække at være temmelig god. Saaledes beløb hjemsendelsen med skibet i aaret 1767 sig til 280 tdr. spæk, 600 ræveskind og 150 sælskind. —

Købmand Petersen holdt husdyr, faar og navnlig svin. Ifl. Fabricius kaldtes en af skærgaardsøerne udenfor kolonien »Svineøre, fordie en Kiøbmand her har ladet sine Svin gaae og føde sig med Rødder«. Hans svinehold generede dog hans kolonifæller. F. eks. erklærede missionær Myhlenphort, at købmandens svinesti var anbragt lige udenfor det sted i kolonihuset, hvor hans sengeplads var, og at dette gjorde hans kammer fugtigt, ligesom det ogsaa var ubehageligt for ham om natten »af hans Sviins Grynten og Allarm at opvæckes«. Og skønt han klagede over dette til købmanden, erklærede denne, at han, »der skulle raade over alle Ting, kunde bygge sit Svine-Huus, hvor han fandt for got«.

I det hele taget stod købmand Petersen, uagtet missionskollegiet kaldte ham »en from og god Mand«, ikke i godt forhold til pastor Myhlenphort, som dog var en dygtig og nidkær missionær og fik døbt mange hedninger, men laa derimod stadig »i Dispute« med ham.

1768 skrev handelskompagniet da til ham, at: »Da Præsten nu i Aar hiemgaaer, saa ender dermed alle Disputer, og recommenderer Eder for Eftertiiden at være fredelig, og saa vidt mueligt er, at holde en god Forstaaelse med Missionairen«. Dette blev da ogsaa nu tilfældet, da Otho Fabricius kom derop som missionær. Han og købmand Petersen kom godt ud af det med hinanden. Da f. eks. købmanden opfordrede ham til at faa endel af de døbte til at flytte bort fra kolonien, hvor der ikke kunde bo altfor mange, fik Fabricius dem anbragt nede ved en boplads syd derfor. Og da Fabricius foreslog opført »et *Forsamlings Huus* for de døbte ved Colonien Friderichshaab«,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

støttede købmand Petersen ham deri og udarbejdede endog en tegning dertil, og da handelskompagniet gik ind paa »at lade opføre et Huus paa grønlandsk Maade til Missionens Tieneste«, gjorde han straks dette. —

1774 hjemgik købmand Petersen. Han døde i København 3. juni 1782 og blev begravet paa Nikolai kirkegaard. —

ANDR. C. PHAFF

Brudleder.

Andreas Christopher Phaff blev født ca. 1730, det vides ikke hvor, ligesom heller ikke, hvem hans forældre var. — Men muligvis har han været Nordmand, da han nemlig blev uddannet i bjergarbejde. —

1775 havde købmand *Hammond* ved Umanak opdaget, at der fandtes stenkul ca. halvanden mil fra kolonien ovre paa Nûgssuaq-halvøens nordside. Han meddelte det da til handelsdirektionen, og 1778 antog denne da »Bergstiger« Phaff og udsendte ham dertil med tre arbejdere for at foretage mineralogiske undersøgelser.

Han foretog da vidtgaaende undersøgelser og fandt ikke blot kul flere steder, men ogsaa enkelte steder allun og vitriol. Men det var navnlig kulbrydning, han skulde besørge, og fremskaffe brændsel ikke blot til kolonien Umanak, men ogsaa til nogle af de nye handelsanlæg i Diskobugten. Der var blevet udsendt to fartøjer til kultogtning, og Phaff gik da igang med kulbrydningen sammen med sine arbejdere og koloniens mandskab samt nogle lejede Grønlændere, og det lykkedes da stadig at fremskaffe tilstrækkelig meget kul.

Kulbruddet laa i en skrænt lige ud til fjorden, men da her arbejdet med at rydde sten og grus bort tog for lang tid, flyttede Phaff i foraaret 1782 brydningen hen til et andet sted, der vel laa længere borte fra fjorden, men hvor kullene var bedre og lettere tilgængelige; de kørtes saa ned til udskibningsstedet paa slæder eller hjulbøre. —

Men samme sommer blev saa Phaff forflyttet ned til Godthaab for der at foretage mineralogiske undersøgelser. Han var ifølge inspektør Olriks sigende »Flittig og aarvaagen i sin Post«, og her

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

holdt han f. eks. i sommeren 1783 inde i Godthaabsfjorden brydning af vegsten til salg til Grønlænderne. —

I den følgende vinter blev han imidlertid stærkt angrebet af skørbug. Inspektøren skrev, at »Hans Tilbøyelighed til Magelighed om Vinteren, hvorved han trak sig Skiørbug paa Halsen, dræbte ham«.

Han afgik ved døden 22. april 1784. —

JAC. RACHLEW

Kateket.

Jacob Rachlew blev født 1745 i Ølsted i Nordøstsjælland som søn af en drejer.

Faderen døde, mens sønnen var lille, og denne blev da 1752 anbragt paa Vajsenhuset, hvor han saa gik i skole i otte aar.

Da han var velbegavet, besluttedes det at uddanne ham til kateket i Grønland, og Paul Egede underviste ham da i sproget. 1760 sendtes han da med missionær Gregersen op til Godthaab. Han fik til overrejsen »en blaae Klædes Surtout«, og da han ikke mente at have brug for denne deroppe i landet, sendte han den med skibet tilbage til missionskollegiet, som gav ham 4 rd. for den og gemte den til den næste kateket, der skulde sendes op til Grønland.

Efter sin ankomst til Godthaab blev han meget hurtigt særdeles sprogbegavet og blev da trods sin ungdom en god medhjælper for missionær Gregersen og ligeledes for dennes eftermænd, især for den senere viceprovst Egill Thorhallesen, der kom til Godthaab 1765. Med ham rejste han om sommeren omkring til alle beboede pladser i distriktet, og om vinteren var han skolelærer ved kolonien og deltog med præsten i katekumenernes daabsundervisning. Om hans sprogfærdighed siger Thorhallesen, at »hans Styrke i Sproget overgaaer dem, hvis Arbejde Ieg har seet«, og at »hans Gaver at indrette Sandhedernes Foredrag efter Grønlændernes Begreb og Sprog ere saa ypperlige, at Ieg ofte med Forundring har hørt ham tale, og lært hvorledes det Grønlandske Sprog kan bøyes og bruges om Aandelige Ting, i hvilke det ellers er saare fattigt«.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Der opstod da ogsaa, som Thorhallesen meldte missionskollegiet, »overalt en almindelig Opvækkelse iblant de udøbte«. Og da saa Rachlew 1768 skulde have været ansat ved Frederikshaab, maatte præsten holde ham tilbage ved Godthaab, da hedningerne strømmede dertil for at faa daabsundervisning.

Og da hele befolkningen ved Pisugfik langt nord for Godthaab havde besluttet at begive sig ned til kolonien for at blive daabsundervist, sendte Thorhallesen Rachlew derop i 1769, hvor denne da grundlagde en kateketmission paa et sted, der blev opkaldt »Eigillsø«, hvor han boede i en grønlandsk jordhytte. Ved sin visitats her 1775 erklærede Provst Thorhallesen, at »Mr. *Rachlew* har undervist dette Steds Beboere og opholdt sig her hver Vinter siden Høsten 1769; han havde med sig et Par Familier fra Gothaab, og fleere fulgte Aaret efter derhen«. Rachlew havde uddannet en Grønlænder til sin medhjælper, og sammen med ham »anvendt en udmærket Fliid ved Underviisningen«. Han meddelte bl. a. selv missionskollegiet 1773, at der paa Pisugfik skole gik 16 drenge og 22 piger »som alle kand læse og en stor Deel skrive«. Han vandt da ogsaa befolkningen i den grad, at der snart ikke var en eneste udøbt tilbage. —

Efter sin hjemkomst udgav Thorhallesen 1776 en ny grønlandsk salmebog; adskillige af salmerne heri var udarbejdet af Rachlew, som ligeledes oversatte endel af Ny Testamente, Pontoppidans katekismus og ritualet. Endog den berygtede inspektør Olrik attesterede hans dygtighed i sproget og fik ham til at oversætte noget. —

1774 blev Rachlew gift i Godhaab med en Grønlænderinde ved navn *Mariane,* født ca. 1750. Hun døde i august 1780 efter at de havde faaet tre børn. —

1782 skulde han forflyttes ned til Julianehaab. Men da det var sent paa efteraaret, at han rejste derned, naaede han ikke længere end til Frederikshaab og maatte overvintre der, til han hen paa foraaret 1783 rejste ned til Julianehaab.

Om efteraaret hjemrejste han saa med permissionstilladelse. Det aftaltes da med missionskollegiet, at han aaret efter skulde rejse derop igen med 130 rd. i løn og fuldt kostdeputat, ligesom der blev lavet et tømmerhus til ham. Ifølge forslag af ham selv vedtoges det,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at der skulde oprettes et seminarium ved bopladsen Sårdloq syd for Julianehaab, hvor han saa skulde være overlærer. Og biskop Paul Egede mente, at han derfra kunde foretage en rejse over til den paa østkysten formente gamle Østerbygd. Egede mente ogsaa, at han burde ordineres til præst; provst Thorhallesen havde allerede i 1772 udtalt, at »*Catechete Rachlew* formedelst sin Indsigt i Theologien og Sproget, gode Opførsel og berømmelige Tieneste fortiener lige saa fuldt at ordineres som Hr. Laersen, især da *Pisugfik* formentlig snart vil blive anseelig«.

Han vilde sikkert ogsaa være blevet ordineret, hvis han var kommet op til Grønland igen. Men efter at være blevet forlovet med »en ung Enke« afgik han ved døden 27. februar 1784 i Vestergade nr. 241, hvor han boede i urtekræmmer Orlobs hus. —

Hans tre børn var blevet oppe i Julianehaab hos missionær Buch. Sønnen *Jørgen Rothe Rachlew,* født 1776, blev kateket i Julianehaab og senere »Nationalmatros« i Frederikshaab, hvor han døde 1834. — Datteren *Mariane,* født 1776, døde senere. — Datteren *Elisabeth Augusta,* født i april 1778 i Godthaab, blev 8 juni 1799 gift i Julianehaab med mandskabsformand *Thomas Andersen,* født 19. september 1750 i Lønborg ved Horsens som søn af Anders Christensen og hustru Ellen Thomasdatter. Han døde 5. Marts 1809 som udstedsbestyrer ved Qagssimiut i Julianehaabs distrikt. Konen døde først 20. juni 1859 i Julianehaab. —

PED. RASMUSSEN

Missionær.

Peter Rasmussen blev født 22. februar 1743 i Hennetved i Lindelse sogn paa Langeland som søn af gaardfæster Rasmus Mikkelsen og hustru Marie Christiansdatter.

Han var indtil sit 14de aar ved landbruget, da han saa sendtes ind til Rudkøbing, hvor han kom i privatskole. Her kom han i inderligt venskab med provstesønnen *Otho Fabricius* og blev ogsaa ligesom denne privatdimitteret af rektoren i Nyborg, mag. Hans Svane, hvorefter han i juni 1763 tog »Examen artium« paa universitetet og da

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ligesom sin hjertensven begyndte at studere theologi. Og da Fabricius jo vilde være Grønlandsmissionær, fik han ogsaa sin kære ven interesseret derfor, og da han 1768 blev sendt op til Grønland, fik Rasmussen hans alumnusplads paa »Det grønlandske Seminarium«, hvor han saa undervistes i sproget af Paul Egede. 22. maj 1770 tog han embedseksamen, for hvilken han fik haud ilaudabilis, og kort efter holdt han dimisprædiken med laudabilis.

Missionær Fabricius havde, da han mente, der burde være to missionærer ved Frederikshaab, bedt missionskollegiet om at sende »Msr. Peder Rasmussen« op til ham, »da vi fra Barnsben have været samlede«. Men da der trængtes til missionærer andensteds, vilde kollegiet ikke gaa ind herpaa.

15. februar 1771 udnævntes han da til missionær ved Umanak. Han ordineredes saa 22. marts og sendtes kort efter op til Grønland. Her kom han først til Umanak i august og blev da indsat af sin formand, missionær *Jonas Gill*. Denne havde aaret før ansøgt om at faa en missionærbolig opført, da han nemlig havde boet i et lillebitte kammer i koloniens vaaningshus. Men handelskompagniet erklærede, at »Vi kand ikke udsende en *aparte* Bygning til Missionairen«, saa Rasmussen maatte fremdeles nøjes med det lille værelse.

Den første vinter, han var deroppe, var saa haard, at der maatte uddeles store mængder af proviant til Grønlænderne for at de »ey skulde crepere«. Han kunde da ikke foretage slæderejser hele distriktet igennem. Og da han saa hen paa foraaret rejste med baad for at besøge de bopladser, han endnu ikke havde været ved, forliste baaden, og han mistede da alt, hvad han medbragte, men han og besætningen bjergede sig dog. 1773-74 var der igen en meget streng vinter, hvilket atter hindrede ham i at faa berejst hele distriktet.

Missionen vandt dog betydelig fremgang ved hans virksomhed. Hans formand havde kun faaet døbt en halv snes hedninger, »de første Planter i Guds Have ved Qumanak«. Rasmussen fik dog det første aar døbt syv, og 1774 var der ialt blevet døbt 41 voksne foruden endel børn. Ved sin nidkærhed og energi udrettede han i det hele taget saa meget, at provst *Sverdrup* ved sin visitats ved Umanak 1774 fandt »udmærket god Orden i Menigheden«, og 1777 bestod

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

menigheden af 90 voksne, af hvilke tretten var blevet døbt samme vinter. Og der boede ogsaa flere døbte udenfor kolonien, thi 1775 havde handelsdirektionen givet ordre til, at købmanden og missionæren skulde »føye Anstalt til, at de Døbte og Proselytterne fordeeles til de nærmeste Steder og især, at Grønlænderne paa ingen Maade drages til at boe ved Colonien eller forvænnes med europæisk Føde«.

1777 var Rasmussens tjenestetid endt. Men da skibet kom saa sent paa efteraaret til Umanak, at det maatte overvintre der, kom han først til at rejse hjem aaret efter. Og da skibet saa skulde op til Upernavik, foretog han efter aftale med provsten embedsforretninger her, hvor der endnu ikke havde været nogen missionær. Og da han kom hjem, fremførte han saa energiske forestillinger desangaaende overfor missionskollegiet, at dette aaret efter ansatte en missionær ved Upernavik. —

Nu maatte Rasmussen flere aar igennem søge embede, før det lykkedes ham at faa det. Han maatte da leve af sine »Vartpenge«, 80 rd. aarlig.

16. juni 1782 blev han saa endelig udnævnt til sognepræst i Herslev og Gjevninge vest for Roskilde. Han blev saa gift med »*Jomfru Marie Købke*«, født 1755. Hun døde i Herslev præstegaard 26. september 1794.

1785 var biskop Balle paa visitats i Herslev og Gjevninge. Her fandtes »hos den voxne Ungdom megen Færdighed i at opregne Catechismi Forklaring«, og »Sogne-Præsten Hr. *Rasmussen* er en ganske brav Mand, som ikke sparer sin Flid«. —

Her døde han 2. juni 1808. —

HANS RAUN

Købmand.

Hans Henrik Raun blev født 1732, vistnok i Assens, men det vides ikke, hvem hans forældre var.

Efter endt skolegang kom han i handelslære, og 23 aar gammel fik han ansættelse hos »Det almindelige octroyerede Handels-Compag-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nie«. 17. maj 1755 blev han saa sendt op til Grønland, hvor han skulde være assistent ved kolonien Godthaab.

Her fik han en stue i det gamle store vaaningshus, hvor der fandtes en seng, et lille bord og et par stole; og det første aar blev følgende varer udleveret til ham: 2 sengedækkener, 2 par dobbelte vanter, 2 pund grøn sæbe, 10 pund vandhagel og 1 pund groft krudt samt 2 dusin korte piber og 16 pund engelsk tobak. Dette kostede ham kun 7 rd., 2 mk. og 3 sk., medens hans chef, købmand *Lars Dalager* (se denne) samtidig fik for 28 rd., 2 mk. og 8 sk. varer, deriblandt $5^1/_2$ dusin lange og $1^1/_2$ dusin korte piber og 60 pund hollandsk tobak samt 116 potter dansk brændevin.

Raun virkede meget energisk og dygtigt og blev derved afholdt af befolkningen, som han stod i venskabeligt forhold til, og 31. januar 1758 blev han gift med Grønlænderinde *Esther,* født ca. 1740 og døbt som 15-aarig sammen med sine forældre, sælfanger Johan Ludvig og hustru Magdalena Cathrina. Iøvrigt sluttede han sig ligesom sin købmand nær til Herrnhuterne og var her ved Godthaab ikke særlig venligsindet mod den danske mission og missionærerne. —

1766 udnævntes han til »Oberassistent« ved logen Fiskenæsset, som han overtog 6. juni. Hertil medfulgte hans svigerforældre og to svogre, af hvilke den ene ved daaben blev opkaldt Hans Hendrich efter ham, og desuden tog de en tjenerinde med. Aaret efter døde svigerfaderen, og svigermoderen vendte da tilbage til Godthaab

Her ved Fiskernæsset gik Raun om Søndagen til Gudstjeneste hos Herrnhuterne ved Lichtenfels, men naar Godthaabsmissionæren kom derned, gik han med til Gudstjeneste hos ham og ogsaa til altergang, mens derimod, naar der var syge i familien, den herrnhutiske missionær kom og tog dem til alters.

Raun fik logens produkter sat godt op. Han fik bl. a. indført aabentvandsgarnfangst af sæler, hvilket havde til følge, at direktionen præmierede ham med et stort sølvbæger »for Fliid ved Garnfangsten«. —

1786 forflyttedes han ned til Frederikshaab som købmand. Dette var han ikke videre glad for, velsagtens især fordi han nu var kommet bort fra sine Herrnhutervenner. Han beklagede sig overfor di-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

rektionen over efter 31 aars tjeneste at være »bleven hensat til een af de sletteste og fast meest vanskelige Colonier«. Han mente ogsaa, det vilde blive vanskeligt for ham at klare sig der med sin store grønlandske familie, »thi om Vinteren er aldeles intet af grønlandske Føde-Produkter at bekomme — — — og her ved Colonien kand den beste Forhververe ikke ernære sig om Vinteren, da Iisen tiltager tidligt om Høsten«; hans søn, som var »en meget dygtig Søehundfanger«, vilde da sletikke kunne ernære sig og sin egen familie eller være til hjælp for sine søstre. Raun vilde derfor gerne tilbage til Fiskenæsset, »hvor ieg gierne omskifter Kiøbmands Titel med Oberassistent«.

Dette skete imidlertid ikke foreløbig. Sønnen, der var gift med en Datter, *Anna Cathrine,* af Julianehaabs grundlægger, købmand Anders Olsen, blev antaget i handelens tjeneste, og han selv viste sig at være dygtig som kolonibestyrer og fik ogsaa her produktionen til at stige. —

1790 blev han saa forflyttet tilbage til Fiskenæsset. Her døde hans hustru 9. august 1795, og da han selv blev svagelig, søgte han afsked 1800. Direktionen opfordrede ham da til trods alderdom og legemssvaghed at vedblive at bestyre logen Fiskenæsset, men det kunde han ikke, da han led af brystsmerter og var saa svag, at han ved inspektørens nærværelse ikke kunde gaa fem skridt uden at risikere at falde. Han maatte derfor fastholde sin afskedsansøgning, og inspektør Bull bevilgede den da og gav ham 200 rd. og fuldt kostdeputat i pension.

Han flyttede da over til Lichtenfels, hvor han lejede »et lidet Værelse«, da der ingen plads var til ham paa logen. Og han skrev da til inspektøren: »Herren give dog ieg snart kunde komme i Roelighed, saa kunde ieg maaske opnaae 1 eller 2 Aars leve Tiid endnu, skiøndt ieg er ganske hengiven i Herrens Villie om min Tiid skal være ude inden ½ eller færre Aar«. Og han bad da om, at i saa fald hans eneste hjemmeværende datter, den 18 aar gamle *Bolette Margrethe,* maatte faa ½ portion kost, til hun blev forsørget; saa længe han levede, skulde han nok sørge for hende.

8. oktober 1800 flyttede han da over til Lichtenfels »i mit der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

leyede lidet Kammer, hvor ieg efter Muelighed lever Roelig og Fornøyet«, og han skrev saa til inspektøren i februar 1801 om sit slette helbred: »Endnu har Herren forundt mig Livet skiøndt Dag og Nat plaget med min sædvanlige ulidelige Hoste; Lever i det øvrige Roelig og Fornøyet i alt hvad Herren har bestemt over mig«.

23. juli 1801 døde han saa og blev begravet ved Lichtenfels. —

Datteren *Magdalena Cathrina Raun*, født 1770, blev 1791 gift med mandskabsformanden ved Fiskenæsset, *Ionas Iansen Berglund*. Denne blev 1805 bestyrer af det ny oprettede handelsanlæg Arsuk under Frederikshaab. Her døde han 21. maj 1826, og konen overlevede ham. —

Datteren *Bolethe Margarethe Raun* blev husholderske hos inspektør *Platou* (1779-1827) og fik med ham fire børn. —

Sønnen *Hans Hendrich Raun,* der døde 1830, 68 aar gammel, var samtidig kateket og tømmermand ved Fiskenæsset.

Der er efterkommere baade af ham og af begge søstrene i Sydgrønland. —

HANS RODERIGUEZ

Assistent.

Hans Iacob Roderiguez blev født 1733 i Nakskov som søn af degn i Hunseby Carl Hans Roderiguez og hustru Anna Kristine Dahl. Farfaderen var sognepræst ved Trinitatis kirke Fred. Chr. Carlsen Roderiguez (1668-1726), hvis fader, professor Carl Rodriquetz, var født i Madrid.

Den unge degnesøn blev efter endt skolegang uddannet i handelslære og fik 1754 ansættelse hos »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie«.

Da der saa samme aar skulde anlægges et nyt etablissement i Sydgrønland, blev han opsendt med skibet »St. Birgithe« til Godthaab for at være »assisterlig« derved. Og til den godthaabske assistent *Anders Olsen* skrev handelsdirektionen, at han skulde anlægge den omtalte »Loge ved Søndre Fiskenes« og være »Ober Assistent der, dog under Kiøbmanden fra Gothaab hans Opsigt og Raadførelse. Ski-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bet »St. Birgithe« skal besørge Nedflytningen fra Gothaab og dets Mandskab hielpe med ved Logens Oprettelse; I tillige med 3de Mand til Logens Besætning, og Assistenten *Hans Iacob Roderiguez,* der oversendes for at giøres kyndig udi Sproget og Handelen, kan forblive ved Logen for at gaae Eder til Haande, da I ey lader mangle hannem paa det beste at underviise og giøre dygtig til Compagniets Tieneste i Fremtiden«.

Han medvirkede saa ved anlæggelsen af logen Fiskenæsset, hvor der opsattes »et lidet Vaanings-Huus«, der havde tilhørt Anders Olsen og som kompagniet nu havde købt af ham. Her boede han og assistenten i »Betienternes Stue«. Og saa gik Roderiguez sammen med ham igang med handel med Grønlænderne ikke blot i Fiskenæsfjorden, men ogsaa paa togterejser nord- og sydefter. —

Allerede aaret efter forflyttedes han og blev assistent ved Frederikshaab, hvor han ligeledes fulgte med købmanden ud paa handelstogterne, her sejlede *han* saa med en jolle og købmanden med en større togtebaad. De foretog endog »en Spækreise« i begyndelsen af vinteren.

Her kom han heller ikke til at virke ret længe, da der skete ham en ulykke. Kort før jul var han sammen med tre af kolonimandskabet taget ud paa jagt for at fremskaffe noget julemad. Da de saa kom ind i landet, skiltes de ad og drog hver sin vej. Der opstod da en forrygende snestorm, og det lykkedes ikke dem alle at komme tilbage til kolonien. To af dem blev borte, nemlig assistenten og Islændingen *Arni Mágnusson.* Der blev da sendt nogle Grønlændere ud for at eftersøge dem. De fandt da ogsaa Islændingen, som havde søgt ly i en klippehule. Det var henad morgenstunden, og han hørte da baade skud og raab. Han afgav da et skud, og lidt efter kom Grønlænderne saa hen til ham og bragte ham hjem til kolonien. Men assistenten var og blev derimod borte. Han blev da atter eftersøgt og fandtes omsider ihjelfrosset og bragtes af seks Grønlændere paa slæde ind til kolonien. Her forsøgte missionær *Rasch* da at genoplive ham, men uden held. Han blev da begravet i julen 1755. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

O. ROSENSTAND

Købmand.

Otto Rosenstand blev født 1762 i Rødding i Salling som søn af sognepræst Peder Nielsen Rosenstand (1718-66) og hustru Maria Kirstine Haug (1726-85). Forældrene havde ti sønner, som de gav navne efter rækkefølgen. Denne har da været den ottende; han kaldes ogsaa skriftligt »Otte«.

Efter endt skolegang havde han efter eget sigende »i en Deel Aar conditioneret hos Embedsmænd«, da han saa 8. maj 1795 fik ansættelse i den kgl. grønlandske handels tjeneste.

Samme aar sendtes han da op til Nordgrønland, hvor han saa blev ansat ved Godhavn som »Reserve-Assistent«. Her lærte han hurtigt handelsmetoderne, og da der tiltrængtes en dygtig assistent ved den store Umanak-koloni, fik han meget snart ansættelse der. Han sendtes allerede derop paa hundeslæde i vinteren 1796.

Her blev han straks meget ivrig i at drive isgarnfangst af sæler. Han fik da ogsaa flere og flere af kolonimandskabet og tilsidst dem alle til at gøre det. I sommeren 1796 forøgedes da mandskabet til følgende: en tømmermand, tre bødkere, to kokke, en smed, fire danske og to »nationale« arbejdere. De gik ogsaa alle med dertil og holdt da saa mange sælgarn og slæder, at de maatte tage Grønlændere med til hjælp ved isgarnfangsten. Dette betragtedes af direktionen som »saa godt«, da koloniens produktion jo steg derved; og direktionen erklærede da ogsaa, at »*Hr. Rosenstand* har med udmærket Held og Fliid arbeidet for Garnfangsten«. Og da 1797 to haarde storme i januar fik ødelagt ialt 117 sælgarn ved selve kolonien, erstattede direktionen dem disse.

Der dreves ogsaa sælgarnfangst ved den store ø »Ubekendt Ejland«; herfra produceredes der i vinteren 1797 24 td. sæltran og 152 sælskind. Og efter assistent Rosenstands undersøgelser af forholdene der blev der oprettet et hvalfangstanlæg, som fik navnet »Ubekiendt Eyland eller St. Pedershaab«. Hvalfangsten gav dog intet udbytte og blev derfor nedlagt et par aar efter; men der var stadig god garnfangst af sæler.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I vinteren 1798 fangedes der ved selve kolonien ialt 1994 sæler i isgarn. Men samme efteraar var assistent Rosenstand saa uheldig, at han paa en tur brækkede sit ben og henlaa til helt hen paa næste foraar uden lægetilsyn, hvorfor hans fod blev stiv. —

8. september 1799 blev han købmand ved Umanak og forfremmede da ogsaa som saadan koloniens handel og produktion.

Inspektøren havde hørt af ham som assistent, at der lige overfor Ubekendt Ejland »paa det faste Land« var et sted »Hovedet kaldet«, som havde en god havn og hvor der var gode betingelser for garnfangst og handel. Stedet var *Niaqornat* paa Nûgssuaq-halvøens nordside. 1799-1800 lod købmand Rosenstand da drive garnfangst »ved Hovedet« under ledelse af en kolonist, og da det lykkedes godt og hvalfangsten paa Ubekendt Ejland jo nu var ophørt, lod han underassistenten og et par kolonister overvintre ved Niaqornat, hvor de drev garnfangst og handel med de omboende Grønlændere. —

I sommeren 1800 kom Umanakskibet først op til Godhavn 4. oktober og prøvede da at rejse videre derop, men maatte vende tilbage til Godhavn og overvintre der. Aaret efter gik det saa derop med lasten, som dog var meget reduceret, da nemlig store dele deraf var afleveret til Diskobugtkolonierne. Og 1801 fik Umanak paa grund af krigen med England intet skib op. Derved sattes kolonien meget tilbage i den stærke opkomst, produktionen var kommet i. Rosenstand lod i disse aar hente lidt proviant og varer op fra Diskobugt, men kun om vinteren med slæde, da han ikke turde risikere at lade koloniens togtebaad gaa derned sent paa aaret.

Produktionen steg dog hurtigt igen. Allerede 1802 hjemsendtes 980 td. spæk. 1802-03 fangede assistenten ved Umanak 508 sæler i garn. Og Rosenstand fik ogsaa indført hvidhvalsfangst ved garn i bugter og stræder mellem øerne. Og fra 1802 lod han sin assistent bo om vinteren ved Umánatsiaq længere inde i fjorden, hvor han indrettede et »Assistents-Værelse« til ham i den derværende handelsbygning, saa han derfra kunde drive isgarnfangst. —

1797 var der fundet et nyt kulbrudsted paa Nûgssuaq-halvøen, som da straks blev taget i brug. Men det var allerede helt udtømt 1802, og man maatte da ty til det gamle kulbrudsted igen. Her lod

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rosenstand da opføre et jordhus til beboelse for assistenten og mandskabet under kulbrydningen. —

I vinteren 1803 mistede han sin kolonismed Anders Jensen, som omkom med hundeslæde. —

Rosenstand havde ogsaa planer om at faa den tidligere koloni Upernavik henlagt under Umanak, hvilket han vel ogsaa havde faaet, hvis han var blevet der, da den nu hørte ind under Godhavn.

Men 1803 rejste han hjem og fik da ansættelse ved grønlandske handel i København, hvor han en overgang var »Forvalter«. —

Han døde 4. januar 1837 i Fredensborg. —

ANDR. ROSENVOLD

Missionær.

Andreas Rosenvold blev født 7. maj 1768 i Nakskov som søn af godsforvalter Peter Rosenvold og hustru Sophia, født Rosenvold.

Han blev sat i Nykøbing katedralskole, hvorfra han blev dimitteret 1791 og da begyndte at studere theologi. Som student blev han forlovet med en ung pige, hvis moster havde været gift med den tidligere viceprovst i Sydgrønland Thorhallesen. Utivlsomt har dette givet ham interesse for Grønland, thi nu ansøgte han missionskollegiet om at maatte blive missionær deroppe. Han blev da ogsaa snart alumnus paa »det grønlandske Seminarium« og blev saa undervist i sproget af lektor Fabricius gennem flere aar og blev da ret dygtig deri.

15. januar 1796 tog han embedseksamen med 3. karakter og holdt kort efter dimisprædiken, for hvilken han fik laudabilis. Saa blev han 11. marts kgl. udnævnt til missionær ved Frederikshaab og ordineredes 1. april i Frue kirke af biskop Balle. Samme dag blev han saa i Nicolai kirke viet til sin forlovede *Stephine Balck,* født 1768 i København som datter af guldsmed, borgerkaptajn Christopher Balck og hustru Elisabeth Thorstensen.

Kort efter afrejste de og ankom til Frederikshaab i begyndelsen af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

juli. Der var ingen præst her, thi formanden, missionær *Titchen,* var død aaret før, saa Rosenvold maatte indsætte sig selv ved sin første Gudstjeneste.

Efter missionens reduktion 1792 var Godthaab blevet anneks til Frederikshaab, og den derværende missionær, William Alexander Meyer, havde da bosat sig deroppe, da der ved Frederikshaab var en ualmindelig dygtig kateketformand, blandingen *Jacob Berthelsen,* søn af den afdøde pastor Berthel Laersen ved Sukkertoppen, medens der ikke var nogen saadan ved Godthaab.

Af samme grund flyttede Rosenvold et par maaneder efter sin ankomst op til Godthaab og bosatte sig der. Her fødtes deres første barn, som han døbte 10. maj 1797 med træffende opkaldelsesnavne: *Christophine Thorstence Thorhalline.* Fadderne ved daaben var inspektøren Bendeke og dennes vordende efterfølger, kaptajn Bull. Dem stod Rosenstand i udmærket forhold til; han blev ogsaa fadder til inspektør Bulls søn, som han dog selv døbte 1799.

Han blev dog ikke boende ved Godthaab, thi aaret efter hans flytning derop tilskrev missionskollegiet ham, at »Missionairen for Friderichshaabs, Fiskernessets og Gothaabs Meenigheder skal have fast Boepæl i Friderichshaab, fordie Meenigheden der er større og meere adspredt og det er meere centralt og har gemeenlig mange Catechumener.«

Det sidste var fuldstændig rigtigt. Den afdøde formand havde det eneste aar, han var ved Frederikshaab, haft mange katekumener til undervisning og døbt 24 af dem. Og Rosenvold fik i sin tjenestetid døbt ialt 227 hedninger og deraf i 1803 ikke mindre end 83. Ved en af bopladserne i distriktet havde to unge »Nationalcatecheter« paa egen haand undervist 15 katekumener saa godt, at Rosenvold ved sin ankomst til stedet straks kunde døbe dem. Dette gentog sig flere gange ved forskellige bopladser. Og ligeledes viste det sig, at tilstrømningen til nadveren tiltog i Rosenvolds missionærtid, saa der ikke sjeldent holdtes altergang for langt over 100 personer.

Foruden sine distriktrejser foretog Rosenvold ogsaa hvert aar en 1 à 2 maaneders rejse til annekserne Fiskenæsset og Godthaab, hvor han ved sidstnævnte koloni gerne opholdt sig nogle uger.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Paa disse anneksture lagde storisen ham ofte hindringer i vejen, hvorfor ogsaa rejserne trak længe ud. I sommeren 1805 gik det især rent galt. Da inspektør Myhlenphort paa inspektionsrejse sydefter i slutningen af maj kom ned i nærheden af Frederikshaab, mødte han Rosenvold paa vej op til Godthaab. Men da denne hørte, at der var meget is paa vejen derop, vendte han tilbage til kolonien, hvorfra han nogle dage senere sammen med inspektøren »reiste i Embedsforretninger til Arsut«. De naaede da uden større vanskelighed ned til bopladsen Tigssaluk, hvor de 15 ovenomtalte katekumener var blevet døbt, men her mødte de atter storisen, »som i stor Mængde stødte an paa Landet«. Da de saa havde ligget her en ugestid uden at kunne komme videre, maatte Rosenvold opgive at komme ned til Arsukfjorden »formeedelst Iis«, og maatte saa vende tilbage til kolonien sammen med inspektøren, hvortil de saa omsider naaede »efter al anvendt Anstrængelse«, idet »Dags Tourene gik imellem en uhyre Mængde Storiis«, og paa nogle steder af vejen maatte de »faae Konebaade og Tøi slæbt langs Strandkanten«. Da de saa kom tilbage til Frederikshaab, maatte de blive liggende her flere uger, da der baade nord- og sydefter ikke var spor af aabent vand. Da saa omsider isen havde spredt sig noget, rejste de opad Godthaab til, men der var alligevel saa megen is langs kysten, at de først i løbet af en uge naaede op til Lichtenfels og ikke engang kunde naa frem til Fiskenæsset. Da de saa havde maattet ligge her en ugestid uden at kunne komme videre, besluttede Rosenvold at vende tilbage til Frederikshaab, da han jo ogsaa skulde tilse menighederne rundtom i dette distrikt. Inspektøren fik saa, da han omsider naaede hjem til Godthaab, efter aftale med Rosenvold missionæren i Holsteinsborg til den sommer at berejse Godthaabsdistriktet.

Som følge heraf tilskrev Rosenvold missionskollegiet, at naar Frederikshaabspræsten ikke maatte skiftes til at bo i sine to missionariater, vilde han ikke kunne udøve sin annekstjeneste fuldkomment, hvorfor han da ogsaa hævdede, at Godthaab burde have sin egen missionær. Men da kollegiet ikke havde midler dertil, blev Godthaab efter Rosenvolds hjemgang indlagt som anneks til Holsteinsborg. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rosenvold var utvivlsomt den første i Grønland, som gjorde opmærksom paa kryolith-stoffet. 7. juli 1804 hjemsendte han til missionskollegiets sekretær *Gude* »nogle Steen af et Field, Karusuktout kaldet, liggende i en Bugt i Arsutfiorden ved Navn Amaksivik«, og han og købmanden stod »i den Formeening, at de foruden uægte Metal ogsaa skulle indeholde ægte.« —

Missionær Rosenvold var overmaade afholdt af befolkningen, som han da ogsaa i enhver henseende var meget hensynsfuld overfor. I trangstider uddelte han fødemidler til de hungrige, og i sygdomsperioder plejede han de syge og stræbte efter at hindre sygdommen i at brede sig. Handelsdirektoratet skaffede ham da ogsaa »Medaille pro meritis« for at have forebygget en epidemis udbredelse. —

Han stod ogsaa i godt forhold til handelsbetjentene, navnlig til købmand *Nicolai Daniel Muus,* »den ælste Betient i Handelens Tieneste«, som 1801 blev købmand i Frederikshaab og som ifølge inspektør Bulls sigende var »en meget sagtmodig og from Mand«. Hans datter *Kirsten Angell Muus* blev i foraaret 1802 af familiens »kiære Ven pastor Rosenvold« konfirmeret i overværelse af hele den grønlandske menighed, samt de danske ved kolonien og et derliggende skibs besætning. Præsten havde siden oktober 1801 »4 Dage om Ugen 1 à 2 Timer hver Dag forberedt hende til denne højtidelige Forretning«, som foregik saaledes: »Efter den sædvanlige Søndagsprædiken holdt ieg fra Prædikestolen en kort Intimationstale til Meenigheden, derpaa i Chorsdøren den egentlige Confirmationstale, efter Overhørelsen, som varede 1¼ Time, nogle faa Ord angaaende Eedens store Vigtighed, som hun knælende i Chorsdøren aflagde; dernæst en kort Tale efter Eedens Aflæggelse, herpaa en Bøn, under hvilken hun atter knælede, tilsidst Confirmationsbønnen etc.«

Samme efteraar viede han saa »i den danske og en talrig Mængde af den grønlandske Meenigheds Overværelse« den nykonfirmerede datter til koloniens assistent. — Og i december 1804 beviste han ater sin »kiære Ven« en kirkelig tjeneste, men af meget sørgeligere art, idet »Herr Kiøbmand Muus'es Kone, som gik fra verden d. 11te hujus, blev ledsaget til sit Hvilested, efter at ieg først havde holdt en Tale i Chorsdøren og kastet Jord paa hendes afsielede Støv.«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rosenvold og hustru tog sig ogsaa kærligt af de nyankommende unge assistenter, som gik i kost hos dem. —

1805 hjemgik købmand Muus, og Rosenvold udbad sig da afløsning næste aar, »og da ieg den Tid ieg har boet i dette Land, i det heele fra først til sidst tør være mit Forhold vel bekiendt«, saa haabede han snart at faa et præstekald, »hvor ieg bliver frietaget for at sukke over Mangel paa det nødvendige til Livets Ophold for mig og mine.«

1806 blev han da afløst og hjemrejste i august og blev allerede 20. februar 1807 udnævnt til sognepræst i Gørding og Vejrup østfor Ribe. Her var visitats 4. juni 1805, og resultatet blev da: »en talrig Forsamling. Ungdommen svarede godt. Præsten prædikede meget godt, messer ret vel, katechiserer godt. Pastor Rosenvold en sandig og brav Mand.« —

Her døde hans hustru 2. august 1827. Han tog afsked 1840 og bosatte sig i Nørre Bjært, hvor han døde 19. april 1846. —

CHR. FRED. ROUSING

Købmand.

Christian Frederik Rousing blev født 16. februar 1770 i Randers som søn af »Sieur« Peder Christian Rousing og hustru Marie Anne Hansen.

Efter endt skolegang er han utvivlsomt blevet sat i handelslære, thi 1794 kom han i den kgl. grønlandske handels tjeneste, og da direktionen 26. april samme aar sendte ham op til Nordgrønland, meddeltes det inspektøren, at han var »en dygtig Handelsmand«.

Ved sin ankomst derop blev han saa straks ansat som assistent ved Egedesminde, hvortil der jo hørte et meget vidtstrakt distrikt, saa der maatte foretages handelstogtrejser fra tidlig paa foraaret til langt hen paa efteraaret.

Aaret efter blev han flyttet over til hvalfangstanlægget Hunde Ejland, som dengang hørte ind under kolonien Egedesminde. Her blev han »Hvalfangerassistent« og var tillige handelsleder.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1797 blev anlægget Hunde Ejland lagt ind under logen Kronprinsens Ejland, der ogsaa var hvalfangstanlæg, og der skulde saa være »Samfiske« mellem dem. I juli 1799 konstitueredes Rousing da som »Oberassistent« ved Kronprinsens Ejland og fik allerede 16. august fast ansættelse som saadan. Han blev der dog kun et aar, men der fangedes alligevel flere hvaler, mens han ledede fangsten.

21. juni 1800 udnævntes han saa til købmand ved Godhavn. Her oplevede han en ubehagelighed. Der maatte overvintre hele fire skibe der ved stedet, og dette gav anledning til meget klammeri. Bl. a. opstod der en svær bataille i koloniens folkestue juleaften. Hovedmanden derved blev da af inspektøren idømt 8 dages fængsel og købmanden skulde ernære ham med »en Skaalfuld varm Mad til Middag og Morgen og Aften 1 Beskøit med reent koldt Vand«. —

Samme aar traf købmand Rousing imidlertid her sin vordende hustru. Jakobshavns forhenværende købmand *Niels Lunde,* som skulde have været hjem med et af skibene, maatte overvintre ved Godhavn, og han havde en søsterdatter hos sig, med hvem Rousing blev forlovet, og da Lundes saa skulde til at rejse hjem, fik han missionær Ostermann ved Egedesminde til at komme over til Godhavn og vie sig 7. juni 1801 til *Martha Marie Møller,* født 1771 (døbt 8. maj) i København som datter af arbejdsmand Jacob Nielsen Møller og hustru Maren Larsdatter. —

1803 udnævntes Rousing til købmand ved Ritenbenk, som han overtog 1. september. Dette var en betydelig større kolonibestyrerstilling, thi dertil hørte nu logen Arveprinsens Ejland (Klokkerhuk) og anlægget Nûgssuaq helt ude ved Vajgattets nordende. Samtidig ansattes der da ogsaa flere handelsbetjente ved kolonien Ritenbenk, saa besætningen kom til at bestaa af følgende: en assistent, en hvalfangerassistent, en underassistent, en spækskærer, en formand, tre baandsmænd, to tømmermænd, en bødker, en kok, en smed, to danske og fem »nationale« matroser eller arbejdere.

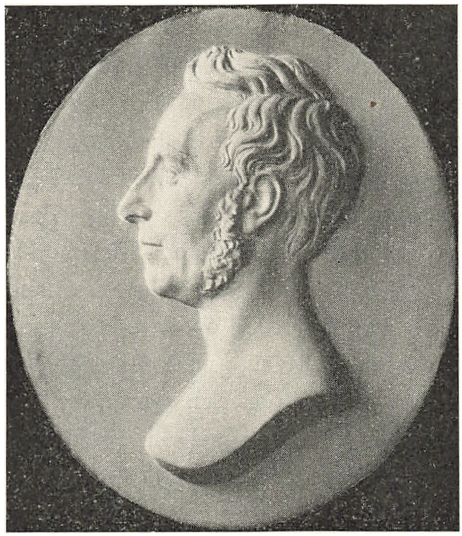
Samtidig blev hvalfangstanlægget Igdlutsiaq kort sydfor Ritenbenk nedlagt, og Rousing lod da vaaningshuset der nedbryde og bragte det over til inspektøren i Godhavn.

Der dreves garnfangst af sæler forskellige steder i kolonien Riten-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

benks distrikt, og Rousing fik oprettet endnu flere garnfangststeder, medens han var købmand der, saa koloniens produktion steg betydeligt.

1808 forflyttedes købmand Rousing til Jakobshavn, som han overtog 1. juli. Her fik han sin længste købmandsperiode, men det blev en meget trang tid, han der kom til at opleve paa grund af krigen

Christian Frederik Rousing.

med England. For Jakobshavns vedkommende kom der i hele krigsperioden ikke et eneste skib dertil med proviant- og vareforsyninger, hvilket blev meget haardt baade for de danske og for Grønlænderne. Rousing drog da flere gange op til sin gamle plads Ritenbenk for at fremskaffe lidt proviant og ammunition til den trængende befolkning, som ikke var ringe ved Jakobshavn, men f. eks. 1814 næsten 300. Ogsaa de danske ved kolonien led meget under de fortvivlede forhold. Saaledes skriver Rousing i maj 1812: »Vi have nu under Krigen tilsadt aldt hvad vi eiede; da alle Livets Nødvendigheder have været meget dyrere, og Indkomsterne med Producternes Overliggen er hensmeltet til Finker.« Og ifølge indberetning fra ham 1814 havde fangst og handel ved Jakobshavn atter dette aar været meget ringe

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og Grønlænderne om vinteren lidt meget af hunger og kulde. Der var stor mangel paa proviant »for os Danske«, og derfor »kunde ingen klækkelig Understøttelse finde Stæd til alle disse nødlidende Mennesker«. Men endel usædvanlig smaa hvaler lod sig se under kysten, og Rousing lod da i januar »skyde Liiner i 3de Slupper«, og man var da saa heldig i løbet af maaneden at fange tre smaa hvaler og i marts at finde »een af vore egne forliste Hvale, som intet Spæk havde, men kuns Barder. Hvilket alt blev bærget til Handelen.« Men af mangel paa brændsel blev det meste spæk brugt til lysning og opvarmning. Mangel paa krudt, bly og pilejern gjorde det ogsaa overmaade vanskeligt for Grønlænderne at skaffe sig tilstrækkeligt til livets ophold — »og dersom ikke snart en ønskelig Fred for Fødelandet kan bevirke en tilstrækkelig Tilførsel af forskiellige Fornødenheder, vil baade Handel og Hvalfangst gandske gaae tilgrunde ved dette Stæd«. Og under de besværlige forhold, som krigstiden medførte, viste adskillige af de danske kolonister sig opsætsige og uvillige til arbejde, og nogle af dem »absenterede sig« med engelske hvalfangere, hvad ogsaa en Grønlænder ved Jakobshavn gjorde.

Men det aar kom jo freden, og selvom der det følgende aar kun kom faa skibe op med varer til Grønland, fik Rousing dog det sidste aar, han opholdt sig deroppe, bedre forhold at leve under og fik da ogsaa handelen forbedret igen. —

Rousing var iøvrigt berømt for gæstfrihed. Bl. a. holdt han 1809 bryllupsfest for »Oberassistent« *Hans Mossin Fleischer* fra Klokkerhuk, som 4. september var blevet viet i Jakobshavns kirke. Og mineralogen *Giesecke,* som boede hos inspektøren i Godhavn i krigstidens første del, blev ligeledes særdeles gæstfrit modtaget af købmand Rousing, naar han rejste rundt i Diskobugten. —

I vinteren 1812, da der var stort islæg i hele Diskobugten, holdt inspektør *Motzfeldt* i Godhavn i marts maaned et stort selskab, hvortil der var kommet 17 gæster, ogsaa købmand Rousings. De to eneste danske damer i hele Diskobugt, madame Rousing og madame Fleischer, var ved denne fest iklædt kjoler af skind, da der ikke var tøj at faa nogensteds. —

Allerede 1813 havde købmand Rousing ansøgt om hjemgangstil-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ladelse paa grund af helbredsvaghed. Men som følge af krigstiden fik han først tilladelse dertil 1816. Han afleverede da 31. juli kolonien til sin eftermand *Johs. Winding* og hjemrejste da kort efter. Efter sin hjemkomst blev han afskediget 3. oktober. —

Senere fik han ansættelse i den grønlandske handels tjeneste i København. Og tilsidst blev han forvalter ved den kgl. færøske handel i København, i hvilken stilling han døde 4. oktober 1833. Hans enke overlevede ham længe; hun døde først 14. december 1852 i København. —

N. KR. RØNNING

Missionær.

Niels Kristian Rønning blev født 12. juli 1769 i Fredericia som søn af lærer, senere degn i Husby paa Fyn Søren Kristian Rønning og hustru Ane Nielsdatter.

Han blev sat i skole i Fredericia, hvor han 1788 fik studentereksamen med laudabilis, hvorefter han begyndte at studere theologi. Aaret efter tog han »Anden Examen«, ligeledes med laudabilis, og nogen tid efter blev han af missionskollegiet antaget til alumnus paa »Det grønlandske Seminarium« og undervistes da i sproget af lektor Fabricius.

Da saa Holsteinsborgs missionær skulde hjemgaa 1793, tog Rønning embedseksamen 28. januar det aar og fik haud illaudabilis, medens han for sin dimisprædiken, som han holdt kort efter, fik laudabilis. 4. april fik han saa kgl. udnævnelse og ordineredes dagen efter i Frue kirke af biskop Balle.

I slutningen af samme maaned afrejste han og ankom i juni til Holsteinsborg, hvor missionær Heide efter saa at have holdt afskedsprædiken den følgende dag indsatte ham i menigheden.

Denne bestod ved kolonien af 340 medlemmer og der var adskillige flere ved bopladserne rundtom i distriktet. Og Sukkertoppen var anneks til Holsteinsborg.

Rønning var ret velbegavet og kom hurtigt ind i sproget; inspektøren erklærede, at han allerede aaret efter »taler temmelig godt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Landets sprog«. Missionskollegiet sendte ham da eksemplarer af grønlandsk ordbog og grammatik med gennemtrukne hvide blade for at han der skulde tilføje, hvad der gik op for ham. Han var ogsaa meget nidkær og energisk i sin virksomhed og blev ifølge inspektørens udsagn »Høit elsket af Grønlænderne«. Han tog sig meget omhyggeligt af skolevæsenet. Der var seks lærere i Holsteinsborg, og han ansatte kort efter sin ankomst en til, hvilket missionskollegiet ansaa for for meget og hvert af de to følgende aar beordrede ham at afsende en af dem op til Diskobugt, hvor der tiltrængtes kateketer; han gav da ogsaa selv skoleundervisning. Da han rejste op, havde han faaet 10 Abc'er, 8 katekismer og 24 salmebøger med; men aaret efter fik han efter forlangende udsendt langt flere, nemlig 30 Abc'er, 28 katekismer, 46 salmebøger og 24 »Forklaringer» (ɔ: Pontoppidans katekismusforklar.), da han nemlig ogsaa vilde have sit anneks Sukkertoppens menighed forsynet med salmebøger og skolebørnene med lærebøger. Han fik ogsaa de følgende aar efter forlangende udsendt mange bøger, f. eks. 1799 60 Abc'er og 40 katekismer og 1800 60 salmebøger og 32 »Forklaringer«.

Til Sukkertoppen rejste han hvert aar to gange ned, først om foraaret og siden hen paa eftersommeren, og opholdt sig der saa flere uger ad gangen. Og da han 1795 erfarede, medens han var dernede, at Frederikshaabs missionær var død i juni, mente han, at annekset Godthaab ikke havde været berejst dette aar og rejste da ned til Godthaab »i Anledning af Hr. *Tietchens* Død« og holdt Gudstjenester og kirkelige forretninger ved kolonien og berejste distriktets bopladser.

Han underviste ogsaa flere unge mænd til kateketer og ansatte dem ved bopladser i sit store missionariat, ligesom han ogsaa skaffede dem lidt bedre lønning end den tidligere almindelige, der var meget lav. Missionskollegiet gik bl. a. ogsaa ind paa at »approbere« et af Rønning ved hans første besøg i Sukkertoppen til kateketformanden *Fred. Berthelsen* der givet tillæg paa 5 rd. til hans embedsrejser, der var 40 mil lange — »og bør De da altid have Øye med, at disse Reiser virkeligen foretages.« —

Rønning havde engang en uhyggelig oplevelse. 27. april 1797 var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det ualmindelig smukt og stille vejr ved Holsteinsborg. Da der saa fra udkigsfjældet saas et engelsk hvalfangerskib ude tilsøs, opfordrede købmand Heiberg Rønning og assistent Krogh til at gaa med paa en lysttur ud til skibet. De naaede da dette tre mil ude, men medens de opholdt sig i kahytten, opstod der en voldsom fralandsstorm, som nødte dem til at blive ombord og følge med skibet, der drev for takkel og tov. Efter 26 timers forløb kom de i havn ved Kronprinsens Ejland i mundingen af Diskobugt. Her maatte de paa grund af isstuvninger blive i ti dage, før de kunde tiltræde hjemrejsen. Da rejste købmanden og assistenten hjemad i en slup, men naaede først til Holsteinsborg efter syv dages forløb. Missionær Rønning foretrak at afvente forholdenes bedring og naaede først hjem nogen tid efter de andre. I Holsteinsborg havde man været meget bekymrede for dem og troet, at de var omkommet, og Grønlænderne havde været yderst fortvivlede over deres elskede præsts bortebliven. —

Da Rønning var ugift, var han kun pligtig til at tjene 6 aar i Grønland. Han skrev da 4. september 1797 til missionskollegiet: »Altsaa tilkommer det mig næste Aar at skrive om min Eftermand: men endnu er ieg ey kied af Grønland, fornøyet og vel tilfreds har ieg hidindtil været og er endnu med mit nærværende Opholdssted; at forlade Holsteinsborg, naar et Par Aar ere forbie, om jeg oplever dem, det ønsker ieg nok, men ieg ønsker ey for bestandig at forlade den — derfor: giv mig Permission et Aar til den Tiid, saa gaaer ieg gierne herop en Række Aar til.«

Kollegiet var glad ved, at Rønning gerne vilde blive længere end sin pligtige tid deroppe, men der kunde ikke bevilges ham et aars permission med fuld løn, da man ikke turde lade et saa stort missionariat staa ledigt et aar.

Rønning foreslog da kollegiet at lade Egedesmindes missionær hr. Jansen flytte derned som vikar, mens han var hjemme paa permission, og kunde dette ikke lade sig gøre, skulde han i hvert fald nok selv blive der et aar endnu. Kollegiet takkede ham da derfor, da det ikke lod sig gøre at flytte Jansen derned, og hvis saa hans forsæt om atter at gaa op til Grønland blev ved, skulde de ved hjemkomsten »afhandle Vilkaarene« med ham, og saa kunde hans afløser,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

naar han igen kom op til Holsteinsborg, blive Jansens efterfølger, da denne til den tid skulde hjemgaa. —

Rønning maatte imidlertid rejse hjem 31. juli 1800 før sin afløsers ankomst paa grund af en benskade. Og da han kom til København, lod han sig indlægge paa Frederiks hospital, hvor han blev liggende et helt aar. 12. maj 1801 skrev han derfra til missionskollegiet, at han intet hellere havde ønsket end at gaa med skibet tilbage til sin tidligere menighed, men det lod sig desværre ikke gøre, da han jo stadig laa syg. Han meddelte da, at han i nogle efterladte skrivelser havde sat sin afløser ind i alle forholdene, og at han ogsaa havde efterladt en del grønlandske prædikener deroppe, som kunde »blive til Afbetiening« for eftermanden, og at han haabede at blive rask nok til næste aar at kunne komme derop.

Dette skete desværre ikke, da han nemlig 10. oktober 1801 afgik ved døden »ved en sprungen Aare i Benet«. —

HANS E. SAABYE

Missionær.

Hans Egede Saabye blev født i juli 1746 paa Strynø som søn af sognepræst Jørgen Nielsen Saabye (1705-67) og hustru Petronelle Hansdatter Egede (1716-1805).

Til at begynde med blev han undervist i hjemmet. Men da faderen 1758 var blevet sognepræst i Aagerup og Kirkerup kort nord for Roskilde, blev han aaret efter sat i katedralskolen der, hvorfra han 1764 dimitteredes til universitetet. 6. maj aaret efter tog han »Anden Examen« og blev allerede 26. marts 1767 — knap 21 aar gammel — theologisk kandidat med haud illaudabilis.

Naar han i sine skole- og universitetsferier var hjemme i Aagerup præstegaard, traf han jævnaldrende venner og kammerater i nabopræstegaarden i Hvedstrup, hvor der var 3 sønner og 4 døtre, og efter at have taget embedseksamen blev han forlovet med en af disse.

Og samme sommer blev han saa paa sin morbroder, professor Paul Egedes anbefaling af missionskollegiet antaget som alumnus paa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Petronelle Saabye, f. Egede.

»Det grønlandske Seminarium«, hvor han saa blev undervist i sproget af sin morbroder.

Det var ikke underligt, at han gerne vilde til Grønland; det vilde næsten have været underligere, dersom han ikke havde faaet lyst

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

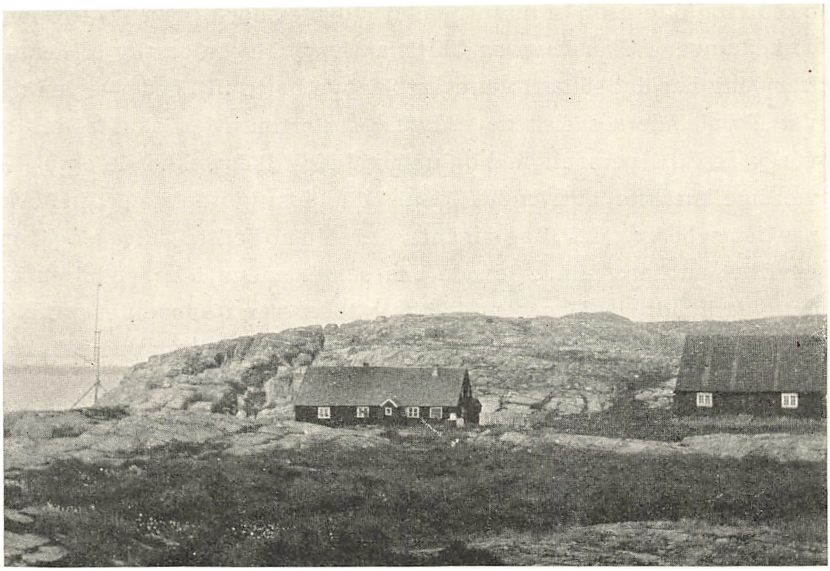
dertil. Han var jo saa at sige prædestineret dertil. Hans nærmeste familie var jo stærkt knyttet til landet, flere af hans slægt virkede der oppe endnu, og fra ganske lille havde han hørt derom og faaet indpodet kærlighed dertil ikke mindst af sin moder, som jo havde tilbragt sin barndom og en stor del af sin ungdom deroppe. Det er ogsaa sandsynligt, at den dygtighed, han hurtigt erhvervede sig i at forstaa og tale det grønlandske sprog, for en del skyldtes hans moders paavirkning, selvom den ret langvarige undervisning, han fik af sin morbroder, i hvis hus han rimeligvis har boet som student, naturligvis var mest skyld deri.

Det er ogsaa forstaaeligt, at det har været professor Paul Egede en glæde at forberede sin flinke og stærkt interesserede søstersøn til missionsgerningen i Grønland — og det har sikkert været ham om at gøre at faa ham ansat ved det sted, hvor han selv havde grundlagt missionen og hvor hans broder Niels Egede, hans stedbroder Lauritz Alsbach og to af hans fættre, Niels Brønlund Bloch og Peder Egede, havde fortsat den.

20. april 1770 udnævntes Hans Egede Saabye da ogsaa til missionær ved Claushavn og Christianshaab. 27. april blev han saa ordineret i Frue kirke af biskop Harboe, og dagen efter viedes han af sin svigerfader i Hvedstrup kirke til sin forlovede *Vibeke Margrethe Thye,* født 1748 (døbt 14. marts) som datter af sognepræst Laurits Munch Matthiesen Thye (1710-87) og hustru Karen Weldingh (død 1809).

Ved ankomsten til Grønland fik de saa bopæl i Claushavn kort syd for Jakobshavns isfjord. Det nuværende beboelseshus er det samme, som de beboede, opført 1752. Det ligger kun faa skridt fra strandkanten, og indretningen, som den var i Saabyes tid, kan ses endnu. Fra et lille bislag kom man ind i et køkken med aaben, muret skorsten, og bag ved dette var der et lille kammer, som kokken boede i. Fra køkkenet var der indgang til en stor stue i husets længderetning, med et fag vinduer i facaden og et i gavlen; og bagved denne var der en stue til, ligesaa lang, men smallere, med et fag vinduer i gavlen; den kaldtes »Assistents-Stuen«, men i Saabyes tid var der ikke nogen fastboende assistent, men assistenten ved Christianshaab boede der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hans Egede-Saabyes Embedsbolig ved Claushavn.

nogle korte gange aarlig. Ovenfor beboelseshuset staar der et andet lige saa gammelt plankehus, som dengang benyttedes til pakhus og varelager samt til beboelse for det danske kolonimandskab, naar dette ved handels- og skibstider opholdt sig i Claushavn. Grønlænderhusene laa spredt over sletten mellem stranden og en sø østenfor logen.

Mens Paul Egede var missionær ved Christianshaab, rejste han ofte herop og opholdt sig lange tider ad gangen hos befolkningen. Han fik da ogsaa døbt nogle herfra, og efter hans tid tiltog de døbte, og der opstod endog en vækkelse. I 1752 blev da baade Claushavn og Jakobshavn selvstændige missionsstationer, og Christianshaab lagdes til Claushavn som anneks. Det var Saabyes halvonkel, Hans Egedes søstersøn Niels Brønlund Bloch, som flyttede missionen op til Claushavn, medens den anden halvonkel, Hans Egedes brodersøn Peder Egede, overtog Jakobshavn og efter Blochs hjemrejse bosatte sig ved Claushavn.

Ved Saabyes nidkære og dygtige missionsvirksomhed steg antallet af døbte temmelig meget. Han havde stadig mange katekumner

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og foretog ofte daab af disse. Saaledes døbtes der i tiden 1774-78 ialt 63 hedninger i Claushavn og Christianshaab. Nogen aarsag til denne fremgang har det sikkert været, at Saabye hørte til Egedeslægten og var Grønlændernes elskede »Pâvias« søstersøn. Men hans egen alvorligt kristne personlighed og ualmindelig tillidsvækkende og elskværdige karakter, som endnu i hans alderdom gjorde stærkt indtryk paa hans biskop, har dog sikkert været den bedste aarsag og har bevirket, at hans minde levede paa stedet endnu i begyndelsen af dette aarhundrede. Han kom da ogsaa til at staa i udmærket forhold baade til sine kolleger deroppe, navnlig provst Sverdrup ved Jakobshavn og missionær Tulle ved Egedesminde, og til handelsfolkene, især købmændene Dalager ved Jakobshavn og Dorf ved Egedesminde, og ligeledes var han som regel god ven med sin egen købmand, de Svanenhielm, ved Christianshaab. Kateket Jens Pedersen Mørk (se denne), som var ham en meget nidkær og energisk medhjælper, stod han i et overmaade kærligt forhold til og var elsket af ham. Han har da sikkert ogsaa mindet Mørk om dennes kære sprogunderviser Paul Egede, thi ifølge biskop Plums sigende lignede Saabye sin morfader Hans Egede og sin morbroder Paul. Ogsaa dennes kæreste discipel, Grønlænderinden *Arnarsâq,* flyttede til Claushavn, da Saabye var kommet dertil. og levede der alle de aar, han var der; ogsaa hun blev hjælper for ham.

Saabye oplevede forskellige ubehageligheder, medens han virkede deroppe. Da han skulde vie kateket Mørks søn, og brudens fader ikke vilde afgive sin datter, og Saabye saa gik hen for at hente hende, kastede denne sig over ham og vilde myrde ham med en kniv, saa Saabye maatte kæmpe med ham, til der kom nogle og hjalp ham ud af huset. Da handelsbetjentene saa vilde have straffet manden, forbød Saabye dem dette, og det lykkedes ham da ogsaa senere at faa manden kristensindet.

Saabye foretog meget hyppige embedsrejser, og ogsaa her oplevede han flere gange farer. Engang, da han kørte med slæde ned til Christianshaab, styrtede han i en revne i havisen og var nær druknet da han let kunde være gledet ind under isen paa revnens modsatte side, men det lykkedes ham dog at holde sig oppe, til hans ledsager

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fik ham trukket op, og skønt han nu maatte køre to mil helt »gennemvaad« ned til kolonien, blev han dog ikke engang forkølet derved. Og en anden gang, da han i december havde været oppe ved Jakobshavn, var han paa hjemvejen nærved at styrte i vandet et sted ude paa isfjorden, men det lykkedes dog at komme ind til landet paa sydsiden, men da de kom derop og skulde søge vej hjem til Claushavn, stødte en af slæderne paa en sten nedad et fjæld og hundene løb deres vej; det lykkedes dem dog at komme hjem med den anden slæde. Og engang, da han ved paasketid havde været nede ved Christianshaab, maatte de paa hjemrejsen paa grund af et frygteligt uvejr risikere, at baaden vilde forlise; det lykkedes dog at naa ind til landet og faa baaden trukket op. De maatte saa vandre hjemad en meget lang tur, hvor de flere gange faldt i snedriver og tilsidst maatte klattre op over et meget højt og stejlt fjæld, hvor de risikerede at styrte ned; men det lykkedes dem at hjælpe hinanden deropover. —

Engang, da Saabye holdt katekumendaab nede i Christianshaab, indfandt der sig nogle hedninger, som vilde have dræbt en af de kvinder, som skulde døbes, da de ansaa hende for en »ilisîtsoq« (ɔ: heks). Saabye døbte hende da og tog hende saa med hjem til Claushavn for at redde hende. Og skønt hedningerne forfulgte dem, lykkedes det ham dog at bjerge hende, og hun levede saa deroppe, til hun døde.

En ung mand, hvis fader en del aar før var blevet dræbt, og som derfor vilde hævne dette og slaa morderen ihjel, kom til Saabye og bad om at maatte blive døbt sammen med sin kone. Saabye erklærede da, at i saa fald maatte han ikke begaa hævn, og skønt han paastod at have ret dertil, lykkedes det dog omsider at faa ham til at opgive det, hvorefter han og konen blev døbt. Han blev da ogsaa sit løfte tro og sendte hilsener til sin elskede præst endog ti aar efter dennes hjemrejse. Det er om dette ægtepar, digteren Ingemann 1842 udgav fortællingen »Kunnuk og Naja eller Grønlænderne«. — De døbtes med navnene Niels og Edele.

Da en hedensk kone var død efter en barsel og hendes mand da vilde, at barnet skulde begraves sammen med moderen, tog Saabye det til sig, døbte det opkaldt efter en af sine svogre, *Matthias,* og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

agtede at beholde det og faa det uddannet til »Lærer blandt sine Landsmænd«. Men drengen blev angrebet af en barneepidemi og døde deraf. Faderen overværede sønnens daab og blev saa grebet deraf, at han derpaa blev katekumen, og Saabye fik ham døbt aaret efter. —

1773 blev en theologisk kandidat, *Morten Balwig* (se denne), ansat som kateket ved Christianshaab. Saabye underviste ham i grønlandsk, og 1775 skulde han ordineres, efter missionskollegiets sigende »til Lættelse for *Hr. Saabye*«. Da saa provst Sverdrup var paa rejse til Holsteinsborg, blev det Saabye, som foretog ordinationen i Christianshaab 11. august. Og dette lettede ham jo noget, da han nu ikke mere behøvede at foretage saa mange rejser som før ned i det Christianshaabske distrikt. Men han tog dog stadig derned mindst et par gange aarlig. —

Saabye var helbredsvag og maatte derfor søge hjemgangstilladelse, før han egentlig selv ønskede det. Han erklærede da ogsaa, at hvis han blev raskere, vilde han blive der et eller flere aar endnu. Han blev der da ogsaa i otte aar. Og det sidste aar, han var der, fik han den glæde, at hans ven, missionær Tulle og kone, som skulde have været hjem, men ikke turde tage afsted, da skibet først afgik fra Egedesminde langt hen i september, flyttede op til Claushavn og boede der vinteren over; de arbejdede da sammen og skiftedes til at udføre de kirkelige forretninger.

Ved foraarstid 1778 forlod missionær Tulle saa landet med et hvalfangerskib, og da Saabyes senere paa aaret kom hjem, mødtes de igen i København.

Saabyes rejste, efter at han 5. juli havde holdt afskedsprædiken, ned til Holsteinsborg, hvor de besøgte hans morbroder, kaptajn Niels Egede og dennes sønner samt hans svoger, missionær Christopher Holm. Og derfra rejste de saa hjem med »en lille Fiskehukkert«. Konen var meget søsyg, og Saabye selv var en dag blevet »paa det nærmeste ved en svær Søstyrtning skyllet over Bord«, og ved Shetlandsøerne var skibet nærved at forlise ved nogle skær, men det lykkedes dog at slippe ud derfra og naa videre frem. De naaede dog først hjem 3. oktober. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1. december 1779 udnævntes Saabye til sognepræst i Vaalse paa Falster, 3. februar 1792 i Raklev paa Refsnæs, 28. marts 1799 i Værslev og Jordløse, og tilsidst 6. december 1811 i Udby paa Fyn. Da biskop, dr. theol. og phil. *Frederik Plum* i 1816 var paa visitats her, oplæste Saabye nogle stykker af sin dagbog for ham, og biskoppen fik ham saa til at udgive »Brudstykker af en Dagbog, holden i Grønland i Aarene 1770-78.« —

Pastor Saabye døde i Udby 31. august 1817. Hans hustru flyttede da over til Valby, hvor deres næstyngste søn var lærer. Her døde hun 5. marts 1833. —

En af deres dattersønner *Poul Georg Lauri Bolbroe* (1810-85) var assistent og kolonibestyrer i Nordgrønland 1829-43. Og dennes søn *Carl August Ferdinand Bolbroe,* født 24. november 1833 i Egedesminde, var volontær, assistent og kolonibestyrer i Nordgrønland fra 1855 til sin død 28. oktober 1878 i Christianshaab. —

SV. SANDGREEN

Købmand.

Svend Sandgreen blev født 1734; det vides ikke hvor eller hvem hans forældre var. Han var sikkert Svensker, derpaa tyder ikke blot navnet, men ogsaa hans skrivemaade, ligesom ogsaa slægtstraditionen paastaar det.

Som ung har han saa faaet arbejde i Danmark, sandsynligvis mest i København, thi i foraaret 1759 fik han ansættelse hos »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« og udsendtes samme aar til Grønland, hvor han blev »Arbeydskarl« ved kolonien Holsteinsborg.

Her viste han sig særdeles dygtig, ikke blot som koloniarbejder og handelsmedhjælper baade ved kolonien og paa togterejser ved bopladserne, men ogsaa og især som hvalfanger.

Han blev da snart efter sin ansættelse underassistent, og 1764 udnævntes han til assistent ved Holsteinsborg, efter missionær Glahns sigende: »for sin skickelige Opførsels Skyld.«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Aaret efter blev han gift med en Grønlænderinde ved navn *Karen,* født ca. 1735. Hun var døbt som voksen 13. april 1760. Og 10. april, 1. søndag efter paaske, 1768 deltog »*Assistentens Kone Karen*« i en konfirmation, som blev »offentligen holdet i en meget talrig Grønlandsk Forsamling og i Hr. Kapitain *Egedes,* Assistentens og andre Danskes Nærværelse, til hvis store Fornøyelse de med en stor Færdighed besvarede de dem forelagde Spørgsmaale, hvorved de viiste sig at have en tilstrækkelig Kundskab om det et Menneske bør troe og giøre, om det vil blive saligt.« Det var sandelig ganske godt præsteret af *hende,* thi allerede 13. april hedder det: »Efter 24 Timers meget haard Barsel Nød fødde Assistentens Kone *Karen* en Dreng.«

Da han var blevet gift, havde han bygget sig et grønlandsk hus, men da Niels Egede efter et treaarigt ophold i Danmark 1767 kom tilbage som købmand ved Holsteinsborg, forlangte »Assistenten at nyde et Værelse, hvilket han af Mangel paa Huusrum i toe Aar ikke havde havt, men havde af den Aarsag været nødsaget at boe i et Grønlandsk Huus.« Saa blev missionshuset, som laa paa den anden side af havnebugten, flyttet ind til kolonien, og her kom saa Sandgreens til at bo sammen med missionær Glahn; de fik et værelse og »et lidet Kiøkken«. —

Ved Holsteinsborg erhvervede »*Assistenten Sieur Sandgreen*« sig med rette navn af »en habil og dristig Hvalfanger«. Saa ofte lejlighed gaves, gik han ud med de faa danske folk og en mængde Grønlændere, som oftest i konebaade, og skyede hverken vinterkulde, mørketid eller andre vanskeligheder. F. eks. fortæller missionær Glahn, at «4. Januar 1768 reiste en dansk Slup og en Konebaad under Assistentens Anførsel om Morgenen tidlig ind i Fiorden og satte sig for at blive nogle dage hos de der boende Grønlændere for at see, om de ikke derinde kunde være heldigere end de hidtil havde været i Fiordmundingen.« Her fangede de da ogsaa en meget stor hval. En anden gang var Sandgreen uheldig, thi da han i slutningen af januar, da det var 11 graders kulde, med en konebaad gik ud paa hvalfangst og selv ramte en hval med en harpun, kastede dyret sig ind mod baaden, som »paa omtrent en Favns Længde blev reent knuset«, hvilket havde til følge, at alle ombordværende faldt i vandet. Der kom

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dog andre baade til hjælp og fik alle reddet i sidste øjeblik, da de »stode i Vand til Halsen«, og de fleste af dem »allerede vare saaledes af Kulde betagne, at de næsten maatte bæres op, da de kom ind til landet. De førtes da hen til det nærmest liggende Grønlænderhus, hvor de blev »tørrede og opvarmede«, og de kom alle hjem »i temmelig god Stand« undtagen Sandgreen og en til »som var heel slette«. —

Sandgreens dygtighed og dristighed til hvalfangst blev saa aarsag til, at han efter handelsdirektionens ordre »anlagde *Godhavn,* den nye Logie paa Eiland Disco«. Dette skete i løbet af sommeren 1773, og han bestyrede den som »Oberassistent« og udnævntes senere til Kiøbmand«.

Her befæstedes yderligere hans ry som dygtig og dristig hvalfanger. Til at begynde med havde han ganske vist mange vanskeligheder at kæmpe med. Det danske mandskab var ofte uvilligt og opsætsigt, og Grønlænderne var uvante med hvalfangst. Og den værste hindring var de fremmede hvalfangerskibe, som kom derop i nærheden tidligt paa aaret og blev der til langt hen paa sommeren. Naar da de danske hvalfangere gik ud med deres baade, lagde de fremmede dem hindringer i vejen for deres fangst; f. eks. havde Sandgreen 1776 skudt en stor hval, som da blev røvet af en hollandsk hvalfanger. Og en anden gang udspandt der sig endog en ligefrem »Bataille paa Iisen«.

Men Sandgreen gav ikke op. Han fik bugt med mandskabets vrangvillighed, og Grønlænderne viste han til rette med fangsten og fik dem efterhaanden øvet deri. Baadene lagde han om efteraaret ud paa de yderste næs for derfra lettere at kunne faa dem sat i søen. Selv var han den ivrigste og gik altid i spidsen. Engang var han i marts maaned ude paa hvalfangst omtrent 3 døgn i træk. Det lykkedes ham ogsaa hvert aar at fange flere hvaler, ligesom han ogsaa bjergede mange tidligere anskudte, saaledes 20. februar 1776 en meget stor hval, han selv havde harpuneret tidligere; ved samme lejlighed fangedes tre isbjørne, »som havde Giestebud paa den«. Ligeledes fangede han en mængde hajer, som flokkedes om de dræbte hvaler under flensningen, og hvoraf han hjemsendte leveren til tran.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han gjorde ogsaa forsøg med hvalfangst fra isen; »En Dreiebasse paa en Slæde, velforsiunet med Bly-Kugler« førtes ud til vaagerne; det lykkedes ogsaa at saare tre hvaler dødeligt; men da det ikke lykkedes at bjerge ret meget af dem, opgaves denne metode.

For at ikke de fremmede skibe skulde komme i besiddelse af heel hvalfangsten, foreslog han flere mange, at der skulde udsendes danske skibe dertil, de vilde efter hans sigende kunne »giøre store Ting«. Dette realiseredes da 1777. —

Ogsaa handelen kom i flor under hans bestyrelse. Befolkningen paa stedet og i omegnen var i begyndelsen næppe 100 mennesker, derfor gav handelen ret ringe udbytte. Men da Sandgreen forstod at omgaas Grønlænderne og blev afholdt af dem, steg befolkningen efterhaanden temmelig meget. Allerede 1774 var der 124 beboere, 1776 180 og omkr. 1780 var antallet steget til over 250, hvilket naturligvis gav handelen meget større udbytte.

Paa sine handelstogter fik han at vide, at der skulde findes kul paa Disko. Han undersøgte da omhyggeligt de omtalte steder og gav indberetning derom. Det skyldtes derfor væsentligst ham, at der snart kom kulbrydning igang her.

Han fik da ogsaa anerkendelse for sin virksomhed. Statsminister *Høegh-Guldberg* kaldte ham »En meget flittig og duelig Kiøbmand med stor Erfaring.« 1777 skrev han efter kgl. befaling en hædersskrivelse til ham, ledsaget af to medailler. Og senere fik han paa samme maade et sølv-kaffestel som hædersgave. —

Af handelsbetjentene og missionærerne i Diskobugt var Sandgreen agtet og afholdt, og de besøgte ofte hinanden. Han søgte gennem sin gode ven provst *Sverdrup* at faa ansat en missionær ved Godhavn og tilbød selv at betale en del af dennes løn mod at faa sine børn undervist af vedkommende. Da dette ikke lod sig gøre, sendte han sin ældste søn over til provst Sverdrup, som efter en flerraarig uddannelse, afsluttet med eksamen, ansatte ham som kateket og lærer. Han blev samtidig gift med provstens steddatter. —

1783 fik Sandgreen efter ansøgning ansættelse som hvalfangstleder ved Fortunebay, men vedblev dog at være medhjælper ved købmandsposten i Godhavn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Samme aar døde hans hustru. Og efter ansøgning paa grund af »tiltagende Alder og aftagende Kræfter« entledigedes han 13. november 1788. Direktionen udtalte, at der paa grund af hans lange og dygtige tjeneste »har forundet Dem den Roelighed, De attraaede«, og bevilgede ham 120 rd. i aarlig pension. Og da man ønskede hans hjælp ved revideringen af Godhavns regnskaber, anmodede man ham om at flytte til København med et af næste aars skibe.

1789 rejste han saa dertil med to af sine døtre og sin svigersøn. Han kom ikke til længe at nyde »den forundte Roelighed«. Hans lange ophold og anstrængende tjeneste i Grønland gjorde hans livsaften kort. Han døde i København 17. februar 1793. Hans store efterslægt og et par svære malmlysestager, »skiænket til Jacobshavns Kircke 1788 af Kiøbmand Svend Sandgreen« holder hans minde levende deroppe. —

Datteren *Birgitte Charlotte Sandgreen,* født 8. februar 1766 i Holsteinsborg, blev 2. september 1787 gift med »Oberassistent *Christopher Nicolai Libech,* født 11. august 1748 i Gran i Norge, død sst. 4. juni 1809. Hun døde 1. november 1829 paa Hunde Ejland. —

Datteren *Kajuinna Christine Marie Sandgreen,* født 16. september 1773 i Godhavn, død 1801 i Upernavik, var gift med bødker *Lars Olsen Munck,* født 1172 i Christianshaab, død 8. juni 1855 i Ikamiut. —

Sønnen *Asarpane Andreas Sandgreen,* født 13. april 1768 i Holsteinsborg, var kateket i Jakobshavn 1784-87 og kom derefter i handelens tjeneste; han døde 16. november 1827 som mandskabsformand paa Kronprinsens Ejland. Han var fem gange gift og har en stor efterslægt i Nordgrønland; en af dem er præst oppe i Thule. —

ABRAHAM SANDHOLT

Købmand.

Abraham Martinus Sandholt blev født 1740 (døbt 29. september) i Børglum som søn af »Studiosus«, degn Thomas Ebbesøn Sandholt og hustru Mette Maria Hviid.

Efter endt skoletid blev han sat i haandværkerlære og uddannedes

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til snedker. Medens han virkede som saadan, blev han gift med »Jomfrue« *Ane Marie Hansdatter,* født ca. 1736. —

1769 fik han ansættelse hos »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie«, og 13. maj samme aar udsendtes han med skibet »Thaasinge Slott« som assistent til Godthaab, hvor han da i den første tid tillige virkede som snedker sammen med en islandsk »Huus Tømmermand og Arbeydskarl« *Thorder Thordersen,* der var fulgt med ham derop, og som iøvrigt ogsaa blev assistent senere oppe i Nordgrønland.

Men derefter virkede han væsentligst som assistent ved kolonien og blev meget hurtigt »en solid og dygtig Handels-Betient«. Her oplevede han engang noget ejendommeligt. I september 1771 kom der et skib oppe fra Umanak ind til Godthaab, og kaptajnen forlangte da, at »Høystærede Herrer Officianter« skulde afgøre, om det ikke var rigtigst, at skibet skulde overvintre der, da han» ikke turde fordriste sig til at holde Søen«, da det stadig var modvind. Sandholt og købmanden gik da ud ombord og »gav Captainens Tanker fuldt Biefald, thi vores eenstemmige Meening er, at Skipperen giør sikkerst i at aftackle Skibet og da blive her Vinteren over.« De flyttede da alle iland og kom til at bo hos handelsbetjentene og kolonimandskabet. —

1776 forflyttedes Sandholt op til Holsteinsborg, hvor da ifølge Niels Egedes dagbog »*Assistenten Sandholt* med sin Kone fløttede ind i mine faarige Værelser« d. 4. oktober, da et nyt hus var blevet »saa vidt færdig at ieg fløtted derind« — og hvilket Sandholt utvivlsomt havde hjulpet med til at opføre. Her virkede han ikke blot som koloniassistent og handelstogtleder, hvilket sidste han meget ivrigt gjorde, men han deltog ogsaa i hvalfangst, som han ligeledes blev meget dygtig til. —

1778 rejste købmanden, J. F. Egede, hjem paa orlov, og Sandholt blev da konstitueret købmand, og der var mulighed for, at han vilde blive fast ansat som saadan. Men aaret efter kom Egede derop igen og overtog atter kolonien efter ordre af direktionen, og Sandholt blev da udnævnt til købmand ved Frederikshaab. Han maatte da ifølge Niels Egedes sigende »tage den store Fisker Baad for at bierge sin Kone og sit lidet Barn og sin Boeskab og skynde sig afsted, for at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

anamme Colonien der Søer.« Det »lidet Barn« var født i Holsteinsborg 30. september 1777 og døbt 7. oktober med navnet *Mette Maria.*

De første aar efter statens overtagelse af Grønlandsmonopolet 1774 var der ingen videre forandring i kolonien Frederikshaabs produktion; saaledes beløb udbyttet sig i 1776 kun til 2000 rd., hvilket ikke var mere end logen Fiskenæssets. Men da Sandholt kom derned og straks blev meget afholdt af befolkningen, steg produktionen endel, men gik atter ned i 1781, efter Sandholts sigende paa grund af »det ubehagelige og stormende Veyr udj den beste Fange Tiid, og siden af en meget haard Vinter med megen nyefrossen Iis.« Dette havde tillige medført, at »Indbyggerne derved har lidet saadan Mangel, at ieg med andre flere her ved Colonien meere end nocksom har erfaret saadant udi den paa Regning oppebaarne Proviant, for deraf at hielpe disse vores elendige Med-Mennesker udj deres lidende Nød og Trang. Og Handelen er desaarsage ey heller saa god som de afvigte Aar.«

Det følgende aar var fangsten og produktionen heller ikke synderlig større, hvortil aarsagen efter Sandholts sigende ligeledes var »en overdreven Mængde af nyefrossen Iis, der ved Hielp af Driv-Iisen bestyrkedes, og saaledes i 2de Maaneder holdt Grønlænderne indspærrede fra at komme til Baads, da de i en Tiid, til deres nødvendige Underholdning, fortærede Selv, hvad der var henlagt og forvaret, at aflevere ved min Andkomst paa Foraars Handelen.« Der havde ogsaa dette aar været stor trang blandt befolkningen — »dog paa adskiellige Stæder meer — eller mindre, især hos de saakaldede *Narksaliker* /: et Stæd 6 Miile Synden for denne Colonie hvor en deel døbte Grønlændere boer :/ formedelst Iisens Tillæg har de lidet saa meget, at de vare meget affældige, ja næsten Kull-sorte af den lidende Hungers Nød samt Frost og Kulde.«

For at forbedre produktionen havde handelsdirektionen udsendt en stor mængde salt til nedsaltning af laks, kabliau og helleflynder. Men det viste sig da, at der ikke kunde fremskaffes ret meget til nedsaltning; Sandholt erklærede endog: »Ja, der kand neppe faaes saa meget der kand consumeres frisk.« Da saa direktionen trods denne erklæring paastod, at der naturligvis dog var »en stor Fiske-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mængde«, anmodede Sandholt missionæren hr. Transe om udfra sin syvaarige erfaring at tilskrive direktionen om fiskeriforholdene i distriktet. Denne meddelte da, at i de aar, han havde været ved Frederikshaab, havde fiskeriet ikke givet stort udbytte udover Grønlændernes eget forbrug, uagtet købmand Sandholt havde gjort forsøg med fiskeri især af laks.

Foreløbig kunde fiskeriet altsaa ikke bidrage til produktionens stigning. Derimod fremkom der nu en fangstart, som satte produktionen meget op. 1783 indberettede købmand Sandholt, at »i Kvannefiorden har der afvigte Vinter været et Slags Hval-Fiskerie af samme Stæds Grønlændere med temmelig Held, idet de have dræbt 8 Stykker.« Det var pukkelhval-fangst, og de følgende aar fangedes der da fremdeles endel saadanne hvaler, saa produktionen steg derved. —

1786 forflyttedes Sandholt op til Holsteinsborg som købmand der. Men her blev han kun en kort tid. Thi samme aar, som han kom herop, havde Holsteinsborgs missionær Heide paa en embedsrejse op til Egedesminde bjærget et meget stort hvalaadsel, og Nordgrønlands inspektør gav da Sandholt ordre til, at der skulde afbetales et beløb til missionæren og hans besætning, og der var da blevet afleveret dem endel handelsvarer. Da saa den berygtede sydgrønlandske inspektør Bendt Olrik 1787 kom derop, holdt han forhør over Sandholt desangaaende, hvilket han paastod, han ikke havde maattet gøre, ligesom han ogsaa paastod, at han aaret før ikke havde standset en styrmands snighandel — og det uagtet assistenten Egtved gav vidne for, at købmanden netop havde sagt til styrmanden, at »det maae han for Guds Skyld ikke tænke paa at giøre.«

Og uagtet Sandholt dog ellers havde det bedste ry og været anerkendt af direktionen som en redelig kolonileder, hvorfor den netop ogsaa havde ansat ham ved Holsteinsborg — og uagtet Olrik erklærede, at han ikke kunde bevise, at Sandholt havde drevet snighandel ved Holsteinsborg, men mente, at han tidligere havde gjort det »rimeligviis ogsaa i min Tid, ved Friederichshaab«, og sagde om ham, at han »især fortræffelig kand spille den ærlige Mand« — afsatte han ham og skrev til direktionen: »Manden gaaer i Aar, efter min Foranstaltning, hiem.« —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Efter hjemkomsten boede han i København, fra 1790 i garver Hofmanns enkes gaard ved Nørrevold, hvor hans broder *Ebbe Sandholt,* fuldmægtig i det militære varedepot, boede ved siden af. Her døde han 1808, og hans hustru døde 4. februar 1809. —

JENS P. SCHADE

Assistent.

Jens Parelius Schade blev født 1760 i Rødby som søn af sognepræst Frants Henrik Jensen Schade (1714-76) og 2. hustru Johanne Cathrine Christensen (død 1784).

Der vides intet om hans uddannelse. Men 1780 kom han i den kgl. grønlandske handels tjeneste og blev samme aar udsendt som »Arbeydskarl« til Egedesminde, i hvilken stilling han virkede til han i juni 1784 flyttedes op til Claushavn, hvor han fik ansættelse som kok hos missionær Grewe. Denne uddannede ham da yderligere i sproget og fik ham 1. september 1786 ansat som kateket, hvilket han var meget dygtig som. Et aar efter, 7. september 1787, blev han saa gift med en Grønlænderinde ved navn *Giertrud,* som døde ved sin første barnefødsel 11. maj 1789.

Samme aar fik kateket Schade ordre fra missionskollegiet til at begive sig til Umanak og virke der som kateket. Budet derom kom imidlertid først saa sent paa efteraaret, at han ikke kunde rejse derop med baad. I januar 1790 begav han sig da afsted med hundeslæde, men blev undervejs overfaldet af en meget stærk snestorm, der varede hele tre dage. Den stærke frost angreb ham da, saa han maatte gøre venderejse, og som ved et mirakel slap han da tilbage til Claushavn, men her maatte han lade afskære et temmelig stort stykke af sin næse og to fingre paa venstre haand, fordi der var gaaet koldbrand i dem. Han maatte da længe blive tilbage her som rekonvalescent, og det omtales senere, at han aldrig havde faaet sin fulde førlighed igen. —

17. juni 1790 blev han atter gift med en Grønlænderinde ved navn *Kristine,* født ca. 1756 og døbt voksen 23. maj 1777.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Og i foraaret 1791 drog de saa op til Umanak, hvor han virkede som kateket i tre aar, men tillige visse tider af aaret arbejdede i kolonien. 30. september 1794 blev han da ansat der som »Hjælpe-Assistent«, da der nemlig samme aar blev oprettet et »Forsøg« ved stedet *Kakilissat* paa Svartenhuk-halvøens sydside, hvor der opførtes et hus, stort nok til at yde bolig til nogle Grønlændere samt to danske arbejdere og en handelsleder, til hvem der indrettedes »en aparte Afdeeling«, og desuden skulde der være plads til nogle handelsvarer, og der anbragtes endel fade til opbevaring af det indhandlede spæk. Her blev Schade saa handelsleder. Dog blev produktionen ikke særlig god den første vinter, men derefter noget bedre, saa der 1795 indhandledes 46 fade spæk; og det følgende aar blev der særdeles god fangst og produktion.

1796 udnævntes Schade da til underassistent og blev tillige om sommeren mandskabsformand ved kolonien, da inspektøren sagde om ham, at han var »et skickligt Menneske, driftig og tro«. Og aaret efter fik han af direktionen »en Sølv-Terrinske« som hædersgave for den tjeneste, han som kateket ydede handelen. Nogle øer oppe i nordvestsiden af Umanakbugten fik ogsaa navnet »Schades Øer« efter ham. —

1797 blev han bestyrer af handels- og garnfangstpladsen Umánatsiaq langt inde i fjorden, hvor han saa opholdt sig hver vinter, medens han om sommeren virkede ved kolonien og som handelstogtrejsende.

I vinteren 1802 stod »Underassistent Schade« paa sælgarnfangst ved Sarfarfik sydøst for kolonien ovre paa Nûgssuaq-halvøen. Og om foraaret 1803 blev han sendt ud for at indhandle fra Grønlænderne ovre paa vestsiden af det ubekendte Ejland, hvor der hvert foraar flyttede mange ud paa fangst og ellers solgte produkterne til fremmede hvalfangere. Her var han saa uheldig paa en slæderejse at brække sit venstre ben, men han klarede dog handelen.

I sommeren 1802 oprettedes der en handelsplads ved Niaqornat, som underassistent Schade blev leder af, og her virkede han tillige som skolelærer.

1805 blev handelsstedet Nûgssuaq, som hidtil havde hørt ind un-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der kolonien Ritenbenk, lagt ind under Umanak, hvortil der var nærmere, og Schade fik da ansættelse der som leder, og aaret efter udnævntes han 17. juli til assistent. Her drev han hvidhvalsgarnfangst, og om vinteren ledede han tillige sælgarnfangsten ved Niaqornat. Og om sommeren foretog han handelstogtrejser over til Ubekendt Ejland. —

1809 blev han assistent ved selve kolonien, hvorfra han da foretog togterejser rundt i hele Umanaksbugten.

I sommeren 1812, da der jo paa grund af krigstiden ikke kom skibe til Umanak, blev han sendt ned til Godhavn med koloniens jagt for at hente proviant og varer.

Det samme aar herskede der en pestagtig epidemi i Umanaksdistriktet, hvilket kostede 149 af befolkningen livet. Da saa assistent Schade kom tilbage, blev han angrebet af sygdommen og afgik ved døden 8. august 1812.

Hans kone overlevede ham, men ved boets skifte 1815 var hun død, og arvingerne var kun to døtre, *Johanne Cathrine,* som var gift med en »Reserve-Tømmermand« *Thorlev Thorlevsen Wådel,* og *Giertrud Severine,* som 1814 var blevet gift med en allerede afdød Grønlænder *Severin Danielsen.* —

JOH. D. SCHADE

Overassistent.

Johan Diderich Schade blev født 1727 i Roskilde som søn af raadmand, økonom ved Duebrødre kloster Caspar Schade (1680-1742) og hustru Elisabeth Birgithe von Essen (1684-1755). Hans farfader var den bekendte rektor ved Roskilde katedralskole Peder Schade (1641-1712); og en af hans farbrødre var den bekendte diplomat Hans Schade, der 1700 blev kgl. polsk resident i København og som 11. oktober 1703 blev dræbt efter en ordstrid. —

Efter endt skolegang blev den unge mand sat i handelslære og kom i tjeneste hos indehaveren af Grønlandsmonopolet Jacob Seweerin, som 1749 ansatte ham som assistent ved Godthaab. Og da mono-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

polet aaret efter blev overtaget af »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« og dette sendte den forhenværende Grønlandskøbmand Niels Christian Geelmuyden op til landet for paa kompagniets vegne at overtage kolonierne, genantog denne ham, da han allerede var blevet ret dygtig som koloniassistent og handelstogtleder.

1754 anlagde hans godthaabske kollega, den bekendte Grønlandspioner *Anders Olsen,* logen Fiskenæsset paa en ø ved Søndre Fiskefjord midt imellem Godthaab og Frederikshaab. Og da denne allerede aaret efter skulde anlægge en ny koloni nord for Godthaab, hvilken fik navnet Sukkertoppen, blev assistent Schade ansat som »Oberassistent« ved Fiskenæsset.

Her virkede han saa godt en halv snes aar og fik handelen der bragt i god fremgang, indtil han paa grund af daarligt helbred maatte hjemgaa, efter at han 6. juni 1766 havde afleveret logen til sin efterfølger ved Godthaab, assistent Hans Henrik Raun (se denne). —

Efter hjemkomsten fik han ansættelse en del aar som pakhusforvalter ved handelskompagniet. Og 25. november 1774 fik »Forrige Pakhuus-Skriver *Johan Didrich Schade*« meddelelse om, at han efter ansøgning »nyder aarlig af Handelen Halvtredsindstyve Rigsdaler fra Afskedigelses Datoen« — og »indtil hand bliver employeret i nogen Kongelig Tieneste.« Hvorvidt han blev dette, vides ikke. Han døde 14. maj 1784 i København som ugift. —

JENS SMIDT

Købmand.

Jens Larsen Smidt blev født 1736, det vides ikke hvor eller hvem hans forældre var.

Han var formodentlig uddannet i handelslære, thi da Niels Egede 1759 skulde op til Grønland igen og oprette en ny koloni, gav handelskompagniet ham Smidt med som assistent, og i Egedes »Instrux« hedder det, at han »ey maa lade mangle, saaledes at anføre og underrette, den Eder til Hielp givne, eller herefter givende *Assistent,* at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hand kand giøres *habil* og skikked til Handelen der i Landet at kunne forestaae, forinden I selv Eder samme maatte fra sige.«

Han rejste da sammen med Niels Egede og endel mandskab op til Grønland, hvor de ved en lille bugt kort nordfor Nordre Strømfjord anlagde den koloni, som fik navnet Egedesminde, hvis bygninger bestod af et vaaningshus af stokværk samt et provianthus og et spækhus af bindingsværk; og besætningen bestod af købmand, assistent, tømmermand, bødker og et par arbejdskarle. Kolonien laa meget smukt i en frodig dal ved siden af en elv. Stedet var i høj grad gunstigt for Danskerne, thi fra elven og en sø bagved fiskedes der en mængde store laks, og der dreves stor rensdyrjagt i nærheden; engang blev der i løbet af kort tid skudt over 100 dyr.

Men det viste sig snart, at kolonien laa uheldigt ved sydenden af distriktet, der var ca. 30 mil langt mod nord helt op til Diskobugt. 1763 blev den derfor flyttet op til det nuværende Egedesminde, hvor Smidt vedblev at være assistent, uagtet hans chef Niels Egede blev købmand ved Holsteinsborg.

Ved »Ny Egedesminde« blev Smidt saa 1764 gift med en Grønlænderinde ved navn *Sara,* født ca. 1742 og døbt som voksen i Holsteinsborg 1761. —

1773 udnævntes han til købmand ved kolonien Sukkertoppen, som han overtog 7. august samme aar. Han er da formodentlig udfra den erfaring, han havde gjort angaaende den nyanlagte Egedesmindekolonis uheldige beliggenhed, kommet til at indse, at det samme var tilfældet med Sukkertoppen, thi 1779 indgav han, efter i 1776-77 at have overvintret ved Sâtormiut, en dagsrejse sydligere, forslag om at flytte kolonien ned til fjorden der, dels paa grund af »den gode Leilighed der til Hvalfangst«, og dels fordi de fleste Grønlændere opholdt sig deromkring, og kolonien vilde da ligge bedre for handelstogtrejserne.

Handelsdirektionen gik da ind paa hans forslag og opsendte 1780 et nyt vaaningshus, som Smidt saa opførte paa øen Manîtsoq og senere flyttede de andre kolonibygninger derned, og den nyanlagte koloni fik saa af handelsdirektionen navnet »Ny Sukkertoppen«. —

Købmand Smidt var meget interesseret i missionens fremgang ved

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sukkertoppen og bistod præsten Berthel Laersen. Og da denne var død, tog Smidt affære og hjemmedøbte bl. a. flere børn.

Da saa der 1782 blev ansat en inspektør i Sydgrønland, kom det aaret efter til at gaa galt for den stakkels købmand Smidt. Sukkertoppens hele besætning havde efter den berygtede inspektør Bendt Olriks sigende plyndret vraget af skibet »Nye Sukkertoppen«, som i oktober 1783 var strandet der i nærheden, og bag det hele stod efter Olriks paastand »Kiøbmand Smidt, som haver forført dem alle til Ureedelighed«. Smidt angav kun sig selv som skyldig ved manglende evne til at bestyre en koloni, men forsikrede, at hverken han eller betjentene var skyldige i det paastaaede.

Smidt blev da først nedsat til »Interims-Assistent« fra efteraaret 1783, og det følgende aar blev han sendt hjem »under Bevogtning« for efter Olriks forlangende at blive sat i fængsel ved hjemkomsten, og det uagtet han efter Olriks sigende baade i Grønland og hos direktoratet » haver valideret for een af de anseeligste Handels-Betientere«. Olrik forbød ham at tage sin familie med og gav dem 1/2 portion kostdeputat »til Livets Ophold«. Olrik paastod ogsaa, at Smidt »ogsaa har dette paa sig, at han har forrykket Colonien fra dens gamle Plads, som var den fordeelagtigste«, hvilket dog ikke var tilfældet, da produktionen derimod nu steg.

Ved Smidts hjemkomst vilde direktionen ikke forelægge inspektør Olriks paastande og mærkelige forhør for retten, fordi dette vilde blive til skade for ham selv. Men da Smidt stod i et par tusinde rigsdalers gæld bl. a. paa grund af rekvisition af »prægtige Meubler etc.«, sattes han i tiltale derfor og blev ved hof- og stadsretten dømt til at betale handelen sin gæld med renter fra 1. november 1784.

Hvorledes han klarede dette, vides ikke. Men 1787 blev han genansat i Grønland, dennegang som »Arbeydskarl« ved logen Arveprinsens Ejland. Samme efteraar forflyttedes han til Egedesminde, hvor han aaret efter blev samtidig hvalfangerassistent ved anlægget Hunde Ejland og koloniassistent ved Egedesminde. 1793 forflyttedes han til Godhavn som handelsassistent og foretog i juli og august samme aar en handelsrejse til Upernavik, hvor kolonien jo var nedlagt 1790. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Aaret efter blev han afskediget paa grund af gæld og fik en lille pension samt »gemeen Kostdeputet«.

Han boede da et aar ved Egedesminde og fik saa anvist bopæl i Umanak. Her var han medarbejder ved handelen. Saaledes stod »pensioneret Kiøbmand Hr. J. L. Smidt« nogle aar i telt fra maj til august ved bopladsen Uvkusigssat »for at imodtage det Spæk, som kunde indbringes af Hvidfiske Fangsten.« Og sin sidste levetid boede han ved handelspladsen Umánatsiaq, hvor han døde 3. oktober 1806.

Hans enke flyttede da ned til Sydgrønland, hvor hun døde 18. december 1816 i Fiskenæsset hos en søn ved navn *Valdemar.* —

En anden søn hed *Abel.* Han var sælfanger og gift med Grønlænderinde *Lydia.* Deres søn *Lars Abelsen Smidt* (1784-1846), gift med Grønlænderinde *Johanne,* var en meget dygtig kateket, dels ved Egedesminde og dels ved Godhavn, og 1825-27 ved Upernavik som missionær. Han har efterkommere endnu oppe i Diskobugt.

Datteren *Else Smidt,* født 1775 i Sukkertoppen, blev gift med kateket *Jens Henrich Hammond,* født 1763 i Christianshaab som søn af Umanaks købmand Johan Christopher Hammond (1731-78) og hustru Grønlænderinde Amalia (1735-75). Hun døde 1812. —

OLUF SMIDT

Assistent.

Oluf Christian Poulsen Smidt blev født 1743, det vides ikke hvor eller hvem hans forældre var.

Men han var sandsynligvis fætter til forannævnte købmand J. L. Smidt. Og det er rimeligvis ham, der har vakt hans interesse for Grønland, thi 1763 søgte han ansættelse hos »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie«, som da ogsaa tog ham i tjeneste og aaret efter ansatte ham som assistent ved kolonien Jakobshavn.

Her rejste han saa op i begyndelsen af maj 1764 med skibet »St. Peder« og sammen med den sammesteds nyansatte missionær Jørgen Sverdrup. Denne kom han til aaret efter at gøre en tjeneste ved i april maaned at holde møder i koloniomraadet angaaende den svær-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

meriske kateket Jacob Poulsen Møllers adfærd; og i august deltog han i forhandlingerne om, hvorvidt kateketen skulde hjemsendes, hvilket blev vedtaget.

Derimod gik det ham ikke godt i hans handelsstilling. 1766 bebrejdede handelsdirektionen ham, at han »optager 64 à 71 Pund Tobak, da en stærk Tobaks Røger ikkun kan forbruge 40 à 50 Pund; altsaa har det øvrige været til Handel«, d. v. s. de beskyldte ham for at have handlet privat med Grønlænderne. Og aaret efter forflyttedes han da til Godthaab »paa Grund af Opsætsighed i Jacobshavn«. —

Der kom han kun til at være en ganske kort tid. Ifølge missionær Thorhallesens sigende blev han »sine Sandser berøvet«. Og ifølge købmand Storms meddelelse til handelsdirektoratet blev »Assistenten Hr. *Oluf Smidt*« i foraaret pludselig sindssyg. Det begyndte med urolighed og tungsind. Han spurgte ud om direktionens stilling til giftermaal med indfødte (den var paa det tidspunkt absolut afvisende). Saa aabenbarede han omsider 24. april for købmanden, at han »hafde haftt Omgang med 2de Fruentimmer her ved Colonien, begge døbte /: og gifte :/, og end viidere da hand var Nord i Bugten.« Dagen efter vejede han kost ud til folkene, som skulde op til Pisugfik, og gik selv med et af fartøjerne derhen efter — »for icke at lade ham blive hiem̄e og speculere«; den dag var han »heel rasende og saae fæl ud«, saa han straks maatte føres tilbage til kolonien, og »siden den Tiid har hand været de fleeste Dage forstyrret, lagt i Sengen det meeste, slaaet til enhver, som er kom̄en til ham, og viist sig overmaade fuld af Ondskab.« Enkelte dage var han klarere, men blev herpaa igen lang tid sindsforvirret.

Han hjemsendtes da med skibet 20. juni 1768, men afgik ved døden under hjemrejsen. —

Kateket Johannes Andersen ansøgte da om assistentstillingen i Godthaab i anledning af, at »en besynderlig Tildragelse har gjort den ledig«; men han fik den ikke. —

Assistent Smidts ejendele blev, inden han blev hjemsendt, »bortauctionerede« i Godthaab, »da hand ingen Nytte kand have af dem«. Han havde en forbavsende masse bøger, deriblandt følgende: »En liden Bog kaldet Svøm̄e Kunsten«; »Nimbs Prædiken over Jubel

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fasten«; en gammel bibel; Helsingoers Beskrivelse«; Kong Carl 12's Historie«; »Wulffs Fornuftige Tanker«; »1 gl. Tysk Ordbog«; »Robinson paa Svensk«; »Weilbachs Censur«; og Cramers og Søren Mathiesens regnebøger. —

ULR. SONTUM

Købmand.

Ulrich Sontum blev født 24. oktober 1773 i København som søn af kammerraad Bendix Sontum (1731-93) og hustru Barbara Maria Jahn (1736-1811).

Faderen blev stiftamtskriver i Bergen, og sønnen blev da sat i katedralskolen der, hvorfra han 1793 dimitteredes og tog »Examen artium« paa universitetet i København. Han begyndte da at studere jura, men maatte opgive det af økonomiske grunde.

Han fik da ansættelse i Grønland. Hans søster *Arnethe Fredricha Sontum* var forlovet med den norske theologiske kandidat *Peder Krog Bonsach Bull,* hvis broder kaptajn *Niels Rosing Bull* 1796 udnævntes til inspektør i Sydgrønland. Denne antog ham da til »Haandskriver«. Men da det var uvist, om Bull skulde tiltræde inspektørembedet straks, naar han kom op til Grønland, vilde han ikke tage ham med derop.

Men aaret efter blev Bull inspektør i Godthaab, og Sontum rejste da op til ham og blev hans sekretær. Som saadan fulgte han med paa hans inspektionsrejser og gjorde ellers kontortjeneste hos ham, men satte sig samtidig ind i koloniens handelsforretninger i haab om at komme i handelens tjeneste.

1799 konstitueredes han saa under vakance som koloniassistent ved Holsteinsborg og vendte herfra tilbage til Godthaab og genoptog sin tjeneste hos inspektøren, indtil han 21. juni 1801 fik fast ansættelse ved kolonien som »Oberassistent» og udnævntes fra 1. juli 1803 til »Kiøbmand«. Under sin virksomhed som saadan bjergede han i efteraaret og vinteren 1804-05 fra det i nærheden af kolonien strandede skib »Giertrud Catharina« 346 tdr. sælspæk, 138 ræveskind, 56 hareskind og 57 pund faareuld. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Købmand Sontum ansaas for en meget dygtig kolonileder. Ved sin afrejse fra Godthaab 1802 gav inspektør Bull ham i de fortrolige meddelelser, han efterlod »til sin Successor« *Marcus Nissen Myhlenphort,* følgende vidnesbyrd: »Det er Oberasssitent *Ulrik Sontums* første Regnskabsaar. Han forsømmer ei Tiden; vil og har stedse bragt Dagsforretningerne strax paa Papiret, da Regnskaberne ligge ham bestandig i Hovedet; med disse vil han neppe nogensinde reste. At han er redelig i Handel med Grønlænderne og at han vil Handelens Vel tør ieg forsikkre.«

Imidlertid sagde inspektøren ogsaa om ham: »Kun er det at beklage, at han, som ungt Menneske, ikke har det Herredømme over sig selv at skye Spirituosa. Desværre! han pimper, skiønt hemmelig /: naar kan denne Last skiules, :/ og, som ieg grundet befrygter, ikke lidet; men er roelig og erkiender med Veemod og Løfter om Bedring sin Feil, den ieg oprigtig ønsker han kunde aflægge.« Det synes dog ikke, han gjorde dette, thi da handelsdirektionen et par aar efter udspurgte om hans »Kvalificationer«, erklærede inspektør Myhlenphort, at han var »paapasselig og reedelig, men en stor Ven af Flasken.«

Om nu dette har givet anledning til, at direktionen ikke har ønsket hans længere forbliven i Grønland, eller om han selv, maaske paa grund af denne sin uheldige tilbøjelighed, har ønsket at komme bort, er ikke godt at vide. Men i hvert fald afleverede han kolonien 30. juli 1805 og afrejste 22. august ned til Fiskenæsset. Herfra hjemgik han saa 14. september med skibet »Der Frühling«, ført af kaptajn Kettelsen, og kom til København efter en seks ugers rejse. —

Hvilken stilling han saa har faaet, vides ikke. Han døde ugift i København 1813. —

JENS R. STAGE

Missionær.

Jens Rasmussen Stage blev født 22. august 1732 i Snodstrup ved Frederikssund som søn af sognepræst Rasmus Jensen Stage (1693-1757) og hustru Maren Hansdatter Klunker (1698-1759).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Efter undervisning i hjemmet blev han sammen med sin broder *Johan Adolph Rasmussen Stage* (1730-72) sat i Frederiksborg statsskole og dimitteredes herfra som student 1750. Derefter var han huslærer nogle aar og tog saa i oktober 1756 theologisk embedseksamen sammen med broderen, for hvilken de begge fik 3. karakter. Derimod fik han laudabilis for sin dimisprædiken, som han holdt tre uger efter i Trinitatis kirke.

Aaret efter blev han da antaget af missionskollegiet som alumnus paa» Det grønlandske Seminarium«, hvor han saa undervistes i sproget af lektor Paul Egede og til at begynde med ogsaa af dennes fætter Peder Egede, som aaret før var kommet hjem fra Grønland, hvor han de to sidste aar havde været missionær ved Claushavn og Christianshaab.

Da nu dennes efterfølger Severin Thrane i maj 1757 havde begaaet selvmord, og Holsteinsborgs missionær Jacob Borch (se denne) da foreløbig havde maattet overtage embedet, udnævntes Stage i februar 1758 til missionær i Claushavn og Christianshaab og ordineredes 8. marts i Frue kirke af biskop Ludvig Harboe, hvorefter han hurtigst muligt sendtes derop, hvor han da til at begynde med var eneste præst i hele Diskobugt.

Da han imidlertid havde et ret svageligt helbred, havde missionskollegiet givet ham løfte om at blive ansat ved Godthaab, naar der blev vakance der. Det blev der aaret efter, da missionær Rasmus Bruun (se denne) skulde hjemgaa, og Stage fik da ordre til at begive sig ned til Godthaab og overtage missionen der. Det gjorde han dog ikke, og Bruun maatte da blive der et aar til.

Stage havde nemlig faaet sit sted kært og var ret snart kommet i godt forhold til befolkningen. Han var en meget nidkær missionær, og da han ret hurtigt blev dygtig i sproget, vandt han mange katekumener, som han og kateket Jens Pedersen Mørk (se denne) saa daabsunderviste, hvorefter de blev døbt enten i Claushavn eller i Christianshaab. Han havde ogsaa det første aar berejst baade Jakobshavn, Ritenbenk og Egedesminde og døbt flere af de der af kateketerne underviste katekumener. Aaret efter slap han fri for Jakobshavn og Ritenbenk, da Chr. Fabricius (se denne) blev missionær der;

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

men Egedesminde maatte han vedblive at berejse, da der ikke før 1769 blev ansat en missionær der. 1763-64 var han ogsaa igen tilsynshavende ved Jakobshavn og Ritenbenk, hvor der da var vakance.

Da saa missionær Jørgen Sverdrup fik ansættelse ved Jakobshavn og kateketen der, Jacob Poulsen Møller, ved sit forvildede sværmeri blev ham meget generende, opfordrede Stage ham flere gange til at flytte over til sig ved Claushavn, hvorfra de saa kunde berejse og tilse det jakobshavnske missionariat; men Sverdrup vilde under ingen omstændigheder forlade sin post. Stage var da i august 1765 med til forhandlingerne om, hvad der skulde foretages med kateket Møller, hvem det saa blev vedtaget at hjemsende. —

Stage gjorde erfaring om og erklærede, at flere af de med Grønlænderinder gifte arbejdskarle havde uvilje mod missionen og missionærerne, hvilket de ogsaa paavirkede deres indfødte familier med, saa at »nogle Grønlændere holde Præsten for en farlig Mand«. Efter sin hjemkomst berettede han f. eks. til missionskollegiet, at nytaarsdag 1765 var der om aftenen blevet affyret nogle skud foran missionær Sverdrups stue, og der »kom et Skud ind tværs igiennem Vinduet og kastede Støkkerne af Glasset paa Bordet foran ham.«

Stage havde ogsaa selv engang været udsat for et slags attentat. Han erklærede, at Grønlænderne mistænkte missionærerne for at misbruge de dem til forvaltning overgivne »Medicamenter« saaledes, at de kun hjalp dem, de kunde lide, men skadede de andre ved at give dem farlig medicin. Engang havde han selv givet en kvinde, som havde stærk feber, et kølende pulver. Hun døde imidlertid kort efter, og hendes mand og hendes fader ansaa da ham for skyld deri; han mente endog at have konstateret, at de tænkte paa at tage hævn derfor. De talte nemlig engang i hans nærværelse — men i den tanke, at han ikke forstod, hvad de sagde — om, at de ved en bestemt lejlighed nær havde faaet ham skudt, »men Hundene, ieg kiørte med, løbede saa stærkt, at de ikke kunde tage Sigt paa mig.« —

I eftersommeren 1765 hjemgik missionær Stage og blev 18. april 1766 sognepræst i Fjellerup og Glæsborg paa Djursland. Her blev han aaret efter gift med *Sophie Amalie Bering,* født 1747 som datter af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hans formand, sognepræst Christen Bering (1712-66) og hustru Magdalene Amalie Milahrt.

Sognepræst Stage døde 18. august 1780 i Fjellerup; hans hustru overlevede ham meget længe; hun døde først 4. februar 1820. —

JOH. CHR. STEEN

Købmand.

Johan Christian Steen blev født 15. december 1764 i Kolding som søn af »Borger« Hans Jensen (Steen) og hustru.

Efter endt skolegang blev han konfirmeret og kom da i sømandslære paa den grønlandske handels skibe og tog 1785 styrmandseksamen.

Samme aar fik han saa ansættelse i Grønland som styrmand paa handelens skib »Taasinge Slott«, som da var stationeret ved Fortunebay som hvalfangerskib endel af aaret og ellers var kystskib for Nordgrønland.

Paa dette gjorde Steen saa tjeneste i fire aar, først som »Styrmand« og senere som »Oberstyrmand«. Ved hvalfangsten var han tillige »Harpuneer«. Om foraaret, naar isen spredtes, gik skibet ud paa hvalfangst, først i Davisstrædet og Baffinsbugt, og senere i Vajgattet og Diskobugt. Om sommeren gik det saa rundt til forskellige af etablissementerne for at hente last til det fra Godhavn eller undertiden til det fra Jakobshavn eller Christianshaab hjemgaaende skib. Og om efteraaret gik det paa »Kultogt«, hentede kul fra »Ritenbenks Kulbrud« og bragte det omkring til kolonierne i Diskobugt og til Umanak og Upernavik. Disse kultogter trak som regel ud til langt hen paa efteraaret, undertiden endog til ind i december; og derefter gik skibet saa i vinterleje ved Fortunebay, hvor besætningen saa deltog i vinter-hvalfangsten. Her gjorde assistent Myhlenphort bekendtskab med ham, da han i marts 1787 var paa besøg hos inspektøren i Godhavn; da fulgte han ifølge sin dagbog »med Styrmanden paa det her i Landet beliggende Brigskib *Tosingeslot* kaldet, Hr. Joh. Christian Steen, til Anlægget Fortunebay.« —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da »Oberstyrmand« Steen viste sig meget dygtig, vilde inspektøren gerne have ham knyttet til handelen og skrev da til direktionen om »denne fortræffelige Mand« og hans »Mod og Dristighed ved Hvalfangsten«. Dette havde saa tilfølge, at Steen fik tilbud om at træde i handelens tjeneste ved et af etablissementerne, og da han erklærede gerne at ville det, blev han 1. juli 1789 »Oberassistent« ved Kronprinsens Ejland.

Ved svære epidemier i 1785-86 var befolkningen her stærkt decimeret og ny tilflytning havde ikke fundet sted endnu. Steen skulde da ifølge ordre »giøre sit yderste for at formaae Grønlænderne til ikke at fraflytte Logien« og søge at faa andre til at flytte derhen. Det lykkedes ham ogsaa, og allerede 1790 maatte der opføres et nyt spækhus ved logen paa grund af den forøgede produktion, og nu flyttede der saa endnu flere dertil. 1792 fangede Steen fem store hvaler, og skønt det samme aar blev sagt i en direktionsskrivelse, at »Logen Kronprindsens Eyland opretholdes næsten udelukkende for Hvalfangstens Skyld, da der næsten ikke er nogen Handel«, steg denne dog betydeligt under Steens ledelse. —

Efter nedlæggelsen af kolonien Upernavik 1790, fik dens købmand, Andreas Nørgaard (se denne) et aarstid bolig som privatmand paa Kronprinsens Ejland. Hans svigerinde *Judithe,* enke etter købband Enghel (se denne), boede der ogsaa, og i skrivelse fra direktionen fik Steen 1791 tilladelse til at gifte sig med hende. Dette skete dog ikke; derimod blev han 24. september 1793 gift med inspektør Schultz's svigerinde, *Johanna Henricha Eeg,* født 1769 i Molde som datter af foged i Romsdalen Jacob Andreas Eeg og hustru Elisabeth Leganger. —

1795 udnævntes Steen saa til »Oberassistent« ved Godhavn, hvortil dengang hvalfangeranlægget »Godhavns Nes« hørte og som derfor var en anselig post, som han velsagtens blev ansat i, fordi direktionen anerkendte ham som »en virksom og duelig Etablissements Bestyrer«.

1794 havde Steen foretaget et handelstogt op til Upernavik, hvilket blev »vel udført og vellykket«. Han gentog da togtet, straks efter at han havde overtaget Godhavn og fik saa tilladelse til at oprette

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

»et fast Forsøg« deroppe, og dette blev da lagt ind under Godhavn, og nu skulde det ikke berejses med mindre fartøjer, hvilket jo kunde være farligt, men Godhavnskibet skulde sejle derop under Steens ledelse. Dette kunde dog ogsaa gaa galt; 1799 led skibet »De jonge Lars«, der først rejste derop fra Godhavn 8. august, »paa Grund af den sene Aarstid« havari paa tilbagerejsen fra Upernavik, men det naaede dog tilbage til Godhavn paa grund af »Oberassistent Steens Vigilance« og blev saa repareret der og afrejste først i oktober men kom dog velbeholdent hjem til Danmark.

Ogsaa ved Godhavn tiltog produktionen under Steens ledelse. Der fangedes da ogsaa mange hvaler, f. eks. 1796 hele fjorten. Hans svogers efterfølger som inspektør gav ham da ogsaa attest for »Duelighed i Regnskabsføring, udmærket Driftighed og Ordentlighed.« —

1800 fik Steen ansættelse som købmand ved kolonien Christianshaab. Her indførte han straks hvidhval-garnfangst flere steder i koloniens omegn, hvortil han aaret efter fik udsendt en ny stor baad og materialer til »et grønlandsk jordhuus«, hvor folkene under garnpasningen kunde opholde sig. I løbet af de følgende aar udvidedes da ogsaa forsøgene til 5 steder rundtom i distriktet, hvilket gav godt udbytte. Det samme var tilfældet med vinterfangsten af sæler i isgarn, hvilken han ogsaa forfremmede i høj grad. Han forsøgte ogsaa hvalfangst i Sydostbugten, men dette gav ikke videre udbytte.

Som anerkendelse af hans fortjenester forhøjede direktionen 1803 hans faste aarsløn til 200 rd. — det højest opnaaelige — og gav ham løfte om hjælp til »hiemsendende Børns Opdragelse«. Han kom dog ikke til at gøre brug af dette løfte, da han nemlig 1806 indgav ansøgning om hjemrejsetilladelse, væsentligst af hensyn til børnenes skolegang. Aaret efter entledigedes han da og fik 100 rd. i vartpenge. —

Efter hjemkomsten rejste han op til sin hustrus fødeland. Her var han 1808 købmand paa Hidra ved Flekkefjord, hvorfra han skrev til inspektør Motzfeldt om krigen med England.

Han døde i Norge 9. november 1813, og hans hustru overlevede ham længe; hun døde først 10. juli 1836. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

NIELS L. STEENHOLDT

Underassistent.

Niels Larsen Steenholdt blev født 1766 i København som søn af brændevinsbrænder Just Larsøn Steenholdt og hustru Inger Nielsdatter Bang. Han blev døbt i Frue kirke 26. marts.

Efter endt skolegang blev han sat i haandværkerlære og uddannedes til bødker. Og som saadan fik han ansættelse 1786 ved kolonien Upernavik.

Her blev han 26. august 1789 viet til *Ane Lyngbye,* født 1767 (døbt 13. september) i Jakobshavn som datter af daværende tømmermand, senere assistent i Upernavik Anders Pedersen Lyngbye (1730-86) og hustru, Grønlænderinde Benedicta (1748-88).

Aaret efter forflyttedes han ned til kolonien Ritenbenk og virkede der som bødker, indtil han 1796 udnævntes til underassistent og blev ansat som bestyrer ved anlægget Nûgssuaq. 1799 blev han kaldet ind til kolonien og virkede atter der som bødker, til han aaret efter igen overtog Nûgssuaq-anlægget.

Da saa Upernavik 1805 atter oprettedes som koloni, blev Steenholdt der underassistent og formand for mandskabet, og aaret efter ansattes han som bestyrer ved anlægget Prøven.

Efter 1808 kom der under krigen intet skib op til Upernavik. 1811 opsendtes da Godhavns jagt for at afhente købmanden og tre af mandskabet. Kolonien overtoges da 16. juli af Steenholdt, og han og resten af mandskabet formanedes af inspektøren »til indbyrdes Samdrægtighed og fornuftig og venlig Omgiængelse med Grønlænderne«. Da det saa aaret efter ikke var muligt at faa sendt proviant og varer derop, sendtes Godhavns jagt atter derop for at nedhente resten af besætningen, men den naaede paa grund af daarlige vejrforhold ikke længere end op til Svartenhuk og vendte da tilbage til Godhavn. Der bragtes da lidt proviant derop den følgende vinter med slæder fra Umanak. 1813 afhentedes saa endnu tre af mandskabet, som, da de kom ned til Godhavn, berettede, at »adskillige Grønlændere havde hiulpet dem med Føde i deres foregaaende Nød og Trang.«

Steenholdt blev da alene tilbage ved Upernavik med sin familie,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

men de kunde ikke holde ud at blive der mere end et aar og maatte da i august 1814 drage ned til Godhavn. Her blev han saa skriver hos købmanden og formand for mandskabet. I sommeren 1817 var han midlertidig fungerende assistent ved Kronprinsens Ejland og blev om efteraaret formand for mandskabet paa anlægget Hunde Ejland.

1818-23 var Steenholdt tolk og fuldmægtig hos inspektøren i Godhavn, for hvilket han fik 100 rd. i aarlig løn. Derefter blev han underassistent ved Egedesminde. Da han saa blev svagelig, entledigedes han 3. februar 1827 med 50 rd. i pension. Ved paasketid blev han saa »meget daarlig af Forkjølelse« og døde af lungebetændelse 4. maj 1827. Hans kone blev saa boende ved Egedesminde, hvor hun døde 11. februar 1830. —

Sønnen *Withus Frederik Steenholdt,* født 18. august 1808 i Upernavik (først døbt 21. marts 1815 i Godhavn, da der ingen præst var ved Upernavik), blev uddannet af missionær Peder Kragh i Egedesminde; han talte og skrev flydende dansk og tilegnede sig mange kundskaber. Han blev saa kateket og organist i Egedesminde og senere overkateket i Jakobshavn, hvor han, da der oprettedes et seminarium der, saa blev seminarielærer. Han var meget dygtig som lærer og tillige en nidkær missionsmedhjælper. Han skrev flere skolebøger og oversatte andre. Han døde 13. februar 1862 i Jakobshavn.

Han var gift tre gange, 1) 8. september 1830 i Egedesminde med *Ane Clara Geisler,* f. 21. december 1812 i Christianshaab, død 13. januar 1857 i Jakobshavn; datter af købmand Joh. Chr. Geisler (1779-1836) og hustru, Grønlænderinde Karen Nicolaisdatter (1784-1861); — 2) 28. august 1857 i Jakobshavn med *Birgithe Charlotte Kirstine Sandgreen,* født 14. oktober 1836 i Ritenbenk, død 11. juli 1859 i Jakobshavn; datter af tømrer Levi Christopher Nicolai Sandgreen og hustru Karen Motzfeldt; — 3) 21. september 1860 i Jakobshavn med *Mathilde Kirstine,* født 4. april 1822 i Jakobshavn, død 14. august 1868 i Rodebay; datter af sælfanger Jørgen Christopher og hustru Caroline.

Der har været efterkommere af dem endnu i dette aarhundrede. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

CHR. FR. STEINLEIN

Overassistent.

Christian Friderich Steinlein blev født 1756 (døbt 25. juli) i Hillerød som søn af sten- og billedhugger Johan Valentin Steinlein og hustru Maren Lund.

Efter endt skolegang i Frederiksborg statsskole, hvorfra han blev student 1775, begyndte han at studere jura, og 2. november 1779 tog han dansk juridisk eksamen, som han bestod med karaktererne »Beqvem« for theoreticum og »Vel« for practicum.

Derefter var han i tjeneste hos forskellige embeds- og bestillingsmænd. Men da han 1784 var blevet gift med *Ane Kirstine Flint,* født 1764 (døbt 8. juli) i Jægerspris som datter af gaardejer Ole Flint og hustru Ellen Andersdatter, ansøgte han samme aar om et toldskriverembede i Trondhjem, hvilket han dog ikke fik bevilget. Han maatte da blive ved i sin sædvanlige tjeneste, og her begik han engang noget forbryderisk og blev fængslet derfor.

27. februar 1796 meddelte da »Det Kgl. Danske Cancellie« følgende: »Ved at tilsende Cancelliet en Ansøgning fra den i Kiøbenhavns Tugthuus, for begaaet Falsk, paa Livstid indsatte *Chr. Friedr. Steinleins* Hustrue, om hendes Mands Løesladelse, melder det Kgl. Rentekammer, at Administrationen for den grønlandske Handel vilde, i Tilfælde, at han forundtes hans Friehed, bringe ham i Forslag til en Assistent-Plads ved et grønlandsk Colonie — — — naar hans Friehed snart kunde udvirkes, paa det at han kunde have den fornødne Tiid til, inden Afreysen, at giøre sig bekiendt med sine tilkommende Plikter og Forretninger. Det har da behaget Hs. Mayestæt Kongen at resolvere: At bemelte *Ch. F. Steinlein* maae løeslades af Tugthuuset, paa Vilkaar, at han derfra sendes med eet af de første til Grønland afgaaende Skibe, samt at dersom han understaaer sig at komme tilbage, enten til Danmark, Norge, eller Hertugdømmerne, skal han, uden videre Dom, igien indsættes i Tugthuuset, saa at ham, ved Ansættelse i Grønland, ingen bestemt Adgang gives til den ellers for duelige Betiente fastsatte Pension.«

Han blev da ogsaa straks løsladt og kom med det samme i kontor-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tjeneste hos den kgl. grønlandske handel, thi samme foraar blev han sendt op til Grønland.

Da Sydgrønlands inspektør, Claus Bendeke, fik brev om hans ansættelse, viste det sig, at »Rygtet om dette Menneske« var kommet op til kolonierne før han selv kom, thi inspektøren havde allerede midt i juni fra tre købmænd faaet »arkelange Breve med hæftige Declamationer, over at faae en Medbroder fra Tugt- og Stokhuuset, samt den Beskiæmmelse, de derved liide«. Inspektøren indrømmede ogsaa, at hvis manden var »som Falskner inddømt i Tugthuuset og nu benaadet med evig Forviisning til Grønland«, saa var dette »meget ydmygende for Inspectoratets Betiente, i hvis Classe han, som Malificant fra Tugthuuset, indsættes. Han vil her blive ynket af alle Veltænkende, men Colonisterne, som skulde lyde ham, vil se haanlig ned paa ham, og Grønlænderne vil snart lære det samme.« Inspektøren sagde: »Jeg beklager den Ulykkelige; han vil, der som alt dette Skrig har Grund, finde her en værre Skiæbne end den han undflyede, og vil kun blive til Byrde, uden at kunne giøre nogen Nytte. Og hvad skal man omsider fange an med dette Menneske.«

Da han saa kom, ansatte inspektøren ham som assistent ved kolonien Sukkertoppen, hvis købmand var meget dygtig og bekendt som kommanderende kolonichef.

Her gik det da ogsaa nogenlunde godt, thi Steinlein kom hurtigt ind i forretningsforholdene og skikkede sig ret vel. Men da hans helbred led ved de langvarige og besværlige handelstogter, som han var meget ivrig for og energisk til udførelsen af, ansøgte han allerede 1798 om tilladelse til at hjemgaa »med fuld Løesladelse«. Inspektøren anbefalede det ogsaa, bl. a. fordi han mente, at »en Mand fra Børnehuuset« ikke, selvom han var nok saa ivrig i tjenesten, var til gavn for landet. Flere af handelsbetjentene indgav ogsaa ansøgning om hjemgangstilladelse til ham, fordi de mente, deres ære led ved en saadan kollega. Og købmand Mørch i Julianehaab, som »ynkede Manden«, ønskede ham dog ogsaa, af hensyn til sin egen og sine kollegers ære, fjernet, om ikke fra landet, saa fra overordnet stilling; han foreslog da at samle en større sum ind til ham for at holde ham skadesløs og vilde selv give 50 rd. dertil.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Steinlein fik dog ikke hjemgangstilladelse, og saa blev han mindre ivrig i sin stilling ved Sukkertoppen. 1800 blev han saa konstitueret som »Oberassistent« ved kolonien Godthaab, og aaret efter blev han »Oberassistent« ved logen Fiskenæsset.

Da inspektør Bull 1802 skulde hjemgaa, meddelte han sin efterfølger, inspektør M. N. Myhlenphort, om Steinlein, at »hans første Forfremmelse var Assistent ved Nyesukkertoppen; i denne Station erhvervede han sig Grønlændernes Had; om han forskyldte det, veed ieg ikke. Ved Godthaab var han eet Aar; hans Forhold imidlertid tvetydigt. At han er en listig Person er Sandhed; og ei mindre: at han har stor Lyst til at forurette Næsten.«

Inspektør Myhlenphort gjorde ogsaa erfaring derom. Handelen ved Fiskenæsset var gaaet langt ned, og Grønlænderne erklærede, at grunden dertil var, at de ikke vilde levere spæk og andre produkter til »niuvertoq Steinlen«, fordi de kun fik halv betaling for deres varer. Inspektøren undersøgte da sagen og erklærede derefter i sin indberetning til direktionen: »Hvad Beviis skal de stakkels Grønlændere have mod den Mand, som ikke betroer nogen Dansk at være Overværende, naar han handler med Grønlænderne, og hvis Kone og Børn staae ved Cargassonkammer-Døren med hver sit Kosteskaft eller andet Værge, naar Grønlænderne skal have Varer ved Handelen?« Inspektøren sagde endvidere, at »Rygterne om Steinleins Forhold ved Biergningen af Sager fra Vraget Maria Lovise, hvis de kunde beviises, vilde være nok til at bringe ham paa det Sted hvor han kom fra«, og »Hans Forhold i Landet mod Handelen, Mandskabet og Grønlænderne har været saaledes, at han ikke længere bør taales her.« Mandskabet havde nemlig han og hans kone hyppigt udskældt og pryglet, tillod dem kun at koge mad en gang ugentlig, hvorfor han havde sat laas for skorstenen. Og Grønlænderne klagede over, at han snød dem; de fik aldrig rigtig betaling for varerne; han omgikkes dem »uvenskabeligen«, lod dem ikke engang komme ind i forstuen og nægtede dem endog en drik vand. —

Da Steinlein 1802 havde faaet tilladelse til hjemrejse »med fuld Friehed«, entledigedes han efter gentagne ansøgninger omsider 1803. Men da vilde han ikke hjem og ansøgte saa inspektøren om tilla-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

delse til at blive der. Dette kunde dog ikke tillades, da hans efterfølger allerede var undervejs dertil. Men da Steinleins kone var frugtsommelig, vilde han have lov til enten at blive i sin post eller ialtfald overvintre ved logen »som Logerende«. Dette sidste bevilgede inspektøren ham da, saa han først hjemrejste 1804. —

Aaret efter skrev han til inspektør Myhlenphort, at han af direktionen havde faaet bevilget »lidet Vartpenge«, og at han havde »Haab om Næringsvej«. Han fik dog vist ikke nogen økonomisk god stilling, thi 1808 ansøgte han om at maatte faa en verificeret genpart af sit eksamensbevis, da hans papirer »som en Følge af de sidste Krigsuroeligheder blev et Offer for Luerne«. Hertil bemærkede professorerne Brorson, Bornemann og Hurtigkarl, at da det ikke kunde ses, at han havde »taget Practicum«, burde der vel »tilsendes ham et Thema at udarbeide en Afhandling over, som saa kan bedømmes«.

Hans senere skæbne er imidlertid ukendt. —

HANS R. STORM

Købmand.

Hans Rasmussen Storm blev født 11. november 1735 i Mørke nordøst for Aarhus som søn af sognepræst, senere provst, Rasmus Pedersen Storm (1693-1766) og hustru Helene Sophie Guldager (1697-1766). Han blev hjemmedøbt af faderen og fremstillet i kirken 3. december.

Han undervistes af huslærer i hjemmet sammen med sine søskende. To af hans brødre blev senere sat i skole og blev studenter, hvorefter de studerede theologi og blev præster. Han selv kom derimod efter endt skolegang i handelslære og fik 1759 ansættelse i »det almindelige octroyerede Handels-Compagnies« tjeneste i København.

Aaret efter udsendtes han saa til Grønland, hvor han blev ansat som assistent ved kolonien Sukkertoppen. Her kom han meget hurtigt ind i handelsforholdene og foretog hyppigt togterejser rundt i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det store distrikt. Og da assistentstillingen ved Holsteinsborg blev ledig 1762, fungerede han tillige som assistent der.

Da saa hans chef, købmand Anders Olsen, fik beskikkelse til leder af en planlagt hvidhvalfangst oppe ved sydsiden af det holsteinsborgske fjordkompleks og da overvintrede deroppe, hvor han fik sig bygget et lille hus og drev hvalfangst med aabentvandsgarn, overlod han købmandsposten ved Sukkertoppen til Storm, som saa en overgang tillige var »interims Kiøbmand« ved Holsteinsborg.

23. december 1765 blev Storm saa gift med *Maria Elisabeth Berthelsdatter,* født 1747 (døbt 6. august) i Godthaab som datter af daværende kateket, nu præst ved Sukkertoppen Berthel Laersen og hustru, Grønlænderinde Susanna. —

1767 blev købmandsposten i Godthaab ledig, og den blev da tilbudt Anders Olsen. Men da denne hellere vilde overtage sin gamle købmandsstilling ved Sukkertoppen, overdrog han Godthaab til Storm, som saa virkede her en lang aarrække.

Da der aaret efter hans ankomst dertil opstod en religiøs vækkelse, og massevis af Grønlændere flyttede op til kolonien og bosatte sig der, gav dette ham ængstelse for handelens fremgang. Han skrev derom til handelsdirektøren. Allerede 22. juli 1768 skrev han: »Siden her er yttret sig, snart over hele Destrictet, en almindelig Lyst hos Grønlænderne til at lade sig undervise om Ordet og komme til Colonien, hvilket sidste allereede er skeet, især /: som bliver Handelen eet stort Skaar :/ da 3 Familier fra Klingane (ɔ: Qilángait langt nede mod Fiskenæsset) ere komne til Colonien og agter sig her at blive, saa bør der raades Bod paa«; han foreslog da at lade opføre et hus dernede, »da dette er det eeneste Middel til at beholde Beboerne ved Stedet.« Og han skrev endvidere, at »Da i denne almindelige Opvækkelse blant Grønlænderne ogsaa Pisubickerne (ɔ: befolkningen paa Pisugfik-øerne midtvejs mellem Godthaab og Sukkertoppen) vil — nogle til Colonien, de øvrige til Herrenhutterne /: som ogsaa vil savnes i Handelen :/«, saa havde missionær Thorhallesen anmodet om nogle materialer til et hus der, men Storm turde ikke anbefale det, »da Stædet er u-sickert.«

Og 17. august 1769 skrev han derom: »Det var at ønske, at Grøn-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lænderne ved at faae Kundskab om Gud, ikke maatte tabe derved i deres Næring, men fordrister mig underdanigst at melde, ieg er af disse Tanker, at Grønlænderne tabe derved, af den Grund, at naar de ere dragne til Colonien og der blive underviiste og døbte, er det hidindtil ikke tilladt dem at komme tilbage igien til deres forrige gode, bevante Steder, og veed af Exempler og Erfaring, at de allerfleeste af dem da ikke kand levere noget til Handelen som tilforn.«

Og endelig 15. august 1770 skrev han derom: »Den *Duun,* her falder, er ikke meget, som vel andre, der kiender til Stedet, kand beviidne, thi i Egge-Tiiden kand mand neppe faae saa mange Eg mand kand styre sin Lyst paa; *Edderfuglene* blive og aarlig forringede og bortskremmede af de mange især døbte Grønlændere, som i heele Egge-Tiiden streiffer alle Øer over, og tager endog paa Sukkertoppens Grændser, fordi her paa Godthaabs Grændser er meget lidet, saa den Post er og fordærvet og er en Frugt af de mange døbte her paa een Plætt Land.«

Dette havde da ogsaa til følge, at handelsdirektionen gik ind paa at lade opbygge huse paa øerne Qilángait og Pisugfik, og der blev da af missionær Thorhallesen oprettet »Catechetmisioner« der, og befolkningerne flyttede da tilbage dertil, hvorved handelen saa fik bedre fremgang igen.

Købmand Storm var da heller ikke uinteresseret i missionens fremme. Han kaldtes tværtimod af missionær Wiborg »en from og reedelig Mand«, medens derimod den berygtede inspektør Bendt Olrik erklærede, »at »den forrige Kiøbmand Storm var altfor sagtmodig« som koloniens leder, da han ikke havde villet tvinge alle de mange daabsunderviste Grønlændere bort derfra. —

Købmand Storms hustru afgik 17. februar 1179 ved døden »af Tæring«, og 1. august 1781 døde han selv. Hans svoger, assistent Bidstrup ved Sukkertoppen, blev da hans efterfølger, og hans børn blev da taget i huset hos ham. Og da Bidstrup blev afsat 1784, tog hans kone, som ikke maatte rejse hjem med ham, sig af børnene.

Det gik imidlertid meget trist med de fleste af dem. I Godthaabs ministerialbog staar der skrevet følgende: »Kiøbmand Sr. Storms 4 Børn reiste med Mosteren Kirsten til Sukkertoppen i Efteraaret 1784.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men de tre af disse Børn have haft en ynkelig Skiæbne, thi *Susanna* og *Bertheline Margrethe* skal i Aaret 1786 til 1788 være døde næsten af Hunger, den eene ved Sukkertoppen og den anden formodentlig ved Holsteinsborg. Den ældste *Christiane Helena* (født 29. marts 1769) hiemgik med en Kiøbmands Enke Mad^me^ Glomstad fra Jacobshavn, tillige med Hr. Provst Sverdrup. Bemeldte Christiane var Mad^me^ Glomstads Barnepige i Kiøbenhavn, men lod af Vaade og Uforsigtighed barnet, som hun passede, falde ud af et Vindue og dybt ned, saa det slog sig ihiel. Af Alteration herover døde Christiane i efteraaret 1789.« — Hun begravedes paa Assistents kirkegaard 7. september 1789. —

DANIEL SØEBECH

Underassistent.

Han var født 1730 i Skaane og hans efternavn var oprindelig *Siöbäch,* men det staves altid — og han selv stavede det ogsaa —: *Søebech.*

Han kom nemlig som ganske ung til Danmark, rimeligvis med sine forældre og søskende. Efter endt skolegang blev han arbejdsmand og blev som saadan antaget af »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« og 1765 sendt op til Grønland som underbetjent ved kolonien Sukkertoppen. Inden sin afrejse blev han i maj viet i Vor Frelsers kirke til »*Jomfrue Anna Helena Søefeldt*«.

Til at begynde med var han koloniarbejder og blev senere kok for mandskabet, hvilket han endnu var 1769. Han havde forøvrigt faaet løfte om at skulle blive assistent, men da han ikke blev det, hjemgik han midt i 1770-aarene.

Han længtes imidlertid tilbage til Grønland og ansøgte da i begyndelsen af 1780-erne om at maatte komme derop igen med den begrundelse, at han »af forrige Direction havde faaet Løfte om at blive Assistent«.

Den kgl. grønlandske handels direktion vilde dog ikke antage ham som saadan, men da der 1782 blev oprettet inspektorater i Grønland, antog den nordgrønlandske inspektør Schwabe ham som kok, da han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

havde »tient som saadan en Deel Aar i Landet og erhvervet sig megen Kundskab i Sproget« og da ogsaa kunde benyttes som tolk.

Han tog da alene med derop til Godhavn og lod sin kone og datter blive boende i København, da han vel har ment ikke at skulle blive ret længe deroppe i saa tarvelig en stilling.

Han viste sig imidlertid meget dygtig ikke blot som kok hos inspektøren, men ogsaa som koloniarbejder og handelstogtrejsende. 1786 udnævntes han da af inspektøren til underassistent ved kolonien Ritenbenk, og da der i begyndelsen af oktober kom en baad derfra ned til Godhavn for at afhente en nyankommen betjent Marcus Nissen Myhlenphort, som skulde være hvalfangerassistent ved anlægget Igdlutsiaq under Ritenbenk, fulgte han med ham derover. De sejlede ikke direkte derop, men ned over Egedesminde og rundt langs Diskobugtens kyst. Da de naaede ned til Hunde Ejland, lagde de sig i havnen der om natten. Saa sank baaden, da den paa grund af stærk bølgegang var stødt imod et skær og fik læk, og Søebech, som laa og sov i et Grønlænderhus tilligemed baadfolkene, gik da med dem ned for at hale den op, men de kunde ikke, »da det var gandske mørkt«; det lykkedes dem først om morgenen at faa den trukket op og repareret.

Da de skulde saa lang en vej op til Ritenbenk og paa grund af uvejr maatte opholde sig flere dage ad gangen ved kolonierne eller ved bopladserne, naaede de først op til Ritenbenk i begyndelsen af november. Et par dage efter fulgte Søebech saa med Myhlenphort hen til Igdlutsiaq og »lagde Alting til Rette til i Morgen, da Leverancen af Anlægget skal begynde«. Og 26. november kom han igen derhen med en slup »for at tilbringe Anlægget 1000 Stk. Muursten«. Da Myhlenphort i januar 1787 var paa besøg i Ritenbenk, gik han og Søebech paa jagt sammen og skød en stor mængde ryper. Og da han rejste tilbage til Igdlutsiaq, overdrog han Søebech tilsyn med sin skytte, som blev ved kolonien for at gaa paa jagt og drive sælgarnfangst. Dette drev Søebech ogsaa, og der blev stadig stigende fangst af sæler i isgarn i hele vinteren.

Søebech deltog ogsaa i hvalfangst og viste sig dygtig dertil. Da saa inspektøren mente, der burde oprettes et hvalfangst »Forsøg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med nogle Slupper« ovre ved Diskosøens nordøstkyst, kørte Søebech derover med slæde i vinteren 1790 sammen med et par af kolonifolkene for at »recognoscere« stedet, og der saas da ogsaa en mængde hvaler i isrevnerne. Han forsøgte da i foraaret 1791 at fange hvaler derovre med et par slupper, men der fangedes ingen, og det opgaves da at anlægge et »Forsøg« der. —

Søebech var, da koloniens assistent rejste hjem paa permission 1788, »constitueret Assistent« et aar, hvilket gav ham lidt bedre indtægt, da han ellers som underassistent kun fik 40 rd. i aarlig løn samt »gemeen Mands Kostdeputat«. —

Han gik flere gange aarlig med to store baade paa handelstogt til »Gamle Ritenbenk« (ɔ: Sarqaq paa Nûgssuaq-halvøen) »for at hente Sælspæk«. Og i vinteren 1793-94 laa han med to udrustede slupper »oppe i Vaigattet« ved Gl. Ritenbenk for at drive hvalfangst med Grønlænderne, men der fangedes kun een hval. Han handlede ogsaa med Grønlænderne og drev selv ivrig sæl-garnfangst, saa det var stort udbytte, han kom hjem til kolonien med. Han ledede ogsaa af og til handelen ude ved anlægget Nûgssuaq, som dengang hørte under Ritenbenk. —

1790 kom hans kone og datter op til ham, og konen døde 1798 i Ritenbenk. 1803 entledigedes Søebech saa med 50 rd. aarlig pension og døde et par aar efter. —

Datteren *Else Cathrina Søebech* fik 1794 ansættelse som husjomfru hos inspektør Schultz'es og fulgte med dem 1797 hjem til Norge, hvor Schultz blev foged i Toten, og hun blev hos dem til enkefru Schultz' død 1836. Hendes senere skæbne kendes ikke. —

O. SØRENSEN

Assistent.

Otte Sørensen blev født 1725 i Sæby som søn af købmand Søren Sørensen (1698-1754) og hustru Berte Kirstine Jensdatter Steenfeldt.

Efter endt skolegang blev han sat i handelslære i sin faders forretning, og 1746 ansatte hans farbroder, indehaveren af Grønlands-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

monopolet Jacob Sewerin, ham som assistent ved »Logen Jacobshavn«, som hørte ind under kolonien Christianshaab, hvis købmand Bendt Lund fik ordre til at belære ham om »den grønlandske Negotie«.

1748 blev Sørensen gift med en Grønlænderinde ved navn *Elisabeth,* født ca. 1726 og døbt 11. marts 1742, hun var enke efter en grønlandsk fanger. Hendes ældre broder *Nicolai,* som var døbt aaret før hun, blev senere en af de ledende i den jakobshavnske menighed; han var bl. a. medunderskriver af menighedens ansøgning 1777 om udsendelse af en kirkebygning, som de selv havde indsamlet produkter til betaling af. —

1750, da »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« overtog Grønlandsmonopolet, og dets udsending, »Oberkiøbmand« Niels Christian Geelmuyden, kom op til Jakobshavn, genantog denne assistent Sørensen i kompagniets tjeneste og ansatte ham som assistent ved kolonien Frederikshaab.

Her virkede han da kun i to aar, thi 1752 rømte han derfra med et hollandsk hvalfangerskib og lod sin kone og sine tre børn blive tilbage. Maaske var grunden dertil denne, at hans kone aaret før havde villet forlade ham, fordi han »levede forargeligt«. —

Da han saa kom med skibet til Holland, blev han boende en tid i Amsterdam, hvorefter han da blev antaget som soldat og sendt til Java. Hans senere skæbne er ukendt. —

Hans kone vendte tilbage til Jakobshavn, og 22. februar 1756 fik hun kgl. bevilling til paany at »indtræde i lovligt ægteskab». Hun blev da ogsaa ved Claushavn »med een af de beste Fangere forsynet«. —

NIELS M. THOMSEN

Købmand.

Niels Møller Thomsen blev født 1753 i Haarlev paa Stevns som søn af en Møller.

Efter endt skolegang blev han sat i handelslære, og 21 aar gammel kom han i den kgl. grønlandske handels tjeneste og blev i for-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

aaret 1775 sendt op til Grønland, hvor han saa blev ansat som assistent ved kolonien Frederikshaab.

Det var et stort held, at han fik ansættelse her, da nemlig koloniens købmand Carl Bruun ikke stod i godt forhold til befolkningen, medens derimod Thomsen hurtig kom ind i sproget og blev afholdt af Grønlænderne, ligesom han ogsaa blev særdeles flittig og dygtig som leder af handelstogtningerne. Han fik da ogsaa, da købmand Bruun 1779 blev afsat, sat dennes efterfølger, købmand Abraham Sandholdt, godt ind i koloniforholdene og fik ham til at blive afholdt af befolkningen. —

Han var dog kun eet aar sammen med sin nye købmand i Frederikshaab. Da nemlig Julianehaabs købmand Anders Olsen, som seks aar tidligere havde anlagt kolonien, efter ansøgning blev afskediget 1780, ansatte direktionen Thomsen som hans afløser.

Her kom han ogsaa i godt forhold til befolkningen i hele det store distrikt, hvilket havde til følge, at koloniens produktion stadig steg. Et sund nede sydfor kolonien mellem Sydprøven og Nanortalik fik da ogsaa navnet »Thommesens Løb« efter ham.

Hans afholdenhed af Grønlænderne tiltog ogsaa, da han 6. juli 1783 blev gift med *Ane Maria Andersdatter,* født 19. maj 1758 i Sukkertoppen som datter af deres særdeles afholdte første købmand Anders Olsen og hustru, Grønlænderinde Tuperna. Hun var 1779 blevet sendt ned til Danmark og var først kommet tilbage igen efter tre aars forløb.

Da hans svigerfader var flyttet ind i Julianehaabsfjorden og havde nedsat sig der som kvægavler, og fangstforholdene der ikke var særlig gode, forsynede Thomsen ham med endel proviant. —

Købmand Thomsen blev, trods sin dygtighed, som de fleste af sine kolleger og som alle missionærerne, ogsaa generet af den berygtede inspektør Bendt Olrik. Da han f. eks. havde anbefalet og rost sin medhjælper, assistent Mathiesen, erklærede Olrik, som dog aldrig havde været nede ved Julianehaab, at »denne Roes« var »ei fortient«, og ydermere insinuerede han, at »Thomsen har haft sine gode Grunde for at giøre noget ud af sin Assistent«.

Og da Thomsen, som hyppigt led af skørbug, 1787 havde faaet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

permissionstilladelse, nægtede Olrik ham denne og forlangte endog, at direktionen, hvis Thomsen alligevel gik hjem, skulde tilbageholde hans procentindtægt af koloniens produktion, til det viste sig, hvorledes assistent Mathiesen, til hvem han jo saa maatte overdrage kolonien, kunde klare den. Thomsen behøvede nok heller ikke dette beløb, mente Olrik, da han sikkert havde »saa meget oplagt, at hand kand leve eet Aar i Kiøbenhavn.« Og da Thomsen saa ved sin hjemrejse anmodede inspektøren om at udstede sig »den i Instruxen paabudte Attest«, erklærede Olrik overfor direktionen: »Men da ieg slet ikke kiender Manden; min Øvrighed heller ikke kiender ham anderledes end af Skipper Brodersens Lovtaler og af Thomsens paa Papiiret heel rigtige og ordentlige Regnskaber, hvis Rigtighed ieg har Grund til at tage i Tvivl, saa har ieg heller ikke meddelt ham Attest.«

Direktionen tog dog alligevel fuldt hensyn til Thomsen, da han kom hjem. Han fik ogsaa udbetalt sine procenter, og da han aaret efter ansøgte om tilladelse til at blive der endnu et aar, fik han ogsaa det. —

Da han saa var blevet helt rask, fik han ansættelse som købmand ved kolonien Christianshaab, hvortil han saa rejste op 18. juni 1789 med skibet »Nicolai«.

Inden afrejsen havde de købt en del flere møbler, og nu fik de i Christianshaab et smukkere hjem end det sædvanligvis dengang var tilfældet i Grønland. Møblerne i opholdsstuerne bestod af følgende: »1 Bornholmerur; 1 Eege-Chatol med Skab, bohnet med Mahogni foran, og forsynet med Beslag; 2 Comoder med Træe Plader, mahlet, med Laas og Beslag; 2 Lænestoele overtrukne med guult Plyts; 6 andre Stoele overtrukne med samme Slags; 1 Skab med Skuffer under, indrettet til Speceriers Bevar; 1 ovalt Thee Bord paa en Fod, bruunt mahlet; 2 Consul Borde, Pladerne indlagte med smukt Træe og forgyldte Zirater; 1 liden Eege Dragkiste; 1 Hylde med Bøger; 1 Thermometer og 1 Barometer paa 1 Plade; 1 stor Opsats i Lignelse af en Theemaskine; 1 do do. af en anden Facon; 1 blaaemahlet Slag Fyrre Bord; 1 Par store Malm Lyse Stager.« —

Her var Thomsen efter inspektør Willes sigende »En meget dygtig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og aarvaagen Kiøbmand«. Men han kom ikke til at blive der ret længe, da han nemlig atter blev angrebet af skørbug. 6. maj 1791 entledigede inspektøren ham da efter ansøgning «paa Grund af Sygdom«, men saa døde han 28. maj ved Claushavn og blev begravet der. —

Han havde ikke gjort indskud i enkekassen, thi da han skulde giftes, var han saa svag, at han ikke kunde faa sundhedsattest, hvorfor han aarlig maatte lade noget af sin gage indestaa for konen. Ved hjemkomsten fra Julianehaab fik han saa den sum udbetalt mod at baade han og konen forpligtede sig til, at hun i eventuel enkestand ikke skulde falde handelen til byrde. 4. maj 1789 havde han da udstedt et testamente til konen alene, da de ingen børn havde. Han efterlod hende da godt 1200 rd., og endel af indboet blev solgt ved auktion. Saa flyttede hun ned til Godthaab, hvor hun blev boende til sin død 16. februar 1818. —

A. CHR. THORNING

Overassistent.

Adam Christian Thorning blev født 1726 paa øen Gjøl i Limfjorden som søn af sognepræst Anders Pedersen Thorning (1686-1748) og hustru Gedske Cathrine Arentzdatter Printzler (1693-1768).

Han blev undervist i hjemmet sammen med sine søskende. Alle hans tre brødre blev senere sat i skole i Aalborg, hvorfra de blev studenter, hvorefter de studerede theologi og blev præster, medens derimod han selv efter endt skolegang blev sat i tømrerlære.

Derefter rejste han nogle aar tilsøs som skibstømmermand, ogsaa med Grønlandsskibene, og 1754 fik han saa ansættelse som tømmermand i kolonien Godthaab.

Og da der 1759 skulde anlægges en ny koloni nordpaa af Niels Egede, fik denne ham med sig derop, og han fik da ansættelse der som mandskabsformand. Og da det viste sig, at koloniens beliggenhed helt nede ved sydenden af det meget lange distrikt var uheldig, deltog han i dens flytning til og anlæggelse ved det nuværende Egedesminde.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Her blev han 28. august 1764 viet til en Grønlænderinde ved navn *Maria,* født 6. november 1742 ved »Isefiorden«, ɔ: ved den senere loge Claushavn, som datter af udøbt sælfanger Innutak; hun var blevet dødt af Niels Egedes stedbroder, missionær ved Christianshaab Lauritz Alsbach 3. februar 1743.

1773 udnævntes Thorning saa fra 1. juli til assistent ved Egedesminde, hvor han saa især forestod handelstogterne med koloniens fartøjer; han var efter købmandens sigende »en temmelig søevant Mand«, men paa grund af, at han havde »et svagt Syn«, var han »seent paa Høsten allerhelst ubeqvem til at forrette Togterne«. Han deltog dog ogsaa i hvalfangst. I april og maj 1777 laa han ovre ved »Hvalfiske Eylandene« i Diskobugtens munding med endel af kolonimandskabet i to store slupper, men der fangedes dog ingen hvaler. Men 1178 oprettedes der saa »et fast Anlæg paa Hvalfiskeøerne« under Egedesmindes koloni. Stedet fik navneforandring til »Kronprindsens Eyland«; der opførtes tre stokværkshuse, og Thorning blev leder af anlægget som »Handels- og Hvalfanger-Assistent«. Her drev han saa ivrigt hvalfangst, men i de første aar lykkedes det kun at fange ganske enkelte, medens der derimod af befolkningen fangedes mange sæler, saa handelsproduktionen blev dog ikke ringe.

I foraaret 1782 fangedes der imidlertid hele fire store hvaler. Men samme aar forfremmedes Thorning til »Oberassistent« ved »Logen Ritenbenk«, som han overtog 8. august, men blev efter eget ønske, da han ikke magtede den nyindførte regnskabsordning, fra 2. august 1784 paany assistent ved kolonien Egedesminde. Han var dog efter inspektør Schwabes sigende »En duelig og meget driftig Handelsbetient«, og han kunde da heller ikke for stedse blive fri for selvstændig regnskabsføring, idet han fra 22. august 1788 igen maatte overtage en hvalfangerstation, nemlig det saakaldte »Iisefiords Anlæg« ved Claushavn. Han tjente ogsaa godt, thi aaret efter havde han ca. 1075 rd. tilgode som procenter af de indhandlede produkter.

Efter sin svigersøn købmand Nørgaards død maatte han tillige paa dennes vegne bestyre kolonien Christianshaab fra december 1791 til juni 1792 og derefter paa eget ansvar, til han 15. oktober kunde aflevere den til efterfølgeren. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Imidlertid var han allerede da efter ansøgning, bevilget 24. april 1792, entlediget med sin hidtidige løn og kostdeputat som pension. Han blev da boende ved Claushavn, og i juli 1793 bevilgede inspektøren ham det, idet han skrev til ham: »Efter Deres Forlangende vil ieg ikke nægte Dem den Føyelighed, at De maae herefter boe i Missions Huuset ved Claushavn, dog med disse Vilkaar, at naar Missionairen ved Jacobshavn kommer i Embeds Forretninger til Claushavn, da maae et af Værelserne være til Brug for ham.«

Thorning bad da inspektøren om ogsaa at maatte faa udleveret kul til brændsel, da han ellers ikke kunde klare sig der i landet. Ellers vilde han blive nødt til at rejse hjem, hvor han langt bedre vilde kunne klare sig med pensionen. Men, tilføjede han: »dog vilde vel denne sidste Resolution snart lægge mig i Graven, naar ieg skulde nødes til at forlade mine kiere Børn og et Land som dette, hvor ieg nest Guds Biestand har giort min Lykke.«

Han fik ogsaa bevilget brændsel og blev saa boende der til 1797, da han saa flyttede til Kronprinsens Ejland, hvor han boede til sin død 4. maj 1807. Hans kone flyttede saa tilbage til Claushavn, hvor en af hendes døtre, *Sophie Thorning,* var gift med mandskabsformanden *Jens Pedersen Hvass*; og senere flyttede hun ned til Christianshaab, hvor hendes søn *Poul Thorning* og hendes datter *Inger Nørgaard* boede, og her døde hun 11. august 1824. —

Thorning var almindelig bekendt for retskaffenhed, personlig elskværdighed og hjælpsomhed — og navnlig for dygtig børneopdragelse. I sin afhandling »Tanker om blandede Ægteskaber i Grønland« i tidsskriftet »Minerva« 1795 siger missionær *Lassen:* »En Overassistent, *Adam Thorning,* kan heri anbefales alle saadanne Fædre til et Mynster, som virkelig ved sine Sønners Opdragelse til Nytte for Landet og Handelen har giort sig meget fortient, og derved tillige viist Muligheder af at forskaffe Landet fleere gode Forhververe og Fangere, der blive, hvilket er i høi grad at beklage, færre og færre.« Og den Thorningske efterslægt har bevaret dette ned gennem tiderne. De af navnet, som denne bogs forfatter har kendt, hører i høj grad til landets nobiles, hvad karakter, erhvervsdygtighed og vandel angaar. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

NIELS G. TITCHEN

Missionær.

Niels Giævertsen Titchen blev født 12. april 1766 paa herregaarden Ødemark i Bromme sogn nordfor Sorø som søn af kommerceraad Niels Giævertsen Titchen og hustru Bothilde Valholm. Hans broder var den bekendte brygger Peter Titchen.

Faderen solgte gaarden 1771 og er vel da flyttet til Roskilde, thi der blev sønnen Niels sat i katedralskolen. Her blev han student 1783 og gav sig da til at studere theologi. Og da han i maj 1786 efter ansøgning blev alumnus paa »Det grønlandske Seminarium« og da begyndte at blive undervist i sproget af den gamle professor Paul Egede og dennes medhjælper Otho Fabricius, tog han allerede 10. oktober samme aar, kun 20 aar gammel, embedseksamen, velsagtens for at faa bedre tid til at læse grønlandsk. Han fik da ogsaa kun tredie karakter, men for sin dimisprædiken fik han laudabilis.

Nu fik han da ogsaa nogen tid til at lære sproget, men dog ikke mere end knap halvandet aar, thi allerede kun 22 aar gammel kom han op til Grønland, fordi Julianehaabsmissionæren da skulde hjemgaa. 29. februar 1788 fik han kgl. udnævnelse til missionær ved Julianehaab og blev 14. marts ordineret i Frue kirke af biskop Balle.

Kort efter blev han saa gift med jomfru *Birthe Cathrine Møller,* hvorefter de rejste op til Grønland.

Da skibet saa paa grund af storismasser ikke kunde komme ind til Julianehaab og heller ikke ind til Frederikshaab, maatte det gaa i havn ved logen Fiskenæsset, hvortil det ankom 13. juli. Og da det foreløbig ikke kunde faa lejlighed til at gaa sydefter, tog Titchen straks afsted med konebaad. Han var da omtrent halvanden maaned om at komme derned, thi han naaede først ned til Julianehab 29. august. To dage efter blev han da indsat af sin formand, missionær Buch, som da holdt afskedsprædiken. Den følgende søndag, 7. september, holdt Titchen saa tiltrædelsesprædiken og altergang for Buch og hans kone, og søndagen efter tog Buch ham og hans kone til alters. Da var skibet omsider naaet ned til Julianehaab, og 17. september rejste pastor Buch saa hjem med det.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Efter Titchens indflytning i missionshuset blev værelserne der »udspækkede og hvidtede«. Her underviste han saa katekumenerne og holdt Gudstjeneste for den grønlandske menighed. Denne bestod ved hans ankomst af 12 familier samt 16 enker, alle med børn, og den forøgedes ogsaa i løbet af de aar, han virkede ved Julianehaab, da han fik døbt en hel del katekumener, af hvilke nogle blev boende ved kolonien. Han berejste ogsaa hyppig distriktet; 1790 ansøgte han om, at der maatte tilstaas ham 6 rd. aarlig til betaling for konebaad og roersker.

Han holdt ogsaa omtrent hver helligdag Gudstjeneste for de danske ved kolonien, og naar han holdt aftergang for dem, tog han sig selv til alters. Skærtorsdag, 1. april 1790, vilde han ogsaa have holdt altergangsgudstjeneste for de danske, men der havde natten før været en voldsom snestorm og var faldet saa meget sne, at ingen kunde komme over til missionshuset, som jo laa langt fra de andre kolonihuse. Der blev da om aftenen, da stormen havde lagt sig, gravet vej derover, og der blev saa holdt dansk Gudstjeneste langfredag og paaskedag. —

1794 blev Titchen forflyttet op til Frederikshaab, hvortil han ankom 31. august. Her fik han samme efteraar og følgende foraar døbt 24 katekumener, og han fik ogsaa samlet en hel del til daabsundervisning.

Han havde Fiskenæsset med under sit missionariat. Han berejste det da i juni maaned 1795. Han opholdt sig der endnu 16. juni, men da var han blevet syg og rejste saa hjem til Frederikshaab. Hans sygdom forværredes da, og 26. juni afgik han ved døden. Han blev da begravet af kateketformanden, blanding Johannes Beck. Og paa grund af hans død berejste hans efterfølger ved Julianehaab, missionær Gudde, »i Høsten 1795« Frederikshaabs missionariat og døbte bl. a. 25 af Titchens underviste katekumener. —

Hans hustru var da rejst hjem med koloniskibet og hendes skæbne er ikke videre kendt. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

CHR. TRANSE

Missionær.

Christian Transe blev født 3. januar 1746 i Ejlby ved Bogense som søn af sognedegn Lauritz Mathiesen Transe og hustru Christiane Dorschæus.

Efter at være undervist hjemme blev han sat i Odense katedralskole, hvorfra han blev dimitteret 1765, da han saa tog »Examen artium« ved universitetet og studerede theologi. 12. december 1770 bestod han embedseksamen med karakteren haud illaudabilis, hvilket han ogsaa fik for sin dimisprædiken.

Aaret efter blev han, som efter eget sigende »havde studeret i Haab om denne Post«, antaget af missionskollegiet til alumnus paa »Det grønlandske Seminarium«. Her undervistes han af professor Paul Egede og gjorde hurtig fremgang i sproget. Det var egentlig meningen, at han skulde have været sendt op til Frederikshaab 1773 som afløser af missionær Fabricius. Men da den tidligere Frederikshaabsmissionær Jørgen Myhlenphort meldte sig dertil og efter Paul Egedes anbefaling blev antaget, trak Transe sig frivilligt tilbage for ham. Men i november samme aar indgav han til missionskollegiet tilbud om, »da Meenigheden der i følge Hr. *Fabricii* Udtalelser for nærværende Tiid er adskildte paa 2 à 3 forskiellige Stæder, og det des Aarsag vil blive umuelig for Hr. *Myhlenphort* uden Hielp enten af Catechet eller Adjunctus i Embedet«, at ville »gaae ud som saadan, og for de toe første Aar at nøyes med mine Academiske Beneficiis, naar de gunstige Herrer alleene vilde tilstaae mig ordentlig Missionairs-Provision og Specerie Penge.«

Herpaa vilde kollegiet dog ikke gaa ind. Men da det vilde have Myhlenphort afsat, fik det 1775 Transe udnævnt til missionær ved Frederikshaab. Han blev da ordineret 31. marts i Frue kirke af biskop Harboe sammen med sin kollega, missionær Christopher Holm (se denne). Og 3. april blev han viet til jomfru *Agnethe Margarethe Juul,* datter af en styrmand.

22. juni ankom han til Frederikshaab, hvor han saa 2. juli blev indsat af sin formand, missionær Myhlenphort, da denne holdt af-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skedsprædiken. Og nu viste det sig, at Transe efter sin langvarige undervisning var kommet godt ind i sproget. Uagtet han derfor straks søgte at sætte sig ind i forholdene, kunde han dog, som han meddelte missionskollegiet, »hvad *Missionens Tilstand* angaaer. Ikke om den noget mælde, eftersom slet ingen Grønlændere opholde sig om Sommeren hverken ved eller i Nærheden af Colonien, men alle ere adspredte paa forskiellige Stæder for at fange og især biærge Sild til Vinter Provision.«

Imidlertid gav han sig efter skibets afgang ud paa rejser i distriktet, baade til de af døbte beboede steder og til hedningebopladserne, og det lykkedes ham da ogsaa at faa samlet en hel del katekumener, saa han allerede 3. marts og 17. april 1776 kunde foretage daabshandlinger. Herved døbtes ikke mindre end 40 hedninger, af hvilke dog »de 14 vare tilforn underviiste i den christne Troes Lærdomme (altsaa af Myhlenphort), hvorfore de nu giorde særdeles god Reede samt offentlig frastoed deres hedenske Overtroe«, hvilket bekræftedes af kateketen Johs. Andersen (se denne), idet denne tilskrev missionskollegiet, at »denne Missions Grønlændere ere overhovedet skikkelige Folk, og de fleeste vel oplyste i Guds Kundskab.«

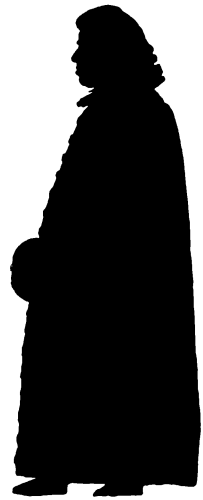
Der vedblev ligeledes hvert aar at kunne foretages katekumendaab. Aaret efter døbtes saaledes 26, og i de ni aar, Transe virkede her, døbte han ialt 189 hedninger. Det var dog ikke altid ved selve kolonien, han foretog daabshandlingerne, men da der efterhaanden blev flere og flere bopladser i distriktet beboede af døbte, afholdt han undertiden daabshandlinger der, saaledes allerede 11. maj 1778 ved bopladsen Narssalik sydfor kolonien. Han holdt ogsaa hyppigt altergang, og naar han skulde gøre det, enten ved kolonien eller ved bopladserne, holdt han først »Examination med Altergiæsterne«.

Paa »Efteraars- og Vinterreyserne« var Transe nødt til at bruge konebaad, thi saasnart efteraarstogterne var forbi, maatte de europæiske fartøjer sættes paa land, »thi da kommer ved Synden og Vesten Vind en stor Mængde Iis-Fiældre og lægger sig i alle Indløbene og liige ind i Coloniens Bugt.« Derimod kunde »Kone Baad dog nu og da om Vinteren sættes i Vand«; men da maatte konebaaden »først om Høsten lægges ud paa en Land-Odde, og derfra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

paa Spæk-Slæden kiøres paa Iisen til aabent Vand.« Transe maatte da »undertiden gaae 1/4 ja vel 1/2 Miil over Land og Iis«, inden han kunde naa ud til vandet, og ofte forefaldt da paa rejsen »saadanne Omstændigheder, at Kone Baaden maae losses og trækkes paa Iisen et stort Stykke, inden man igien kan naae aabent Vand.«

Naar »Missionens Grønlændere» om foraaret og efteraaret kom ind til kolonien for at komme til Gudstjeneste eller altergang i kirken, lod Transe dem bo i et grønlandsk hus, som Myhlenphort havde ladet bygge; undertiden opholdt de sig der flere uger, og han holdt da »grønlandsk Huusholdning« for dem. —

Chr. Transe.

1774 var kolonien Julianehaab jo blevet anlagt, og der var ingen Missionær endnu. Transe foreslog derfor at lade kateket Andersen flytte der ned, da denne »forstaaer Sproget og er en heel flittig Mand i sit Embede.« Transe vilde da paatage sig at berejse stederne dernede »en beqvem vis Tiid« og besørge hvad der var af kirkelige forretninger. Andersen flyttedes da ogsaa derned, og i marts 1778 døbtes i Frederikshaabs kirke 11 katekumener, som alle var hjemmehørende i Julianehaab distrikt. Og Transe foretog da ogsaa hvert aar rejser derned, saaledes allerede i juni samme aar, ved hvilken lejlighed han døbte hele 34 katekumener, som »ved Catechetens store Fliid og grundige Underviisning var saaledes præpareredе, at de kunde agtes beqvemme til Daab.« —

Transe havde paa flere omraader taget ved lære hos sin formand Myhlenphort. Han tog sig som han meget af de fattige, og han indsamlede i de gode tider forraad af forskellig slags til uddeling til dem om vinteren. — Han plejede ligeledes som Myhlenphort at ægtevi Grønlændere, af hvilke kun den ene part var døbt, naar blot den anden var til daabsundervisning. —

I Transes tid blev det skik i Frederikshaabs distrikt at bringe ligene af folk, som var døde ved bopladserne, ind til koloniens indviede kirkegaard; f. eks. begravedes der 1. juni 1781 tre, som var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

døde allerede i januar ved en boplads i syddistriktet. Samme dag afholdtes der ogsaa en dansk begravelse, idet skibet »Godhavn«'s kaptajn, *Jens Koefoed,* var død dagen før skibets ankomst til kolonien. Købmanden indberettede, at han blev begravet »her paa *Friderichshaabs* Kirkegaard med en over den Afdøde holdende Liig-Tale af Velærværdige Hr *Christian Transse.*«

Kirken i Frederikshaab, som var opført 1772, var allerede ti aar senere blevet helt brøstfældig, hvorfor der blev skrevet til handelsdirektionen, at den maatte have »en Hoved-Reparation« — og aaret efter skrev Transe til direktionen: »For de naadigst offererede *Materialia* til Kirkens Forbedring har ieg den Ære paa den Grønlandske Meenigheds Vegne at aflægge min underdanige Taksigelse.« —

Ved den bekendte store søulykke i sommeren 1777, hvorved 25 hollandske og hamburgske hvalfangerskibe forliste mellem ismasserne ved Grønlands østkyst, reddedes nogle baadbesætninger ved at drive med storisen om til vestkysten. Endel af dem bjergede sig da op til Frederikshaab, hvor de blev særdeles venligt modtaget og behandlet. Bl. a. holdt pastor Transe to gange altergang paa tysk og flere gange paa dansk for de skibbrudne. —

Nordgrønlands viceprovst Sverdrup, som siden Thorhallesens hjemrejse var provst for hele landet, foreslog missionskollegiet at udnævne Transe, paa grund af hans »nidkiære og energiske Virksomhed«, til viceprovst for Sydgrønland. Dette vilde han vel ogsaa være blevet, men da hans kone efter en barnefødsel døde i april 1783, og hans eget helbred var blevet svækket, hjemgik han efter ansøgning 1784 med to smaa sønner og en datter. —

7. december 1784 ansøgte han om hastig at maatte blive befordret, da han ikke havde nok at leve af. Derfor havde han ogsaa maattet holde op med sin grønlandske oversættelse af det gamle Testamente. Dette vilde blive til stor gavn for Grønlænderne, og han anmodede da om at maatte faa »Salarium i den Tiid, det tager med at faae Bogen færdig og trykt.« Han mente da at kunne faa dens første del færdig »inden medio Aprilis.« Han indsendte den ogsaa den 13. marts og lovede dens anden del færdig engang i maj eller juni. —

6. september samme aar udnævntes han til sognepræst i Rønne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og Knudsker, og her virkede han til sin død 28. februar 1807. Hans daværende hustru *Maria Cathrine Rydendahl* overlevede ham mange aar; hun døde 9. februar 1827, 69 aar gammel. —

HANS TULLE

Missionær.

Hans Hansen Tulle blev født 29. juli 1743 i Hjørlunde ved Slangerup som søn af sognepræst Hans Larsen Tulle (1711-43) og hustru Marie Cathrine de Falsen (1723-1809).

Hans fader var død før hans fødsel, og moderen blev da aaret efter gift med sognepræst, magister Bartholomæus Christian Schytte, i Jersie ved Køge, og efter hans død blev hun tredie gang gift med sognepræst i Øster Skerninge paa Fyn Anders Pedersen Riegelsen, som ogsaa blev sognepræst i Jersie.

Hans Tulle blev undervist af stedfaderen og dennes uordinerede medhjælper og huslærer, cand. theol. C. Biørn, og i sit 17de aar blev han saa sat i den latinske skole i Køge. Herfra dimitteredes han aaret efter til universitetet, hvor han 28. juni tog »Examen artium« med laudabilis og studerede da theologi. Men da hans stedfader døde 1763, maatte han afbryde sit studium, da han ikke havde raad dertil, og blev da huslærer i København.

Da hans lærer kandidat Biørn blev Grønlandsmissionær, fik han selv lyst til at blive det og ansøgte da om at blive alumnus paa »Det grønlandske Seminarium«, men der var ingen plads ledig der. Imidlertid skaffede hans morbroder, justitsraad C. M. de Falsen, og dennes svoger, professor Paul Egede, ham stillingen som »Læsemester« paa »Budolphi Hospital« i St. Pederstræde, hvor han kun skulde afholde de daglige andagter, saa nu kunde han genoptage sit studium. 17. juli 1765 tog han da embedseksamen med 3. karakter og blev lige derefter grønlandsk alumnus og blev saa i hele fire aar undervist i sproget af Paul Egede sammen med sine kolleger Otho Fabricius og Jørgen Jæger og senere ogsaa Hans Egede Saabye.

1768 opsendtes de to første af disse til Grønland, og da Missionær

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Glahn aaret efter skulde hjemgaa, blev Tulle udnævnt til missionær. Han ordineredes 5. maj 1769 i Frue kirke af biskop Harboe og indskrev da 5 dage efter sit »Vita« i bispeprotokollen, hvilket han endte saaledes: »Dig, gode Gud, og al Barmhjertigheds fader, befaler jeg mig og alle mine veje. Gør fremdeles ved din naade, at jeg maa være tro i udøvelsen af mit embede, da haaber jeg, at min gerning baade blandt hedninger og kristne maa blive fuldbyrdet og falde ud til Guds ære og til mit og de betroede sjæles gavn, hvortil Gud stedse staa mig bi med sin naade og den hellige aand i Jesu Kristi navn.« —

Da missionær Tulle rejste hjemmefra, vidste han intet om, til hvilket sted i landet han skulde. Sagen var nemlig den, at der nu skulde optages en mission ved kolonien Egedesminde, og missionskollegiet vilde da helst have pastor Berthel Laersen ved Sukkertoppen ansat deroppe eller, hvis *han* ikke vilde det, da eventuelt missionær Jæger, som nu var ved Holsteinsborg hos Glahn. Tulle havde da ordre til at afløse enten den ene eller den anden af disse eller, hvis ingen af dem vilde det, da selv at gaa til Egedesminde.

Han gik da med skibet til Sukkertoppen og, da Laersen ikke vilde forflyttes, videre med baad op til Holsteinsborg. Og da Jæger heller ikke vilde forflyttes, maatte han fortsætte rejsen op til Egedesminde, hvor han blev modtaget af missionærerne Sverdrup fra Jakobshavn og Drejer fra Claushavn, hvilke saa i fællesskab indsatte ham som Egedesmindes første missionær, hvortil Glahn som designeret provst for Grønland havde meddelt ham beskikkelse. —

Ved Egedesminde havde købmanden, Johs. Pedersen Dorf (se denne) tillige virket som kateket til 1765, saa der var endel døbte Grønlændere ved kolonien, da Tulle blev missionær der, og da hans langvarige sprogundervisning bevirkede, at han hurtigt blev dygtig i sproget ved sin stadige omgang med befolkningen, fik han snart samlet endel katekumener, af hvilke han allerede i foraaret 1770 kunde døbe tre mænd og fem kvinder, hvorved menighedens antal steg til 58, idet der ogsaa var tilflyttet endel døbte Grønlændere ved rygtet om en missionærs ansættelse der. Og allerede 1771 bestod menigheden af 68 medlemmer og 16 katekumener.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da missionær Tulle hyppigt berejste hele koloniens store distrikt, anmodede han missionskollegiet om understøttelse til bestridelse af omkostningerne derved, men fik til svar, at »paa hands Reyser har hand at betiene sig af Handelens Fahrtøy, og ifald hand vil have Voiture til Vinteren, maae hand anskaffe sig den for egen Regning.« Men da han — som alle andre samvittighedsfulde missionærer dengang — ikke kunde faa noget ud af at følge med paa handelens togterejser, fordi Grønlænderne da kun var optaget af at handle, og da han naturligvis heller ikke kunde undlade at foretage vinterrejser, maatte han anskaffe baade konebaad, slæde og hunde for egen regning. Dette var utvivlsomt grunden til, at han foreløbig ikke havde raad til at gifte sig, skønt han var forlovet med en ung pige hjemme i København. Han fik nemlig heller ikke de første aar mere end halv gage og gement kostdeputat. —

Da missionær Sverdrup 1772 blev kaldt hjem til København til konference med missionskollegiet, bad han Tulle vikariere for sig. Han begav sig da i juni »ind i Bugten« for at træffe og tale med »vor elskelige Med-Broder Hr. *Sverdrup,* som i Aar agter at repatriere« og gik saa »paa hans Forlangende« ind paa under hans fraværelse at lede den store menighed og mission ved Jakobshavn og »annekset« Ritenbenk, medens hans ven Egede Saabye ved Claushavn lovede ham at berejse Egedesminde. Da Tulle saa i september begav sig op til Jakobshavn for at overvintre der, fulgte endel af hans menighed med ham derop, fordi de »ikke vilde skilles fra deres præst.«

Da saa Sverdrup aaret efter kom tilbage med ansættelse som viceprovst i Nordgrønland, havde han Tulles forlovede med sig, idet hendes forældre havde betroet hende til hans beskyttelse. De tog op med Egedesminde-skibet, som afgik før det til Jakobshavn, og ankom natten mellem 4. og 5. juni til Egedesminde efter 9 ugers rejse, og gik saa snart videre med baad. Allerede 9. juni kom de til Claushavn, hvor Tulle var paa besøg hos sin ven Egede Saabye og hvor »vor værdige Med-Broder med en rørende Glæde blev imodtaget af os.« De blev saa et par dage i Egede Saabyes gæstfrie hjem, og saa fulgte Tulle med over til Jakobshavn, hvor han tilbageleverede mis-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sionariatet og 15. juni 1773 blev viet af Sverdrup til sin forlovede *Bolette Dorothea Scharffenberg*, født ca. 1752 som datter af kancelliraad, arkivar Christian Rudolph Sharffenberg (1703-82) og hustru Dorothea Dürkop (1727-80). —

Efter missionær Tulles tilbagekomst til Egedesminde tiltog menigheden her jævnt og stadig, og da der blev altfor mange boende ved kolonien, fik Tulle adskillige af dem til at flytte ud i distriktet og uddannede da kateketer til dem. Han var nu ogsaa missionær ved logen Godhavn, som efter hans og købmand Dorfs forslag var blevet anlagt paa Diskoøen 1773. —

Efter ansøgning fik han hjemgangstilladelse 1777, men turde ikke gaa hjem, »da Skibet er meget haardt belastet« og da det først afgik fra Egedesminde i september. Og da hans efterfølger Balwig (se denne) var ankommet fra Christianshaab, overgav han ham missionariatet og opholdt sig da med sin kone den største del af efteraaret og vinteren hos sin ven Egede Saabye i Claushavn, hvor han fungerede som medhjælper; og i foraaret 1778 hjemgik de saa med et overvintret hvalfangerskib. Egede Saabye hjemgik ogsaa samme aar og vennerne mødtes igen i København om efteraaret.

Efter hjemkomsten var Tulle ledig i hele to aar, til han omsider 26. juni 1780 udnævntes til sognepræst i Solbjerg og Sundby paa Mors. Det var imidlertid en ringe indtægt, han fik her. 5. juni 1784 skrev han da til missionskollegiet, at han var blandt de forhenværende grønlandske missionærer »den som er slettest aflagt«, da hans embede kun var paa »neppe 200 Rd.s Indkomster«, og han ønskede da »at giøre en Prøve med at oversætte en bibelsk Historie paa grønlandsk« for derved at forøge sine indtægter — men kollegiet vilde ikke gaa ind derpaa.

1785 ansøgte han da Stenløse og Veksø sognekald og anbefaledes dertil baade af sin biskop, som ønskede »denne velfortiente og værdige Præstemand at komme i snarlig Betragtning ved god Forflyttelse«, og af missionskollegiet, som erklærede, at han »af egen Drift« var blevet 9 aar i Grønland, havde »været troe og flittig i sit Embede og arbeidet med kiendelig Frugt.«

Han fik dog ikke dette embede. Men da sognepræsten i Odalen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i Aggershus stift udnævntes dertil, blev Pastor Tulle uden ansøgning ansat der, hvor han saa virkede til sin død 29. juni 1810. Hans kone blev boende paa embedets enkesæde og døde der 1. februar 1815. —

PEDER O. WALLØE

Assistent.

Peder Olsen Walløe blev født 1716 i København som søn af skipper og husejer Ole Joensen Walløe og hustru.

Efter endt skolegang blev han sat i bødkerlære. Og efter da at have faaet svendebrev fik han 1737 ansættelse hos Grønlandsmonopolets indehaver Jacob Sewerin og sejlede de følgende aar med dennes skibe til Grønland som bødker. Her deltog han da i den kanonade, som de danske skibe 6. juni 1739 paa Jakobshavns red aabnede mod fire hollandske skibe, som laa inde i havnen, og som da blev entrede og taget som prise og ført ned til Christianshaab, hvor de da omladede skibene og tog to af dem med hjem til København, hvortil de ankom i september.

Her tilbragte Walløe saa vinteren, beskæftiget som bødker, og fulgte atter 19. maj 1740 med skibet som bødker op til Christianshaab, hvor han da lod sig overtale af købmand Niels Egede til at blive ved kolonien, hvor han saa var bødker i to aar. I sommeren 1742 tog han med skibet hjem og lod sig aaret efter atter forhyre til Grønland.

Paa oprejsen, som udgik fra Hals, hvor Sewerin ved det saakaldte »Grønlands Lykke« havde sin oplagsplads, fik han ved et besøg hos sin principal paa dennes nærliggende herregaard Dronninglund ansættelse som assistent ved kolonien Christianshaab med løfte om forfremmelse til købmand efter et par aars forløb.

Den første vinter lærte han at køre med hundeslæde og gik meget paa jagt, ligesom han ogsaa blev dygtig i sproget ved stadig omgang med Grønlænderne. Og fra foraar til efteraar, ofte endog til henimod vintertide, tog han med koloniens fartøjer paa togterejser »for at indhandle Landets Vare, som bestoed fornemmelig af Spæk,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sælhunde-, Reensdyr- og Ræveskind.« Der foretoges togterejser baade mod syd og vest helt ud til Diskobugtens munding, og mod nord helt op til Arveprinsens Ejland og undertiden endnu længere op. Naar de saa »havde faaet Ladning«, vendte de enten tilbage til kolonien dermed eller lagde den ind i pakhuse, som de »havde underveis«, navnlig ved Jakobshavn og paa en ø udenfor den senere anlagte loge Claushavn, og saa tog de atter ud paa togterejse. Walløe siger i sin dagbog, at »disse Reiser vare meget besværlige, saalænge Vandet var aabent, besynderlig ved Jule Tider, naar Dagene vare korte og knap havde to til tre Timers Tuusmørke Dagslys.« Naar han om foraaret tog ud paa togterejser, tog han sin slæde og sine hunde med, for, hvis der endnu laa is ved kysten, da at kunne køre ind til bopladserne og handle med folkene.

Da han sidst i maj 1745 var paa togterejse op til »Iisefiorden«, fik han at vide af nogle Grønlændere, som laa i telt paa øen Jakobsholm en milsvej nordfor Christianshaab, at der laa »en død Hvalfisk omtrent 1 Miil Vesten for«. Han drog da ud efter den, og det lykkedes ham at bjerge den, men han kunde ikke faa den bugseret ind til land; han sendte da en Grønlænder ned til kolonien og »bad om mueligst Hielp«. Dagen efter kom der saa en baad, som hjalp med til at bugsere drivhvalen ind til land, hvor de saa flensede den og fik 53½ fade spæk og 492 barder af den, hvilket »indbragte omtrent 2500 Rdr.« —

Da der stadig ingen udsigt var til at opnaa et købmandsembede, fik Walløe 1748 efter ansøgning tilladelse til at nedsætte sig i landet som »Frihandler«. Sewerin raadede ham da til at slaa sig ned ved Godthaab, men da købmanden hverken vilde laane ham fartøj eller besætning, købte han en konebaad for 8 rd. og anskaffede sig et telt og rejste saa sammen med assistent Grønbech (se denne), som betalte roerskerne, ned til Sydgrønland. Her kom han efter næsten otte ugers rejse til Godthaab, hvor han blev vel modtaget af de herrnhutiske missionærer, som gav ham logis i deres hus ved Nyherrnhut. I løbet af vinteren gik han saa paa jagt rundtom i distriktet, og i marts 1749 tog han med sin konebaad paa handelstogt nordefter, og det lykkedes ham da at indhandle en stor del skindvarer. Den føl-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gende sommer rejste han ned sydpaa og overvintrede ved Agdluitsoq-fjorden sydfor Julianehaab. I april 1750 rejste han tilbage til Godthaab og i efteraaret undersøgte han Godthaabs fjordkompleks, hvor han fandt de derværende Nordboruiner og hørte sagnene om Nordboernes undergang. Den følgende vinter boede han ved bopladsen Kangeq og rejste i februer 1751 op til Kangâmiut ved Søndre Strømfjord, hvorfra han vendte tilbage i maj.

Dette aar opfordredes han af missionskollegiet og handelsdirektionen til at foretage en undersøgelsesrejse til den sydligste del af Vestgrønland og videre om paa landets østkyst, hvor man dengang mente, at den gamle Østerbygd havde været beliggende. 6. august tiltraadte han da rejsen med konebaad, ledsaget af fire danske matroser og to Grønlænderinder. Samme aar undersøgte han egnen omkring det senere Julianehaab, hvor han fandt talrige Nordboruingrupper. Efter derpaa at have overvintret paa det sted, hvor senere Julianehaab blev anlagt, fortsatte han den følgende sommer rejsen videre sydpaa, rundt om landets sydspids og om til Østkysten, hvor han slog telt paa øen Ulíneq. Efterat han saa af Grønlænderne, han traf, hwavde indhentet oplysninger om Østgrønlændingene, deres bopladser og levevis m. m., fortsatte han efter et par ugers forløb rejsen og langs Østkysten. Her lagde storisen ham dog stadig hindringer i vejen, og da han efter at have passeret Lindenowsfjorden havde slaaet telt paa øen Sagdlia, viste det sig, at isen laa fast helt over til fastlandet ved næsset Kangeq, som senere har faaet navnet Kap Walløe. Da hans ledsagere nu nægtede at ville gaa videre, maatte han herfra tiltræde tilbagerejsen. Efter saa at have overvintret ved Qagdlumiut i Agdluitsoq-fjorden naade han 23. juni 1753 op til kolonien Frederikshaab, hvorfra han rejste hjem til København med koloniskibet. --

Da han saa ikke fik sit ønske om atter at faa ansættelse i Grønland opfyldt, flyttede han til Rønne, hvor han blev fartøjsfører og senere købmand. Her blev han 9. februar 1759 gift med *Elisabeth Bohn*, født 1723 i Rønne som datter af købmand og kæmner og borgerkaptajn Herman Klausen Bohn (1682-1755) og hustru Elsebet Rasch (1677-1756) og enke efter skipper Valerius Hansen (1701-58).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1765 ansøgte han forgæves om embedet som by- og herredsskriver i Rønne. Efter sin hustrus død 1786 flyttede han til København, hvor han en tid var opsynsmand ved et pakhus med en ringe løn. Han ansøgte aar efter aar om en lille pension, som han dog aldrig opnaaede; derimod tilstod Landhusholdningsselskabet ham nogle præmier og en sølvmedaille for en afhandling om hvalfiskeriet og hans efterretninger om Østgrønland, som Otho Fabricius meddelte i tidsskriftet »Samleren« ved et uddrag af hans dagbog. Samme aar, 1787, skaffede Paul Egede ham en plads i Vartov, hvor han saa boede til sin død 27. april 1793. —

PEDER A. WELLING

Missionær.

Peder Andersen Welling blev født 15. juli 1717 i København som søn af ostindisk skibsfører Anders Welling og hustru Marie Andersdatter Steenberg.

Medens han gik i skole, døde hans fader, og moderen blev da senere forlovet med en af sine pensionærer, en norsk theolog ved navn *Andreas Bing* (1702-60). Da denne saa 1734 efter Jacob Sewerins forslag blev antaget af missionskollegiet til missionær »til den daarligste Station« i Grønland, nemlig den nye nordlige koloni, som fik navnet Christianshaab, blev de gift, og Sewerin gav da Bing tilladelse til at tage stedsønnen med derop, for at han kunde lære grønlands og samtidig »informeres til Studiosus« og derved »perfectionere sig til Missionens Tieneste.«

Han kom da ogsaa til at blive i Grønland i flere aar, det første aar ved Christianshaab og de andre ved Godthaab, og han blev da ogsaa snart saa dygtig i sproget, at han kunde være tolk for stedfaderen og assistere ham i missionsvirksomheden. Han blev da ogsaa meget afholdt af Grønlænderne og kom selv til at holde meget af landet og folket.

Stedfaderen forberedte ham da ogsaa til studentereksamen, og da de rejste hjem 1739, skønt først 28. juli, dimitterede han ham straks

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

efter ankomsten til København, og det viste sig da, at undervisningen havde været saa god, at han allerede samme efteraar bestod »Examen artium« ved universitetet (e privata Groenlandiæ«) og da gav sig til at studere theologi for at blive missionær deroppe. Han blev da ogsaa straks efter studentereksamen »grønlandsk alumnus«, og da forældrene aaret efter blev præstefolk i Norge, fik han bolig paa Regensen.

Han stod da stadig i forbindelse med sine grønlandske venner. 30. november 1741 skrev Sewerin saaledes i et brev til kongen: »Ieg har seet et grønlandsk Brev fra Poul Grønlænder, tilskreven Studiosus Peder Welling, som ieg udj 5 Aar underholdt hos hans Fader Missionarius Bing i Grønland, for desto bedre at lære Sproget som en ung Dreng, og tillige studere.« —

2. august 1742 tog han embedseksamen med 3. karakter, men fik laudabilis for sin dimisprædiken. 22. februar 1743 fik han da kgl. udnævnelse til missionær ved Christianshaab, og da han ikke kunde blive ordineret i København, da biskoppen var syg, og da han skulde afrejse fra Hals, lad han sig 11. marts vie i sin svigerfaders hus i Klerkegade til sin forlovede *Elisabeth Jurine Jørgensdatter,* født 1720 som datter af brygger Jørgen Jensen Lund (død 9. oktober 1745) og afdøde hustru Bendte Jørgensdatter (død 25. juni 1742). De fik saa endel møbler og andre ting foræret af svigerfaderen og rejste saa op til Aalborg, hvor Welling da blev ordineret 10. april i Budolfi kirke.

Saa rejste han kort efter afsted og ankom til Christianshaab 25. juli. Han kunde da straks tale med Grønlænderne, og han vandt deres venskab med at omgaaes dem kærligt, jævnligt besøge dem og modtage dem igen paa kolonien til undervisning. Han maatte ogsaa ofre en stor del af sin tid og virksomhed paa befolkningen ved Jakobshavn, da vækkelsen, som Paul Egede og efter ham hans broder Niels Egede og hans stedbroder Lauritz Alsbach havde vakt deroppe, stadig vedblev. Dette gav ham da saa meget at bestille, uagtet hans kollega missionær Wedzel og den nidkære kateket Johs. Pedersen Mørk (se disse) hjalp ham, at han foreslog missionskollegiet snarest muligt at sende et par drenge op til ham, saa kunde de hurtigt lære sproget, og han skulde saa undervise dem i kristendommen og anden lærdom, indtil de kunde dimitteres til universitetet, saa de kunde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

blive missionærer. Dette vilde kollegiet dog ikke gaa ind paa. Hans Egede foreslog da oprettelse af en »Vinter Loge« ved Jakobshavn med fastboende missionærer. Men der var ikke plads dertil, saa de to missionærer i Christianshaab maatte stadig skiftes til at rejse derop.

Da missionær Wedzel rejste hjem, afløstes han af Segud Hansen Grønbech, som ikke blev nogen god hjælper for Welling. Han blev der da ogsaa kun to aar og afløstes saa af Hans Egedes søstersøn Niels Brønlund Bloch, som blev Welling en god medhjælper, uagtet han ikke, skønt han egentlig skulde have haft bolig ved Jakobshavn, kunde bo der, da der ikke var lavet værelser til ham. Welling fremsatte saa, støttet af Bloch, »en Plan til Missionens bedre Drivt«, ifølge hvilken der burde være 7 missionærer i Grønland, een ved hver koloni, og 14 kateketer, hvoraf nogle skulde anbringes ved »smaae Logier« og tilses af den nærmestboende missionær. Og paa alle pladser burde der opføres »et Forsamlings Huus«. Der burde ogsaa sendes grønlandske drenge hjem til Danmark og »holdt til Studeringer«, saa der kunde blive »indfødte Præster«. —

Aaret efter Blochs ankomst maatte Welling imidlertid hjemgaa. Herom skrev Bloch i sin autobiografi, at han nu »maatte friste den Bedrøvelse at see mig adskildt ved min brave og retsindige Collega, just da ieg allermest behøvede hands Nærværelse, idet hand formedelst en haard og langvarig Sygdom saae sig nødsaget om Høsten 1748 at repatriere.« Og assistent Peder Olsen Walløe skrev derom i sin dagbog, at »30te Julii 1748 afseilede Skipper Peder Schousen, med hvem hiemgik Præsten Hr Welling, som i det sidste Aar havde været meget svagelig. Det var mig meget rørende at tage Afsked fra denne retskafne Mand, med hvem ieg i 5 Aar havde levet i oprigtigt Venskab.« —

Efter at han var kommet hjem, meddelte Sewerin missionskollegiet, at »Peder Welling med Glæde vil gaae til Grønland igien«, hvilket han ogsaa gerne vilde, men maatte dog opgive det. Han tænkte dog stadig paa sit elskede Grønland, hvilket bl. a. viste sig derved, at han undertiden skrev grønlandske ord i sin fynske kirkebog.

Det varede dog længe, inden han fik embede hjemme. Først 28.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

maj 1751 udnævntes han til sognepræst i Skydebjerg og Orte paa Fyn. Her staar der i kirkebogen: »d/. *30 Junii* 1751 kom ieg *Peder Welling* uværdige Herrens Tiener og forhen *Missionarius ordinatus* i Grønland lykkeligen her til *Schydebiærg*-Præstegaard med min Kone og eene liden Datter.« Og »*25 Julii* Dom: 7 post Trinit: giorde ieg udj Iesu Nafn min Jndtrædelses Prædichen første Gang her i *Schydebiærg* Kierke; og blev samme Dag af Provsten Velærværdige og Høylærde Hr *David Seidelin installeret* og mit Konge-Brev, og Collatz fra Biskop *Ramus* samme Tid oplæst for Meenigheden. Herre hjælp! Herre lad det vel lykkes! for Din ærige Miskundheds Skyld og for Din Søns Iesu vor Frelseres Skyld!«

De fik flere børn her. 19. november 1752 fødtes en datter, som døbtes 23. november med navnet »efter vor dyrebare Landets Moder *Juliane Maria.*« 4. februar 1755 fødtes atter en datter, som døbtes d. 13de med navnet *Andrea;* hun døde »af smaae Kopper i hendes Alders 1ste Aar 4re Maaned«; hun begravedes 2. pinsedag, 7. juni. 25. juli 1757 fødtes igen en datter, som døbtes 4 dage efter med navnet *Petrine.* Og 20. juni 1760 fødtes en søn, som døbtes 6 dage efter med navnet *Peder Jørgen.*

1758 indsatte Welling 4. juni sin svoger *Jens Christian Lund,* som var theologisk kandidat, »til at være Skoleholder i Orte Skole for disse Sogner.« Og omtrent samtidig blev hans stedfaders søstersøn *Caspar Drejer* (1737-88), der blev missionær ved Claushavn 1765-70, huslærer paa herregaarden Sandholt efter en tid at have været paa besøg hos Wellings.

9. juni 1759 rejste pastor Welling med sin kone og sine børn op paa besøg til Frederikshald, hvor stedfaderen nu var sognepræst; 1. august kom han »med Kone og 4re Børn lykkeligen og med Sundhed hiem« fra sin »Norske Reyse«. —

6. januar 1761 maatte han efter at have holdt Gudstjeneste »strax begive mig til Sengs«. Han døde da 9. april og blev »den 15. dito needsat udj Schydeberg Kirke«. Hans efterfølger blev den forhenværende Frederikshaabsmissionær *Nicolai Rasch* (1729-81), sønnesøn af Hans Egedes kones broder. —

Pastorinde Welling overlevede længe sin mand. Hun døde 21.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

september 1785 i Egerup, Gamtofte sogn ved Assens. Hendes broder, skoleholder Lund i Orte, blev da børnenes formynder.

Sønnen *Peter Jørgen Welling* blev degn i Vindinge med Nyborg; han blev gift med *Mette Dorthe Bjerre,* datter af stedets sognepræst.—

HENRIK WEDZEL

Missionær.

Henrik Wedzel blev født 1711 (døbt 26. juli) i Næstved som søn af væver Henrik Henriksen Wedzel og hustru Else Jensdatter.

Han gik først i Næstved skole, men blev senere sat i Metropolitanskolen, hvorfra han dimitteredes og bestod »Examen artium« ved universitetet 1733. Som student var han en tid skolelærer, dels »for Næstveddrenge« og dels i Jylland, men tog saa tilbage til universitetet for at studere theologi hos professorerne Steenbuch og Wøldike. Han bestod da allerede 25. oktober 1736 embedseksamen, ovenikøbet med karakteren laudabilis, og blev saa atter skolelærer i Jylland. Et par aarstid efter blev han alumnus paa »det grønlandske Seminarium« og udnævntes i marts 1740 til missionær ved Christianshaab. Han blev da 18. marts gift i Gentofte med *Anna Maria Hammeløe* og 7. maj ordineret i Frue kirke af biskop Hersleb, hvorefter han afrejste.

Ifølge Christianshaabs daværende missionær Paul Egede skete det da, at 7. juli 1940 »lod Gud og det andet udskikkede Skib løkkelig indkomme paa Havnen, hvormed Herr *Wedzel,* der allernaadigst var beskikket at løse mig af«, og ved Gudstjenesten søndag d. 17. juli »oplæste« Paul Egede »den i Aar ankomne Missionarii Herr Wedzels allernaadigst givne Kalds-Brev.« Saa hjemrejste Paul Egede, og en maanedstid efter kom hans broder Niels Egede op til Christianshaab som købmand, og han blev en fortrinlig og nidkær medhjælper for missionærerne.

Ifølge missionsberetningerne var Wedzel en ivrig og flittig missionær, hvilket ogsaa tydeligt fremgaar af Niels Egedes udsagn. Allerede 25. august 1740 »fuldte Hr. Wedzel med Assistenten til Iise-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fiorden for at undervise Hedningerne.« Da spurgte en af dem, da han havde læst for dem, om han havde været i himlen og set Gud, og da han saa svarede nej, men han havde det af Guds ord, da sagde manden, at *han* var bedre underrettet derom, siden han kunde fare til himmels og under jorden, hvor han kunde tale med folk paa begge steder. Det har altsaa været en angákoq (aandemaner).

27. september fulgte Wedzel atter med ud paa handelstogt nordefter for at undervise de derboende Grønlændere; og 22. oktober tog han atter ud med den grønlandske kateket, og da han tre dage efter kom tilbage, sagde han, at hedningerne var meget begærlige efter at høre ham. 3. november rejste han igen ud, denne gang sydpaa til bopladsen Nûk, med begge sine kateketer og en matros, og blev der nogle dage. Og 21. november tog Niels Egede med ham derned, og Wedzel blev der da til d. 27de, da han saa efterlod den danske kateket Jens Pedersen Mørk dernede for at undervise ungdommen. I begyndelsen af december var han saa atter dernede fire dage, men kunde ikke blive der længere hos dem, »thi der var baade Hunger og Frost.« 10. januar 1741 kørte han saa igen derned med slæde, men kom hjem to dage efter og fortalte, at de gerne vilde have haft ham til at blive hos dem, men da han var blevet svag, turde han ikke blive der. 9. februar fulgte Niels Egede med ham op til Isefjorden, og Wedzel blev da deroppe til d. 27de sammen med en matros. Og 6. marts *gik* han over land ned til bopladsen Nûk og blev der flere dage, men blev da atter svagelig.

21. juli holdt han da afskedsprædiken, »efterdi han agter sig til Kiøbenhavn, for at Cureris.« Jacob Sewerin meddelte da 30. november missionskollegiet, at »den formedelst Svagheds Skyld hiemkomne Missionair Hr. Wetzel, der, vil Gud, gaaer op igien næst kommende Aar.«

Hans kone maa da være død derhjemme, thi 1742 blev han gift igen med *Gjertrud Maria Koch,* og 22. juni kom han igen op til Christianshaab »sammen med sin Kone.«

1. oktober rejste Niels Egede paa handelstogt op til Isefjorden, og Wedzel fulgte da med »for at forblive der en Tid lang paa Æmbeds Veigne.« Han kom da ogsaa først hjem 21. november, og »han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vidste da ikke noksom at berømme deris Flittighed med at gaae til ham og lade sig underviise.« 9. januar 1743 tog Niels Egede atter med ham derop. Wedzel og kateketen blev da deroppe og kom først hjem igen d. 24de; Grønlænderne havde alle været meget ivrige efter at høre ham læse for sig og lade sig undervise. 30. marts kørte han igen op til Isefjorden, men kom tilbage om aftenen, da isen var »gandske svag og Frosten for streng.«

Iøvrigt havde Wedzel katekumenerne »daglig hos sig og lærer dem.« Og han fik ogsaa døbt en stor mængde hedninger.

Men desuagtet ansaa Hans Egede ham ikke for en særlig dygtig missionær, og han hjemkaldtes derfor 1744.

Wedzel afgik da med skibet »Birgitte« 31. august. Men da der var stadig stærk modvind, maatte det vende tilbage og indkom 25. september igen til Christianshaab, hvor det da maatte overvintre. Der blev da, da der jo nu var mange, der skulde bo der, indrettet et værelse i kolonibygningen til Wedzel og hans kone, der blev opsat et skillerum og hentet en kakkelovn dertil fra Jakobshavn.

De rejste saa først hjem 18. juni 1745, og Wedzel udnævntes da 11. marts 1746 til sognepræst i Støvring og Mellerup ved Randers. Her døde hans kone 1758, hun blev begravet 26. maj. Han blev da atter gift aaret efter med *Sophie Poulsdatter Faber,* født 1735 i Voer som datter af sognepræst Poul Mathiesen Faber (1700-58) og hustru Margrethe Cathrine Anchersdatter (1709-42). —

Pastor Wedzel døde 31. maj 1760, og hans kone blev da gift fem aar senere med sognepræst Stephan Christiansen Heegaard (1726-98) i Nordby paa Samsø. Her døde hun 22. februar 1798. —

JENS C. WILLE

Inspektør.

Jens Clausen Wille blev født 3. december 1750 paa Christianshavn som søn af saltdrager Claus Nicolaisen Wille og hustru Anne Jensdatter.

Efter endt skolegang uddannedes han til kontorist og blev 1775

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

korrespondent ved »Den kongelige Lotto«. 1779 havde han ansættelse som revisor ved den kgl. grønlandske handel, og 10. juli 1781 blev han »Første Correspondent« i dennes kontor.

Da saa den første nordgrønlandske inspektør, kammerraad Johan Frederik Schwabe, 1786 skulde entlediges, blev Wille beskikket til hans afløser.

28. maj blev han saa gift med *Sophie Hedevig Lund,* født 1763 (døbt 19. september) i København som datter af kammertjener hos grev A. G. Moltke Joachim Hendrich Lund og hustru Christina Amalie Bing.

6. juni afrejste de saa med fregatten »*Ebenezer*«, ført af skibskaptajn Munch. Da de om aftenen naaede op mod Helsingør, maatte skibet paa grund af stærk modvind lægges til ankers paa reden. Her laa en mængde skibe, ogsaa et andet, som skulde op til Grønland. Og den næste formiddag kom da skipperen herfra, *Egeskou,* sammen med missionær *Lintrup* og frue samt assistenterne *Bang* og *Myhlenphort* ombord paa fregatten »for at hilse paa Hr: Inspecteur *Wille* med Familie.«

Paa grund af stadig modvind maatte de blive liggende her til 18. juni; da først kunde de sejle videre, og det blev en langvarig overrejse. Fregatten »Ebenezer« naaede først 22. august op til Godhavn, hvor Wille da overtog inspektoratet, og hans formand rejste tilbage med fregatten, men dog først over til Christianshaab og Jakobshavn; og da skibet for hjemgaaende 2. oktober passerede forbi Godhavn, lod Wille en slup gaa ud »for om mueligt at naae Skibet, for med samme at sende et Brev til Directionen; men det blæste haardt og Skibet skiød en svær Fart for Vinden, derfor maatte Sluppen vende til Lands med uforrettet Sag.«

Det andet skib naaede først op til Godhavn 26. september kl. 10 aften, og købmanden kom da ombord med »Invitation fra Hr: Inspecteur Wille: at alle Kahytspassagerer skulle komme i Land og spise til Aften.« Kl. 11 var da missionær Lintrup og frue og assistenterne Bang og Myhlenphort til selskab hos inspektøren, som sagde, at han »havde opgivet alt Haab om deres Komme, siden det gik saa langt hen paa Aaret.« Da de saa havde »nydt et ypperligt Aftensmaaltid

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hos Hr: Inspecteurens«, lod disse missionæren og kone blive boende hos sig, til de fik lejlighed til at kunne komme over til Egedesminde. —

Inspektør Wille stod i udmærket forhold til handelsbetjentene og missionærerne i Nordgrønland. Til Nordmændene deroppe skrev han: »Vær forsickrede om, kiæreste Venner, at næst min Konge og mit Fødeland skal I og Eders Landsmænd være dem som skal ligge mig nærmest paa Hiertet; og for hvis Lycke og Velstand ieg allermeest skal sørge.« Han var især en beundrer af provst Sverdrup, til hvem han personlig stod i det kærligste forhold og støttede sig i sin embedsvirksomhed i alle henseender til provstens erfaring, redelighed og retfærdige dømmekraft. Han hævdede da ogsaa, ligesom Sverdrup, at missionærerne ikke kunde besørge deres embedsrejser uden med eget fartøj; paa togterejser kunde de ikke: »thi Grønlænderne flocker sig omkring Kiøbmanden for at se paa de skiønne Handels Vahre, naar Togte-Kisterne blive aabne; her skal maales Spæk, her skal tælles Barder, her skal sorteres Skind, her skal snackes etc. etc. I den Tid faaer Missionairen icke et Ord indført, for hvem kand bryde sig om Guds Ord, hvor der er noget at fortiene og see paa? Naar nu Kiøbmanden er færdig med sin Handel, og Vinden blæser god, saa lægges fra Land og gaaes videre. Missionairen har da maaskee icke haft Leylighed til at tale et Ord.« — Og da provst Sverdrup hjemrejste, fik han flg. afskedsbrev fra Wille: »Da nu Velærværdigheden staaer paa Pynten af Grønland for at forlade det, saa tillad mig først at tacke Dem paa det forbindtligste for hver en suur Time, De har haft i dette haarde Land, og for alt det Gode, De ved Deres Nidkiærhed for Guds Ære og ved Deres retskafne Hierte har stiftet. Dernæst at tilynske Dem en lyckelig og hastig Reyse til Fædrenelandet, og der alle de Glæder og Fornøyelser, som Deres ædle Hiærte kand og vil tage Deel i; samt at De maa blive belønnet efter Fortieneste. Deres Belønning herovenfra kan icke blive ude. Med uindskrænket Høyagtelse forbliver ieg til min Død, velædle og velærværdige, allerhøystærede Hr. Proust, Deres gandske hengivne Ven og ydmygste Tiener J. Wille.« —

Inspektør Wille var ogsaa berømt for overmaade stor gæstfrihed.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han holdt tit fest for Diskobugtens kolonifolk og disse besøgte ham gerne. Købmanden fra Ritenbenk medbragte da engang i vinteren 1787 600 ryper og 31 harer, og dette var da »en Forsyning, som var meget kiærkommen.« —

Han var ogsaa meget hensynsfuld overfor befolkningen, og det voldte ham derfor megen bekymring, at der stadig kom fremmede hvalfangere, som mishandlede Grønlænderne og berøvede dem deres næringsmidler. I foraaret 1787 var der 60 engelske og 7 hollandske hvalfangerskibe i Diskobugten, ifl. Willes sigende: »Tøylesløs Selvraadighed og Snighandel; ikke eet Sælskind er indhandlet siden. En engelsk Hvalfanger sadte Harpuner i samme Hval, som af Grønlændere og Danske var harpuneret. Og 7 engelske Skibe laae i April og lurede ved Godhavn og benyttede sig af det Tegn, der danske Udkigsmand giorde, naar der var Hvaler.« Desuden solgte de brændevin i lange baner til Grønlænderne, hvorved disse »døsige og beskiænkede icke vare i Stand til at drive Fangsten.« Og »de Danske ved Godhavn have været gandske blottede for Skindklæder, fordi alt gick til de snighandlende Englændere.« Wille tillod de danske »selv at kiøbe Skind af Grønlænderne«, men »disse havde ingen til dem, thi de Engelske glimrende Vahrer af Perler, Porcelain, Silketørklæder, Klæder, Skoe, Brændevin etc. etc. var det som Grønlænderne ventede paa, for at employere deres Sælskind. Engelskmændene have ogsaa forsynet Grønlænderne med dette unyttige Kram; og de have lige for mine Øyne gaaet med heele Pakker Sælskind under Armene.« Og da Wille engang gik hen til en saadan Handels-Mand og spurgte ham, af hvem han havde faaet tilladelse til at handle med Grønlænderne, og om han da ikke vidste, at inspektøren havde ret til at tage skindene fra ham, saa truede fyren ham med at ville overfalde ham. Og Wille paastod, at Engelskmændene ikke blot forhindrede hvalfangsten og ruinerede handelen, men at de ogsaa bevirkede, at Grønlænderne blev »ligesaa ryggesløse i deres Sæder som de selv«, og at Grønlænderne »som elendige og nøgne Mennesker« blev »en utaalelig Byrde for den Kongl: Handel.«

Aaret efter var der over hundrede fremmede hvalfangere »med lignende og værre Opførsel«. Wille foreslog derfor direktionen at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sørge for, at der snart kunde »blive sadt Grændser for den Engelske Nations uforskammede og selvraadige Opførsel her i Landet«, da det ellers ogsaa vilde ødelægge befolkningen. Der blev dog ikke gjort noget derfor i hans tid, men først i hans efterfølgers. —

Han lønnede derfor godt de Grønlændere, som gik »i Makkerskab« med de danske hvalfangere ved Godhavn og Fortunebay og med mandskabet paa kystskibet »Taasinge Slott«. Ligesom han ogsaa lønnede de Grønlændere, som drev sælfangst med isgarn om vinteren. Han forsynede dem ogsaa med garn dertil. Det samme gjorde han ogsaa ved de Umanakske Grønlændere. Og da købmanden ved Upernavik indsendte en plan om garnfangstens drift deroppe, som lovede godt udbytte, erklærede han, at »den skal derfor iværksættes, og er Grønlænderne fattige, skal Kiøbmanden sætte dem igang med garn gratis.«

1788 skrev han til direktionen: »Af mine Venners Breve har ieg i Aar erfaret et Rygte, som kommer mig til at skielve. Et Uveyr trækker op over Grønland; Man ventilerer om at give Handelen frie eller at forpagte Colonierne bort. Gode Gud! skulle det være sandt? De Danske Konger ere jo Fædre for deres Børn, og skulle vores Fader da overgive sine Grønlænder Børn til Sted-Fædre? Ney aldrig! Nok har fremmede Nationer nu allerede indført Ducketøy og Brændevin i Grønland; og skulle Handelen for Fremtiden blive frie eller forpagtet bort til *Particuliere,* saa ville Yppighed og Liderlighed gandske *ruinere* Landet og tilintetgiøre al *Industrie.* Hvad bryder en Friehandler eller en Forpagter sig om, enten det gaar Grønlænderne vel eller ilde? Faaer han kuns nogle faae Aar brave Producter fra Landet, betaler han dem gierne med Brændeviin og Overdaadigheds Vahre; og naar der da intet meere er at hente, forlader han Landet, og overlader det til dets Skiebne. De arme Grønlændere maae da som uduelige og lidende Folk vanke om uden Hielp, uden Husvalelse, og fryse og sulte ihiel. Og Danmark har da mistet en ellers uudtømmelig Guld Miine. — O Du kiere Land! skulle dette blive Din Skiebne? Ney! Du har Mænd som Din Konge har betroet Bestyrelsen over Dig, og de ville vist frie Dig fra den truende Ulycke.« —

1789 købte inspektør Wille to slupper af en engelsk hvalfanger-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kaptajn og betalte dem med en veksel paa 20 pund sterling, som han bad honoreret af konsulen i London. Og da Godhavns spækhus var lille, rekvirerede han et meget større nyt spækhus.

Dette og hans ovenfor omtalte gode lønninger etc. til Grønlænderne har formodentlig været grunden til, at direktionen 17. marts 1790 afskedigede ham, »fordi hans Oeconomie med Handelens Førelse er for kostbar.« —

Han hjemgik da 6. september med skibet »Jomfrue Giertrud«. Efter hjemkomsten boede han en lang aarrække i København. Her oversatte han to komedier, 1795 »De Fire Formyndere«, forfattet af den tyske skuespilforfatter Friedrich Ludwig Schrøder (1744-1816), og 1805 »Brandskatten«, forfattet af den tyske dramatiker August Friedrich Ferdinand von Kotzebue (1761-1819); de blev begge opført i det kgl. teater, første gang henholdsvis 29. april 1796 og 7. november 1806.

Den sidste har Wille næppe kunnet være tilskuer til, thi 1806 blev han administrerende direktør ved fiskeri- og handelsinstitutet i Altona. Her døde hans hustru 28. februar 1812. — 1816 udnævntes han til generalkrigskommissær. Han døde 27. marts 1820 i Altona. —

CHR. J. WINSLØW

Missionær.

Christian Jacobsen Winsløw blev født 1752 i Alsted ved Sorø som søn af degn Jacob Winsløw (1714-62) og hustru Kirstine Sophie Stub (1729-67).

Faderen, der lige efter sønnens fødsel af kammerherre Chr. Siegfred Plessen blev kaldet som degn til Næsbyholm, havde som student været alumnus og inspektør paa Borchs Collegium. Hans fader Chr. Winsløw (1677-1720), hvem sønnen var opkaldt efter, havde været sognepræst i Baarse og Beldringe, og flere af forfædrene havde været præster.

Dette var formodentlig grunden til, at sønnen ogsaa vilde være præst. Efter undervisning i hjemmet blev han da sat i Frederiksborg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

statsskole, rimeligvis af hensyn til at flere studenter derfra altid fik plads paa Regensen.

Da han saa var blevet student 1770 og havde taget »Anden Examen« aaret efter, var han flere aar huslærer. Da han saa vendte tilbage til København og studerede theologi, blev han alumnus paa »Det grønlandske Seminarium«, hvor han undervistes i sproget af professor Paul Egede.

I sommeren 1780 hjemkom Egedesmindes missionær Morten Balwig (se denne) uden hjemgangstilladelse, og missionskollegiet bestemte da, at Winsløw skulde være hans afløser. Han tog da straks embedseksamen 25. juli med karakteren haud illaudabilis og holdt kort efter dimisprædiken, for hvilken han fik laudabilis. Det var imidlertid for sent paa aaret til, at han kunde komme derop nu, da der ikke mere gik skibe op til Grønland.

21. marts 1781 fik han da kgl. udnævnelse til missionær ved Egedesminde og blev to dage efter ordineret i Frue kirke af biskop Harboe. 27. marts blev han saa gift med jomfru *Marie Gad,* født 2. januar 1758 i Vejby i Nordsjælland som datter af provst Jørgen Jensen Gad (1717-86) og 3. hustru Elisabeth Hansdatter Hammer (1734-1808), og ganske kort efter afrejste de. —

Noget efter sin ankomst til Egedesminde blev Winsløw indsat af provst Sverdrup, hvem hans kollats var tilsendt, da han ikke selv havde naaet at faa den med »formedelst Reysens Hastighed«.

Aaret efter meddelte missionskollegiet ham da, at der »til Understøttelse saavel i Sproget som i Deres Embede vil blive opsendt en dansk Catechete, Msr. *Jakob Poulsen Møller«,* som vilde medbringe sine sønner, af hvilke en da vilde »kunne blive uddannet til Catechete.«

Winsløw bemærkede da, at han »ei fulgte med Skibet», hvilket han jo heller ikke gjorde, da han rejste op med et andet skib og ankom med dette, da det forliste i december paa den norske kyst. Men han har vel saa ment, at han vilde komme det følgende aar, da han nemlig skrev hjem til missionskollegiet om at faa opsendt et »Missionshuss«, stort nok til en velindrettet kirkesal, et værelse til kateketen og en lejlighed til ham selv, da han jo kun boede i en stue i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

samme hus, hvor købmanden, assistenten og hele det danske mandskab boede. Kollegiet henvendte sig da til handelsdirektionen derom, men denne vilde ikke gaa ind derpaa. Derimod meddelte inspektøren et par aar efter Winsløw, at der der snart skulde opføres et nyt kolonihus, saa vilde det gamle kunne blive »den Bequemmelighed, som De kand behøve.« Dette skete dog heller ikke, medens Winsløw var der, saa han maatte altsaa vedblive at nøjes med den ene stue, hvor han da ogsaa holdt Gudstjenester og underviste katekumener. Og da han var meget ivrig for at skaffe missionen gode kateketer, oplærte han ogsaa saadanne. En af dem, drengen Anders, optog han i huset og underviste ham daglig, hvortil missionskollegiet omsider bevilgede ham 10 rd. aarlig.

Købmanden fik ordre fra direktionen til, at »han og Missionairen« skulde sørge for, at Grønlænderne »icke trækker fra gode til slette Fangesteder«, og at der ikke skulde bo flere ved kolonien end stedet kunde ernære. Og Winsløw hjalp da ogsaa købmanden dermed, navnlig ved at faa nogle af menigheden til at bosætte sig andensteds, hvor han saa ansatte en af sine kateketuddannede ved hvert sted.

Han foretog ogsaa hyppigt embedsrejser rundt i distriktet, og det lykkedes ham at faa samlet endel til daabsundervisning. Men da han engang paa en vinterrejse over til Godhavn nær var styrtet i vandet, da isen var fuld af revner, ansøgte han om at »blive fritaget for Disco-Districtet.« Kollegiet tilskrev ham imidlertid, at han kunde »ingenlunde fritages meere end Formændene for at forrette Missionariatet tillige med Disco og Eylænderne«, han skulde da blot »passe den beqvemmeste Tiid til Bereisning af denne Deel og ey med en Elias krympe Dem ved at gaae, hvor Embede og Pligt kalder, om der endog nu og da skulde møde en liden Ubehagelighed.« —

Han blev i midlertid ikke ret længe deroppe. Da han og hans kone i vinteren 1786 havde lidt meget af skørbug, hjemrejste de efter aftale med provsten, men uden at have kunnet opnaa tilladelse af kollegiet, 6. august 1786 med skibet »Friheden«. —

Han maatte da over halvandet aar leve af sine »Vartpenge«, thi først 25. april 1788 udnævntes han til sognepræst i Povelsker paa Bornholm. Her døde han 9. april 1812, og hans kone flyttede da ind

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til Rønne, hvor hun blev boende til sin død 20. august 1841. Deres søn *Lars Winsløw* (1797-1873) var sognepræst i Harlev og Framlev, to mil fra Aarhus. —

Hustruens søstersøn *Schach Carl Hiorth* (1777 - ca. 1840) blev 1800 assistent ved Frederikshaab og 1801 ved Julianehaab, 1803 overassistent ved Fiskenæsset og 1804-11 købmand ved Holsteinsborg. Og hendes søsters sønnesøn *Morten Fabricius Dan Hammer* (1808-74) var 1837-46 missionær ved Umanak. —

C. F. A. WULFF

Købmand.

Christian Friderich Andreas Wulff blev født 11. oktober 1736 i Bredsten ved Vejle som søn af løjtnant Andreas Wulff og hustru Catharina Maria Krummenauen.

Han gik i skole i Vajsenhuset til sit 15de aar. Da blev han og tre andre Vajsenhusdrenge, *Jacob Paulsen Møller* (se denne), *Johan Friderich Rossau,* født 1737 som søn af en skrædder, og *Peder Olsen,* født 1737 som søn af en hestgarder, antaget af missionskollegiet til kateketer i Grønland.

De blev da sendt op til Christianshaab 1751 for at blive uddannede dertil og undervist i sproget af missionær *Niels Brønlund Bloch* og kateket *Jens Pedersen Mørk,* som jo ogsaa havde været Vajsenhusbarn. Den ene af dem døde snart efter af skørbug og en anden hjemsendtes aaret efter, da han var uskikket til kateket og desuden havde lidt stærkt af skørbug. Wulff og Møller gjorde derimod gode fremskridt og kom i godt forhold til befolkningen. Især Wulff; om ham skrev missionær Bloch allerede aaret efter hans ankomst til missionskollegiet, at han havde »et godt Gemytte og bøyeligt Sind samt Fliid og alvorlig Lyst til at lære«, og at han kunde »tale næsten som indfødt Grønlænder.« Og da Bloch flyttede op til Claushavn for at missionere hos de mange ved Isfjorden boende Grønlændere, var Wulff ham da ogsaa »til megen Hielp i Vækkelsescampagnen.« Han opholdt sig længe ad gangen hos de fjernere boende, hvor han da

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lærte de unge at læse, ligesom han ogsaa ved sin Gudsforkyndelse gav mange af Grønlænderne lyst til at lade sig daabsundervise af missionærerne.

Han blev da ogsaa, da Bloch hjemrejste, en særdeles god medhjælper for dennes fætter, missionær Peder Egede, og ligeledes for dennes efterfølger, missionær Severin Thrane.

Da Thrane saa var død i maj 1757 ved Christianshaab og missionær Borch, som kom derop fra Sydbay, lod sig overtale til at virke som missionær i Diskobugten, tog han Wulff med sig fra Claushavn ned til Sydbay for at overdrage ham missionen der, til han selv aaret efter kom tilbage dertil.

Skønt Wulff samtidig fik ansættelse som assistent ved Sydbay, virkede han tillige som missionær, og da Borch kom tilbage dertil, blev han ved at være kateket og deltog da i den daglige katekumenundervisning. Og da Borch 1759 flyttede ned til den da anlagte »Loge Amertlok« i den holsteinsborgske bugt, overdrog han atter Wulff missionsarbejdet ved »Colonien Sydbay«. Og naar Wulff om sommeren var nede ved Amertlok som handelsassistent virkede han tillige som kateket hos Bloch.

Da missionær Glahn 1763 kom derop for at overtage missionariatet, holdt Wulff Gudstjeneste for Grønlænderne. 30. august gik han en tur med Glahn »op paa en behagelig Slette, som ligger under et meget høyt Fiæld« (ɔ: Præstefjældet), hvor de saa samlede krækkebær og blaabær; »Vi fornøyede vores Syn og vores Smag og takkede Gud.«

Wulff holdt ogsaa morgen- og aftenandagt med Grønlænderne, undtagen naar han som assistent var med Grønlænderne paa hvalfangst; dette var han ogsaa dygtig til, han harpunerede ofte selv hvaler.

Da han engang som assistent skulde foretage en rejse ned til kolonien Sukkertoppen, gik en dag »en forskrækkelig Søe imod dem«, og saa gik »en gammel Kierling, som var deres Lods, hen i Forstavnen, tyggede frisk Spæk«, og spyttede saa trannen deraf ud i søen, hvilket »formildede Bølgerne.« —

Da kolonien Sydbay 1764 flyttedes ned til Holsteinsborg, blev

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Wulff købmand der, men han vedblev dog tillige at virke som kateket, men aaret efter »blev Mr. *Wulf* naadigen dimitteret« derfra og afløst af den aaret før ankomne Vajsenhusdreng Michael Hvidsted, hvem han havde undervist i grønlandsk. I august samme aar fulgte Wulff med Glahn op til Jakobshavn efter opfordring af missionær Sverdrup for at forhandle om hjemsendelse af hans gamle kammerat, den sværmeriske kateket Jacob Poulsen Møller. —

I juni 1767 kom Niels Egede tilbage til Holsteinsborg og skulde afløse købmand Wulff. Denne gik da hjem med skibet 2. august, men via Egedesminde, hvortil missionær Glahn fulgte med. Og da Wulff hjemgik, købte Glahn nogle faar af ham, hvilke han havde faaet derop 1764. —

Efter hjemkomsten blev Wulff pakhusskriver ved den islandske, færøske og finmarske handel. 9. november 1769 blev han i Nicolai kirke viet til *Bodil Cathrine Jacobsen,* født 1746 (døbt 30. december) i Elmelunde paa Møen som datter af landmand Nicolay Jacobsen og hustru Anne Cathrine.

1777 fik han flg. brev fra sin tidligere købmand Jørgen Holm: »Hr. Pakhuusskriveren husker nok fra den Tiid vi vare Med-Betiente paa Colonien Sydbay samt paa Holsteinsborg 1757 til 1760 inclusive, havdes paa førstnævnte Sted næsten heele Sommeren godt Kabliaufiskerie og Helleflynderfiskerie, og at mand deraf havde sund og god Forfriskning og Reesten deels nedsaltet og deels forarbeidet til Rav og Rækling og hiemsendt«, samt at de fandt »god Bliant« og især »et stort Stykke reent Bierg-Salt.« —

I 1780-erne blev Wulff pakhusforvalter ved den kgl. grønlandske handel. Senere blev han grosserer og døde som saadan 10. juni 1809 i København. —

D. E. C. WULFF
Købmand.

David Emanuel Christian Wulff blev født 1728 i København som søn af fændrik Andreas Wulff og hustru Catharina Maria Krummenauen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Efter endt skolegang uddannedes han til sømand og var bl. a. »Matros i Kinafart«. Men da hans yngre broder Christian var sendt op til Grønland for at uddannes til kateket, fik han lyst til ogsaa at komme derop. Han fik da ansættelse hos »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« og udnævntes saa 1. marts 1752 til assistent ved kolonien Frederikshaab.

Allerede to aar efter hjemgik købmanden C. C. Dalager, og overdrog da kolonibestyrelsen til Wulff, som saa 26. april 1755 fik tilsendt en instruks som fastansat købmand.

Dette havde imidlertid til følge, at handelen til at begynde med gik noget tilbage, da han nemlig ikke var afholdt af befolkningen. Han forsøgte ganske vist nok at indynde sig hos dem, bl. a. paa flg. maade: Naar der om vinteren kom Grønlændere ude fra distriktet paa besøg ved kolonien, afholdtes der forskellige festligheder, trommesang og lignende, og bagefter spilledes der ude paa sletten fodbold, og hver af de vindende præmieredes da af købmanden med et stykke tobak. Men det lykkedes ham alligevel ikke at vinde befolkningen for sig, hvorfor især de fleste af de udøbte heller ikke afsatte alle deres produkter til handelen, men oplagrede endel deraf, som de solgte til de hollandske hvalfangere, naar disse om foraaret passerede distriktet.

Koloniens produktion aftog derfor noget i hans tid, uagtet han gjorde, hvad han kunde, for at faa den indhandlet. Saaledes tog han altid selv med paa handelstogtrejserne rundtom i distriktet og søgte at faa Grønlænderne til at sælge ham deres produkter. Paa en af disse rejser havde han en uhyggelig oplevelse, som velsagtens var en følge af, at han ikke var afholdt af befolkningen.

Ved bopladsen Tigssaluk var der mødt endel baade op sydfra; der var samlet over 40 mænd, som alle havde varer at sælge, spæk og hvalbarder samt ræve- og rensdyrskind, hvorfor Wulff straks lukkede sin »Handelskiste« op og gav sig til at tuskhandle med dem. Derefter bød beboerne alle de tilstedeværende kolonifolk et traktement bestaaende af tørfisk, sælkød og transyltede bær. Medens de saa sad og spiste, gik snakken livligt mellem Grønlænderne. Da sagde tømmermanden Ole Pedersen, som var den af kolonisterne, der bedst

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

forstod sproget, at der var blevet talt om, at de vilde slaa kolonifolkene ihjel om natten og dele deres varer imellem sig. Wulff gav da mandskabet ordre til at gaa ned i kolonifartøjerne og hente kaarder og bøsser og holde vagt om natten udenfor husene og »skyde Minutskud« udenfor vinduerne samt bringe ham hans pistol. Da de saa kom med den til ham, blev Grønlænderne, som sad og talte med ham om deres handel, forskrækkede og spurgte, hvad han skulde med den. Hertil svarede han først, at han ikke vidste, hvad de mente dermed, og da der idetsamme begyndte at lyde skud udenfor, bad de ham gaa ud og sige til folkene, at deres koner og børn var bange for denne støj, saa de skulde holde op dermed. Hertil svarede Wulff, at da han selv var bange for dem, turde han ikke gaa derud før om morgenen, da vilde han spørge dem, hvorfor de havde været saa gale, saa nu var det bedst, de gik tilkøjs. Det gjorde de saa, men husets beboere sov ikke, da de frygtede for, at folkene derude da skulde komme ind og skyde paa dem. Om morgenen spurgte Wulff da i befolkningens paahør sine folk, hvorfor de havde baaret sig saadan ad, hvorefter disse afslørede, hvad der under maaltidet var blevet sagt. Grønlænderne påstod da, at det kun var for spøg, de havde talt derom, men købmanden lod dog dem, der havde fremsat forslaget, prygle. Dette havde da til følge, at Grønlænderne ikke mere viste sig umedgørlige, men tværtimod skyndte sig at hjælpe kolonifolkene med at faa varer bragt ombord i fartøjerne, hvorefter disse da straks afrejste. —

Wulff var heller ikke afholdt af kolonimandskabet, som mente, at han baade gav dem for meget at bestille og var for streng imod dem. Han satte dem nemlig, naar de ikke var ude paa togterejser, altid til at hjælpe tømmermanden og bødkeren i deres arbejder, hente vand ind til kolonien langt borte fra ved en elv, hjælpe til med ølbrygning og om vinteren skovle sneen bort fra alle husene og desuden køre med slæde ud til Grønlænderne for at hente produkter eller skaffe madvarer, og engang ved juletid var de faret vild og havde lidt meget af frost, og assistenten var frosset ihjel. — Og Wulff havde engang sagt til mandskabet, at hvis de fik børn med hedenske Grønlænderinder, vilde det »koste dem Kongens Slaveri

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hele deres Leve-Tiid«, og hvis de fik børn med døbte Grønlænderinder, vilde de blive tvungne til at gifte sig med dem og maatte da tjene deroppe hele deres liv. Dette blev f. eks. tilfældet med bødkeren Kleist, som blev gift med Wulffs tjenestepige. Og da en islandsk koloniarbejder havde prøvet at ro i kajak og hans venstre arm da gik af led, forbød Wulff mandskabet at ro i kajak og erklærede, at de vilde faa bøder og straf, hvis de alligevel vovede det. —

1761 maatte købmand Wulff paa grund af svækket helbred hjemgaa med skipper Lars Pedersen, og 20. april 1763 blev han gift med dennes datter *Mette Marie Pedersen*. Saa var han en lang række aar pakhusskriver ved »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie«, og senere blev han brygger; han var ejer af »Bryggergaarden« i Kompagnistræde. 1795 blev han stadskæmner og fra 1792 til 1808 var han en af »Stadens 32 Mand«. Han døde 11. april 1808 i København. —

MAGNUS B. ZEEB

Assistent.

Magnus Bernhard Zeeb blev født 1766 (døbt 9. oktober) i Frederiksberg som søn af portner ved St. Petri plejehus Johan Jacob Zeeb og hustru Cathrina Elisabeth Budorffer.

Efter endt skolegang uddannedes han til sømand og blev da antaget som saadan i den kgl. grønlandske handels tjeneste.

Fra 14. maj 1785 tjente han da som hvalfangermatros paa det ved Godhavn stationerede skib »Taasinge Slott« og blev et par aar efter tillige »Haandskriver« hos Godhavns købmand. Her befandt han sig ikke altid vel, da han var uenig med sine kolonikammerater. 1787 blev f. eks. logens tømmermand Niels Petersen af inspektøren dømt til bøde og tamp for »uden skiellig Aarsag at have overfaldet Matros Bernhard Zeeb«; og to andre af mandskabet fik ogsaa bødestraf, fordi de havde tilskyndet tømmermanden til at tampe ham; den ene havde sagt: »Slaae kuns! det er kuns en Matros!«

Inspektør Wille foreslog da direktionen at ansætte Zeeb, som var »meget drivtig«, til underassistent ved kolonien Umanak, hvilket dog

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke opproberedes. Ikke destomindre ansatte inspektøren ham 22. juni 1788 som koloniasisstent ved Umanak, hvortil han ankom 1. juli med skibet »Fortuna« sammen med sin kone, Grønlænderinden *Rachel,* født 1768 i Godhavn, til hvem han var blevet viet 5. juni samme aar. Og aaret efter fik inspektøren da ogsaa fra direktionen besked om, at »Magnus Bernhard Zeebs Beskikkelse som Colonie-Assistent ved Omenak i den hiemgangne Lars Nielsens Sted, med sædvanlig Løn og Vilkaar, har Administrationen approberet.«

Zeeb blev da ogsaa meget dygtig som assistent. Han foretog handelstogtrejser med stort udbytte, da han var meget afholdt af befolkningen, og han var ogsaa meget energisk ved garnfangst af sæler. 1789 foreslog han oprettelse af et garnfangstanlæg paa øen Ikerasak inde i fjorden. Inspektøren gik da ogsaa ind derpaa, da der fangedes mange sæler der med isgarn. Saa indrettedes der et garnfangstanlæg ved Umánatsiaq paa Ikerasakøens vestside. —

Zeeb klagede 1792 over købmand Kragstedt, som generede hans kone, og som »falskeligen anklagede« ham for direktionen. Denne mente da, at Zeeb burde forflyttes andensteds hen, maaske til Egedesminde, dog ikke som købmand, thi »*Zeeb* kand vel som blot Assistent betragtet forsvare sin Post, har og, som vi anmærkede, især de sidste Aar udmærket sig ved Omenak ved Fliid med Garnfangsten; men om hand er skicket til at skaffe sig Agtelse af undergivne, som er saa vigtigt for en Bestyrer, og at hæve sig op over det Kammeratskab, som hands første Ansættelse i Landet har designeret ham til, derom er mand uvis; mand tvivler og om, at Inspecteuren vil for det første anbetroe ham noget Etablissement.«

Han blev dog ikke forflyttet, da han tiltrængtes ved Umanak. Her blev han saa 1792 leder af garnfangstanlægget ved Umánatsiaq. Og 1794 bestyrede han et nyanlagt hvalfangstanlæg ved Kakilíssat paa Svartenhukhalvøen.

Aaret før var Købmand Kragstedt hjemgaaet paa grund af svagelighed, og Zeeb havde da vikarieret som købmand ved kolonien, til eftermanden kom. Men direktionen mente dog alligevel, at »Omendskiøndt een af de Aarsager, som fordrede Assistent *Zeebs* Forflyttelse fra Omenak, nu ved Kiøbmand Kragstedts Hiemreise er hævet,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saa skulle vi dog, siden Inspecteuren selv har erklæret at være eenig med os i, at hand neppe bør have en Colonie til Bestyrelse, og altsaa mindst den vigtige Colonie Omenak, formeene, at hand altid er der paa sin urette Plads og hellere maae, naar et dueligt Subject haves at sætte i hands Sted, forflyttes til Egedesminde eller en anden Colonie, uagtet mand altid vil være forlegen med ham, saalænge hand ey kand bruges til det, hvorfor Assistenter holdes i Landet.« —

I oktober 1796 forflyttedes han da som assistent til Ritenbenk, hvor han da aaret efter blev leder af hvalfangstanlægget Igdlutsiaq. Her fangede han f. eks. i februar 1798 hele tre store hvaler.

Direktionen skrev imidlertid 1797 til inspektøren, at »Assistent *Zeeb,* som ved Forflyttelsen virkeligen har lidt Tab, sørger Inspecteuren nok for at kunne ved først givne Leylighed blive anbragt i saadan Plads, hvor De finder ham skicket.«

Det bestemtes da 1798, at Zeeb skulde være »Oberassistent« ved anlægget Nûgssuaq, hvortil Upernavik da skulde høre, men han opnaaede det ikke, da han nemlig døde »heel pludselig« 22. september. —

Hans enke blev 13. marts 1806 gift i Umanak med tømmermand *Niels Pedersen,* som 1784 var udkommet til Godhavn. Hun døde i Umanak 20. juli 1819, og manden døde sammesteds 27. marts 1822. —

Zeebs børn var følgende: *Johan Jacob Zeeb,* født 6. marts 1789; *Berendt Henrik Zeeb,* født 23. august 1793; *Magnus Mølmann Zebb,* født 18. januar 1796; og *Sophie Cornelia Zeeb,* født 14. februar 1791.

Den yngste af sønnerne døde 1845 som koloniarbejder ved Umanak; og datteren, som var gift med sælfanger Paulus Gujenak, døde ved Umanak 17. juni 1820.

Der er en stor efterslægt af Zeeb i Nordgrønland. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Andre danske.

Foruden foranstaaende har der ogsaa været adskillige andre danske tjenestemænd i Grønland i 18de aarhundrede, men hvis biografier det ikke er muligt at finde tilstrækkelige oplysninger til, bl. a. fordi de bevarede arkivalier er for mangelfulde dertil.

Her gives da kun en kort oversigt over dem.

I. Handelsbetjente.

Johan Henrik Christensen, assistent.

Der vides intet om, naar og hvor han blev født. Det sagdes om ham i inspektoratet, at han »skal være af god Familie«.

Han blev 1785 ansat som koloniarbejder ved Christianshaab, hvor han saa 1787 blev baadsmand og aaret efter tillige skriver hos købmanden. 1789 antog inspektøren ham saa til »Haandskriver«, og han blev samtidig baadsmand ved Godhavn. Men samme efteraar sendtes han til Upernavik som assistent og koloniskriver. 1790 forflyttedes han, da kolonien Upernavik blev nedlagt, til Egedesminde, hvor han i to aar som underassistent bestyrede »Anlægget Rifcol« (senere Agto). 1804 blev han hvalfangerassistent ved logen Kronprinsens Ejlnad, 1807 assistent ved Ritenbenk og 1813 ved Umanak. Her døde han 19. august 1816 af apoplexi. — 1790 havde han ansøgt om tilladelse til ægteskab med en Grønlænderinde, men direktionen forbød det. — Der meldte sig ingen arvinger til skiftet efter ham; boets kapital var dog 1157 rd. 62½ sk. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Andreas Mathiasen Fersleff, assistent.

Han var født 1728 (døbt 23. november) i Bergen som søn af daværende Grønlandskøbmand, senere borgmester i Helsingør Mathias Andersen Fersleff (1697-1763) og 1. hustru Anna Larsdatter Hiller (død 1740).

Ved sin forbindelse med »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« fik borgmester Fersleff sin søn Andreas ansat som assistent ved Christianshaab, hvortil han rejste op i foraaret 1750 med skibet »Jubelfæsten«, ført af skipper Ole Kraft.

Hans ophold i Grønland blev dog ikke af lang varighed, idet han allerede 1752 hjemgik efter ansøgning »formedelst hands Legems Svagheds Constitution«. Han døde ogsaa før faderen. —

Conrad Hachild, købmand.

Han var født i Vendsyssel ca. 1715 som søn af skovrider under Dronninglund Christen Pedersen Hachild.

Da Grønlandsmonopolets indehaver Jacob Sewerin købte godset Dronninglund, blev Conrad Hachild i hans tjeneste. Da saa Christianshaabs købmand Mathias Andersen Fersleff skulde hjemrejse 1739, sendtes Hachild derop for midlertidig at fungere der som købmand. Han hjemrejste aaret efter og var da i en aarrække Sewerins forvalter eller regnskabsfører »paa Dronninglund og Hals Skibs Havn«. — 23. april 1755 købte han saa Vestergaard med mølle og gods i Saltum i Vendsyssel for 4200 rd. 1766 afhændede han atter gaarden og døde 1781. Han var gift med *Sophie Hedevig Ryberg.* —

Johan Ludvig Hilcker, købmand.

Han var født ca. 1758 i København og blev efter endt skolegang sat i handelslære. Saa var han handelsmand i København, til han 1794 fik ansættelse hos den kgl. grøndanlske handel som købmand ved Godthaab, og aaret efter ved Sukkertoppen. Herfra entledigedes

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han 1799 og blev da senere pakhusforvalter ved den grønlandske handel i København. Her døde han 6. april 1824. —

Terkel Jensen, assistent.

Som ung var han oplært til »Blokkedreier«, men 1739 udsendtes han til kolonien Christianshaab; han kaldtes da »Seminarist« og gjorde da »i mange Aar« tjeneste i Grønland, først tre aar som kateket og »siden som Assistentz«, sandsynligvis nogle steder i Sydgrønland; 1748 var han ved Frederikshaab, og hans kone hjemme i Danmark fik da udbetalt 20 rd. kvartaarlig. —

Han døde ca. 1764 i København, og hans enke *Kirsten* levede endnu 1773 og fik da en lille pension af missionskollegiet, fordi hendes mand jo i sin tid havde været kollegiets underordnede. —

Ole Krabbe, købmand.

Der vides intet om hans fødselstid, fødested og forældre. — Han var vistnok ansat ved den islandske handel, da han i 1770-aarene kom i den kgl. grønlandske handels tjeneste. — 1779 var han assistent ved kolonien Christianshaab, og 14. maj 1782 udnævntes han til købmand ved kolonien Upernavik, som han da rejste op til og overtog 4. september.

Det blev ham imidlertid skæbnesvangert. Om vinteren kom han til at lide forfærdeligt af skørbug, og 5. april 1783 afgik han ved døden. —

Peter Kruuse, assistent.

Der vides intet om, naar og hvor han var født eller hvem hans forældre var.

Han maa have været handelsuddannet, thi han kom i »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie«'s tjeneste. I begyndelsen af 1770-aarene var han assistent ved kolonien Egedesminde, og 1773 forflyttedes han til kolonien Sukkertoppen, hvor han virkede som assistent i fem aar, hvorefter han hjemsendtes paa grund af sinds-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

forvirring. Den berygtede inspektør Bendt Olrik skrev om ham til direktionen 1785, skønt han jo selv ikke havde set ham deroppe: »Var en Tosse, da han blev udsendt af forrige Handels-Compagnie, skal være bleven her i Landet ilde medhandlet, indespærret; endelig hiemsendt som gal og kom /: efter Sigende :/ i Pesthuset.« — Her skal han være død som sindssyg. —

Lars Lynge, bødker og underassistent.

Han var født ca. 1725; hvor vides ikke. Efter endt skolegang blev han sat i bødkerlære, og da »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« 1750 overtog Grønlandsmonopolet, engageredes han til bødker ved kolonien Christianshaab, hvor han ogsaa undertiden fungerede som underassistent. Han var efter inspektør Schwabes sigende »Anseet, dygtig og ædruelig«. 1754 var han blevet gift med en Grønlænderinde ved navn *Maren,* født 1737 i Christianshaab. 1785 herskede der en farlig epidemi, og hun døde da i november.

Lynge blev pensionist fra 1. juli 1794 og døde ved Christianshaab 5. april 1803. Han er stamfader til den store sydgrønlandske Lyngeslægt. —

Johan Frederik Martini, assistent.

Han har udentvivl været slægtning af den kgl. grønlandske handels direktør Friedrich Martini (1739-1821), og 12. juni 1789 blev han »Haandskriver« i Godhavn hos inspektør Wille. Dennes efterfølger Schultz ansatte ham da 17. september 1790 tillige som assistent ved logen Godhavn; men det viste sig da, at han var »uskikket til Tienesten«.

Inspektøren erklærede om ham, at han var blevet ansat i Grønland, »fordi man paa den Tiid ingen dueligere Subjecter kunde erholde«, og at han ved sin ansættelse var »sadt i en Vey efter at have prøvet Verden«. Men da han havde »deels en svag Helbred, og deels har været før hans Ankomst hertil Landet saa aldeeles uvandt til de Slags Forretninger« blev han hjemsendt 19. august 1791, og hans senere skæbne er ukendt. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Peder Møller, assistent.

Han har muligvis været Vendelbo, thi engang i 1740-aarene antog Jacob Sewerin ham i Grønlandstjenesten, og han blev da »Volonteur« ved kolonien Godthaab. Og da »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« 1750 overtog monopolet, forfremmedes han til assistent sammesters. Men paa grund af svagelighed hjemgik han saa to aar efter.

Hans senere skæbne er ukendt. —

Nicolai Rodschier, assistent.

Der vides intet om, naar og hvor han var født og hvem hans forældre var.

Efter endt skolegang blev han handelsuddannet og kom 1778 i den kgl. grønlandske handels tjeneste og udsendtes samme aar som assistent til Egedesminde. Da han ikke befandt sig saa godt deroppe, hjemgik han efter tre aars forløb og fik da ansættelse som »Besigtelsesmand« ved den islandske handel. 1783 blev han gift med en ung pige ved navn *Johanne.*

Han fik da ansættelse paa Island, men da han heller ikke der befandt sig vel, tog han 1. april 1790 afsked og fik 75 rd. i aarlig pension. De kom da til at bo i Lille Kongensgade i København, og her døde han 15. maj 1794. Hans kone overlevede ham. De havde en datter *Johanne Marie,* født 1784. —

Johan Erich Sommer, assistent.

Han var født 1751 i Bodilsker paa Bornholm som søn af degn Magnus Sommer og hustru Anna Sophie Saabye.

Efter endt skolegang blev han sat i handelslære og fik 10. april 1775 ansættelse i den kgl. grønlandske handels tjeneste. Samme aar blev han saa koloniassistent ved Upernavik. Ifl. skrivelse fra direktionen af 13. maj 1777 skulde han forflyttes ned til Umanak, men da skibet, han skulde rejse derned med, først gik til Umanak og kom

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der saa sent paa aaret, at det maatte overvintre der, og der det følgende foraar, da skibet kom op til Upernavik, ikke var mulighed for at komme ned til Umanak, hjemgik han med skibet og har maaske ment, han da kunde komme derop med et senere afgaaende Umanakskib. Dette var dog ikke tilfældet, og han blev da assistent ved den kgl. grønlandske handel i København. Her døde han i december 1786 paa Frederiks Hospital. Han havde været gift, men var da separeret. —

Ole Søndergaard, assistent.

Der vides intetsomhelst andet om ham, end at han kom i den kgl. grønlandske handels tjeneste og 1778 blev assistent ved kolonien Umanak, hvorfra han entledigedes ved skrivelse af 17. april 1781 og hjemgik samme sommer. — Købmand Arnkiel skrev da 25. juli til direktionen, at »Nu med Skibet hiemgaar Assistent O. Syndergaard.« Men kolonifolkene har øjensynlig været kede af at skulle af med ham, idet en af dem, kulgraver Jeppe Nielsen Warming, samme dag skrev til direktionen: »Hermed kand Jeg indberette de Høye Herrer, at bemelte Assistent haver opført sig, saavidt mig er bekiendt, Hurtig og Flittig i Handelens Forretninger ved Colonien, saa at ingen kand med Billighed klage paa ham.« — Hans senere skæbne er dog ukendt.

Thomsen, assistent.

Om ham vides der heller ikke noget som helst andet, end at han kom i den kgl. grønlandske handels tjeneste og 1778 blev den ovennævnte Johan Erich Sommers afløser som assistent ved kolonien Upernavik. I denne stilling kom han ikke til at virke ret længe, da han nemlig maatte »som en Krøbling og af Skiørbug« hjemgaa 1780 og da blev entlediget. —

Thøger Toftegaard, assistent.

Om ham vides der heller ikke andet, end at han, da »Det almindelige octryoerede Handels-Compagnie« 1750 overtog Grønlandsmonopolet, fik ansættelse som assistent ved kolonien Frederikshaab. Han

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

har da øjensynlig ikke kunnet taale vinterklimaet, thi han døde der allerede 12. februar 1751. —

Rudolph Wassard, assistent.

Han var sandsynligvis født i København og er da efter endt skolegang blevet handelsuddannet, thi 1754 kom han i grønlandsk handels tjeneste og fik ansættelse som assistent ved logen Jakobshavn. Her stod han i meget slet forhold til sin købmand Jørgen Holm, som ogsaa var berygtet. Ifl. missionær Thranes sigende 1756 lod det til, at der vilde »blive virkelig *Process* imellem Msr. *Wassard* & *Holm,* hvilke denne Vinter igien have været u-eenige og trækket Hinanden langs Haaret paa *Christianshaab.* — — Msr. *Wassard* & *Holm* hafde en Tid henkastet Tærninger om Brændevin &c: og skiældet Hinanden ud &c:« Han havde ogsaa givet missionær Thrane »stærke Prøver paa Grovhed« efter hans ankomst til Jakobshavn, men »siden den Tid« havde han »bedet 1000 Gange om *Excuse,* og at alting maatte være glemt«, hvilket Thrane da ogsaa »giorde med Glæde: Den gode Gud allene omvende Hans dyrekiøbte Siel!«

Men, som Thrane siger: »Her fortælles, at Han har faaet Ordre til Hiemreyse, hvilket og er tienligst.« Han fik nemlig 1756 ordre til hjemgang paa grund af drukkenskab og raat skænderi.

Hans senere skæbne er ukendt. —

Johannes Andreas Willumsen, købmand.

Om ham vides der intet andet, end at han af »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« blev ansat som underbetjent ved Godthaab 1760«, og som assistent ved Jakobshavn 1766. Her virkede han da i seks aar og forflyttedes saa op til Upernavik, hvor han da udnævntes til købmand 1775. Men saa blev han angrebet af skørbug og døde i december samme aar. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hans Wilsbech, assistent.

Han var søn af den kgl. grønlandske handels pakhuskarl Anders Wilsbech og kom efter endt skolegang i handelslære, hvorefter han fik ansættelse i handelens tjeneste og 1773 blev assistent ved kolonien Umanak. 15. april 1775 beordredes han op til Upernavik, hvorfra han saa 1777 flyttedes ned til Godhavn, hvorfra han entledigedes aaret efter.

Hans senere skæbne er ukendt. —

Rudolph Winther, assistent.

Han var født i Aalborg ca. 1730 som søn af bedemand Chr. Winther og hustru Elisabeth Jensdatter.

Efter endt skolegang blev han handelsuddannet og kom 1753 i »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie«'s tjeneste og fik samme aar ansættelse som assistent ved kolonien Godthaab. Men han blev allerede aaret efter hjemsendt af købmanden paa grund af »forargelig Opførsel«.

Hans senere skæbne er ukendt. —

II. Kirurger.

Disse var ikke alle danskfødte; flere af dem var tyskfødte, men fik ansættelse i Danmark og Grønland.

Christoph Brasen, kirurg.

Det vides ikke, hvor han var født. Men han har rimeligvis været læge i Danmark, thi den herrnhutiske historiker David Cranz (1723-77) har meddelt, at kirurg Brasen i aaret 1767 for sit helbreds skyld kom fra København paa besøg til Ny Herrnhut ved Godthaab. Her opholdt han sig et aar og praktiserede som læge.

1771 blev han leder af den herrnhutiske missionsstation Nain i Labrador; her omkom han ved et forlis 15. september 1774. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Theodor Christian Eulner, kirurg.

Han var født 31. juli 1765 i Trendelburg i Hessen som søn af fyrstelig landevejskommissær og broingeniør Carl August Eulner og hustru Maria Caroline Stahl.

Efter at være uddannet til kirurg i Hamburg blev han 1788 kompagnikirurg i Norge, hvor han deltog i felttoget til Sverige. 1791 kom han da paa kirurgisk akademi i København og blev dimitteret derfra 1793. Samme aar blev han saa læge i Nordgrønland, med bolig i Jakobshavn det første aar og derefter ved Godhavn. Her begik han selvmord 8. marts 1801 efter længe at have lidt af en slem sygdom. Han var ugift, og der gaar rygte deroppe om, at det var en ulykkelig kærlighed til en Grønlænderinde, som fik ham til at dræbe sig selv. —

Christopher Laugesen, barber og kirurg.

Der vides intet andet om ham, end at han 8. juni 1730 blev barber og kirurg i Grønland. Han døde 1. februar 1731 i Godthaab. —

Carl Frederik von Linden, kirurg.

Han var født i Altona. Efter sin kirurgiske uddannelse tjente han i flaaden som »Overmester«. 1776 kom han i den kgl. grønlandske handels tjeneste. Aaret efter foretog han en rejse med et af handelens skibe, først til Spitsbergen og derefter til Holsteinsborg, hvor han da 20. juli blev kirurg ved hvalfangstanlægget. Herfra entledigedes han 17. juli 1780 og fik efter hjemkomsten 5. september ansættelse som kirurg i Guinea. Her døde han 7. september 1781. —

Niels Poulsen, kirurg og assistent.

Der vides intet om, naar og hvor han var født eller hvem hans forældre var.

Efter at være uddannet til kirurg fik han ansættelse hos den kgl. grønlandske handel 31. marts 1787. Han sendtes da op til Godhavn,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvor han ankom 8. juli. Han blev saa kirurg og tillige hvalfangerassistent ved »Godhavns Anlæg«. 18. maj 1789 blev han »designeret til assistent ved Ritenbenk, men 20. maj aaret efter blev han afskediget paa grund af »et uartigt og utilbørligt affattet Brev« til direktionen. —

1798 var han underkirurg paa St. Hans hospital i København, men andet vides der ikke om ham. —

Johan Georg Scheefuss, kirurg.

Der vides intet andet om ham, end at han 1777 fik ansættelse som kirurg i den kgl. grønlandske handels tjeneste. Paa rejsen op til Grønland udstedte han en journal over sygdomstilfælde ombord fra 18. april til 5. august, da han ankom til Egedesminde. Her blev han saa 2. september kirurg ved hvalfangstanlægget paa »Buncheøerne«, ɔ: øen Manîtsoq lige nord for kolonien. Aaret efter hjemgik han 4. august.

Hans senere skæbne er ukendt. —

Andreas Streitmann, kirurg.

Om ham vides der heller ikke andet, end at han 1777 fik ansættelse som kirurg hos den kgl. grønlandske handel og sendt op til Godhavn, hvor han da blev kirurg ved hvalfangstanlægget Fortunebay og senere tillige ved hvalfangstanlægget »Kronprindsens Eyland«. Herfra hjemgik han 14. juli 1780.

Hans senere skæbne er ukendt. —

Nicolai Frederik Swindt, kirurg.

Om ham vides der heller ikke andet, end at han efter sin kirurgiske uddannelse blev skibskirurg, bl. a. paa den kgl. grønlandske handels hvalfangerskibe.

14. august 1778 blev han gift i København med jomfru *Marie Cathrine Due*; og 4. september samme aar blev han ansat som kirurg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ved Godhavn. Herfra hjemrejste han da 19. juli 1781 og udrejste straks efter hjemkomsten til Guinea, hvor han blev fæstningskirurg paa fortet Princen Steen. Her døde han 13. februar 1783. —

Godtfred Adolph Wichmann, kirurg.

Om ham vides der heller ikke andet, end at han fik ansættelse som kirurg hos den kgl. grønlandske handel og da blev skibskirurg paa dens hvalfangerskibe. 4. september 1778 blev han da ansat som kirurg ved kolonien Jakobshavn, hvor der hvert aar overvintrede flere hvalfangerskibe og hvor der ogsaa var oprettet et hvalfangstanlæg. Her blev han syg i vinteren 1780 og afgik ved døden 20. april. —

Philip Wilhelmi, kirurg.

Om ham vides der heller ikke andet, end at han som kirurg fik ansættelse hos den kgl. grønlandske handel og rejste med dens hvalfangerskibe op til Grønland, indtil han 30. september 1777 blev fastansat kirurg ved Egedesminde og dennes hvalfangststeder. Han døde ved Egedesminde 16. oktober 1779. —

III. Kateketer.

Foruden de biograferede danske kateketer var der endnu følgende to.

Jonas Andersen, kateket.

Han, som var »en Waysendreng«, opsendtes 1739 til Christianshaab sammen med ovennævnte Terkel Jensen. Denne blev jo saa senere handelsbetjent. Ifølge missionskollegiets meddelelse til Jacob Sewerin skulde de ganske vist »blive hos Missionair *Paul Egede* og profitere af Hans Kundskab i Sproget«, men de skulde »ey alleene øve sig flittig i Sproget, men end og Assistere *Sgr Sewerins* Folk i alle dem muelige Forretninger med Handelen, paa det de baade til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Catecheter og Handlingens Betiening deri Landet med Tiden kunde blive brugelige, som saadanne Forretninger, der formodentlig nu allerede kand, og i Fremtiden endnu meere maae række hinanden Haanden, allerhelst naar der bruges ved Handelen skickelige og Christelig sindede Personer, som disse forhaabentlig skal befindes at være, der kand lokke de arme Grønlændere, med det Slags Tillid, at søge baade Eders Handel og Vores Undervisning.« Derfor var det ogsaa kongens vilje, at betjentene i Grønland »ey anderleedes skal nyde de dem Allernaadigst bevilgede Privilegier godt ad, end for saa vidt de fremviiste baade Sgr Sewerins Attest om deres Fliid, Reedelighed og lang Tieneste, og *Missionariorum* Skudsmaal om deres u-paaklagelige og u-forargelige Forhold, imedens de ere i Grønland.«

Jonas Andersen var kun faa aar kateket deroppe, og hans senere skæbne er ukendt. —

Andreas Lorentzen, kateket.

Han blev 1739 opsendt til Godthaab sammen med Berthel Laersen (se denne) og missionær Drachardt. Da kaldtes han i missionskollegiets meddelelse til Jacob Sewerin »Seminarist, en Skomager af Profession«, og skulde uddannes til at gøre tjeneste ved missionen som kateket. Dette blev han imidlertid ikke ret længe ved at være, thi ved missionskollegiets møde 19. december 1740 fremlagdes andragende fra ham om enten at hiælpes til at blive »Skoleholder« eller »at nyde Friehed til at nære sig af sin Profession.« Det sidste anbefaledes, og kollegiet erklærede, at de 35 rd., han ved sin oprejse havde faaet af missionskassen, da skulde betragtes »som en Gave«. I Sewerins »Alfabetisk Register« over de i hans monopoltid i Grønland ansatte personer benævnes Andreas Lorentzen da ogsaa som »Skoemager i Gothaab«. —

Efter sin hjemkomst var han skomager ved Vajsenhuset i tolv aar. Efter hans død overlevede hans kone *Birthe Marie Jensdatter,* med hvem han var blevet gift 1. oktober 1743, ham i mange aar, og 1773 fik hun saa bevilget en lille pension af missionskollegiet, da hendes mand jo havde været dettes underordnede en tid. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

IV. Underbetjente.

Af disse skal her nævnes dem, om hvem det vides, at de har efterslægt i Grønland.

Michel Adamsen, arbejdsmand.

Han fik i 1740-erne ansættelse hos monopolindehaver Sewerin og blev koloniarbejder ved »Logen Jakobshavn«. Ved Sewerins opgivelse af monopolet havde han 60 rd. og 64 sk. tilgode, og disse fik da handelskompagniets »Oberkiøbmand« Geelmuyden 1750 med op til ham.

Han blev gift med en Grønlænderinde ved navn *Sophie.* Hans søn *Jens Michelsen* blev i 1760-aarene oplært af missionær Sverdrup til kateket og virkede længe som saadan, og gennem ham fik Adamsen efterslægt i Diskobugt. —

Rasmus Andersen, baadsmand.

Han var født 1749 og blev ca. 1780 hvalfangermatros ved logen Kronprinsens Ejland. Her blev han 1. december 1788 gift med *Maren Jacobsdatter,* født 11. februar 1758 i Jakobshavn som datter af kateket Jacob Poulsen Møller og hustru, Grønlænderinde Rebecca, og enke efter assistent Jacob Dorf (1755-79).

Senere forflyttedes han til Egedesminde som baadsmand og var en overgang tillige handelsleder ved en boplads. Hustruen døde 29. maj 1797, og han døde 1810 ved Egedesminde. De har efterslægt deroppe. —

Søren Christensen Brønlund, tømmermand.

Han var til at begynde med »Arbeydskarl« ved Christianshaab i 1780-erne og blev senere tømmermand, først ved Christianshaab og senere ved Claushavn, hvor han døde som pensionist 11. maj 1827. Hån var gift med bødker Lynges datter *Birthe Larsdatter* (død 21. december 1836) og blev stamfader til en kendt blandingsslægt; bl. a. var han oldefader til den berømte *Jørgen Brønlund.* —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Christen Hansen, bødker.

Han fik i 1770-erne ansættelse som bødker ved Christianshaab, og her blev han gift med arbejdskarl Willadsens datter *Maren Olesdatter.* Senere blev han bødker ved Claushavn og er stamfader til slægten Christensen. —

Christen Larsen Kleist, bødker.

Han havde allerede i 1750-aarene ansættelse ved kolonien Frederikshaab, hvor han 1. februar 1757 blev gift med »Kiøbmandens Pige«, den som halvvoksen døbte Grønlænderinde *Else Simonsdatter.* Senere blev han mandskabskok ved kolonien og døde som saadan pludselig 1787; konen døde 1791. — Han er stamfader til den bekendte Kleist-slægt i Sydgrønland. —

Erich Lundblad, formand.

Han var født 1769 og blev ca. 1792 hvalfangermatros ved logen Kronprinsens Ejland, hvorfra han ca. 1800 flyttedes til Hunde Ejland som formand for hvalfangerne der. Senere kom han til Egedesminde i samme stilling og blev endelig 1818 missionskok. Her døde han som pensionist 23. februar 1844.

Han var først gift med en blanding ved navn *Helene,* som døde ca. 1798. Han blev da 5. februar 1800 gift med Grønlænderinde *Caroline,* født 1781 i Claushavn som datter af sælfanger Poul og hustru Sophie. Hun døde kort efter manden. Han har en stor efterslægt, navnlig i Egedesmindes distrikt. —

Jørgen Reimer, tømmermand.

Han fik ca. 1755 ansættelse hos »Det almindelige octroyerede Handels-Compagnie« og sendtes da op til Grønland hvor han blev tømmermand ved logen Jakobshavn. Her blev han pensionist ca. 1780 og blev boende der til sin død i slutningen af aarhundredet. Han var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tre gange gift med Grønlænderinder; den første hustru døde 1766; den anden 1785; den tredie overlevede ham. Han fik mange børn og blev stamfader til den kendte nordgrønlandske Reimer-slægt. —

Hans Davidsen Storch, baadsmand.

Han var født 1748 i Randers som søn af »Borger« Johan Carl Storch og hustru Mette Nielsdatter, og 1786 blev han ansat ved Egedesminde som kolonist og senere som baadsmand. Han var gift med en Grønlænderinde ved navn *Margrethe Eliasdatter* og blev stamfader til den kendte Storch-slægt, bl. a. til Nordgrønlands viceprovst Mathias Storch. —

Peder Pedersen Tambour, tømmermand.

Han var rimeligvis født paa Amager, da han sædvanligvisc kaldtes »Peder Amager«. I 1770-erne var han tømmermand ved logen Ritenbenk, og da han var dygtig i sproget, blev han tillige ansat som skoleholder og underviste ogsaa flere voksne, som saa blev døbt, naar provst Sverdrup kom derop. Han var gift med en Grønlænderinde med navn *Antonette.* Deres ene søn blev uddannet til kateket og var dygtig som saadan. Og deres datter *Sara* (1781-1857) blev gift med kirurg *Johan Frederik Lerch* (1780-1855), som har stor efterslægt i Diskobugt. —

Jens Tellesen, hvalfanger.

Han var matros ved hvalfangstanlægget Kronprinsens Ejland og blev tidlig »Spækskiærer«. 30. oktober 1783 blev han gift med bødker Lynges datter *Regina Larsdatter.* De har efterslægt i Diskobugt. —

Ole Willadsen (Sandgreen), arbejdsmand.

Han blev 1760 ansat ved Christianshaab som »Arbeydskarl« og blev der gift med en Grønlænderinde ved navn *Karen.* De døde begge 1786 af en epidemisk sygdom.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han benævnedes undertiden »*Sandgreen*« og har da maaske været i slægt med Godhavns grundlægger Svend Sandgreen. Men efterslægten bærer navnet *Willadsen*. —

Hans Christensen Wæver, arbejdsmand.

Han var en af Sewerins »jydske Bønderkarle, som i Aar (ɔ: i 1740-erne) gick til Grønland«, og han blev da »Arbeydskarl« ved kolonien Christianshaab. I maj 1775 druknede han paa en rejse til Egedesminde og kaldtes da af missionær Saabye »en gammel Mand af Matroserne«.

Han var gift med en Grønlænderinde og er stamfader til en udbredt slægt i Nordgrønland. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kildeskrifter og Litteraturhenvisninger.

INDLEDNINGEN

L. Bobé: Diplomatarium groenlandicum 1492-1814. Meddelelser om Grønland, bd. 55 nr. 3; Kbh. 1936. —

L. Bobé: Den grønlandske Handels og Kolonisations Historie indtil 1870. Meddel. om Grønland, bd. 55 nr. 2; Kbh. 1936. —

H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie; Kbh. 1921. —

Grønlandshandelens arkivsager; Rigsarkivet, Kbh. —

Missionskollegiets arkiv; Rigsarkivet. — Aktstykker, protokoller, skrifter etc. i Nordgrønlands landsarkiv, Godhavn; og i Sydgrønlands landsarkiv, Godthaab. — Grønland i Tohundredaaret for Hans Egedes Landing, I-II, Kbh. 1921. —

L. Bobé: Godthaab 1728-1928; og H. Ostermann: Kirkeligt Liv i Godthaab gennem 200 Aar; Det grønlandske Selskabs Aarsskrift 1928, sd. 5-54. —

H. Ostermann: Colonien Christianshaab 1734-1934, billeder af livet i Nordgrønlands ældste koloni i fortiden; Det grønlandske Selskabs Aarsskrift 1933-34, sd. 90-111. —

H. Ostermann: Træk af Kolonien Jakobshavns Historie gennem 200 Aar 1741-1941; Kbh. 1942.

H. Ostermann: Frederikshaabs Historie 1742-1942; Kbh. 1943. —

BIOGRAFIERNE

L. Aars. Lassens Stamtavler I; Christiania 1868, sd. 27-38. — Handelskompagniets kopibog; indkomne skrivelser til kompagniet; Rigsarkivet. —

C. E. T. Alsbach. H. Ostermann: Egede-Slægten paa Grønland; Norsk Slektshistorisk Tidsskrift IV, sd. 8. — Missionær Thorhallesens skrivelser til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Handelsdirektionens skrivelser til kolonierne Frederikshaab og Julianehaab og til inspektøren; Landsarkivet, Godthaab. — Inspektør Lunds skrivelser til handelsdirektionen; Rigsarkivet. — Missionskollegiets arkiv; Rigsarkivet. —

H. E. Alsbach. H. Ostermann: Egede-Slægten paa Grønland, sd. 8. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Handelsdirektionens arkivalier; Rigsarkivet. — Skiftesagerne; Sjællands provinsarkiv. —

J. R. Andersen. Chr. Ottesen: Det kgl. Vaisenhus gennem To Hundrede Aar, Kbh. 1927, sd. 289. — Egil Thorhallesen: Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt, udg. v. L. Bobé, Kbh. 1914, sd. 8-9, 12, 16, 23-24, 26-27. — H. Ostermann: Frederikshaabs Historie, sd. 64-67, 71. — Missionær Transes skrivelser til missionskollegiet; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Den grl. Missions og Kirkes Historie, sd. 119-20, 122, 125, 140. —

R. P. Arendrup. Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter II, sd. 3-20. — Missionær Borchs indberetning til missionskollegiet; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Fra Arkivernes Gemmer, Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1938, sd. 158. —

I. M. Arnkiel. H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, provst Jørgen Sverdrup, Kristiania 1922; sd. 110-11, 146-48, 166-68. — Claushavns kirkebog; inspektoratets kopibog; indkomne breve fra betjentene; landsarkivet, Godhavn. —

M. P. Balwig. H. Ostermann: Missionærer og Præster i Diskobugten 1734-1910, Kirkehistoriske Samlinger 5' række, bd. 6, sd. 13-14, 89-91. — Missionær Saabyes indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Hans Egede Saabye: Brudstykker af en Dagbog, holden i Grønland 1770-78; udg. af H. Ostermann i Meddel. om Grønland, bd. 129, Kbh. 1942; sd. 118-20. — Wibergs Præstehistorie, II, sd. 377-78. —

I. N. Bidstrup. Godthaabs ældste kirkebog; landsarkivet, Godthaab. — M. N. Myhlenphorts »Journal« 1786; landsarkivet, Godthaab. — Provst Sverdrups skrivelser til inspektøren; landsarkivet, Godhavn. — H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, provst Jørgen Sverdrup, sd. 192-93. — Generaltoldkammerets arkivalier; Riksarkivet, Oslo. — Skiftesagerne, Sjællands provinsarkiv. —

C. F. S. Bjørn. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — H. Ostermann: Den grl. Missions og Kirkes Historie, sd. 110-14. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — »Købmand og Missionær«, ved H. Ostermann; Kirkehistoriske Samlinger, 5. række, bd. 6, sd. 312-19. — Wibergs Præstehistorie II, sd. 25. —

I. R. Borch. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — H. Ostermann: Den grl. Missions og Kirkes Historie, sd. 108-9, 173, 191-93. — Indberetning til missionskollegiet 1756 og 1757; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Fra Arkivernes Gemmer, 1938, sd. 144-51. — Imm. Barfod: Den falsterske Gejstligheds Personalhistorie, I, sd. 181-82. —

R. J. Brandt. Enkekassens papirer; Rigsarkivet. — Inspektørens indberetning til direktionen; Rigsarkivet. — Inspektoratets arkivalier, landsarkivet, Godhavn. — Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1939, sd. 73-93. —

C. Bruun. Missionær Myhlenphorts indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Provst Thorhallesens »Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt«; sd. 8. — H. Ostermann: Frederikshaabs Historie, sd. 51. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

R. B. Bruun. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Missionskollegiets forhandlingsprotokol; Rigsarkivet. — Provst Thorhallesens »Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt«, sd. 22, 59. — H. Ostermann: Den grl. Missions og Kirkes Historie, sd. 93-95, 104-6, 179, 180, 184. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 126. —

H. Buch. G. L. Wad: Meddelelser om Rektorerne paa Herlufsholm, Næstved 1878, sd. 208-10. — H. Ostermann: Den grl. Missions og Kirkes Historie, sd. 140-41, 153, 200. — Indberetninger til misssionskollegiet; Rigsarkivet. — Holsteinsborgs ældste kirkebog; landsarkivet, Godthaab. — Missionskollegiets forhandlingsprotokol; Rigsarkivet. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 294. —

C. C. Dalager. Inspektoratsarkivet, Godhavn. — H. Ostermann: Slægten Dalager, Personalhistorisk Tidsskrift, 6. række, bd. 6, sd. 4-21. — H. Ostermann: Den norske Grønlandspræst, provst Jørgen Sverdrup, passim. — H. Ostermann: En grønlandsk kunstner i Trondhjem, Det grønlandske Selskabs Aarsskrift 1937, sd. 84-94. — Dansk biografisk Leksikon, bd. V, sd. 531-32. —

L. Dalager. H. Ostermann: Slægten Dalager, Personalhistorisk Tidsskr., 6. række, bd. 6; sd. 5-6. — Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. 6, sd. 313-19. — Journal juni 1752; Rigsarkivet. — L. Bobé: indledningen til Dalagers »Grønlandske Relationer«, Det grønlandske Selskabs Skrifter II, Kbh. 1915, sd. I-XIV. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 336. — Indkomne breve til handelsdirektionen; og den finmarkske handels kopibog; Rigsarkivet. — Jac. Sewerins skifte; landsarkivet, Viborg. — Dansk biografisk Leksikon, bd. V, sd. 532-33. —

J. P. Dorf. Dronninglunds kirkebog; landsarkivet, Viborg. — H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, sd. 137-38. — H. Ostermann: Træk af Kolonien Jakobshavns Historie gennem 200 Aar, sd. 48, 64. — Henric Christopher Glahns Dagbøger, udg. af H. Ostermann, Det grønl. Selskabs Skrifter IV; sd. 44, 151. — M. N. Myhlenphorts »Journal« 1786; landsarkivet, Godthaab. — Indberetninger til handelsdirektionerne; Rigsarkivet. — Skrivelser til inspektoratet, samt skifteprotokollen; landsarkivet, Godhavn. —

C. L. Drachardt. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Provst Thorhallesens »Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt«, sd. 21-22, 28-29, 58-59. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 72-73, 89-93. — H. M. Fenger: Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721-1760, Kbh. 1879; sd. 171, 225-47. — Godthaabs Journal 1740-41; Jac. Sewerins skiftesager; landsarkivet, Viborg. —

J. F. Egede. Kbhns. universitets matrikel. — Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg; Aalborg 1879-80; sd. 255. — H. Ostermann: Egede-Slægten paa Grønland; Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, bd. IV, sd. 6. — Inspektør Olriks skrivelser; landsarkivet, Godthaab. — Indberetninger til handelsdirektionen; Rigsarkivet. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

S. Egtved. Enkekassen; Rigsarkivet. — Holsteinsborgs kirkebog; landsarkivet, Godthaab. — Breve til sønnen; skiftepakkerne, landsarkivet, Godhavn. —

C. A. Enghel. Skrivelser til inspektøren; dennes skrivelser til betientene samt til direktoratet; landsarkivet; Godhavn, samt Rigsarkivet. —

C. H. Fabricius. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Missionskollegiets forhandlingsprotokol; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Missionærer og Præster i Diskobugten; Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. VI, sd 22-23. — H. Ostermann: Træk af Kolonien Jakobshavns Historie gennem 200 Aar, sd. 63-65, 75. — Indberetninger til Missionskollegiet; Rigsarkivet. — Wibergs Præstehistorie, II, sd. 297. —

O. H. Fabricius. Vitaprotokol far Sjællands stift; provinsarkivet. — F. R. Fabricius og L. P. Fabricius: Slægten Fabricius fra Faaborg; 1913; sd. 75. — B. Kornerup, Schultz-Lorentzen, Ad. S. Jensen: Biskop Otto Fabricius, et Mindeskrift i Hundredaaret for hans Død; Kbh. 1923; Meddel. om Grønland, bd. LXII, sd. 217-399. — Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. V, sd. 463-65, 488-91, 494-95. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 121-23, 177-81, 199-202, og passim. — Provst Thorhallesen: Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt, sd. 5-17 passim. — Norske aabne Breve 1774, Riksarkivet, Oslo. — Indberetninger til missionskollegiet, Rigsarkivet. — H. Ostermann: Frederikshaabs Historie, sd. 55-63. — Chr. Ottesen: Det kgl. Vaisenhus gennem To Hundrede Aar, Kbh. 1927, sd. 214-16. — Wibergs Præstehistorie, II, sd. 152. —

V. C. Fabricius. Kristian Carøe: Den Danske Lægestand, Kirurger 1738-85; Kbh. 1906; sd. 16; — samt Supplementsbind, Kbh. 1922; sd. 50. — Den grønlandske handels arkivalier; Rigsarkivet. —

J. S. Fleischer. Det bergenske Grønlandskompagnis papirer; Stadsportens arkiv, Bergen. — Efterretninger om hans ophold i Grønland, Diplomatarium groenlandicum, sd. 180-85. — Etatsraad Joh. S. Fleischers Efterretninger om sine Forfædre og sig selv, Kbh. 1788; findes paa Det kgl. Bibliotek. — N. Hertzberg: Etatsraad og Sorenskriver J. S. Fleischer i Vos Præstegjeld; B. Moes personalhist. Tidsskrift, II, Christiania 1847, sd. 217-21. —

F. C. From. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Kollegiets skrivelser til missionær From; landsarkivet, Godhavn. — H. Ostermann: Missionærer og Præster i Diskobugten; Kirkehist. Saml., 5. række, bd. VI, sd. 30-31, 93-95. — Wibergs Præstehistorie, I, sd. 569. —

J. A. Geraae. Jac. Sewerins skiftesager; landsarkivet, Viborg. — Handelskompagniets skrivelser til betjentene i Nordgrønland; landsarkivet, Godhavn. — Indberetninger til missionskollegiet og skrivelser til handelsdirektionen; Rigsarkivet. — Inspektoratets arkivalier; landsarkivet, Godhavn. — Julianehaabs ældste kirkebog; landsarkivet, Godthaab. —

J. P. Gerhardt. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, Kbh. 1873, II, sd. 459, 630. — Sorø kirkebog; provinsarkivet. — Inspektør-indberetninger til direktionen; Rigsarkivet. — Upernavik-betjentenes skrivelser til inspek-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tøren; — Upernaviks ældste kirkebog; — Skiftesagerne; landsarkivet, Godhavn. —

A. C. Ginge. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Missionskollegiets skrivelser; landsarkivet, Godthaab. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Den ældste Godshaabs-kirkebog; landsarkivet, Godthaab. — Inspektoratets arkivalier; landsarkivet, Godthaab. — Astronomiske og meteorologiske Observationer; Videnskabsselskabets skrifter 1788. — Wibergs Præstehistorie, I, sd. 576. —

C. Gjerløff. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Fr. Hjort: Peder Jensen Gierløf's Efterkommere paa Sværd- og Spindesiden; Kallundborg 1890; sd. 54-61. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 339, 341. — H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, provst Jørgen Sverdrup, passim; — og: Missionærer og Præster i Diskobugten, sd. 29. — Kirkehist. Samlinger, 5. række, V, sd. 468. — Skrivelser til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Enkekassens papirer; Rigsarkivet. — Wibergs Præstehistorie, I, sd. 711. —

H. C. Glahn. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — P» B. Grandjean: Familien Glahns Slægtebog; Kbh. 1907, sd. 13, 17-41. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Kirkehist. Samlinger, 3. række, II, sd. 71; 4. række, I, sd. 758-64; 5. række, V, sd. 465, 478-79. — Glahns indberetninger fra Grønland (ved Torben Glahn og H. Ostermann) er trykt i Glahn-Samfundet II, sd. 105-208. — Glahns Dagbøger for aarene 1763-64, 1766-67 og 1767-68; Det grønlandske Selskabs Skrifter IV, 1921 (udg. ved H. Ostermann). — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, passim. — Diplomotarium groenlandicum, sd. 338-39. — O. Olafson: Norsk Præstegaardsliv; Bergen 1927; sd. 70, 94, 180-82. — Imm. Barfod: Den falsterske Gejstligheds Historie, II, sd. 241-46. — Dansk biogr. Leksikon, VIII, sd. 153-54. —

L. Gregersen. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Missionskollegiets forhandlingsprotokol; Rigsarkivet. — Provst Thorhallesens »Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt, sd. 21, 26, 30 og 73. — H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, sd. 83-84, 95-96 og passim. — H. Ostermann: Fra Arkivernes Gemmer; Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1941, sd. 99-109. — Skrivelser til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 345. —

C. Grewe. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Claushavns ældste kirkebog; landsarkivet, Godhavn. — H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, Provst Jørgen Sverdrup, sd. 159-60, 194, og passim; — og: Missionærer og Præster i Diskobugten; Kirkehist. Samlinger, 5. række, VI, sd. 18-19, 29-30. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Memoirer og Breve, XXVIII, Kbh. 1918, sd. 29-30. — Kirkehist. Samlinger, 3. række, I, sd. 654. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 283. — Skiftesager; provinsarkivet. —

P. Grill. Universitetets matrikel. — Handelskompagniets skrivelse til assistent Anders Olsen; landsarkivet, Godthaab. — Sukkertoppens bygninger; Rigsarkivet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

J. Grønbech. P. O. Walløes Dagbøger; Det grønlandske Selskabs Skrifter, V, Kbh. 1927, sd. 27, 35, 45. — Frederikshaabs ældste kirkebog i landsarkivet, Godthaab. — Provst Thorhallesens »Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt«, sd. 10, 16. — Fenger: Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721-60, sd. 273-76. — H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, sd. 100-02; og: Frederikshaabs Historie, sd. 24, 38-40, 46-47, 52-54. — Indberetninger til Missionskollegiet; Rigsarkivet. — Glahns Dagbøger, sd. 225. —

S. H. Grønbech. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — P. O. Walløes Dagbøger, sd. 19. — Fenger: Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721-60, sd. 255-57. — H. Ostermann: Missionærer og Præster i Diskobugten, Kirkehist. Samlinger, 5. række, VI, sd. 12. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 334. —

J. P. Hammer. Arkivalier i landsarkiverne i Godhavn og oGdthaab. — Indberetninger fra inspektøren i Sydgrønland; Rigsarkivet. — Generaltoldkammerets arkiv i Riksarkivet, Oslo. —

P. R. Heide. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Inspektør Olriks skrivelser og indberetninger; landsarkivet, Godthaab; og i handelens arkiv; Rigsarkivet. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, sd. 152. — Wibergs Præstehistorie, I, sd. 178. —

F. Henckel. Hans Egedes »Relationer fra Grønland«, genudgivet af Louis Bobé, Meddel. om Grønland, bd. LIV; passim. — Poul Egede: Efterretninger om Grønland, sd. 30. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 409. — Det bergenske Grønlandskompagnis papirer; Stadsportens arkiv, Bergen. — Manuskript: Fridr. Henckels Antegnelser og Relation 1727; det kgl. bibliotek. — Koloniraadets protokol; Rigsarkivet. — O. Sollied og P. R. Sollied: Bergens Bartskjærere og Kirurger; Bergens historiske forenings tidsskrift 1924, sd. 178-82. —

I. Hiort (Treschow). Norsk personalhist. tidsskrift I, 1906, artiklen: Familierne Treschow og Wiel. — Hans Egede: Relationer fra Grønland; Meddel. om Grønland, bd. LIV; sd. 260-61, 266-68, 423. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 120, 183, 186, 192-93, 234-35, 266. —

C. Holm. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Missionskollegiets skrivelser; landsarkivet, Godthaab. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Egede Saabyes »Brudstykker af en Dagbog, holden i Grønland i Aarene 1770-78, genudgivet af H. Ostermann; Meddel. om Grønland, bd. 129, nr. 2, sd. 74. — Inspektør Olriks skrivelser; landsarkivet, Godthaab. — Uddrag af Biskop Balles Visitatsbag; Kirkehist. Samlinger, 3. række, bd. IV, sd. 7. — Poul Andræ: Geheimekonferensraad Carl Georg Andræ; Kbh. 1897, bd. I, sd. 3-5. — Wibergs Præstehistorie, I, sd. 312. —

J. Holm. Simmerbølle kirkebog; landsarkivet, Odense. — Examinati juris; unoversitetsbiblioteket. — Indkomne breve fra handelsbetjentene; — og Godhavns kirkebog; landsarkivet, Godhavn. — Generaltoldkammerets arkiv; Riksarkivet, Oslo. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

C. F. Hount. Universitetets matrikel. — Inspektoratets kopibog; — indkomne breve fra handelsbetjentene; — skiftesager; landsarkivet, Godhavn. — Journaler, indsendt fra betjentene; Rigsarkivet. —

N. Hveysell. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Sukkertoppens missions kopibøger og indkomne skrivelser fra missionskollegiet; landsarkivet, Godthaab. — Inspektør Olriks skrivelser og indberetninger; landsarkivet; Godthaab; Rigsarkivet. — Skrivelser om Habakuk-sværmeriet; landsarkivet, Godthaab. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 145-49. — H. Ostermann: Av en norsk adelsmands saga; Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, bd. V, sd. 47-62. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 650. —

M. Hvidsted. Chr. Ottesen: Det kgl. Vaisenhus gennem To Hundrede Aar, sd. 289. — Glahns Dagbøger, sd. 37, 47-48, 53-54, 104, 110, 161. — Thorhallesens Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt, sd. 92. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 122, 125. — Inspektørens skrivelser; landsarkivet, Godthaab. —

N. F. Irgens. Greve kirkebog; Sjællands provinsarkiv. — L. K. Langberg: Oplysninger om Slegten Irgens fra Røros, Oslo 1927. — Miss. Saabyes indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, Provst Jørgen Sverdrup, sd. 148, 171, 183. — M. N. Myhlenphorts journal 1786; landsarkivet, Godthaab. — Skiftesager; landsarkivet, Godhavn. —

H. P. Jansen. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — H. Ostermann: Missionærer og Præster i Diskobugt; Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. 6; sd. 33-35, 95-96, — og: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 211-13. — Missionskollegiets skrivelser; landsarkivet, Godhavn. — Skrivelser og indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Inspektørens indberetninger; Rigsarkivet. — Skiftesager; landsarkivet, Godhavn. — Fra Randers Amt, 1913, sd. 132. — Provstens skrivelse til biskoppen; landsarkivet, Viborg. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 9. —

H. J. A. Jæger. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Thorhallesen: Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt, sd. 91-97. — H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, sd. 126, 197-98, 202. — Skrivelser og indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Holsteinsborgs missions kopibog; landsarkivet, Godthaab. — Paul Egede: Efterretninger om Grønland, sd. 239-46 (Holsteinsborg-kirken). — Wibergs Præstehistorie, I, sd. 264. —

F. C. Kragstedt. Inspektørens udtalelser om betjentene; — og betjentenes meddelelser til inspektoratet; landsarkivet, Godthaab. — Umanaks kopibog; — og breve fra Umanak til inspektøren; landsarkivet, Godhavn. — Frederiks hospitals kopibog; og skiftesager; Sjællands provinsarkiv. —

B. Laersen. Chr. Ottesen: Det kgl. Vaisenhus gennem To Hundrede Aar, sd. 288. — Fenger: Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721-60, sd. 226, 230, 289-91. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 313, 321-22. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 90-91, 93-95, 105-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

08, 123-25. — Paul Egede: Efterretninger om Grønland, sd. 238. — Thorhallesen: Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt, sd. 71-90. — Sukkertoppens missions kopibog; landsarkivet, Godthaab. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. —

I. F. Lammerssen. Breve fra handelsbetjentene til inspektøren; — og: skrivelser fra inspektøren til betjentene; landsarkivet, Godhavn. — Indberetninger til direktoratet; Rigsarkivet. — K. L. Gieseckes Mineralogisches Reisejournal; Meddel. om Grønland, bd. 35, sd. 389. — Udtog af Missionair P. Kraghs Dagbog, Haderslev 1875; I, sd. 56, 58, 129-30; II, sd. 133-34, 279. — Skiftesager; landsarkivet, Godhavn. —

I. B. Landorph. Diplomatarium groenlandicum, sd. 156, 159, 198. — L. Bobé: Den grønlandske Handels og Kolonisations Historie; Meddel. om Grønland, bd. 55, nr. 2; sd. 19-21. — Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1922-23, sd. 43-46. —

O. P. Lange. Vitaprotokol; stadsarkivet, Oslo. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 155, 171-72, 198. — Hans Egedes Relation, passim. — Fenger: Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie, sd. 108-10. — H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, sd. 35, 38-40. — Dansk biografisk Leksikon, bd. XIII, sd. 583-84. — Romerikes geistlige skifteprotokol 1767, stadsarkivet, Oslo. —

N. Lassen. Vitaprotokol; provinsarkivet. — Fenger: Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie, sd. 301-05. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 67; — Missionærer og Præster i Diskobugten 1734-1910; Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. 6, sd. 21-22; — og: Fra Arkivernes Gemmer; Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1938, sd. 133, 136. — Missionskollegiets skrivelser; Rigsarkivet. —

I. Lindenhan. De ældste arkivalier vedrørende Jakobshavn; landsarkivet, Godhavn. — Skrivelser til Handelskompagniet; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, Provst Jørgen Sverdrup, sd. 176. — Udtog af Missionair P. Kraghs Dagbog, II, sd. 214. —

I. K. Lintrup. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — M. N. Myhlenphorts Journal 1786; landsarkivet, Godthaab. — H. Ostermann: Missionærer og Præster i Diskobugten; Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. VI, sd. 19-21. — og: Den norske Grønlandsprest, Provst Jørgen Sverdrup, sd. 190. — Skrivelser fra missionskollegiet; landsarkivet, Godhavn. — Indberetninger til kollegiet, Rigsarkivet. — Wibergs Præstehistorie, II, sd. 274. —

I. i. Lund. Niels Egede: Tredie Continuation af Relationerne, sd. 89. — L. Bobé: P. O. Walløes Dagbøger; Det grønl. Selskabs Skrifter V, sd. 15-18, 20-21, 27. —

N. L. Lunde. Niels Egedes indberetning til handelsdirektionen; Rigsarkivet. — Inspektør Olriks skrivelser; landsarkivet, Godthaab. — Ritenbenks kopibog; landsarkivet, Godhavn. — Skiftesager; Sjællands provinsarkiv. —

A. P. Lyngbye. Andr. Bruun: Journal for Colonien Upernavik 1769-70, 1772-73; Universitetsbiblioteket, Oslo. — Upernavik-købmandens skrivelser

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til inspektøren; landsarkivet, Godhavn. — H. Ostermann: Fra Arkivernes Gemmer; Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1941, sd. 121-22. —

N. C. Mathiesen. Skrivelser til og fra inspektørerne; landsarkivet, Godthaab. — Indberetninger til direktionen; Rigsarkivet. — Direktionens skrivelser ang. Mathiesen, samt dennes og assistentens indberetninger om eksplosionen; landsarkivet, Godthaab. — H. Ostermann: Fra Arkivernes Gemmer; Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1941, sd. 120-21. — Generaltoldkammerets arkiv, Oslo. — Købmand Egtveds breve til sin søn; landsarkivet, Godhavn. —

A. Monefeldt. Skrivelser til direktionen; Rigsarkivet. — Direktionens skrivelser; landsarkivet, Godhavn. — Generaltoldkammerets arkiv; Oslo. —

C. I. Møller. Den finmarkske handels kopibøger; realisationskomiteens protokol; Rigsarkivet. — Indkomne breve fra betjentene; inspektoratets kopibog; samt Nordgrønlands skiftesager; landsarkivet, Godhavn. —

I. P. Møller. Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Missionskollegiets skrivelser; landsarkiverne, Godhavn og Godthaab. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 127-29, 134-37; og: Den norske Grønlandsprest, Provst Jørgen Sverdrup, sd. 56-62; samt: Nordisk Missions Tidsskrift 1916, sd. 170-87. —

M. H. Mørch. F. E. Hundrup: Lærerstanden ved Randers lærde Skole, Randers 1871; tillæg: Stamtavler over Familien Mørch, sd. 8. — Inspektørens skrivelser til direktionen; Rigsarkivet, og landsarkivet, Godthaab. — H. Ostermann: Inspektør Niels Rosing Bull's Beskrivelse af Sydgrønlands Inspektorat 1802; Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1918, sd. 21. — Mørchs journal ang. togterejser 1801; landsarkivet, Godthaab. — Kgl. dansk Hof- og Statskalender 1855, sd. 301. —

I. P. Mørk. Chr. Ottesen: Det kgl. Vaisenhus gennem To Hundrede Aar, sd. 288. — Niels Egede: Tredie Continuation til Relationerne, sd. 27. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 313, 315. — Hans Egede Saabye: Brudstykker af en Dagbog, holden i Grønland i Aarene 1770-78; Meddel. om Grønland, bd. 129, nr. 2, sd. 82-83. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 58-59, 173, 199. — Skrivelser til missionskollegiet; Rigsarkivet. —

L. Nielsen. Jakobshavns, Ritenbenks og Umanaks kopibøger; landsarkivet, Godhavn. —

A. L. Nørgaard. Ritenbenks kopibog; inspektørens skrivelser til betjentene og disses breve til inspektøren, samt direktionens skrivelser; landsarkivet, Godhavn. — Indberetninger til direktionen; Rigsarkivet. — Christianshaabs ældste kirkebog; Jakobshavns missionsarkiv. —

M. I. M. Ohnsorg. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Hans Egede: Relationer fra Grønland; Meddel. om Grønland, bd. LIV, 286-303. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 70-73; og: Kirkeligt Liv i Godthaab gennem 200 Aar, Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1727-28, sd. 36-37. — Paul Egede: Continuation om den Grønlandske Missions Tilstand fra 1734 til 1737; Det kgl. bibliotek. — Skrivelser til missionskolle-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

giet; Rigsarkivet. — Paul Egede: Efterretninger om Grønland, sd. 211-12. — Wibergs Præstehistorie, II, sd. 368-69. —

M. Olrik. Familien Olriks Slægtebog, Kbh. 1901, sd. 45. — V. Hostrup Schultz: Helsingørs Embeds- og Bestillingsmænd, sd. 21. — Kronprinsens Ejlands og Godhavns kopibøger; landsarkivet, Godhavn. —

I. A. van Osten. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen fra de ældste Tider indtil Aaret 1800, Kbh. 1873, sd. 331, 426. — Kristian Carøe: Den danske Lægestand, sd. 94. — Poul Moltzau: Journal holden paa Godthaabs Colonie 1743-44; Jac. Sewerins skiftesager, Viborg landsarkiv. —

A. Ostermann. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Umanaks og Egedesmindes missions kopibøger; landsarkivet, Godhavn. — Skriveelser til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Inspektør Myhlenphorts skrivelse; landsarkivet, Godthaab. — H. Ostermann: Missionærer og Præster i Diskobugten; Kirkehist. Samlinger, 5. række, VI, sd. 96-98. — Wibergs Præstehistorie, II, sd. 588. —

E. E. Paars. Hans Egede: Relationer fra Grønland; Meddel. om Grønland, bd. LIV, sd. 210, 225-26, 229, 421-22. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 156-61, 186-89, 195. — Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1922-23, sd. 38-49. — Dansk biografisk Leksikon, bd. XVII, sd. 572-73.

P. R. Petersen. H. Ostermann: Frekerikshaabs Historie 1742-1942, sd. 46-51, 56-57. — Skrivelser ang. »et Forsamlings Huus«; det kgl. bibliotek. — Skrivelser ang. koloniforholdene; Rigsarkivet. —

A. C. Phaff. Indberetning fra Umanak til direktionen; Rigsarkivet. — Direktionens skrivelser; landsarkiverne i Godhavn og Godthaab. — Godthaabs ældste kirkebog; landsarkivet, Godthaab.

I. Rachlew. Chr. Ottesen: Det kgl. Vaisenhus gennem To Hundrede Aar, sd. 289. — Thorhallesen: Beskrivelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt, sd. 23-24, 30. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. V, sd. 476. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 96, 117-19, 141, 166, 178. —

P. Rasmussen. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Biskop, Dr. Theol. Otto Fabricius; Meddel. om Grønland, bd. LXII, sd. 227. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 136-37, 142. — Biskop Balles visitats 1785; Kirkehist. Samlinger, 3. række, bd. IV, sd. 766. — Wibergs Præstehistorie, I, sd. 615. —

H. H. Raun. Varelevering; landsarkivet, Godthaab. — H. Ostermann: Kiøbmand og Missionær; Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. VI, sd. 315-16; — og: Frederikshaabs Historie, sd. 77-83. — Thorhallesen: Bestemmelse over Missionerne i Grønlands Søndre Distrikt, sd. 4, 22, 67. — Indberetninger til direktoratet; Rigsarkivet. — Direktoratets skrivelser og inspektoratets arkivalier; landsarkivet, Godthaab. — H. Ostermann: Slægten Berglund; svensk »Personhistorisk Tidsskrift« 1921, sd. 3-5. —

H. I. Roderiguez. Handelskompagniets skrivelser; landsarkivet, Godthaab. — Arni Magnussons Optegnelser; Memoirer og Breve, bd. XXVIII, sd. 25, 38, 45-47. — H. Ostermann: Frederikshaabs Historie, sd. 46. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

O. Rosenstand. Direktionens og inspektionens breve til betjentene samt disses indberetninger til inspektoratet; landsarkivet, Godhavn. — Indberetninger til direktionen; Rigsarkivet.

A. Rosenvold. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Frederikshaabs missions kopibog; landsarkivet, Godthaab. — Indberetning til missionskollegiet; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Frederikshaabs Historie, sd. 90, 95-97. — Inspektør Myhlenphorts dagbog 1805; landsarkivet, Godthaab. — Frederikshaabs gamle kirkebog; landsarkivet, Godthaab. — Ribebiskoppens visitatsberetning; landsarkivet, Viborg. — Wibergs Præstehistorie, I, sd. 456. —

C. F. Rousing. Enkekassens papirer; Rigsarkivet. — Direktionens skrivelser; logerne Kronprinsens Ejlands og Godhavns kopibøger; landsarkivet, Godhavn. — H. Ostermann: Træk af Kolonien Jakobshavns Historie, sd. 115-18, 127. — Indberetninger til direktionen; Rigsarkivet. —

N. K. Rønning. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Inspektørens arkivalier, missionskollegiets skrivelser, og Holsteinsborgs missions kopibog; landsarkivet, Godthaab. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Dødsfald paa Frederiks hospital; Sjællands provinsarkiv. —

H. E. Saabye. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 129, 132, 188-89; — : Missionærer og Præster i Diskobugten; Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. VI, sd. 16-18; — : Saabyes Brudstykker af en Dagbog; Meddel. om Grønland, bd. 129, nr. 2. — Indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 419-20. — Skiftesager; landsarkivet, Odense. —

S. Sandgreen. H. Ostermann: Slægten Sandgreen; Svensk »Personhistorisk Tidsskrift«, 1921, sd. 14-27. — Glahns Dagbøger, sd. 28, 46-47, 94, 224, 238-39. — Journaler fra Godhavn; Rigsarkivet. — Direktoratets skrivelser; landsarkivet, Godhavn. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 341. — Skiftesager; Sjællands provinsarkiv. —

A. M. Sandholt. Ankomne til Godthaab; Rigsarkivet. — Niels Egedes indberetning (Rigsarkivet); Meddel. om Grønland, bd. 120, sd. 357. — H. Ostermann: Frederikshaabs Historie, sd. 74-77. — Inspektør Olriks skrivelser; landsarkivet, Godthaab.

I. P. Schade. Slægten Parelius; Norge. — Claushavns missions kopibog; Missionskollegiets skrivelser; Claushavns ældste kirkebog; inspektørens skrivelser til betjentene; Umanaks koloniforhold; skifteprotokollen; landsarkivet, Godhavn. —

I. D. Schade: Dansk biografisk Leksikon, bd. XXI, sd. 29-31. — Handelskompagniets papirer; Rigsarkivet. —

I. L. Smidt. Niels Egedes »Instruction« (Rigsarkivet); Meddel. om Grønland, bd. 120, sd. 347-52. — Skrivelser til direktionen; Rigsarkivet. — Inspektør Olriks skrivelser; landsarkivet, Godthaab. — Kolonierne Egedesmindes, Godhavns og Umanaks kopibøger; landsarkivet, Godhavn. —

O. C. P. Smidt. H. Ostermann: Den norske Grønlandspræst, Provst Jør-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gen Sverdrup, sd. 39, 53, 110. — Handelskompagniets skrivelser til Jakobshavn; landsarkivet, Godhavn. — Indberetninger til handelskompagniet; Rigsarkivet. —

U. Sontum. Universitetets matrikel. — N. R. Bulls Beskrivelse over Sydgrønlands Inspektorat 1802; Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1918, sd. 19. — Inspektoratets kopibog; landsarkivet, Godthaab. —

I. R. Stage. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Missionskollegiets forhandlingsprotokol og missionærernes skrivelser; Rigsarikvet. — Fenger: Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721-60, sd. 311-12. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 66; — og: Den norske Grønlandsprest, Provst Jørgen Sverdrup, sd. 37, 51-54, 64-66. — Wibergs Præstehistorie, I, sd. 365. —

I. C. Steen. Inspektoratets kopibog; indkomne breve fra betjentene; Godhavns og Christianshaabs kirkebøger; landsarkivet, Godhavn. — Enkekassens arkiv, Oslo. —

N. L. Steenholdt. Enkekassens papirer; Rigsarkivet. — Inspektoratets arkivalier; landsarkivet, Godhavn. — Udtog af Missiodnair P. Kraghs Dagbog, II, sd. 240-42. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 336; — : Træk af Kolonien Jakobshavns Historie, sd. 142. —

C. F. Steinlein. Det kgl. Cancellie's skrivelse; inspektørens arkivalier; landsarkivet, Godthaab. — N. R. Bulls Beskrivelse over Sydgrønlands Inspektorat 1802; Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1918, sd. 14-15. — Generaltoldkammerets arkiv; Riksarkivet, Oslo. —

H. R. Storm. Sukkertoppens kopibog; landsarkivet, Godthaab. — Skrivelser og Indberetninger til handelskompagniet; Rigsarkivet. — Godthaabs ældste kirkebog; landsarkivet, Godthaab. — H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, Provst Jørgen Sverdrup, sd. 210. —

D. Søebech. Sukkertoppens kopibog; landsarkivet, Godthaab. — Ansøgning og inspektørskrivelser; Rigsarkivet. — M. N. Myhlenphorts journal 1786-87; landsarkivet, Godthaab. — Foged Schultz's skifte, stadsarkivet, Hamar. —

O. Sørensen. Missionærernes indberetninger; Rigsarkivet. — Frederikshaabs papirer; landsarkivet, Godthaab. — H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, Provst Jørgen Sverdrup, sd. 81, 90, 167-68. — Missionskollegiets forhandlingsprotokol 1756; Rigsarkivet. —

N. M. Thomsen. Frederikshaabs og Julianehaabs papirer; Inspektør Olriks erklæringer; landsarkivet, Godthaab. — Inspektoratets arkivalier; skifteprotokollen og auktionsmeddelelser; landsarkivet, Godhavn.

A. C. Thorning. Egedesmindes papirer; anlæggelse af hvalfangst paa Kronprinsens Ejland; Ritenbenks papirer; inspektørens erklæringer; Christianshaabs papirer; landsarkivet, Godhavn. — H. Ostermann: Slægten Thorning; Det grønl. Selskabs Aarsskrift, 1940, sd. 118-25. — Breve fra betjentene, lansdarkivet, Godhavn. —

N. G. Titchen. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Julianehaabs og Frederikshaabs missions-kopibøger; landsarkivet, Godthaab.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

— Skrivelser til missionskollegiet; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Frederikshaabs Historie, sd. 94-95. —

C. Transe. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Skrivelser til missionskollegiet; Rigsarkivet. — Frederikshaabs missions kopibog; landsarkivet, Godthaab. — H. Ostermann: Frederikshaabs Historie, sd. 65-71, 75, 84. — Frederikshaabs ældste kirkebog; landsarkivet, Godthaab. — Wibergs Præstehistorie, II, sd. 685. —

H. H. Tulle. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Missionskollegiets forhandlingsprotokol og indkomne skrivelser til kollegiet; Rigsarkivet. — Egedesmindes missions kopibog; landsarkivet, Godhavn. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 130, 138-39, 196; — : Missionærer og Præster i Diskobugten; Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. VI, sd. 87-89; — : Den norske Grønlandsprest, Provst Jørgen Sverdrup, sd. 117-18, 120, 137-39. — Dansk biografisk Leksikon, bd. XXIV, sd. 357-58. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 158. — Akershus stifts bispearkiv; Stadsarkivet, Oslo. —

P. O. Walløe. L. Bobé: Peder Olsen Walløe, Østkystens Genopdager; Det grønl. Selskabs Aarsskrift 1917, sd. 86-99. — P. O. Walløes Dagbøger; Det grønl. Selskabs Skrifter V, Kbh. 1927. — Dansk biografisk Leksikon, XXV, sd. 79-81. —

P. A. Welling. Vitaprotokol for Aalborg stift; landsarkivet, Viborg. — P. O. Walløes Dagbøger, sd. 19-22. — Fenger: Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie, sd. 252-57. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 60-61, 155, 166; — Missionærer og Præster i Diskobugten; Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. VI, sd. 11-12. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 298. — Skydebjerg kirkebog; landsarkivet, Odense. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 118. —

H. Wedzel. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — P. O. Walløes Dagbøger, sd. 19-21. — Fenger: Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie, sd. 179, 252. — H. Ostermann: Missionærer og Præster i Diskobugten; Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. VI, sd. 11. — Diplomatarium groenlandicum, sd. 297. — Wibergs Præstehistorie, III, sd. 217. —

I. C. Wille. Inspektoratets arkivalier; landsarkivet, Godhavn. — M. N. Myhlenphorts journal 1786; landsarkivet, Godthaab. — Indberetninger til direktionen; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Den norske Grønlandsprest, Provst Jørgen Sverdrup, sd. 184-85, 197-98; — : Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 163. —

C. I. Winsløw. Vitaprotokol for Sjællands stift; provinsarkivet. — Egedesmindes missions kopibog; landsarkivet, Godhavn. — Skrivelser og indberetninger til missionskollegiet; Rigsarkivet. — H. Ostermann: Missionærer og Præster i Diskobugten; Kirkehist. Samlinger, 5. række, bd. VI, sd. 91-93. — Wibergs Præstehistorie, II, sd. 560. —

C. F. N. Wulff. Chr. Ottesen: Det kgl. Vaisenhus gennem To Hundrede Aar, sd. 289. — Fenger: Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie, sd. 292-94. — Skrivelser til Missionskollegiet; Rigsarkivet. — Glahns Dag-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bøger, sd. 4-5, 20-21, 120, 229-31. — H. Ostermann: Den grønl. Missions og Kirkes Historie, sd. 65, 125-26. —

D. E. C. Wulff. Arni Magnussons Optegnelser; Memoirer og Breve, bd. XXVIII, sd. 15-17, 24, 33-35, 40-43. — H. Ostermann: Frederikshaabs Historie, sd. 41-42, 44-46. —

M. B. Zeeb. Inspektoratets arkivalier; skrivelser fra direktoratet; kolonierne Godhavns, Umanaks og Ritenbenks kopibøger; breve fra betjentene; Nordgrønlands skifteprotokol; landsarkivet, Godhavn. —

Andre Danske. Skrivelser fra handelsdirektionerne og missionskollegiet; skrivelser fra inspektørerne til kolonierne; breve fra betjentene; skifteprotokollerne og skiftepakkerne; landsarkiverene i Godhavn og Godthaab. — Jac. Sewerins skiftesager; landsarkivet, Viborg. — V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen; og: Kristian Carøe: Den danske Lægestand. — Kolonernes handels- og missions-kopibøger; samt kirkebøgerne; landsarkiverne i Godhavn og Godthaab. —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK